

HALLANDS SKOGAR UNDER DE SENASTE 300 ÅREN

EN ÖVERSIKT ÖVER DERAS UTBREDNING OCH SAMMANSÄTTNING
ENLIGT OFFICIELLA DOKUMENTS VITNESBÖRD

*DIE WÄLDER HALLANDS WÄHREND DER LETZTEN 300 JAHRE. EINE ÜBERSICHT ÜBER
DEREN VERBREITUNG UND ZUSAMMENSETZUNG NACH AMTLICHEN ANGABEN*

AV

CARL MALMSTRÖM

OM MEDELFELETS HÄRLEDNING VID LINJE- OCH PROVYTETAXERING

ON COMPUTING THE STANDARD ERROR IN LINE AND SAMPLE PLOT SURVEYING

AV

MANFRED NÄSLUND

BIBLIOGRAFISK FÖRTECKNING ÖVER STA- TENS SKOGSFÖRSÖKSANSTALTS PUBLIKA- TIONER 1924—³⁰/₆ 1939

*BIBLIOGRAPHISCHES VERZEICHNIS DER VON DER FORSTLICHEN VERSUCHSANSTALT
SCHWEDENS 1924—30. 6. 1939 HERAUSGEGEBENEN PUBLIKATIONEN*

AV

HELLEN AMÉEN-MALMSTRÖM

Redogörelse för verksamheten vid Statens skogsförsöksanstalt under år 1937

Redogörelse för verksamheten vid Statens skogsförsöksanstalt under år 1938

Innehållsförteckning till häfte 31

MEDDELANDEN FRÅN STATENS SKOGSFÖRSÖKSANSTALT
HÄFTE 31 · Nr 6—10 (SLUT)

MEDDELANDEN
FRÅN
STATENS
SKOGSFÖRSÖKSANSTALT

HÄFTE 31. 1938—39

MITTEILUNGEN AUS DER
FORSTLICHEN VERSUCHS-
ANSTALT SCHWEDENS

31. HEFT

REPORTS OF THE SWEDISH
INSTITUTE OF EXPERIMENTAL
FORESTRY

N:o 31

BULLETIN DE L'INSTITUT D'EXPÉRIMENTATION
FORESTIÈRE DE SUÈDE

N:o 31

REDAKTÖR:
PROFESSOR DR HENRIK HESSELMAN

INNEHÅLL:

	Sid.
HESSELMAN, HENRIK: Fortsatta studier över tallens och granens fröspridning samt kalhyggets besåning	1
Weitere Studien über die Beziehung zwischen der Samenproduktion der Kiefer und Fichte und der Besamung der Kahlhiebe.....	58
PETRINI, SVEN: Boniteringstabeller för bok.....	65
Bonitierungstabellen für schwedische Buchenbestände	85
FORSSLUND, KARL-HERMAN: Bidrag till kännedomen om djurlivets i marken inverkan på markomvandlingen. I. Om några hornkvalsters (Oribatiders) näring	87
Beiträge zur Kenntnis der Einwirkung der bodenbewohnenden Tiere auf die Zersetzung des Bodens I. Über die Nahrung einiger Hornmilbe (Oribatei).....	99
Redogörelse för verksamheten vid Statens skogsförsöksanstalt under tiden 1932— ³¹ / ₁₀ 1937 jämte förslag till arbetsuppgifter under den kommande femårsperioden. (Bericht über die Tätigkeit der Forstlichen Versuchsanstalt Schwedens während der Periode 1932—31. 10. 1937 nebst Vorschlag zum Arbeitsplan für die kommende Fünfjahrperiode; Account of the work at the Swedish Institute of Experimental Forestry in the Period 1932— ³¹ / ₁₀ 1937, with a Program for the work during the next five-year period)	
I. Gemensamma angelägenheter (Gemeinsame Angelegenheiten; Common topics) av HENRIK HESSELMAN.....	109
II. Skogsavdelningen (Forstliche Abteilung; Forestry division) av HENRIK PETTERSON.....	110
III. Naturvetenskapliga avdelningen (Naturwissenschaftliche Abteilung; Botanical-Geological division) av HENRIK HESSELMAN.....	120, 162
IV. Skogsentomologiska avdelningen (Forstentomologische Abteilung; Entomological division) av IVAR TRÄGÅRDH	133
V. Avdelningen för föryngringsförsök i Norrland (Abteilung für Verjüngungsversuche in Norrland; Division for Afforestation in Norrland) av EDVARD WIBECK.....	154
Utkast till program för studiet av skogsträdens raser vid Statens skogsförsöksanstalt (Entwurf eines Arbeitsplans für das Studium der Waldbaumrassen an der Forstlichen Versuchsanstalt Schwedens) av HENRIK HESSELMAN.....	158
HESSELMAN, HENRIK: Den naturvetenskapliga avdelningens verksamhet under åren 1902—1938 och avdelningens framtida uppgifter. (Die Tätigkeit der Naturwissenschaftlichen Abteilung während der Jahre 1902—1938 und deren zukünftige Aufgaben)	163
MALMSTRÖM, CARL: Hallands skogar under de senaste 300 åren. En översikt över deras utbredning och sammansättning enligt officiella dokuments vittnesbörd	171
Die Wälder Hallands während der letzten 300 Jahre. Eine Übersicht über deren Verbreitung und Zusammensetzung nach amtlichen Angaben	278

	Sid.
NÄSLUND, MANFRED: Om medelfelets härledning vid linje- och provytetaxering	301
On computing the standard error in line and sample plot surveying	332
Redogörelse för verksamheten vid Statens skogsförsöksanstalt under år 1937. (Bericht über die Tätigkeit der Forstlichen Versuchsanstalt Schwedens im Jahre 1937; Report on the work of the Swedish Institute of Experimental Forestry in 1937)	
Allmän redogörelse av HENRIK HESSELMAN.....	345
I. Skogsavdelningen (Forstliche Abteilung; Forestry division) av HENRIK PETTERSON.....	346
II. Naturvetenskapliga avdelningen (Naturwissenschaftliche Abteilung; Botanical-Geological division) av HENRIK HESSELMAN	350
III. Skogsentomologiska avdelningen (Forstentomologische Abteilung; Entomological division) av IVAR TRÄGÅRDH	353
Redogörelse för verksamheten vid Statens skogsförsöksanstalt under år 1938. (Bericht über die Tätigkeit der Forstlichen Versuchsanstalt Schwedens im Jahre 1938; Report on the work of the Swedish Institute of Experimental Forestry in 1938)	
Allmän redogörelse av HENRIK HESSELMAN.....	355
I. Skogsavdelningen (Forstliche Abteilung; Forestry division) av HENRIK PETTERSON.....	355
II. Naturvetenskapliga avdelningen (Naturwissenschaftliche Abteilung; Botanical-Geological division) av HENRIK HESSELMAN	359
III. Skogsentomologiska avdelningen (Forstentomologische Abteilung; Entomological division) av IVAR TRÄGÅRDH	362
AMÉEN-MALMSTRÖM, HELLEN: Bibliografisk förteckning över Statens skogsförsöksanstalts publikationer 1924—30/6 1939. (Bibliographisches Verzeichnis der von der Forstlichen Versuchsanstalt Schwedens 1924—30. 6. 1939 herausgegebenen Publikationen).....	365

HALLANDS SKOGAR UNDER DE SENASTE 300 ÅREN.

EN ÖVERSIKT ÖVER DERAS UTBREDNING OCH SAMMAN-
SÄTTNING ENLIGT OFFICIELLA DOKUMENTS VITTNESBÖRD¹.

Förord.

I samband med en undersökning av Skogsförsöksanstaltens försökspark Tönnersjöheden i södra Halland, i vilken undersökning även ingick ett studium av försöksparkens bebyggelsehistoria och skogens utbredning under olika tider, kom jag att å flera av våra offentliga arkiv göra efterforskningar av dokument, vilka kunde giva upplysningar om de skogliga förhållandena på Tönnersjöheden i äldre tider. Härvid visade det sig, att det finnes ett mycket stort antal urkunder med skogliga uppgifter från Halland och detta ända från tiden strax efter Hallands förening med Sverige genom Brömsebro-freden år 1645. Flera av dessa urkunder visade sig också vid närmare studium vara mycket omfattande och noggrant upprättade.

På grund av detta förhållande blev det en lockande uppgift att utsträcka de skogshistoriska studierna från att ursprungligen endast ha gällt Tönnersjöheden till att gälla hela Halland. Genom en dylik undersökning av landskapet i dess helhet kan man få många betydelsefulla skogliga och växtgeografiska upplysningar och dessutom viktiga bidrag till belysandet av de nu så aktuella frågorna om stabiliteten hos vegetationen i södra Sverige och om skogsträdens klimatraser, d. v. s. i detta fall var spontana förekomster av olika trädslag i skilda klimatlägen kunna träffas i Halland.

Jag har därför gått igenom det rika halländska skogliga urkundsmaterial, som finnes bevarat i Lantmäteristyrelsens arkiv, Lantmäterikontoret i Hallands län, Riksarkivet, Landsarkivet i Lund, Krigsarkivet, Kammarkollegii arkiv, Domänstyrelsens arkiv och Göta Hovrätts arkiv, och kommer nu i det följande att lämna en på detta material grundad redogörelse för Hallands skogar under de senaste 300 åren.

¹ Till i detta arbete ingående kartors tryckning ha bidrag erhållits från Längmanska kulturfonden och Fonden för skogsvetenskaplig forskning.

Liknande skogshistoriska undersökningar omfattande ett helt landskap, varvid äldre arkivmaterial i stor utsträckning utnyttjats, ha tidigare beträffande Bohuslän framlagts av E. WIBECK (1917) och J. LINDNER (1935).

Innan jag övergår till redogörelsen för Hallands skogar, vill jag dock först till cheferna och tjänstemännen vid de arkiv, där mina forskningar bedrivits, framföra mitt varma tack för det stora tillmötesgående, som under dessa studier visats mig. Jag vill härvidlag särskilt nämna överlantmätare OLOF NILSSON vid Lantmäterikontoret i Hallands län, arkivarie ARTUR WESTMAN och arkivtjänstemannen HERMAN LINDGREN vid Lantmäteristyrelsens arkiv samt arkivarie STEN BERGENDAL vid Landsarkivet i Lund.

Vid genomgång och avskrift av en del arkivmaterial ha kronojägare FOLKE MARELD samt fröknarna ASTRID LINDBORG och DAGMAR LINDGREN varit mig behjälpliga, för vilket bistånd jag nu varmt vill tacka.

Ett hjärtligt tack vill jag även framföra till min kollega fil. dr OLOF LANGLET, vilken på flera sätt bistått mig i denna undersökning och även ställt de fotografier till mitt förfogande, vilka pryda detta arbete.

Dessutom vill jag i detta sammanhang framföra ett värdsamt tack till Styrelsen för Fonden för skogsvetenskaplig forskning och till Nämnden för Längmanska kulturfonden för de bidrag, som jag erhållit ur dessa fonder för tryckning av i denna avhandling intagna kartor.

Vid dessa kartors reproduktion har stor hjälp lämnats mig av kartredaktör MAGNUS LUNDQVIST vid A.-B. Kartografiska institutet samt av fröken RUTH MELLSTRÖM, vilken senare utfört det krävande renritningsarbetet, och ber jag att till dessa båda få betyga min stora tacksamhet.

Resumén till denna avhandling har översatts till tyska av Dr. rer. forest. V. BUTOVITSCH.

Experimentalfältet i september 1938.

CARL MALMSTRÖM.

I N N E H Å L L .

Sid.

Kap. 1. Översikt över arkivmaterial och tryckta arbeten, innehållande skogliga uppgifter rörande Halland under de senaste 300 åren...	174
Från 1600-talet.....	174
» 1700-talet.....	181
» 1800-talet.....	184
» 1900-talet.....	186
Kap. 2. Skogens utbredning och sammansättning i Halland under olika tider	187
Vid mitten av 1600-talet.....	188
» övergången mellan 1600- och 1700-talen.....	189
» » » 1700- och 1800-talen.....	198
» mitten av 1800-talet.....	200
I nutiden.....	202
Sammanfattning av kap. 2.....	203
Kap. 3. Om orsakerna till skogsförändringarna under de senaste 300 åren	205
A. Anledningar till skogens avtagande före mitten av 1800-talet	206
Nyodlingar samt ängars iordningställande och brukande....	206
Betesgång och ljungbränning å utmarker	208
Skogsavverkningar för anskaffande av ved, stängselvirke och timmer	210
B. Anledningar till skogens tilltagande under senare hälften av 1800-talet och under 1900-talet	218
Lantbrukets höjande och ljungbränningens upphörande ...	218
Direkt skogsbefrämjande åtgärder.....	221
Kap. 4. Om den tidigare trädslagsfördelningen i Halland och framtidsutsikterna för landskapets kulturskogar av tall och gran	231
Bilaga 1. Förteckning över mellan åren 1685—omkring 1730 upprättade geometriska kartor över olika halländska hemman, byar etc... 237	237
Bilaga 2. De olika halländska socknarnas skogsgeografiska förhållanden enligt 1729 års landsbeskrivning och en del andra samtida urkunder 259	259
Bilaga 3. Uppgifter om ved-, stängselvirkes- och timmerförsörjningen i Halland vid tiden omkring år 1700	269
Anförd litteratur.....	275
Zusammenfassung	278

Dessutom medfölja tvenne tavlor:

Tavla 1. Kartor belysande skogens utbredning i Halland vid olika tidpunkter 1650-1920.

Tavla 2. Förekomst av bok, tall och gran i Halland under början av 1700-talet.

KAP. I. ÖVERSIKT ÖVER ARKIVMATERIAL OCH TRYCKTA ARBETEN, INNEHÅLLANDE SKOGLIGA UPPGIFTER RÖRANDE HALLAND UNDER DE SENASTE 300 ÅREN.

Från 1600-talet.

Från 1600-talet finnes ett flertal dokument, vilka giva mer eller mindre ingående upplysningar om de skogliga förhållandena i Halland. De viktigaste av dessa äro kartor, men dessutom finnes en del andra urkunder, såsom handlingar angående skogssyneförrättningar (»skogsrannsakingar») och skogsutstämplingar samt förteckningar över ollonsvin (= svin på ollonbete) i kronoskogar. Enstaka uppgifter om skogsförhållandena i Halland meddelas även i ARENT BERNTSEN BERGENS i tryck utgivna arbete »Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed» (Københafn 1650—56).

De från 1600-talet bevarade kartorna med skogliga uppgifter från Halland äro alla, så vitt jag kunnat finna, upprättade av lantmätare. Till sin karaktär äro de antingen »geografiska» eller »geometriska», d. v. s. kartor av de båda slag, som det år 1628 skapade svenska lantmäteriet i början av sin verksamhet hade att upprätta. De »geografiska» kartorna voro topografiskt-administrativa eller rent administrativa översiktskartor över större områden (hela län eller stora delar av sådana) samt upprättade i en jämförelsevis liten skala (1 : 100 000 eller mindre). De »geometriska» kartorna omfattade däremot endast mindre områden, vanligen endast ett hemman eller en by, och voro upprättade i stor skala (oftast 1 : 4 000). De hade som huvudsakligt syfte att redovisa hemmanets eller byns åkerjords-, ängsmarks- och annan ägoareal och meddela dess avkastning. I stor omfattning tillkommo dessa kartor som officiella värderingsinstrument vid köp eller byte av fastigheter.

Av geografiska 1600-tals kartor med skogliga uppgifter från Halland finnas 4 olika. Ett par av dessa ha dock flera gånger kopierats, varför det sammanlagda antalet av i arkiven förvarade kartor av detta slag blir avsevärt större.

Den äldsta och samtidigt mest omfattande av dessa geografiska kartor är en 7 år efter Brömsebro-freden eller år 1652 utkommen, av lantmätaren KIETELL CLASSON (FELTERUS) upprättad »Special Landtkort och Geographesk Taafla öffwer heela Halland». Av denna karta (i en skala av ungefär 1 : 100 000) får man en ganska detaljerad inblick i skogens utbredning i Halland vid

mitten av 1600-talet.¹ På kartan ha nämligen skogsområdena utmärkts genom utsättandet av tecken i form av små träd. Se närmare härom i MALMSTRÖM 1936, sid. 295—298), där denna karta närmare beskrives och även delvis avbildas. Vilka trädslag, som uppbyggde de dåtida skogarna, finnas endast sparsamma uppgifter om på kartan. Sådana uppgifter (utsatta med handskrift) träffas emellertid mera talrikt på en av KIETELL CLASSON själv förfärdigad renovation av kartan, som år 1675 överlämnades som gåva av KARL XI till ERIC JOHAN DAHLBERG.² (Å denna renovation ha dock skogstecknen icke utsatts lika talrikt och med fullt samma naturtrohet som å originalkartan.)

De övriga av dessa geografiska 1600-tals kartor äro:

»Geographisc Carta som efter Kongl. Cantzelli Collegi sampt Gen:Mayor och Landzhöfdingen Högedle och Wälborne Herr GUSTAF TUNGELLS ordres är afsatt; hwilcken innehåller siösjdan, städher och dhe förnembste Landz- och Postvägar.» Denna av AMBJÖRN ULHF och JOHAN SÖDERLINGH år 1685 upprättade karta innehåller dock endast få skogliga upplysningar.³ Den viktigaste av dessa är att för Hallandsåsen uppgives förekomst av bokskog.

»Geographisc Delineation och Beskrifningh öfwer Strömmen Nissaren.» Denna av JOHAN SÖDERLINGH år 1688 upprättade karta lämnar ingående upplysningar om Nissan, och de strandpartier till Nissan, som då voro skogklädda, ha å kartan utmärkts genom skogstecken.⁴

»Geographisc Delineation och Beskrifningh öfwer 2^{ne} härader utij Provincien Hallandh, Lahollms läahn, Hööks och Tönnersjö härad. Anno 1691 af JOHAN SÖDERLINGH». I likhet med 1652 års karta är denna Hallands två sydligaste härader omfattande karta ett viktigt skogshistoriskt dokument, och detta gäller framför allt konceptet (mätbladen) till kartan.⁵ I beskrivningen

¹ Kartan förvaras i original i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och härads-kartor M⁹. — Dessutom finnes i samma arkiv ett flertal osignerade renovationer av kartan, omfattande hela eller delar av densamma, nämligen:

- a. Karta över hela Halland (utan skogstecken), i originalets 1/2 skala (förvaras under sign. läns- och häradskartor M²).
- b. Karta över hela Halland (utan skogstecken), i mycket stark förminskning (förvaras under sign. läns- och häradskartor M⁴).
- c. Del av kartan omfattande kustlandet från Skånegränsen och till Varberg (förvaras i 2 blad under sign. läns- och häradskartor M³).
- d. Del av kartan omfattande »Tönnersjö Häradt» och närmast omgivande partier av Halmstads och Höks härader (förvaras under sign. läns- och häradskartor M⁸).

Kartan har också utnyttjats av KIETELL CLASSON för en »General Landkort och Geographisk Afrifningh öfver Westergjötland, Daal, Hallandh och Bahuus Lähn» (förvaras i 3 ex. i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor N¹² (2 ex.) och O³⁷).

² Denna renovation förvaras i Krigsarkivet (kartsaml. portf. XVI, nr 2). — Den finnes dessutom reproducerad i halv skala i MALMSTRÖM 1936.

³ Denna karta finnes bevarad i tvenne exemplar, ett i Landsarkivet i Lund och ett på Lantmäterikontoret i Hallands län (å sistnämnda ställe under sign. Geografisk karta 3).

⁴ Förvaras i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor M¹⁰.

⁵ Denna karta finnes bevarad dels renritad och dels i koncept. Den renritade kartan förvaras i Krigsarkivet (kartsaml. portf. XVI, nr D). Konceptet (vilket omfattar mätbladen) finnes däremot ej samlat på ett ställe, utan vissa delar av konceptet förvaras

till kartan finnes också särskilt angivet, att upprättaren enligt instruktionen för geografiska kartors uppgörande nedlagt stor omsorg på skogsområdenas rätta inläggande, så att intet inlagts »efter gisningh» utan äro »skogarne, hwar och huru stora af dhess widd dhe finnas på dhess Rätta och naturliga ställen upprijtade». Någon genomgående angivning av vilka trädslag, som uppbyggde skogarna, saknas emellertid även å denna 1691 års karta. Dock finnas å kartan på flera ställen uppgifter härom (utsatta med handskrift) liksom även om marken var flygsandsbesvärad eller ljungintagen.

Av geometriska kartor från 1600-talet ha anträffats icke mindre än 115 olika. De flesta av dessa föreligga dock både i koncept och som renovation. Se vidare bilaga I (å sid. 237), där en förteckning över mellan åren 1685—1730 upprättade geometriska kartor lämnas. I samma förteckning står även att läsa vilka lantmätare, som upprättat ifrågavarande kartor och i vilka arkiv de förvaras. Den lantmätare, som framför allt var sysselsatt med geometrisk kartläggning i Halland under senare hälften av 1600-talet liksom i början av 1700-talet, var JOHAN SÖDERLINGH.

De geometriska kartorna äro de viktigaste dokumenten för erhållande av en ingående kännedom om olika lokala naturförhållanden samt om näringslivet och dess inflytande på skogsvegetationen under 1600-talet och första hälften av 1700-talet. I regel omfatta dock dessa kartor endast hemmans och byars inägor, d. v. s. deras åkrar, ängar och ingärdade beteshagar. Detta beror på, att utmarken till hemmanen och byarna (alltså deras icke ingärdade betes- och skogsmarker) i gamla tider vanligen var »samfälld» eller gemensam för hela socknen eller betydande delar av densamma. I beskrivningarna till de geometriska kartorna ingå dock normalt mer eller mindre ingående uppgifter om den till respektive hemman eller by hörande utmarkens beskaffenhet, t. ex. om denna var trädlös och ljungintagen eller skogklädd. Om detta senare var fallet omtalas vilka trädslag skogen sammansattes av, och i händelse skogen utgjordes av bok- eller ekskog, lämnas nästan alltid uppgift om storleken å hemmanets andel i dessa skogar genom att meddela antalet »swijns ållon när ållon blifwer».

Inägebekrivningen å de geometriska kartorna är oftast mycket detaljerad. Man får sålunda beträffande åkerjorden upplysning om dess areal, geologiska beskaffenhet samt ofta även vad det var för kulturväxter, som odlades på åkertegarna. Om ängsmarken får man veta dess areal, avkastnings-

i Lantmäteristyrelsens arkiv, andra på Hallands läns lantmäterikontor. I Lantmäteristyrelsens arkiv finnes huvudparten av konceptet, d. v. s. alla mätblad utom de som gälla södra delen av Höks härad (förvaras under sign. läns- och häradskartor M¹). På Hallands läns lantmäterikontor finnas de resterande delarna av konceptet (förvarade under sign. Geografiska kartor 13 b och 17 b). — I sistnämnda arkiv finnes även en ofullbordad renovation av kartan, omfattande Höks härad och de västra delarna av Tönnersjö härad (Geografisk karta 4) samt en del-renovation (av år 1709) omfattande Lagan med närmaste omgivningar (Geografisk karta 15).

förmåga, uttryckt i antalet lass per tunnland, allmänna typ, såsom hårdvall, ljuningsprängd gräsvall, kärrvall etc., samt slutligen förekomsten och arten av träd. Detta sistnämnda meddelades i främsta rummet med tanke på röjningsbehovet inom ängen samt på om lövtäkt där kunde erhållas. Vidare lämnas, i händelse beteshagar voro tillfinnandes, detaljerade beskrivningar å dessa samt omnämnas befintligheten av trädgård, humlegård, kålgård, kvarn och fiskevatten (emellanåt med angivning av vilka fiskslag, som där funnos). Redogörelse lämnas ock över vägförhållandena till hemmanet samt för hägnadernas beskaffenhet. Även omtalas ofta om bränsle samt stängsel- och byggnads virke fanns att tillgå på hemmanets inägor eller utmark och, i händelse så ej var fallet, varifrån bränsle samt stängsel- och byggnadsvirke hämtades eller köptes. — Som en illustration till det nu sagda om geometriska kartor meddelas som fig. 1 en reproduktion av en geometrisk karta från år 1690 över hemmanet Bögilt i Breareds socken.

En annan urkund, ur vilken viktiga upplysningar rörande de skogliga förhållandena i Halland vid slutet av 1600-talet kunna hämtas, är ett i Lantmäteristyrelsens arkiv förvarat och ävenledes av lantmätaren JOHAN SÖDERLINGH åren 1687—89 upprättat jordrevnings- och avmätningsprotokoll över olika halländska hemman.¹ I detta protokoll, vilket omfattar icke mindre än 542 hemman, fördelade över så gott som hela Halland, lämnas skogliga upplysningar av i huvudsak samma slag som å de geometriska kartorna. — Man blir i sanning verkligt imponerad av omfattningen av den kartografiska och ekonomiskt-geografiska verksamhet, som lantmätarna utvecklade i Halland under senare hälften av 1600-talet!

Utom nu nämnda akter, vilka alla tillkommit som resultat av lantmätarnas verksamhet, finnes som redan omtalats från 1600-talet liksom ock från 1700-talet en del andra akter med skogliga uppgifter. Dessa akter äro dels förteckningar över ollonsvin i kronoskogar och skogsbesiktningsprotokoll (»skogsrannsakningsprotokoll»)², dels handlingar angående skogsutstämplingar.³

¹ Denna urkund förvaras i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. M1. Titeln på urkunden är: »Utij Provincien Halland pro Ao 687, 688 och 689 Åhrs Mät- och Ransakingh öfwer ödecronohemman, så wijda förtijden medhint är. Bytshemmanen här i orten, så dhe som underdånigst Kongl. May^t och Cronan i Wederlagh ähro gifne, som och dhe dheremot af Kongl. May^t ähro oppdragne. Åtskillige till Kongl. May^t och nutit några förmedlingar tillgodo, medh hwadh mehra som gifwin befallning mig wahro jämpte wederbörande Betiänter sampt medh Häradz Nämbdz oss efterrättat Gen. Mayor och Landzhöfdingh högwälborne Herr GUSTAF TUNGELLS skriftelige ordres, så att hwart hemman till noga ompröfwan skiärskodat och i ögonsteen tagit, dhes tillhörige Egendomb, Lägenheeter sampt Nyttigheeter alt utij ödmuik underdånigheet hemställes utij höga Öfwerheetens gunstige ompröfwan och godtfinnande».

² a. »Förteckningar över ollonsvin i kronoskogar 1694—1798», förvaras i Landsarkivet i Lund under sign. Ur Hallands landskanslis arkiv FI : 2. (Bland dessa förteckningar över ollonsvin träffas även ett flertal skogsrannsakningsprotokoll.) — b. »Handlingar angående skogar och åar 1688—1710 (från Höks häradsrätt)». Dessa omfatta bl. a. ett flertal skogsrannsakningsprotokoll från Höks härad. Förvaras i Landsarkivet i Lund.

³ »Handlingar angående skogsutstämplingar 1706—1828». Förvaras i Landsarkivet i Lund under sign. Ur Hallands landskanslis arkiv FI : 3—13.

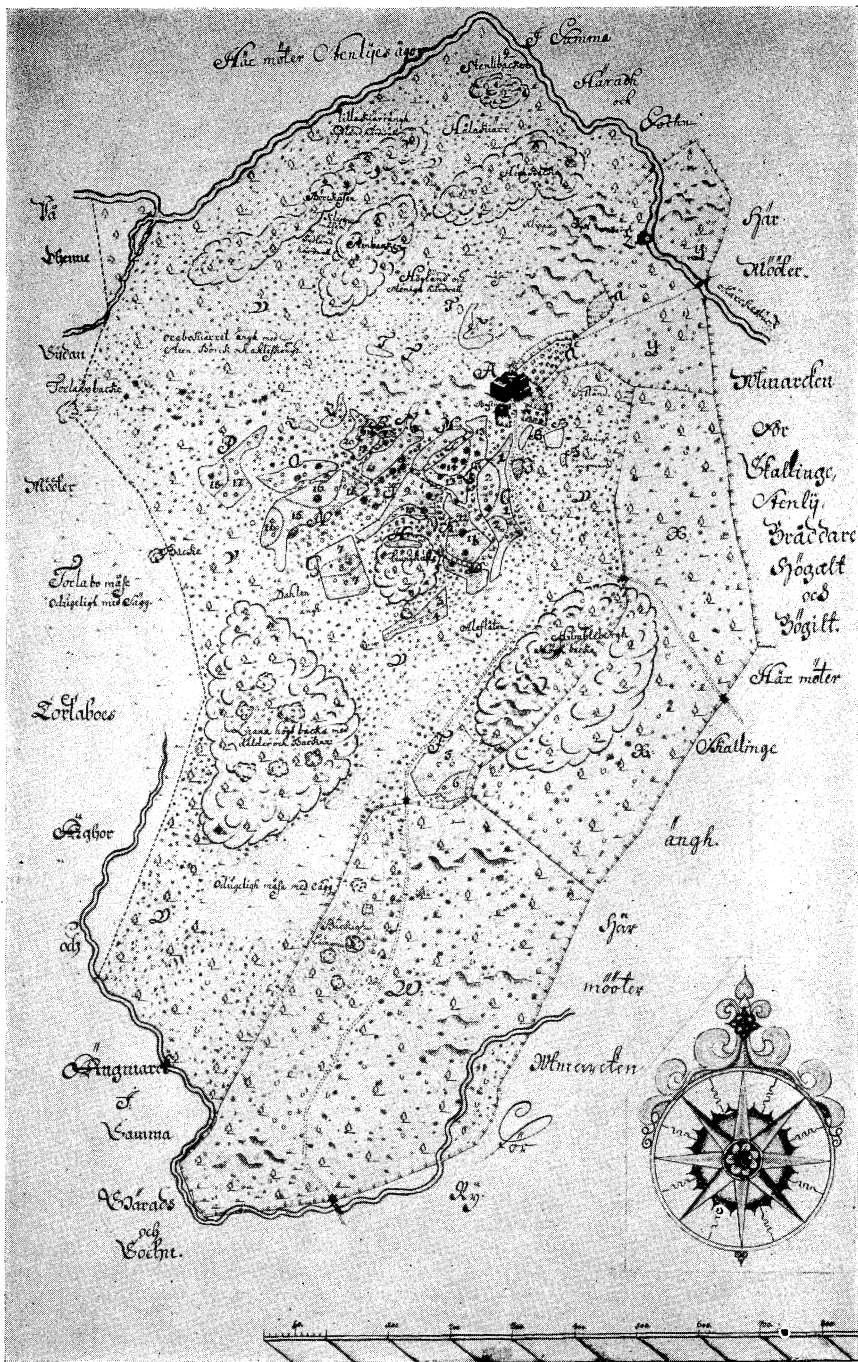

Fig. 1. Geometrisk karta över Bögilt i Breareds socken, Halland, upprättad år 1690 av lantmätaren J. SÖDERLINGH. — Kartans rubrik: »Geometrische De- lineation und Beskrifningh öfwer Frälsehemmanet Bögilt $\frac{1}{2}$ it belägit I Provincien Halland, Tönnersjö Häradh och Breare Sochn; såsom Konglg. Rådeth och Gen. Gouverneuren Högwälborne Grefwe Georg Sperlingh I underdånighet tillbiuder Konglg Mayt och Cronan utij Byte emot Weder- lagh och Cronhemman i dhes ställe».

Geometrische Karte von Bögilt im Kirchspiel Breared, Halland, angefertigt 1690 vom Landmesser J. SÖDERLINGH.

I gamla tider såväl i Danmark som i Sverige hade bok- och ekskogarna en mycket stor ekonomisk betydelse. Genom sin ollonproduktion spelade de stor roll för den dåtida svinuppfödningen, då ollonen utgjorde ett viktigt födoämne för svinen. Vidare var ekvirket mycket eftersökt för skeppsbyggeri och flera andra byggnadsändamål. På grund av dessa förhållanden var det av stor vikt, att bok- och ekstillgångarna icke förminskades, utan snarare utökades, och de kommo därför att genom särskilda skogsordningar ställas under lagens speciella hägn. Omedelbart efter Brömsebro-freden och sannolikt ända fram till år 1683 gällde officiellt i Halland danska rättsföreskrifter beträffande skogens disposition, men därefter kommo de svenska skogsförordningarna av år 1664 att tillämpas. Enligt dessa förordningar fingo bok och ek icke fällas — utom å frälsejord — utan tillstånd från landshövdingeämbetet, varjämte återplanteringsskyldighet förelåg. I varje avverkat trädställe skulle två nya planteras och skyddas, tills de ej längre kunde skadas av betande kreatur. Se vidare härom i BRUMMER 1787, sid. 32—33 och 42, VON ENGESTRÖM 1879, sid. 68—74, samt kap. 3 i denna avhandling.

På 1600- och 1700-talen erlades även en särskild avgift till Kronan, den s. k. ollongälden, för sådana svin, vilka intogos i kronoskogarna i och för ollonbete (»ollongång»).

Dessa nu berörda förhållanden föranledde tillkomsten av ovan nämnda akter. — För att utröna ollontillgångens storlek och om olaga bok- eller ekavverkning ägt rum verkställdes härads- och sockenvis av nämndemännen inom resp. häradsrätter (ofta med biträde av en kronoskogvaktare) årligen eller med få års mellanrum besiktningar (»skogsrannsakingar») av kronoskogarna, och härvid upprättades protokoll. Under ollonår uppgjordes förteckningar, för ollongäldens uttagande, över de ollonsvin, vilka intogos (eller »inbrändes», som det kallades, på grund av svinens märkande med ett brännjärn för att ange ägaren) å kronoskogarna. Slutligen gav bestämmelsen att bokar och ekar icke fingo fällas — utom å frälsejord — utan tillstånd från statsmyndigheterna, liksom den stipulerade återplanteringsskyldigheten anledning till en mängd berättelser och skrivelser av olika slag.

Alla dessa protokoll, förteckningar, berättelser etc. äro ganska viktiga urkunder för skogshistorikern. Av desamma får han säkra upplysningar om befintligheten av ett flertal bok- och ekskogar i olika halländska socknar, vidare när ollonår inträffade, men också i en del fall huru bok- och ekskogarna behandlades och utnyttjades i gamla tider. Mycket upplysande för denna senare sak äro speciellt en del tjänsteberättelser — vilka ingå bland handlingar angående skogsutstämplingar — från mitten av 1700-talet, avgivna av hejderidarna CHRISTIAN ÖHRWALL och ANDERS LINDGREN.

Från 1700-talet.

Från 1700-talet föreligga flera geografiska kartor över hela eller betydande delar av Halland.¹ Men som dessa företrädesvis äro administrativa översiktskartor, äro de skogliga uppgifterna å desamma oftast helt summariska eller saknas t. o. m. helt å vissa kartor.

Under 1700-talet upprättades ävenledes ett mycket stort antal geometriska kartor. Vid mina efterforskningar, som i detta fall huvudsakligen inskränkt sig till de tre första decennierna av 1700-talet, har jag träffat på icke mindre än 350 olika geometriska hemmans- eller bykartor, av vilka ofta såväl koncept som renovation finnas. De geometriska kartorna från 1700-talet äro av fullständigt samma typ som de under 1600-talet upprättade och innehålla sålunda mängder av goda skogliga och bebyggelsehistoriska upplysningar. De lantmätare, som framför allt voro sysselsatta med geometrisk kartläggning under de första decennierna av 1700-talet voro — förutom JOHAN SÖDERLINGH — PETTER WICHMAN och TORSTEN LOHM.

Äro sålunda de geometriska kartorna från 1600- och 1700-talen mycket förnämliga skogshistoriska dokument, är detta dock ej fallet med de lantmäterikartor, vilka kommo till efter storskiftets införande år 1757. Å dessa sistnämnda kartor, s. k. skifteskartor, vilka nästan helt kommo att ersätta de geometriska kartorna, äro de skogliga uppgifterna, särskilt vad angår trädslagsangivningen, oftast mycket knapphändiga.

På grund av detta förhållande och även på grund av att de geometriska kartorna icke omspanna hela Halland, är det icke möjligt att enbart med hjälp av förefintligt kartmaterial erhålla en mera fullständig bild av sko-

¹ Bland dylika kartor må särskilt nämnas:

- J. S. ÖSTRING, »Geographisch Charta öfwer Halland» av år 1702 (upprättad med KIETELL CLASSONS karta av år 1652 som underlag), (förvaras i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor M¹²).
- JOHAN SÖDERLINGH, Geografisk karta över norra Halland av år 1711 (upprättad med KIETELL CLASSONS karta av år 1652 som underlag), (förvaras å Hallands läns lantmäterikontor som Geografisk karta 17).
- D. FALK, »Geographisch Afrijtning öfwer Grändzen emilland Wästergjötland Marcks Häradt och Halland» av år 1713 (förvaras i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor M¹³).
- D. FALK, »Geographisch Afrijtning öfwer Grändzen emilland Wästergjötland Kindz Häradt och Halland» av år 1713 (förvaras i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor M¹³).
- JOHAN SÖDERLINGH, Geografisk karta över Norra och Södra Halland (i 2 blad) av år 1717 (förvaras i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor M¹⁴ och M¹⁵).
- »General Charta öfwer Halland, Afritad uti Kongl. General Landtmäteri Contoiret År 1792» (tryckt karta).
- JÖNS BERG, »Charta öfver Alla Lands-, Härads-, Sockne- och Allmänna Farvägar jämte Läge af Städer, Kungsgårdar, Säterier etc., uti Faurås, Himble och Wiske Härader af Halland» av åren 1797—98 (förvaras i Krigsarkivet bland S. G. HERMELINS konceptkartor och i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor M²²).

gens utbredning och sammansättning i Halland under 1700-talet. Denna brist avhjälpes dock lyckligtvis genom att andra urkunder än kartor i stort antal finnas att tillgå för belysandet av nämnda förhållanden.

Av sådana 1700-tals urkunder märkas, förutom de förut nämnda handlingarna angående skogsbesiktningar och skogsutstämplingar samt förteckningar över ollonsvin i kronoskogar, framför allt en av landshövdingeämbetet i Hallands län gjord landsbeskrivning över länet av år 1729¹ och ett av fänriken vid Kongl. Arméns Flotta JOHAN MAGNUS POLHEIMER åren 1791—92 upprättat besiktning- och inventeringsinstrument över ek-, bok- och masteträdstillgångarna på krono- och kronoskattehemman i Halland.² Vissa skogliga upplysningar från 1700-talet stå även att hämta ur en av NILS GYLLENSTIERNA avgiven »Berättelse om Undersöknings Förrättningen öfwer Nissa och Laga Strömmar» av åren 1745—61.³

1729 års landsbeskrivning är en för kännedomen om Halland under första hälften av 1700-talet synnerligen viktig urkund. Den är en »Allmän Berättelse öfwer Alle Hemman och Lägenheter som står utj Cronenes Jordebook» och omfattar c:a 4 000 handskrivna foliosidor inbundna i 4 band. Av dessa behandlar ett Laholms fögderi, och de övriga tre resp. Halmstads, Varbergs och Fjäre fögderier. I denna förnämliga och hitintills allt för litet beaktade urkund lämnas detaljerade upplysningar om flertalet halländska hemmans — alltså på endast jämförelsevis få undantag när — jordnatur, räntor och utskylder, befolkningsförhållanden, byggnaders beskaffenhet, besittning av trädgård, humlegård och kålgård, inägars och utmarkers beskaffenhet och utnyttjande m. m. De skogliga uppgifter, som man erhåller i redogörelsen för inägars och utmarkers beskaffenhet och utnyttjande äro förvånansvärt rikhaltiga. De ge sålunda upplysning om, ifall de till resp. hemman hörande ängarna och beteshagarna voro trädlösa eller trädbevuxna, och i det senare fallet lämna de ingående uppgifter om vilka trädslag och buskar, som där anträffades. Till och med förekomst av sådana trädslag och buskar som rönn, videbuskar och olvon plägar uppgivas. Förekommo träd å utmarkerna, angives detta på samma noggranna sätt. Även omtalas ifall hemmanet hade del i fäladsskog (= gemensam utmarksskog) och angives fäladsskogens huvudsakliga trädslagssammansättning.

¹ Förvaras i Landsarkivet i Lund.

² Detta instrument, vars fullständiga titel är: »Tabell öfwer De uti Hallands Län, på nedan nämde krono-skatte-ägor befintelige Ekar, Bokar och Masteträd m. m. som för Kongl. Majts och Kronans Behof Stämplade och Fridlyste blifvit: Upprättad vid den af undertecknad till följe af vederbörlige Förordnanden förrättade allmenne Skogs Besigtning och Inventering Åren 1791 och 1792», förvaras i Landsarkivet i Lund under sign. Ur Hallands landskanslis arkiv FI: 1.

³ Denna berättelse finnes i 2 ex., av vilka det ena förvaras i Krigsarkivet, under sign. Militärgeografi Sverige, Halland 1745—61, och det andra på Lantmåterikontoret i Hallands län under sign. Geografiska kartor 18.

Det av JOHAN MAGNUS POLHEIMER åren 1791 och 1792 upprättade skogsbesiktningsoch inventeringsinstrumentet är ävenledes ett mycket omfattande och viktigt dokument, som lämnar en god inblick i skogsförhållandena i Halland vid slutet av 1700-talet. Ek-, bok- och mastträdstillgångarna redovisas socken- och hemmansvis tabellariskt på nedanstående sätt:

Ek	par	Inägor	Ek	par	Utmarken	Boketräd	Furuträd	Anmärkingar
Krum	Råt	Sågblock	Krum	Råt	Sågblock	Åmmen dertill	Åmmen dertill	
Timmer	Timmer	Balkar och	Timmer	Timmer	Timmer	Kölar och	Master och	
		Kölar				Sågblock	Spiror	
		Tillväxande						

I kolumnen »Anmärkingar» lämnas för varje socken en i regel detaljerad redogörelse för dess belägenhet, allmänna natur- och skogsförhållanden samt möjligheterna att transportera skogsprodukter. En speciell hänsyn tages härvidlag sjöfallet till ekförekomsterna och ekbeståndens tekniska beskaffenhet. Även diskuteras ofta möjligheterna för skogskulturers utförande. Inventeringsinstrumentet åtföljes också av en »Berättelse», i vilken ungefär samma upplysningar som i »Anmärkingar» lämnas, ehuru med någon annan formulering. Överhuvudtaget är detta instrument mycket upplysande och vittnar om en påfallande god iakttagelseförmåga hos den unge besiktningssmannen, vilken i förbigående sagt var en brorsons son till den store CHRISTOPHER POLHEM. — I detta besiktningssinstrument ingå dock tyvärr icke några uppgifter från socknarna i länets sydligaste härad, Höks härad, liksom ej heller från socknarna i Tönnersjö härad med undantag av Enslöv.

I den av NILS GYLLENSTIERNNA avgivna »Berättelse om Undersöknings Förrättningen öfver Nissa och Laga Strömmar» redogöres i främsta rummet för möjligheterna att göra dessa båda älvar segelbara, men också diskuteras bl. a. Nissans och Lagans lämplighet som flottleder. För utrönandet av huru stora mängder timmer och andra virkessortiment, som skulle kunna påräknas bli flottade i dessa älvar gjordes ingående undersökningar av skogsförhållandena längs älvarna, och resultaten av dessa undersökningar återgivas i berättelsen.

Utom nu nämnda i arkiven förvarade dokument finnes från 1700-talet även en del tryckta arbeten av topografisk art, i vilka skogsförhållandena också beröras. Viktigast av dessa arbeten äro JACOB RICHARDSONS åren 1752—53 utkomna »Hallandia antiqua & hodierna» samt PEHR OSBECKS år 1796 skrivna, men först 1922 tryckta »Utkast til beskrifning öfver Laholms prosteri».¹

¹ I RICHARDSONS »Hallandia antiqua & hodierna» finnes en karta över Halland, å vilken skogens utbredning är angiven genom trädtecken. Denna karta är upprättad på grundval av KIETELL CLASSONSS karta av år 1652. Skalan är emellertid mindre och uppgifterna något färre.

Från 1800-talet.

För 1800-talet är det skogshistoriska urkundsmaterialet för Halland mycket rikligt. Visserligen lämna de talrika, av lantmätarna under detta sekel upprättade skifteskartorna då liksom tidigare ofta endast knapphändiga upplysningar om skogen, speciellt dess sammansättning, men i stället ge andra kartor liksom ett flertal ekonomiskt-statistiska och topografiska handlingar och böcker goda skogliga upplysningar.

Av kartor från 1800-talet, vilka innehålla skogliga uppgifter, märkas framför allt Topografiska Corpsens karta. På denna karta — senare kallad Generalstabens topografiska karta över Sverige i skalan 1 : 100 000 — har som bekant den skogbärande marken angivits med särskilda tecken med hänsyn till om det är barrskog eller lövskog, som intar densamma. Halland behandlas å 8 kartblad, nämligen:

Kartnummer och namn	Uppmätt	Första utgivningsår
24 Särö.....	1839—42	1863
25 Kongsbacka.....	1839—42 (översedd 1865)	1871
18 Warberg.....	1842 (översedd 1865)	1872
19 Ölmestad (Landeryd)....	1841—42 (översedd 1865)	1871
13 Halmstad.....	1841—42	1867
14 Ljungby.....	1842—43 (översedd 1865)	1870
8 Engelholm.....	1842—43 (Hallands-del.)	1861
9 Finja (Hässleholm).....	1842—43 (Hallands-del.)	1865

Dessutom må av 1800-tals kartor här nämnas:

En av dåvarande kronprins KARL (sedermera KARL XV) år 1846 upprättad »Karta öfver Sveriges skogar».¹ På denna endast i manuskript föreliggande karta — vilken till underlag har C. P. HÄLLSTRÖMS »Karta öfver Göta rike eller Södra delen af Swerige, utgifven år 1807 af Friherre S. G. HERMELIN i skala 1 : 750 000» — ha med olika färger inlagts:

- a. Skog, innehållande i större eller mindre grad storverksträd, sågblockar och timmerträd.
- b. Skog användbar hufvudsakligen till brännved och kolning.
- c. Buskskog.
- d. Planteringar på flygsand.»

Uppgifterna för Halland till denna karta erhöll kronprinsen från dåvarande förste lantmätaren i Hallands län HUG. FR. LÖHR. — Beträffande kartan se vidare MALMSTRÖM 1936, sid. 303—306.

¹ Denna karta finnes i 2 ex., av vilka det ena förvaras i Riksarkivet, under sign. Svenska prinsars och prinsessors brev o. handlingar etc., och det andra på Kungl. Biblioteket i Stockholm.

AUGUST HAHR, »Statistisk Karta öfver Medlersta och Södra Sverige» (tryckt år 1861 i skala 1 : 500 000). Å denna innehållsrika karta finnes med särskild beteckning angivet »trakter, som sakna Skog till eget behof». Man får härigenom av denna karta en viss uppfattning om belägenheten och storleken av de dåtida trädlösa och trädfattiga områdena i Halland.

J. M. PAULI, »Kulturkarta öfver Halland med anslag af Hallands Hushållningssällskap utarbetad åren 1889—1892». På denna karta, vilken är tryckt i skalan 1 : 150 000, ha med grön färg inlagts »skogbeväxt mark», med rödbrun »kal skogs- och utmark», med gul »inegomark» samt med blå slutligen »vatten».

Översiktskarta »öfver skogarnes utbredning söder om Vermland, Dalarne och Norrland» upprättad av Kungl. Domänstyrelsen till utställningen i Stockholm år 1897.¹ På denna endast i manuskript föreliggande karta — vilken till underlag har den topografiska kartan i skala 1 : 100 000 — ha efter av jägmästare meddelade uppgifter med skilda färgbeteckningar inlagts barrskog, björkhagar, inägor, bokskog och ljunghed.

Förutom nämnda, hela Halland omfattande översiktskartor föreligga från 1800-talet liksom senare ett flertal skogskartor över kronoparker och liknande områden. Dessa kartor hava upprättats genom Kungl. Domänstyrelsens försorg och förvaras dels i dess arkiv och dels å expeditionerna till Hallands och Alingsås revir.

En specialkarta av icke ringa skogligt intresse är vidare en år 1819 av lantmätaren ANT. AND: N BRANDBERG upprättad karta i 6 blad med ingående beskrivningar över samtliga halländska flygsandsfält.²

Av andra urkunder än kartor, vilka lämna skogliga upplysningar från 1800-talet, märkas framför allt:

Diverse sockenbeskrivningar, förvarade dels i Lantmäteristyrelsens arkiv och dels i Krigsarkivet.

S. P. BEXELL, Hallands historia och beskrifning. Götheborg 1817—19 (omtryckt Halmstad 1923—1931).

Hallands läns hushållningssällskaps handlingar 1820 ff.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Hallands län Femårsberättelser 1822—1905.

CARL AF FORSELL, Beskrifning öfver Halmstads län eller Halland.

Stockholm 1826. (Åtföljes av en karta över Halland i skalan 1 : 500 000, utan skogsbeteckningar.)

Topografiska och statistiska uppgifter om Halmstads län. Stockholm 1847.

¹ Förvaras i Statens skogsförsöksanstalts arkiv. Tryckt kortfattad beskrivning till kartan utkom 1897. — Kartans uppgifter ha beträffande bokskogen utnyttjats av G. ANDERSSON (1903) (se sid. 187) samt beträffande ljungheden av N. SCHAGER (1909).

² Förvaras i Lantmäteristyrelsens arkiv under sign. läns- och häradskartor M²⁶.

G. THOMÉE, G. HOGNER m. fl., Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige. Bd 1—8. Stockholm 1859—69.

Skogsstyrelsens (1870—1882) resp. Domänstyrelsens (fr. o. m. 1883) Berättelser rörande skogsväsendet.

Avhandlingar och uppsatser i skogstidskrifter, särskilt »Tidskrift för skogshushållning».

Från 1900-talet.

Det skogliga urkundsmaterialet från 1900-talet är ävenledes mycket rikligt och utgöres av såväl kartor som skriftliga handlingar och litteratur.

Viktigast bland de under detta sekel utkomna kartorna med skogliga uppgifter om Halland är Rikets allmänna kartverks 1917—25 upprättade och i 80 blad utgivna »Ekonomisk karta över Hallands län i skala 1 : 20 000». På denna är den skogklädda marken angiven med samma beteckningar som å de topografiska kartorna, men med det ökade anspråk på noggrannhet, som följer med den 5 gånger större skalan.

Dessutom föreligger flera tryckta översiktskartor, tillkomna i pedagogiskt eller turistiskt syfte, å vilka den skogbärande arealen för Halland inlagts.¹ Dessa kartor innehålla emellertid inga skogliga originaluppgifter, utan uppgifterna äro hämtade antingen från den topografiska eller den ekonomiska kartan.

Från 1900-talet föreligger även ett antal flygkartor över kronoparker och liknande områden.

Bland specialkartor av särskilt skogligt intresse må här också nämnas en vid Statens skogsförsöksanstalt under professor G. SCHOTTES ledning åren 1913—14 upprättad »Karta över sydvästra Sveriges ljunghedar».²

I den växtgeografiska litteraturen från 1900-talet har också framlagts en del kartor, som belysa vissa skogstypers eller trädslags utbredningsförhållanden i Halland, t. ex.:

¹ Se exempelvis:

M. LUNDQVIST, »Sveriges skogbärande mark i skala 1 : 4 000 000» (ingår i ÅHLÉN & HOLMS årsbok 1922).

E. EHLIN & A. SÖDERLUND, »Norden i skala 1 : 1 000 000» (utgiven 1936).

»Kungl. Automobilklubbens karta över Sverige» utgiven av Generalstabens Litografiska Anstalt (skogsmarken är å denna karta inlagd f. o. m. 1923).

»Generalstabens Litografiska Anstalts länskartor i skalan 1 : 500 000: Karta över Hallands län, 1925».

»Turistkartan över Sverige i skalan 1 : 300 000, utgiven under medverkan av Kungl. Automobilklubben och Svenska Turistföreningen», från 1930 och senare.

² Originalen till denna karta, vilken till underlag har den topografiska kartan i skala 1 : 100 000, har ännu icke publicerats. Det förvaras i Statens skogsförsöksanstalts arkiv. Uppgifter från samma karta, inlagda på annat kartunderlag, ha i stark förminskning publicerats av SCHOTTE (1921 och 1923) samt av MALMSTRÖM (1936).

- G. ANDERSSON, »Bokskogens nuvarande utbredning inom Skåne, södra Småland och södra Halland» (ingår i avhandlingen »Några drag ur de svenska skogarnes historia», publicerad i Skogsvårdsfören. tidskr. 1903). — Denna karta utgör ett å fotografisk väg åstadkommet sammandrag av de detaljer, som röra boken, å Domänstyrelsens år 1897 utarbetade skogskarta.
- H. HESSELMAN & G. SCHOTTE, »Karta över granens sydvästgräns i Sverige», utarbetad i skala 1 : 1 000 000 (intagen i Medd. fr. Statens skogsförsöksanstalt H. 3, 1906).
- G. ERDTMANS karta över olika skogsträds utbredning inom delar av Fjäre och Viske härad i norra Halland [ingår i avhandlingen »Pollenanalytische Untersuchungen von Torfmooren und marinen Sedimenten in Südwest-Schweden», publicerad i Arkiv för botanik. Bd 17, N:o 10 (1921)].
- B. LINDQUIST, »Karta över bokskogens utbredning i Sverige» i skala 1 : 500 000 (intagen i Sv. skogsvårdsfören. tidskr. 1931).

Skriftliga skogliga dokument från 1900-talet finnas i legio hos olika myndigheter. Även den skogliga litteraturen för 1900-talets Halland är mycket stor. Här må endast framhållas:

Berättelser från Skogsvårdsstyrelsen i Hallands län 1905 ff.

Berättelser över Skogssällskapets verksamhet 1914 ff.

Riksskogstaxeringens betänkande 1932.

Betänkande ang. skogar å flygsandsfält i Halland 1936.

Vad litteraturen i övrigt beträffar hänvisas till litteraturförteckningen å sid. 275—277 samt MALMSTRÖM 1937.

KAP. 2. SKOGENS UTBREDNING OCH SAMMAN- SÄTTNING I HALLAND UNDER OLIKA TIDER.

Det i föregående kapitel anförda källmaterialet ger oss stora möjligheter att erhålla en ingående kännedom om skogens utbredning och sammansättning i Halland under de senaste tre hundra åren. Materialet är dock mycket skiftande både med hänsyn till sin natur och till den lätthet, varmed det låter sig utnyttjas. För vissa tider föreligga översiktskartor över hela eller stora delar av landskapet, å vilka kartor skogens utbredning direkt kan utläsas; för andra saknas dylika sammanfattande dokument och man har i stället endast att tillgå mer eller mindre fristående uppgifter rörande lokala skogliga förhållanden, sådana de meddelas på geometriska kartor och i landsbeskrivningar, skogsbesiktningsprotokoll etc. — Som de skogliga förhållandena å en och samma plats ofta behandlas i flera olika urkunder, vilka tillkommit av vitt skilda anledningar och upprättats av personer

med olika inställning till skogen, har en icke obetydlig kontroll på de meddelade uppgifternas tillförlitlighet i många fall kunnat vinnas.

Vid skildringen av skogens utbredning och sammansättning i Halland kommer jag att särskilt uppehålla mig vid, huru skogsförhållandena gestaltade sig vid nedanstående tidpunkter:

1. mitten av 1600-talet,
2. övergången mellan 1600- och 1700-talen,
3. övergången mellan 1700- och 1800-talen,
4. mitten av 1800-talet, och
5. nutiden.

För att göra denna skildring så åskådlig som möjligt har jag i den omfattning det låtit sig göra utarbetat direkt jämförbara översiktskartor, vilka gälla alla ovan nämnda tider utom övergången mellan 1700- och 1800-talen.

Dessa översiktskartor ha utarbetats på sådant sätt, att uppgifterna från de olika urkunderna överförts eller sammanställts på ett modernt kartunderlag, i detta fall sista upplagan av Generalstabens topografiska karta över Sverige i skalan 1 : 100 000.

Det säger sig självt, att vid överförande av äldre tiders skogliga uppgifter på ett modernt kartunderlag vissa svårigheter stundom kunna möta, då det gäller att till platsen säkert bestämma, vart uppgifterna höra. Tack vare förefintligheten av Rikets allmänna kartverks i stor skala upprättade och på topografiska och administrativa uppgifter synnerligen rika »Ekonomisk karta över Hallands län» ha dessa svårigheter emellertid som regel kunnat bemästras, varför några större fel eller misstag beträffande uppgifternas lokalisering sannolikt ej torde förefinnas. Dock har utarbetandet av vissa av dessa översiktskartor varit en både svår och mycket tidskrävande uppgift.

Skogen vid mitten av 1600-talet.

Då det gäller att få en uppfattning om skogsförhållandena i Halland vid mitten av 1600-talet, är man praktiskt taget helt hänvisad till de uppgifter, som återfinnas å KIETELL CLASSONS (FELTERUS) »Special Landtkort och Geographesk Taafla öffwer heela Halland» av år 1652 (och till renovationen av samma karta av år 1675).

Karta 1 (tavla 1), som avser att illustrera skogsförhållandena vid mitten av 1600-talet, är därför helt och hållet uppgjord på grundval av denna kartas uppgifter. Dessa förefalla också att i huvudsak vara mycket tillförlitliga, då man av allt, som nu kan kontrolleras å KIETELL CLASSONS kartor, får ett bestämt intryck av, att han arbetade på ett synnerligen noggrant och vederhäftigt sätt. KIETELL CLASSON betraktas också av eftervärlden som en av 1600-talets främsta svenska lantmätare.

Av uppgifterna å KIETELL CLASSONS karta framgår, att skogen vid ifrågavarande tid hade en betydande utbredning inom Hallands östra delar. Där- emot voro landskapets västra delar — alltså kust- eller slättbygden — till allra största delen skoglösa¹. Endast här och var förekommo där mindre skogs- områden eller trädjungar. Skoglösa eller trädfattiga områden förekommo emellertid på flera ställen även inom landskapets östra delar. Detta var sär- skilt fallet i Gällared, Krogsered, Drängsered och Kinnared socknar samt i norra delen av Torup socken.

Ehuru KIETELL CLASSONS karta synbarligen ger en god bild av skogens utbredning vid 1600-talets mitt, lämnar den dock icke ingående upplysningar om vad det var för trädslag, som uppbyggde de dåtida skogarna. En del uppgifter om denna sak innehåller dock hans karta, framför allt renovationen av år 1675, och dessa hava också inlagts på karta 1 (tavla 1). Av dessa upp- gifter finner man, att bokskogen måste ha haft en mycket stor utbredning i det dåtida Halland. Särskilt rikligt uppträdde densamma öster om den egentliga kustbygden, d. v. s. inom det område, där denna bygd övergår i den högre belägna bergs- eller skogsbygden. Dessutom förekom ekskog och säkert också skogar av björk och al. Några uppgifter om före- komst av tall och gran lämnas ej. Då emellertid på enstaka ställen orden »Skough» och »Stoor skough» utsatts för vissa områden inom landskapets östra delar, där under 1700-talet tall och gran bevisligen förekommo, ligger den tanken nära, att han därmed åsyftade förekomst av barrskog. Av A. BERN- SEN BERGEN (1650—56) och J. RICHARDSON (1752—53) omtalas ock barrskog såsom förekommande i Halland vid denna tid.

Om de skoglösa eller trädfattiga trakternas naturförhållanden äro även- ledes KIETELL CLASSONS uppgifter tämligen knapphändiga. Dock finnas på hans Hallands-karta (särskilt renovationen av år 1675) på några ställen ut- satta orden »Liungmark» och »Sand». Utan risk för misstag kan man sålunda antaga, att landskapets dåtida skoglösa eller trädfattiga delar — om man undantager åker, äng och myr — i stor omfattning intogos av ljunghed, liksom inom icke obetydliga delar av kustområdet av flygsandsfält.

Skogen vid övergången mellan 1600- och 1700-talen.

För tiden omkring övergången mellan 1600- och 1700-talen saknas, som redan omtalats, kartor omfattande hela Halland, på vilka skogens utbred- ning finnes angiven. För att få en allmän översikt över de skogliga för- hållandena i Halland vid ifrågavarande tid blir man därför nödsakad att gå till ett flertal olika källor och söka sammanställa de skogliga uppgifter dessa lämna.

¹ En planimetrering av skogsfigurerna å karta 1 (tavla 1) ger vid handen, att skogen i Halland vid mitten av 1600-talet torde ha intagit en sammanlagd areal av c:a 167 000 hektar.

Som källor märkas i främsta rummet följande akter:

1. Geometriska kartor över olika halländska hemman och byar från tiden 1685—omkring 1730.
2. JOHAN SÖDERLINGHS geografiska kartor: över Nissan med omgivningar av år 1688 och över Hallands två sydligaste härader, Höks och Tönnersjö, av år 1691 (konceptet).
3. D. FALKS geografiska kartor över »gränsen» mellan Halland och Västergötland av år 1713.
4. 1687—89 års jordrevnings- och avmättningsprotokoll, upprättat av JOHAN SÖDERLINGH.
5. 1729 års landsbeskrivning över Halland, samt
6. handlingar angående skogssyneförrättningar och skogsutstämplingar samt förteckningar över ollonsvin i kronoskogar från slutet av 1600-talet och början av 1700-talet.

Detta källmaterial måste betraktas såsom mycket gott och rikligt, och särskilt har 1729 års landsbeskrivning, som lämnar uppgift på de dåtida skogsförhållandena för det stora flertalet halländska hemman, visat sig vara en oskattbar urkund.

Det visar sig dock vid närmare studium av ifrågavarande akter tyvärr icke vara möjligt att sammanställa de skogliga uppgifter dessa lämna till en hela Halland omfattande översiktskarta av samma typ som den, vilken uppgjorts för mitten av 1600-talet. Detta beror på, att de skogliga uppgifterna i landsbeskrivningen liksom i 1687—89 års jordrevnings- och avmättningsprotokoll äro tämligen vagt lokaliserade och endast helt allmänt lämna upplysning om, ifall skog eller trädjungar funnos eller saknades på hemmanet i fråga och i händelse det förra var fallet, vilka trädslag som förhärskade. Det är sålunda ej möjligt att med ledning av landsbeskrivningens och jordrevningsprotokollets uppgifter närmare fastställa de dåtida skogsområdenas gränser.

Vid upprättandet av översiktskarta 2 (tavla 1), som är avsedd att belysa skogens utbredning vid övergången mellan 1600- och 1700-talen, har jag därför fått inskränka mig till att endast inlägga de uppgifter, som kunnat erhållas från de geometriska kartorna för tiden 1685—omkr. 1730 och JOHAN SÖDERLINGHS geografiska karta över Höks och Tönnersjö härader (1691). Som dessa kartor dock ej på långt när omspanna hela landskapet, får man nöja sig med en översiktskarta, som har stora luckor. Trots denna ofullständighet måste dock denna översiktskarta tillmätas ett icke ringa värde, då den för de områden, som den redovisar, lämnar detaljerade och av allt att döma goda upplysningar.

För att utnyttja landsbeskrivningens och övriga skrivna källors talrika uppgifter kommer jag emellertid att i det följande även ge en på dessa grun-

dad redogörelse för de skogsgeografiska förhållandena i Halland. Denna redogörelse lämnas härads- och sockenvis i bilaga 2, sid. 259.

Vid studium av karta 2 (tavla 1) och den i bilaga 2 lämnade översikten av »de olika halländska socknarnas skogsgeografiska förhållanden enligt 1729 års landsbeskrivning och en del andra samtida urkunder», finner man, att skog förekom flerstädes inom landskapets östra del, men saknades eller hade ringa utbredning inom kustlandet.

Gränsen mellan landskapets trädfattiga västra del och det på skog jämförelsevis rika östra området gick från Nordsjön i Lindome socken i norr — följande landskapets gräns mot Västergötland på ett avstånd av ungefär $\frac{1}{2}$ mil — ned till nordändan av Sällstorp socken. Här avbröts gränsen ett stycke av ett skoglöst område, som sträckte sig tvärs över landskapet. Vid Vik i Skällinge sockens norra del började skogsgränsen emellertid på nytt och gick sedan i sydostlig riktning till Stensared i Rolfstorp socken. Mellan sistnämnda plats och Ullareds kyrka sköt »skogsområdet» ned i en tunga mot Tvååker och södra delen av Sibbarp socken. Från Ullareds kyrka löpte gränsen i nästan rakt sydlig riktning genom Okome, Askome, Vessige, Abild och Asige socknar fram till Vearp i Getinge socken. Gränsen gick sedan först mot sydost — förbi Kvibille och Enslövs kyrkor — till Skällåshult i norra delen av nuvarande Tönnersjöhedens försökspark (Breared socken) och där-efter i sydsydostlig riktning mot Stackarp nära Hallandsåsens fot (i sydöstra delen av Våxtorp socken). Gränsen för »skogsområdet» följde sedan i nästan ost—västlig riktning Hallandsåsens fot fram till västra delen av Ö. Karup socken. Den del av Hallandsåsen, som faller inom Halland, tillhörde sålunda nästan helt »skogsområdet».

»Skogsområdet», vars gräns mot väster nu uppskisserats, var dock ingalunda att betrakta som ett enhetligt område. Det var i stället ganska oenhetligt med hänsyn till skogens fördelning inom detsamma. Inom vissa delar av området förekommo stora, sammanhängande skogar, inom andra endast helt små, vilka då oftast voro bundna till inägor (ängar, beteshagar etc.). Inom de skogfattigare delarna av området förhärskade ljunghed och andra öppna växtsamhällen. Detta sistnämnda var särskilt fallet inom Gällared, Krogsred, Drängsered, Kinnared, södra delen av Breared, östra delarna av Tönnersjö och Veinge samt slutligen Knäred. Trädlös ljunghed jämte mossar och kärr intogo inom dessa till »skogsområdet» räknade socknar eller delar av sådana t. o. m. större arealer än skogen själv. — Skogar eller skogskomplex av mera betydande omfattning träffades inom landskapet framför allt inom följande socknar:

Idala. Där låg Idala skog, med vilken också Förlanda Sönnerskog och Frillesås skog sammanhängde.

Veddige. I de östra delarna av denna socken träffades Vabränna skog och Veddige Österskog.

Skällinge, Rolfstorp, Grimeton, Dagsås, Sibbarp, Köinge och Svarträ. Ett sammanhängande, större komplex bildade skogarna inom de östra delarna av de tre förstnämnda socknarna samt skogarna inom nordpartierna av de fyra senare.

Fagered. Denna socken intogs till mycket betydande del av skog, och med Fagereds skogar sammanhängde också vissa skogspartier inom Källsjö, Ullared och Gunnarp.

Okome, Askome, Vessige, Abild, Getinge, Kvibille och Slättåkra. Ett nästan sammanhängande komplex bildade skogarna inom de östra delarna av de sex förstnämnda socknarna samt Slättåkras skogar. I detta skogscomplex ingingo bl. a. de som ollonskogar viktiga: Okome Norrskog, Rävige, Knobesholm, Frostorp, Döbla och Styringe skogar.

Torup, Enslöv och Breared. Inom dessa socknar låg Hallands största sammanhängande skogsområde, vilket inom Torup benämndes Örken.

Våxtorp, Hasslöv och Ö. Karup. De delar av dessa socknar, vilka omfattade Hallandsåsen, voro till stor del skogintagna.

Den trädfattiga västra delen av landskapet, d. v. s. företrädesvis kust- eller slättbygden, intogs, där den icke var uppodlad eller utnyttjad till äng, mestadels av öppna ljunghedar, torvmarker och flygsandsfält. Skog träffades alltså endast i helt ringa omfattning. Av förekommande skogar voro de flesta »inägo-skogar», men utmarks-skogar funnos även, ehuru sparsamt. De största och viktigaste av dessa senare skogar träffades på Särö i Släp socken, vid Sperlingsholm i Övraby socken, Stjernarp i Eldsberga socken samt i nordöstra delen av Våxtorp socken.

På grund av den vid ifrågavarande tidpunkt rådande trädfattigdomen inom västra delen av Halland var bristen och efterfrågan på allt vad ved, stängselvirke och timmer heter där mycket stor. Detta framgår indirekt av uppgifter i beskrivningarna till många geometriska kartor om de långa vägar bönderna hade att färdas för att erhålla dessa produkter, och om de ersättningsmedel för ved och stängselvirke, som av dem måste tillgripas för att få nödigt bränsle och material till hägnader. Dessa beskrivningar säga oss, att man ofta fick färdas 1 à 2 mil, ja i vissa fall ända till 3 à 4 mil för att hämta ved. På icke så få hemman kunde dock något ved erhållas av träd och buskar, som föllo för yxan vid ängars röjande, liksom av grenar vid träds uppkvistande. Men i de ofta förekommande fall, då trädväxt fullständigt saknades på hemmanet och även pengar till vedinköp tröto, fick man som bränsle nöja sig med enbart brännortv eller enris, vilket senare med större eller mindre besvär »sammanskrapades» på angränsande ljunghedar.

I hägnader användes som ersättning för trävirke i stor utsträckning sten. Hägnader gjordes dessutom på ställen, där för stenmurar lämplig sten ej fanns att tillgå, emellanåt av enris eller av jord, som upplades i vallar. I »Instruction för Landshöfdingarne» av den 4 november 1734 finnes också förordnat i dess 42 § »Landshöfdingen åligger hafwa et noga upseende, det skogarne på alt möjligt sätt besparas, och at stengärdesgårdar och jordvallar anläggas, på de orter hwarest det ske kan».

För att ytterligare och mera ingående belysa frågan om ved-, stängselvirkes- och timmerförsörjningen i Halland omkring 1700 har jag i bilaga 3 (sid. 269) sammanfört uppgifter ur kartbeskrivningar och jordrevningsprotokollet av åren 1687—89 om varifrån ved, stängselvirke och byggnadstimmer hämtades till hemman inom olika halländska socknar.

Av 1729 års landsbeskrivning liksom av många kartbeskrivningar och andra urkunder kan man, som redan framhållits, för början av 1700-talet lätt erhålla ingående upplysningar om vilka trädslag, som träffades i Halland och även hur dessa geografiskt fördelade sig.

Av trädslag, som uppgåvos växa i Halland vid ifrågavarande tid, märkas: bok, ek, björk, klibbal, asp, sälg, rönn, hägg, apel, körsbärsträd¹, ask, lind, alm, tall och gran.

I det följande kommer jag att närmare diskutera dessa trädslags utbredningsförhållanden i Halland samt framlägga utbredningskartor för de växtgeografiskt intressantaste trädslagen, d. v. s. bok, tall och gran (se tavla 2).

Bok (*Fagus sylvatica* L.) (se karta 1, tavla 2) spelade vid denna tidpunkt en mycket stor roll i Halland och var av allt att döma det kvantitativt viktigaste trädslaget i landskapet. Dess utbredning var dock ojämn. Rikligast uppträdde boken — som förut omtalats i redogörelsen för skogsförhållandena vid mitten av 1600-talet — närmast öster om den egentliga kustbygden, d. v. s. inom det område där denna bygd övergår i den högre belägna skogsbygden. Boken bildade där stora sammanhängande skogar, såsom Släne skog i Skällinge sn, Mutene skog i Rolfstorp sn, Svartrå och Grimeton skogar i socknarna med samma namn, Öströ skog i Dagsås sn, Okome Norrskog och Rävige skog i Okome sn, Knobesholm skog i Asige sn, Frostorp skog i Getinge, Slättåkra och Kvibille snr, Styringe skog i Slättåkra och Kvibille snr, Åttarp och Ullasjö skogar i Enslöv sn, Eriksköp, Torared och Lingshult skogar i Tönnersjö sn och Göstorp skog i Veinge sn. Stora bokskogar träffades vidare på Hallandsåsen. Bok förekom dessutom flerstädes i de delar av landskapet, som lågo närmare gränsen mot Västergötland och Småland. Den bildade dock där vanligen endast smärre skogar. Undantag härifrån utgjorde egentligen endast vissa bokskogar i Torup sn (Örken) samt i Breared och Knäred snr.

¹ Härmed avsågs dock säkerligen fågelbärsträd (*Prunus avium* L.).

I själva kustbygden liksom i norra delarna av Halland var däremot bokens utbredning av allt att döma mycket liten, och trädet saknades säkerligen i de flesta där befintliga socknar. Uppgifter om förekomst av bok i norra Halland och i kustbygden förefinnas endast från följande platser:

Fjärås sn. Rossareds och Ålgårda-Fagareds skogar samt skogen nära Gäddevik; dessutom i ängar el. beteshagar vid Smedinge, Brattås, Rossared, Fagared, Dals säteri och Gäddevik.

Förlanda sn. Öxared, Rinna, Gränshult, Skog och Horshult (i ängar).

Frillesås sn. Frillesås (el. Gunnerås) skog och i äng vid Stättared.

Varö sn. Inom socknens östra del, dels inom ett smalt kantparti, där Veddige Västerskog föll inom socknen, dels å utmarken till Källstorp och Ambjörntorp.

Veddige sn. Veddige Västerskog, Veddige Öster-(el. Järlöv)skog.

Ås sn. Nära Ö. Derome (å utmark).

Träslöv sn. Varö (i beteshage).

Tvååker sn. Å inägor till Pixsjö och Järnmölle.

Årstad sn. Blixtorp och Särestad (i ängar).

Harplinge sn. Bögesgård, Skintaby och Frisgård.

Ek (*Quercus sessiliflora* Salisb. och *Q. robur* L.) förekom inom så gott som samtliga halländska socknar.¹ Allmännast träffades den dock inom vissa kustsocknar mellan Varberg och Halmstad (såsom Ljungby, Morup, Steninge och Harplinge) samt i södra Halland.

Eken var huvudsakligen bunden till inägor, särskilt ängar och beteshagar, samt bildade i dem emellanåt lundar, vilka dock vanligen hade ganska ringa storlek. Förekom ek på utmarker, uppträdde den sällan ensam t skogbildande, utan vanligen i blandning med björk eller bok eller bäggedera.

På grund av ekens stora spridning inom landskapet har jag ansett det onödigt att utarbete någon särskild utbredningskarta för detta trädslag.

Björk (*Betula*) och al (*Alnus glutinosa* Gaertn.) hade liksom eken en mycket stor spridning inom det dåtida Halland. De voro företrädesvis bundna till ängar och beteshagar, men förekommo också allmänt som inblandning i olika slags skogar.

Ej heller för dessa trädslag har jag av samma skäl, som nyss angivits för eken, uppgjort utbredningskartor.

Asp (*Populus tremula* L.), sälg (*Salix caprea* L.) och rönn (*Sorbus aucuparia* L.) äro antecknade såsom förekommande i ängar och beteshagar å ett stort antal hemman i Halland.

Hägg (*Prunus padus* L.), apel (*Pyrus malus* L.) och »körsbärsträd» äro också uppgivna för ängar och beteshagar, men mera sällan än föregående trädslag.

Ask (*Fraxinus excelsior* L.), lind (*Tilia cordata* Mill.) och alm (*Ulmus glabra* Huds.) förekommo på ett flertal ställen inom landskapet.

¹ Från Trönninge och Skummeslöv socknar saknas dock uppgifter om ekförekomster i de urkunder, som stått mig till buds.

Tallen (*Pinus silvestris* L.) (se karta 2, tavla 2) hade vid övergången mellan 1600- och 1700-talen sin huvudsakliga utbredning inom gränstrakterna mot Västergötland och Småland och saknades på få undantag när inom landskapets västra delar.

Som detta trädslags utbredningsförhållanden erbjuda ett stort växtgeografiskt intresse, enär tallens utbredning då var betydligt mindre än nu, kommer härnedan att uppräknas de socknar och gårdar etc., varifrån uppgift om tallförekomst föreligger.¹

Lindome sn. Lindome Norrskog.

Älvsåker sn. Älvsåker skog (b).

Tölö sn. Östligaste delen av Tölö utmark (k).

Släp sn. Särö säteri.

Fjärås sn. Kärra och Råabo skogar samt skogar vid Rossared och Fagared (k).

Förlanda sn. Givared (i äng).

Idala sn. Idala skog samt i äng vid Skoga.

Veddige sn. Vabränna skog, Veddige Öster- (el. Järlöv) skog och Veddige Sönnerskog.

Sällstorp sn. Sällstorp Norrskog.

Källsjö sn. Böke (i beteshage), Egnared (å utmark) och Hulta (k).

Fagared sn. Flertalet hemman i socknen.

Gällared sn. Stora Backa, Klackebo (k) och Skärshult.

Gunnarp sn. Alvhaga, Djuparp, Forshult, Strättebo, Sundhult, Svanshult, Talgsjö, Tjärnebygd, Uglebo och Ulabo.

Morup sn. Sotared (Nils Bengtssons gård) ett »litet furuhult» på utmarken.

Krogered sn. Allbäckshult, Forshult, Givhult, Långhult, Skallekulla, Stixered (k) och Tångabo (k).

Drängsered sn. Bästhult, Galtabo, Glöshult, Gunnakull, Kammarebo, Sandsered (k), Skogsgärde och Älmö.

Slöinge sn. Sällora (Nils Larssons gård) »något gammalt Furu» i beteshage (uppgift om denna förekomst återfinnes även i jordrevningsprotokollet av åren 1687—89).

Kinnared sn. Ballabo (k).

Torup sn. Eskelsbo, Ivebro, Mjälähult (k), Prästgården, Sandsilt (k) och skogen Örken i socknens sydöstra del. Då landsbeskrivningen av år 1729 endast lämnar skogliga uppgifter från ett mindre antal hemman inom Torup sn, är det sannolikt, att tall kan ha vuxit på flera platser än de nu anförda. — Viktiga upplysningar om tallens förekomst i Torup sn i äldre tider lämnas av RICHARDSON (1752—53, sid. 191—192).

Kvibille sn. Kvibille sockens utmark (i synnerhet Kvibille bergen) (RICHARDSON 1752—53). RICHARDSON skriver om denna förekomst (å sid. 191): »Af gamla Män berättas, thet en dehl af Furu-Sparrarna uti Halmstads Kyrkio tak blifwit härå Bergen fälte, hwilket intyggar, at här äfwen måst varit god Timmer-skog 130 Åhr tilbaka, althenstund Kyrkio taket blifwit bygd efter 1619 åhrs Wädeld.

¹ Fynduppgifter ur landsbeskrivningen av år 1729 meddelas utan källangivelse. Där-
emot utsättes för uppgifter, vilka enbart härröra från jordrevningsprotokollet av åren
1687—89 ett (j), från beskrivningar till geometriska kartor ett (k) och från skogsbesikt-
ningsprotokoll ett (b).

Häraf kan ock icke oliket slutas, at om med sådan Skogs-hägnande rätteligen begynnes, och fortsättes, at efter 100:de Åhrs förlopp måste nödwändigt blifwa någon Timmer-skog». Uppgift om denna tallförekomst saknas i 1729 års landsbeskrivning, vilket torde sammanhånga med att tallen i början av 1700-talet genom avverkningar gått så starkt tillbaka i Kvibille, att den endast kvarlevde i ett ringa antal individ. — År 1792 skriver J. M. POLHEIMER i sitt skogbesiktningsprotokoll om tallen i Kvibille socken: »Några små Furudungar finnes å Socknens utmarker, men få aldrig blifva större än små Hussparr, då den borthugges. Tillsyn på desse vore äfven nödig, till allmenhetens behofver, som nu ifrån Småland måste derföre hämta sitt Byggnadsvirke, årligen dyrare, hvilket då många kunde slippa efter en tids fredande och skogen hunnit föröka sig. Men detta lärer väl aldrig ärnå fullbordan, så länge Planteringar och fredande till mognad af Bonden anses för onyttigt och honom till plåga.» Se även S. P. BEXELL 1817—19, sid. 127 och E. FRIES 1817—18, sid. 145.

Harplinge sn. Möjligen förekom något tall å Nyårsåsen.¹

Enslöv sn. Boalt, Boshylte, Gastensbo, Grenalt, Havraryd, Karlstorp, Korpensbo och Kragared.

Breared sn. Alenäs, Bäckalt, Hästilt, Ingemansbo, Lingilt, Mosilt, Orrabo (j), Pickelsbo, Skiftebo (k) och Åskilt.

Snöstorp sn. Polackstorpet vid Frännarp (RICHARDSON 1752—53). RICHARDSON skriver om denna förekomst (å sid. 194): »Å hela uhtmarken, som ligger emellan Halmstad och Snöstrup, har warit härlig Timmerskog, hwarom the gamle mycket tala, och skal wisas uti Snöstrups By än i dag en Bondestuga, bygd af thet timmer, som ther blifwit fält. Nog är här god liknelse til, att samma Skogs-wäxt kunde än med tiden komma i stånd. Up moht Laxe-gården i Nissan är uti nu omtalta uhtmark strax wid Pälacke Torpet åtskillige Furudungar, skönt grunden är här nog sandig». — Några upplysningar om denna tallförekomst kunna tyvärr ej erhållas ur landsbeskrivningen av år 1729, då denna överbudetaget icke innehåller några uppgifter om Frännarp.

Veinge sn. Eslared (k).

Knåred sn. Baggabygget, Egernahult (k), Körsveka, Myllehylda och Putsered.

Hishult sn. Flerstädes inom socknens östra del (enligt skogstecken å SÖDERLINGHS karta över Höks och Tönnersjö härader av år 1691). Se även RICHARDSON, a. a., sid. 225. — I landsbeskrivningen saknas nästan helt skogliga uppgifter från denna socken.

Gran (*Picea excelsa* [Lam.] Link.) (se karta 3, tavla 2) förekom endast i gränstrakterna mot Västergötland och Småland. För följande platser finnes den antecknad:

Lindome sn. Lindome Norrskog och Söderskog.

Älvsåker sn. Älvsåker skog.

Tölö sn. Östligaste delen av Tölö utmark (k).

Fjärås sn. Kärre och Råabo skogar.

Idala sn. Idala skog och Skoga (i äng).

Veddige sn. Veddige Sönerskog (k).

¹ POLHEIMER skriver sålunda för Harplinge sn i skogbesiktningsprotokollet av 1791—92: »Längs östra delen af Socknen Sträcker sig en hög Bergås, Nyårsåsen, som fordom haft en vacker Furu skog, Små uppväxande talldungar Synes på några ställen, som fredade om 100 år, kunna öka sig kan hända öfver hela denna vidlöftiga Sträcka och bliva en dugelig timmerskog.» — Se även RICHARDSON 1752—53, sid. 185 o. 187.

Nösslinge sn. Söderskogen å Böttås m. fl. hemmans utmark (k).

Källsjö sn. Böke och Rävhall.

Fagered sn. Flertalet hemman i socknen.

Gällared sn. Stora Backa och Skärshult.

Gunnarp sn. Alvhaga, Djuparp, Forshult, Strättebo, Sundhult, Svanshult, Talgsjö, Tjärnebygd, Uglebo och Ulabo.

Krogsered sn. Allbäckshult, Forshult, Skallekulla och Stixered (k).

Drängsered sn. Sandsered (k) och Skogsgärde.

Kinnared sn. Ballabo (k).

Torup sn. Skogen Örken i socknens sydöstra del.

Möjligen kunna tall och gran ha funnits i Halland vid ifrågavarande tid på ytterligare en del ställen än de ovan meddelade. Tall eller gran uppgivas också i vissa under senare hälften av 1700-talet och i början på 1800-talet utgivna skrifter växa å en del platser, från vilka man tidigare saknat uppgift om tall- resp. granförekomst (se nästföljande underkapitel). Som flertalet av dessa senare förekomster lika väl kunna vara *gamla* förekomster, vilka av en eller annan anledning förbisetts, som *nya*, tillkomna genom spontan spridning eller kultur, har jag vid utarbetandet av utbredningskartorna för tall och gran vid början av 1700-talet även i viss omfattning tagit hänsyn till dessa eventuella förekomster genom att för de växtgeografiskt intressantaste av dem å kartorna utsätta frågetecken.

Jämför man skogens utbredning och sammansättning i Halland omkring 1700 med förhållandena vid 1600-talets mitt, finner man, som ju är att vänta, att skogsfördelningen och trädslagssammansättningen i sina huvuddrag voro desamma. Lokalt hade dock skogen inom vissa härader gått kraftigt tillbaka. Åtminstone beträffande Tönnersjö och Hök härader framgår detta tydligt vid jämförelse av kartorna 1 och 2 å tavla 1. Marker, som å karta 1 angivits som skogintagna, hade vid sekelskiftet i stor omfattning blivit trädlösa och övergått till ljunghed.

Boken, som vid mitten av 1600-talet var det viktigaste skogbildande trädet i landskapet, var av allt att döma fortfarande huvudträdslaget. Dock hade under senare hälften av 1600-talet bokskogsarealen undergått en icke obetydlig reduktion tack vare omfattande avverkningar. Detta bokskogens avtagande genom avverkningar återspeglas också i jordrevnings- och avmättingsprotokollet av åren 1687—89 liksom i beskrivningar till geometriska kartor från tiden omkring 1700, där för många hemman finnes antecknat »Bookskough mest uthuggen» eller »Tillförene hafft lott i Een Fäladz Bookskough, som förtijdhén ähr uthuggen, och nu allenast några Boketrähn igenståendhe, ej af synnerlij nytta». — På grund av att uppgifter om övriga trädslags förekomst äro så fåtaliga från tiden omkring 1650, är det tyvärr icke möjligt att kunna ingå på en jämförelse mellan dessa trädslags utbredning då och omkring 1700.

Skogen vid övergången mellan 1700- och 1800-talen.

Av urkunder, som lämna upplysningar om skogens utbredning och sammansättning i Halland vid ifrågavarande tidpunkt, äro nedanstående de viktigaste:

1. JOHAN MAGNUS POLHEIMERS åren 1791—92 upprättade besiktnings- och inventeringsinstrument över ek-, bok- och masteträdstillgångarna på krono- och kronoskattehemman i Halland.
2. S. P. BEXELL, Hallands historia och beskrifning. Tryckt i Göteborg 1817—19 (omtryckt i Halmstad 1923—1931), samt
3. handlingar angående skogsutstämplingar från slutet av 1700-talet och början av 1800-talet.

Dessa urkunder lämna dock ej lika ingående upplysningar om skogsförhållandena i Halland som de urkunder, vilka finnas för tiden kring föregående sekelskifte. Framhållas bör dock, att POLHEIMERS besiktningsinstrument, liksom flera skogsutstämplingshandlingar, äro mycket upplysande aktstycken över det dåtida allmänna skogstillståndet i Halland och de problem, vilka voro förknippade med skogens utnyttjande och vidmakthållande.

Vid övergången mellan 1700- och 1800-talen hade skogen liksom tidigare sin huvudsakligaste utbredning inom landskapets östra delar och saknades eller hade ringa utbredning inom dess västra. I vilken omfattning skogen gått tillbaka under 1700-talet är svårt att i detalj fastställa med det urkundsmaterial, som står till buds. Säkert är dock att skogen i stor utsträckning till följd av avverkningar, kreatursbetning och ljungheden fått vika för ljungheden, men på enstaka ställen kan likväl en mindre framrykning av skogen konstateras, t. ex. på Nyårsåsen nordväst om Halmstad. Skogsbristen eller kanske rättare sagt bristen på skogsprodukter gjorde sig också mycket starkt gällande i Halland vid ifrågavarande tid, vilket framgår av en mängd samtida ekonomiska skrifter och handlingar. De mycket stränga restriktioner i skogstillgångarnas utnyttjande, vilka infördes redan på 1600-talet, liksom påbudet om återplanteringsskyldighet vid avverkning av ek och bok hade sålunda i de flesta fall ej haft åsyftad verkan och förmått åstadkomma en ökning av skogens areal eller virkeskapital.

Enligt en av Hallands läns hushållningssällskap år 1811 gjord utredning, vilken finnes publicerad i 1:a häftet av Sällskapetets handlingar (1820), uppskattades landskapets dåtida till åkerbruk odugliga, men till skogsodling ganska tjänliga mark till 340 000 tunnland. Denna arealsiffra ger emellertid icke någon direkt upplysning om, vilken omfattning ljungheden hade vid denna tidpunkt. Säkert är emellertid, att huvudparten av sagda 340 000 tunnland var ljunghedsintagen.

AV BEXELLS »Hallands historia» liksom av POLHEIMERS besiktningssinstrument får man för flertalet halländska socknar ganska ingående upplysningar om vilka trädslag, som förhärskade inom desamma. Dessa upplysningar ge vid handen, att den regionala fördelningen av de olika trädslagen vid övergången mellan 1700- och 1800-talen i huvudsak var densamma som 100 år tidigare. — Tall och gran uppgivas dock av BEXELL och POLHEIMER (= P) växa å en del platser, från vilka man tidigare saknat uppgift om tall- resp. granförekomst. Detta gäller för:

tallen: Älenäs och Äskebacka i Fjärås sn; Förlanda Sönnerskog i Förlanda sn (P); allmänningskog i Frillesås sn (P); Björkholms säteri i Veddige sn; flera hemman i Källsjö sn; Joarsbo i Gunnarp sn; Månagärde i Gällared sn; Bökås, Fylleklev, Klev och Myckilt i Askome sn (»Ängarna bevuxna med furuskog»); Ekhult, Frillebo och Hylte i Drängsereds sn; Tovared i Kinnareds sn (P); Övraböke i Slättåkra sn; Brogård i Skrea sn; Nyårsåsens sluttningar inom såväl Harplinge, Kvibille, Holms som Vapnö sn; Stjernarp i Eldsberga sn; Alslöv i Tönnersjö sn; Bassalt i Knäred sn samt Björkholmen, Hishult, Råvaljunga, Slätthult, Vannäs m. fl. hemman i Hishult sn.

granen: Förlanda Sönnerskog i Förlanda sn (P); allmänningskog i Frillesås sn (P); Albäck i Veddige sn (P); Egnared, Kampås och Torsböke i Källsjö sn; Esered och Joarsbo i Gunnarp sn samt Lingilt och Skiftebo i Breared sn.¹

Som emellertid flertalet av dessa nyantecknade tall- och granförekomster lågo i närheten av förut kända lokaler, blir bilden av den regionala fördelningen av dessa båda trädslag omkring år 1700 (se tavla 2) ej nämnvärt förändrad. Granens utbredning var alltså fortfarande inskränkt till gränstrakterna mot Västergötland och Småland. Tallen hade också där sin huvudsakligaste utbredning, men fanns även på spridda ställen inom mellersta Halland, d. v. s. i främsta rummet i och intill Halmstad härad. Dessutom förekom tall på Särö i Släps socken.

Tallens begränsade utbredning i Halland under 1700-talet liksom i början av 1800-talet hade också uppmärksamats av flera botanister och geografer och i skrift påpekats av dem: t. ex. FISCHERSTRÖM 1761, sid. 238, BARCHÆUS 1773 (1924), OSBECK 1788, 1796, E. TUNELD 1793 och ELIAS FRIES 1817—18.

BARCHÆUS, som på uppdrag av Kungl. Vetenskapsakademien år 1773 reste igenom det halländska kustlandet och där gjorde ingående observationer både över lantushållningen och naturförhållandena, såg under denna sin resa tall endast å Särö. Detta finner han särskilt anmärkningsvärt och säger därför i sin resebeskrivning (sid. 27): »här växer äfven Tall», men till-

¹ På en lantmäterikarta över Särö säteri i Släp sn, upprättad år 1773 av J. ÅSTRAND uppgives gran såsom växande inom egendomen. (Om dess ursprung vet man dock intet; se vidare MALMSTRÖM 1937, sid. 434—435.) Vidare finnas uppgifter om granförekomster uppkomna till följd av kulturer vid Skottorp i Hasslöv sn (FISCHERSTRÖM 1761, sid. 238—39) och vid prästgården och å kyrkogården i Hasslöv sn (OSBECK 1796, sid. 39—40).

lägger omedelbart det växtgeografiskt felaktiga men enligt hans erfarenhet riktiga »som eljest icke finnes i Halland».

E. TUNELD skriver i sin bekanta »Geographie öfver Konungariket Swerige» (1793, sid. 486):

»På Ek- och Bokskog har Landet tillgång; men lider trångmål på Gran- och Furuskogar, som blifvit utödda, men kunna genom träns Plantering, Skogsfröns såning och fredande återhjälpas. Dock förekommer, i Fagereds Socken och däromkring, vacker Timmerskog.»

ELIAS FRIES uppger i sin åren 1817—18 utgivna »Flora Hallandica» (sid. 145) tallens och granens förekomst på följande sätt:

»*Pinus silvestris* L.: Ad Smolandiae fines & W. Gothiae frequens; etiam in par.

Harplinge, Slättåkra, Quibille & c. in Hall. media.

P. Abies L.: Cum priori, sed rarior.»

I P. OSBECKS intressanta »Utkast til beskrifning öfver Laholms prosteri» av år 1796 står på sid. 39 att läsa:

»Nu är fur sällsynt, utom litet i *Breareds* och *Knäreds* Socknar. Ännu visas en stuga i *Hasslöfs* by, som skall vara bygd af Fur, växt här på den så kallade *Hasslöfs* eller *Torpa* måse. At Furen lätt skulle kunna *planteras* synes där af at små trån här af finnas på inhägnade ställen af frön, som flugit från gamla trån, som finnas, dock sällan mer än et, vid husen på några få ställen, men på utmarkerna afbitas de årligen. Likväl har jag för flera år tillbaka funnit små Furor uti Flygsanden vid stranden på andra sidan om *Laholm*.»

Vidare skriver OSBECK i samma skrift på sid. 38:

»På ljunghäcken ha fordom varit Furuskog öfver allt, som Tall-stubbar och rötter ja äfven trån i jorden ännu bevisa, hvilka upgrafvas til ved på många ställen, — — —.»

Äro dessa OSBECKS uppgifter riktiga om att tallen tidigare haft en stor utbredning och intagit betydande delar av de områden, som under hans tid voro ljunghedar, är det också troligt, att tall i södra Halland kan ha funnits som anspråkslösa och ej lätt uppmärksammade reliker på vissa mossar. Dessa myrtallar kanske sedermera även ha kunnat spela en viss roll som fröträd.

I ett av LARS MONTIN år 1766 utgivet floristiskt arbete över Halland uppgivas idegranen (*Taxus baccata* L.) såsom växande »vid Särö Sätessgård til myckenhet och rätt frodige träd» och avenbok (*Carpinus betulus* L.) »Uti skogarna på Hallandsås, särdeles i Hishults Socken». Dessa uppgifter återfinnas sedermera i många senare utkomna topografiska och botaniska arbeten över Halland. — För idegranens nutida utbredning i Halland redogör E. NORDIN 1935, sid. 75 och för avenbokens Fr. E. AHLFVENGREN 1924, sid. 134.

Skogen vid mitten av 1800-talet.

Om skogens utbredning och sammansättning vid mitten av 1800-talet lämna framför allt följande två kartverk upplysningar, nämligen:

1. Första upplagan av de 8 kartblad av »Generalstabens topografiska karta över Sverige i skalan 1 : 100 000», som behandla Halland. Dessa kartblad upprättades åren 1839—43, men utkommo i tryck först 1861—1872.
2. Dåvarande kronprins KARLS (sedermera KARL XV) år 1846 upprättade »Karta öfver Sveriges skogar» (beträffande Halland med uppgifter från 1844 av dåvarande förste lantmätaren i Hallands län HUG. FR. LÖHR).

Karta 3 (tavla 1), som avser att illustrera skogens utbredning vid mitten av 1800-talet, är helt upprättad på grundval av de äldsta Hallandsbladen av Generalstabens topografiska karta över Sverige. Dessa kartblad lämna säkerligen en i allt väsentligt riktig bild av de dåtida skogsutbredningsförhållandena i Halland. Dock uppvisa dessa topografiska Hallands-blad på icke så få ställen smärre felaktigheter beträffande återgivandet av landskapets ytelief, och Hallandsåsens skogar förefalla mig även vara något ofullständigt inlagda.

Vid mitten av 1800-talet hade skogen till följd av fortsatta avverkningar och ogynnsamma inflytanden från lantushållningen gått ytterligare tillbaka sedan övergången mellan 1700- och 1800-talen, och i stället hade ljungheden fått ökad utbredning.

En planimetrering av skogsfigurerna å karta 3 (tavla 1) utvisar, att skogen vid denna tidpunkt torde ha intagit en areal av 99 500 hektar. Utgår man ifrån att Hallands landareal är 476 961 hektar och att åker- och ängsarealen, såsom dåtida officiella uppskattningar ge vid handen, var 150 000 hektar samt att myr och nakna berg då intogo samma areal som nu, d. v. s. (enl. Riksskogstaxeringen) 77 100 hektar, skulle ljungmarksarealen i Halland omkring år 1850 ha varit c:a 150 000 hektar. — Skogen torde aldrig ha varit så starkt tillbakaträngd i Halland som just då.

Den inträdda minskningen i skogens utbredning i Halland belyses ock väl av nedanstående citat ur den år 1847 utgivna officiella skriften »Topografiska och statistiska uppgifter om Halmstads län» (sid. 34—35):

» — — — Men skogstillgångarna aftaga synbart med hvarje år och blifva allt mer och mer otillräckliga för de ständigt vexande behofven. Hela strandbygden är, med få undantag, skoglös, och af den fordna, ännu så kallade skogsbygden, företer största andelen blott kala höjder och ödsliga hedar der, så långt ögat kan se, ingen annan vext än ljung upptäckes. Några icke obetydliga skogstrakter återstå dock ännu, såsom i Fagereds, Torups, Slättåkra, Enslöfs och Breareds socknar, samt spridda lemningar af skogar i socknarna utåt Westgötha- och Smålands-gränsen äfvensom smärre lundar inuti landet. Björk-, ek- och bokskogar finnas äfven i östra och medlersta delarna af landet, samt här och der på strandbygden, de flesta och största likväl tillhörande sätesgårdar och dem underlydande hemman. — — —»

Trots att skogen sålunda på det hela taget gått icke obetydligt tillbaka

under 1800-talets första hälft, förmärktes dock på några ställen en viss framryckning av skogen. Detta var särskilt fallet å en del herrgårdar, t. ex. Sperlingsholm och Stjernarp. Där hade i början av 1800-talet effektiva skogsplanteringar, liksom även fredning av »sjelfsådda skogsparker» börjat vidtagas. Även hade under 1800-talets första hälft kulturer med tall, björk och al systematiskt verkställt å flera flygsandsfält för att binda den lätttrörliga sanden, och resultatet av dessa åtgärder började nu att visa sig i form av skog.

Den topografiska kartan lämnar som bekant även vissa upplysningar om trädslagsfördelningen, i det att den med skilda beteckningar anger förekomst av lövträd och barrträd. Dessa upplysningar äro också synnerligen värdefulla, då just förhållandet mellan barrträdens och lövträdens uppträdande är det mest intresseväckande i fråga om trädslagsfördelningen i Halland. På karta 3 (tavla 1) meddelas också de uppgifter om barrträdens, d. v. s. tallens och granens, uppträdande, som stå att finna å de äldsta topografiska Hallands-bladen.

Av dessa uppgifter framgår, att barrskogen förekom på ungefär samma ställen som 150 år tidigare. Likväl finner man, att barrskogen inom vissa delar av kustbygden fått något ökad utbredning, vilken ökning helt torde få tillskrivas kulturer.

Då det gäller att få en uppfattning om de olika lövträdens utbredning, har man egentligen endast att tillgå HUG. FR. LÖHRS redogörelse till kronprins KARLS karta. Denna på Riksarkivet förvarade redogörelse är emellertid helt summarisk och ger endast i tämligen allmänna ord upplysning om var ekskog, bokskog, barrskog och surskog (varmed förstås al- och björkskog) förekommo. Av denna LÖHRSKA redogörelse, vilken in extenso återgives av MALMSTRÖM (1936, sid. 304—306), framgår att lövträdens liksom barrträdens regionala fördelning inom landskapet i huvudsak var densamma som vid övergången mellan 1600- och 1700-talen.

Skogen i nutiden.

Karta 4 (tavla 1), som avser att illustrera de nutida skogsutbredningsförhållandena i Halland, är helt uppgjord på basis av den förnämliga »Ekonomisk karta över Hallands län i skala 1 : 20 000».

En jämförelse mellan denna karta och karta 3 (tavla 1), vilken återger skogens utbredning vid 1800-talets mitt, utvisar att mycket stora förändringar inträtt i skogens utbredning under senare hälften av 1800-talet och under 1900-talet. Halland, som vid 1800-talets mitt var att rubricera som ett skogfattigt landskap, har nu blivit jämförelsevis skogrikt.

Denna förändring framgår ock lätt vid jämförelse mellan skogs- och ljunghmarksarealen vid 1800-talets mitt och Riksskogstaxeringens siffror. Enligt Riksskogstaxeringen utgjorde år 1928 den skogintagna arealen i Halland

155 350 hektar och Ljungheden 57 750 hektar, varav dock endast c:a 24 000 hektar voro att rubricera såsom kal, ej skogsodlad ljunghed. — I detta sammanhang kan även nämnas att vid den av Statens skogsförsöksanstalt åren 1913—14 verkställda ljunghedsinventeringen 57 000 hektar beräknades vara kal och 16 000 glest trädbevuxen ljunghed.

Anledningen till skogens stora tilltagande, vilken kommer att närmare diskuteras i följande kapitel, var i främsta rummet den, att mycket omfattande kulturer kommo till utförande under senare hälften av 1800-talet liksom under 1900-talet, varjämte till följd av så småningom upphörande ljunghedbränning och avtagande betesgång å många trädfattiga utmarker ökade möjligheter uppstått för självsådd att infinna sig och utvecklas till skog.

Den framryckning av skogen, som alltifrån 1800-talets senare hälft ägt rum i Halland, berör nästan alla delar av landskapet, ehuru i olika grad. Inom landskapets mera uppodlade delar har framryckningen givetvis varit mindre än inom de mera utpräglade ljunghedsområdena. Av intresse är emellertid att konstatera att även inom den på odlingar rika kustbygden verkliga skogs-trakter flerstädes uppstått tack vare omfattande och lyckade skogsplanteringar på flygsandsfält.

Stora förändringar ha också under samma tidrymd inträffat beträffande skogarnas trädslagssammansättning. Barrträden, vilka ännu vid 1800-talets mitt spelade en ganska underordnad roll i Halland och huvudsakligen voro bundna till landskapets östra delar, ha genom kulturer och självsådd fått en mycket ökad utbredning och skoglig betydelse. Se karta 4, tavla 1. Man finner sålunda nu barrträd allmänt icke endast inom landskapets östra delar utan även inom dess västra. Flygsandsplanteringarna vid kusten äro sålunda till allra största delen barrträdkulturer, särskilt tallkulturer. — För att ytterligare belysa den roll barrträden i våra dagar spela i Halland må nämnas att enligt Riksskogstaxeringen barrskogar + blandskogar av barr- och lövträd numera intaga något över hälften av den skogsproduktiva markens totala areal (= 213.100 hektar). Till den skogsproduktiva marken har då även ljungheden räknats.

Lövträden kunna däremot icke uppvisa tillnärmelsevis så stor ökning i utbredning och massa som barrträden. Lövskogen, som i gamla tider spelade sådan dominerande roll i Halland, intager numera enligt Riksskogstaxeringen endast 21,0 % av den skogsproduktiva arealen. Därav är blott 3,8 % ren (> 90 % av kubikmassan) bokskog och 4,3 % ekskog.

Sammanfattning av kap. 2.

De viktigaste resultaten av de undersökningar rörande vegetationsförhållandena i Halland, för vilka nu redogjorts, kunna lämpligen sammanfattas på följande sätt:

1. Vid mitten av 1600-talet hade skogen en betydande utbredning inom landskapets östra delar, vilka fördenskull gingo under det gemensamma namnet skogsbygden. Däremot saknades till största delen skog inom Hallands västra delar, alltså kust- eller slättbygden, och ljungheden hade i stället av allt att döma stor utbredning och intog huvudparten av de områden, som icke voro uppodlade eller kunde rubriceras som äng, myr eller flygsandsfält. — Ljunghed förekom dock på vissa ställen även inom skogsbygden.

Bokskogen hade vid denna tidpunkt en mycket stor utbredning inom Halland. Den uppträdde särskilt rikligt inom ett brett bälte närmast öster om kustbygden, d. v. s. inom det område, där denna bygd övergår i den högre belägna skogsbygden. Dessutom förekommo skogar av andra lövträd, framför allt av ek, björk och al. — Direkta uppgifter om förekomst av barrträd (tall och gran) äro fåtaliga från denna tid. Mycket tyder emellertid på, att barrskogar funnos inom gränstrakterna mot Västergötland och Småland, och vad tallen beträffar dessutom på enstaka ställen (men i ringa mängd) inom landskapets västra delar, t. ex. inom Släp, Kvibille och Snöstorp socknar.

2. Under de därpå följande 200 åren gick skogen mer och mer tillbaka, framför allt genom avverkningar, kreatursbetning och ljunghedbränning. De tidigare ganska stora, sammanhängande skogsområdena upplöstes på många ställen och skogsbygden kom till slut att mest likna en »arkipelag» av ett otal små skogsområden. I stället vann ljungheden ökad utbredning. Endast i mellersta Halland träffades alltjämt enstaka större, mera koncentrerade skogstrakter, såsom inom Torup, Enslöv, Breared och Slättåkra socknar.

Om trädslagsfördelningen i Halland under tidrymden 1685—1850 finnas mycket talrika uppgifter. Dessa visa, att några större förändringar i den regionala fördelningen av de olika trädslagen icke inträffade under denna tidrymd.

De trädslag, som framför allt karakteriserade den starkt kulturpåverkade slätt- eller kustbygden på de jämförelsevis fåtaliga ställen, där skog eller trädjungar funnos, voro ek och björk samt å fuktiga lokaler klibbal. Bok träffades endast å enstaka lokaler. Tallen var också sällsynt inom kustbygden och saknades inom betydande delar av densamma. Dock erhöll tallen under första hälften av 1800-talet en något ökad utbredning genom att kulturer av tall då började utföras på en del herrgårdar samt å vissa flygsandsfält nära kusten.

Bokskogen bibehöll alltjämt sin största utbredning inom skogsbygdens västra delar. Där träffades dock liksom tidigare även skogar av andra trädslag, t. ex. björk och al, varjämte förutom myrvar trädlösa eller trädfattiga ljunghed

hedar förekommo. — De östra delarna av skogsbygden, särskilt längs gränserna mot Älvsborgs och Jönköpings län, omfattade slutligen en zon, inom vilken barrträden spelade stor roll. Framför allt fanns där tall, men ställvis även gran. Också där förekommo lövskogar (av ek, björk, klibbal eller bok) samt ljunghedar och myrar.

3. Under 1800-talets senare hälft inträda mycket betydande förändringar i skogens utbredning och trädslagssammansättning, och dessa förändringar fortsätta alltjämt i samma riktning. Genom omfattande kulturer på trädlösa marker anläggas nya skogsbestånd, varjämte till följd av så småningom upphörande ljunghedar och avtagande betesgång å många trädfattiga utmarker ökade möjligheter beredas för självsådd att infinna sig och utvecklas till skog. Till följd härav har Halland, som vid 1800-talets mitt var ett påfallande skogfattigt landskap, nu åter blivit jämförelsevis skogrikt. Framryckningen av skogen berör nästan alla delar av landskapet, ehuru givetvis i något olika grad beroende på, i vilken omfattning för skogskulturer lämplig mark funnits och huru stort intresset för utförandet av dylika kulturer varit. Genom 1800- och 1900-talens kulturer ha särskilt barrträden fått en mycket ökad utbredning och skoglig betydelse. Man finner sålunda nu tall och gran allmänt även inom landskapets västra delar. Barrträden ha blivit Hallands viktigaste trädslag.

KAP. 3. OM ORSAKERNA TILL SKOGSFÖRÄNDRINGARNA UNDER DE SENASTE 300 ÅREN.

De stora förändringar, som den halländska skogen genomgått under de senaste 300 åren, torde till övervägande del få tillskrivas människans näringsliv. I jämförelse härmed torde andra tänkbara orsaker, såsom avbränning eller nedhuggning av skog i samband med krig eller härjningståg, skogseldar framkallade av åskslag samt skogsödeläggelser till följd av ogynnsamma klimatiska förhållanden, insektshärjningar och trädskjudomar, vara av tämligen underordnad betydelse.¹

Näringslivets inflytanden på skogsförhållandena gestaltade sig emellertid mycket olika under skilda delar av den tidrymd det här är fråga om. Då jag nu övergår till att skildra orsakerna till skogsförändringarna under de senaste 300 åren, finner jag det därför lämpligt, att först behandla de förhållanden, som förorsakade skogens avtagande intill mitten av 1800-talet, och sedan de förhållanden, vilka sedan dess bidragit till skogens tilltagande.

¹ Ofta uppgives dock att i samband med snapphanehärjningarna under KARL XI:s tid skogar i södra Halland i viss utsträckning skövlades (se t. ex. RICHARDSON 1752—53, sid. 226 och BEXELL 1817—19).

A. Anledningar till skogens avtagande före mitten av 1800-talet.

I gamla tider såg människan i naturen först och främst ett exploateringsobjekt. Hon tog i allmänhet så mycket hon förmådde, utan att nämnvärt bekymra sig om, att naturtillgångarna så småningom kanske skulle börja tryta eller markernas produktionsförmåga förminska. Följden härav blev, att utvecklingen kom att gå i riktning mot en försämrad avkastning per arealenhet och att människan för att få de för hennes livsbehov nödvändiga produkterna tvangs antingen att breda ut sig över allt större områden, eller, om detta ej lät sig göra, att helt nedlägga driften inom det område, som av henne utarmats.

Det var särskilt genom planlösheten i naturtillgångarnas utnyttjande och oförmågan att uppehålla markernas produktionsförmåga, som människan före mitten av 1800-talet kom att få ett sådant reducerande inflytande på skogarna i Halland. Och jag vill nu exemplifiera detta med redogörelser för, huru olika grenar av lantbrukshållningen bedrevs och huru de direkt eller indirekt kommo att bidra till skogstillgångarnas avtagande.

Nyodlingar samt ängars iordningställande och brukande. Av beskrivningar till många geometriska kartor samt flera under 1700- och början av 1800-talet författade lantbruksekonomiska och topografiska arbeten, t. ex. RICHARDSON (1752—53), FISCHERSTRÖM (1761), BARCHAEUS (1773), OSBECK (1776 och 1796), »Landtman» (1787), DE CHARLIERE (1804), BEXELL (1817—19, sid. 194—96) och Hallands Hushållningssällskaps handlingar, H. 1 (1820), får man ganska ingående upplysningar om huru åker- och ängsbruken bedrevs i Halland under 1600- och 1700-talen samt i början på 1800-talet.

Av anförda källor framgår sålunda, att det egentliga åkerbruket nästan enbart var begränsat till odling av sädesslag (råg, korn och havre). Däremot förekom ej alls odling av foderväxter. Åkrarnas skötsel var i allmänhet föga utvecklad och försvårades ofta genom åkertegarnas spridda belägenhet. Någon grundligare markbearbetning förekom ej, och dikning utfördes icke alls eller blott i mycket ringa omfattning. Den gödsling, som bestods åkrarna, utgjordes nästan uteslutande av kreatursspillning med undantag av inom kustsocknarna, där även tånggödsling förekom. Ej heller fick åkerjorden ligga i träde och var dessutom mycket besvärad av ogräs.

På många hemman i Halland förekommo emellertid också kålgårdar, i vilka kål och rovor odlades, samt från och med senare hälften av 1700-talet potatisland. På en del hemman träffades vidare humlegårdar samt tegar med lin-, hamp- och tobaksodlingar. Dessa »gårdar» och tegar lågo nästan alltid i omedelbar närhet till boningshusen å respektive hemman, och deras

brukande hade mera karaktären av trädgårdsskötsel än av åkerbruk i vanlig mening.

Höet till kreaturen hämtades nästan helt från naturliga slättermarker, de s. k. ängarna. Dessa utgjordes dels av gräsrika fastmarker, dels av starrmyrar samt mader vid sjöar och åar. Många fastmarksängar hade ursprungligen varit skogar, där träd- och buskröjningar blivit gjorda för att öppna partier skulle erhållas, inom vilka gräsväxten hade större möjlighet att väl utvecklas än inom den slutna skogen. Andra fastmarksängar hade anlagts å mark, som redan under längre eller kortare tid varit skoglös.

Den skötsel, som i fortsättningen ägnades ängarna, var föga omfattande. Dikning, besåning med gräsfrö eller gödsling med gödsel från ladugårdar eller tång från havsstränder förekom knappast. Dock erhöles ängarna någon gödsling genom spillningen från de kreatur, vilka efter slätterns slut släpptes ut på bete i ängarna. Höllo ängarna på att växa igen, gjordes också röjningar för att bortskaffa sådana buskar och småträd, som gjorde intrång å de öppna partierna. Dessutom gjordes ofta uppkvistning av träd, vilka i högre grad beskuggade marken.

Inom ängsbruket föredrog man lövträd framför barrträd. Detta torde delvis ha berott på, att man tidigt beaktat de avfallna lövens betydelse som gödsling för ängen, men också på att man önskade kunna erhålla tillfälle till lövtäkt («lövbrott») inom ängen. Torrt löv spelade nämligen en icke obetydlig roll som vinterfoder för djuren, speciellt för får och getter. Det ansågs därför icke lämpligt att alltför hårt skatta de lövträdsbevuxna ängarnas trädbestånd och att göra de öppna partierna mycket stora. Emellertid nödgades man å många ställen, då bränslebristen gjorde sig starkt gällande, offra en mängd för ängens bibehållande i ett gynnsamt tillstånd önskvärda träd och buskar. Ibland gick detta till och med så långt, att de ursprungligen trädbevuxna ängarna blevo helt träd- och busklösa.

Inom många ängar inträdde också, sedan de en längre eller kortare tid brukats, till följd av markens successiva utarmande på näringsämnen, en stark nedgång i gräsproduktionen, och ljungväxt började i stället att infinna sig. Man finner därför ofta i beskrivningar till lantmäterikartor och i lantbruksekonomiska skrifter klagomål över det dåliga tillstånd, i vilket ängarna befunno sig och över den ringa avkastning de lämnade. — I kusttrakterna åsamkades vidare många ängar stor skada genom sandflykt från flygsandsfält.

I Halland ha under tidernas lopp stora arealer ursprungligen skogbärande mark omförts till åker och äng. I vilken omfattning detta skett under tiden omkring 1650—1850 kan emellertid för närvarande ej uppges, då undersökningar häröver saknas. Säkert är emellertid att nyodlingar och nyanläggningar av ängar förekommit på flera ställen i Halland under ifrågavarande tid. Någon nämnvärd betydelse för skogsarealens avtagande fingo dessa kultur-

åtgärder dock endast inom landskapets östra delar. De västra delarna voro nämligen, som förut ofta framhållits, redan före 1600-talets mitt i stor omfattning skoglösa.

Svedjebruk, som i gamla tider förekom ganska allmänt i Norden och bidrog till många barrskogsbestånds förödande, har under 1600- och 1700-talen säkerligen endast förekommit i helt ringa omfattning i Halland. De enda socknar, varifrån uppgifter om svedjebruk stått att finna, äro Fagered, Krogsred och Källsjö.¹

Betesgång och ljungränning å utmarker. Till betesmarker användes i gamla tider och ända fram mot senare hälften av 1800-talet huvudsakligen utmarker. Dessa, vilka omfattade marker av mycket olika naturbeskaffenhet, voro länge gemensamma för flera byar eller i många fall för hela socknen. — För ungdjurens betesgång funnos dessutom flerstädes särskilda beteshagar. Dessa hagar, vilka voro ingärdade, lågo alltid i nära anslutning till hemmanens åker och äng samt räknades till inägorna.

Utmarkerna intogos ursprungligen framför allt av skogar samt mossar och kärr. Genom betesdjurens vistande i skogarna förstördes emellertid genom betning och tramp mycket av unga träd och plantor, och på de ställen, där luckor i bestånden uppstått till följd av de äldre trädens avdöende eller i vissa fall avverkning eller avbränning och föryngringens uteblivande genom betesgången, kom ljungen in. Då ljungen fått alltför stort herravälde på en plats, avbrändes den för att göra det bland ljungen insprängda gräset lättare tillgängligt och öka dess utvecklingsmöjlighet, men också för att nya, späda skott av ljungen skulle växa fram, vilka skott utgjorde en ganska begärlig föda för de betande djuren. På de avbrända ställena växte emellertid ljungen snart ut igen och blev hård och styv samt ej tjänlig till föda, varför man efter en tid (vanligen 5 å 10 år) åter fick svedja marken. Vid dessa bränningar eller svedjningar förstördes i allmänhet ytterligare en del träd, varigenom den skogklädda arealen allt mer och mer minskades. Härtill bidro stundom också skogseldar, vilka utbröto till följd av vårdslöshet eller olyckshändelser vid ljungränning.² — Genom nu skildrade förhållanden tillskapades de för Halland och andra delar av Sydvästsverige så karakteristiska ljunghedarna.

Som betesgång och ljungränning länge förekommit på utmarker i Halland, hade detta redan före 1600-talets mitt bidragit till att stora områden berövats sin skogsväxt. Detta var särskilt fallet inom kustbygden. Under

¹ Uppgifter om svedjebruk i Fagered finnas i landsbeskrivningen av år 1729 och i POLHEIMERS skogsbesiktningsinstrument av åren 1791—92 samt beträffande de två andra socknarna i beskrivningar till geometriska kartor över hemmanen Övre och Mellan Stixered i Krogsred sn och Böke i Källsjö sn (se kartorna 274, 275 och 206, bil. 1).

² Skogseldar, vilka utbrutit i samband med ljungränning, omnämnas ofta, exempelvis i POLHEIMERS skogsbesiktningsinstrument av åren 1791—92 från Torup, Enslöv och Breared socknar.

1600-, 1700- och 1800-talen kommo också mycket stora arealer inom landskapets östra delar att utsättas för samma inflytanden och vederfaras samma öde. — Utan risk för misstag torde man kunna säga, att betesgång och ljungbränning varit de faktorer, vilka främst bidrogo till skogsarealens förminskande och de skogsberövade markernas bibehållande i ett skoglöst tillstånd under tiden 1650 till senare hälften av 1800-talet.

Ljungbränningens stora omfattning och den därav förorsakade kraftiga decimeringen av skogstillgångarna gjorde Halland till ett landskap, som kom att te sig utomordentligt torftigt. Flera personer, som under 1700-talet och första hälften av 1800-talet besökte eller vistades i Halland, ha också i bjärta ordalag skildrat landskapets förödda tillstånd och betonat den dryga andel ljungbränningen hade däri. Man får därför ej förvåna sig över, att friherre SALOMON VON OTTER, då han år 1776 som nyutnämnd landshövding kom till Halland som en av sina första ämbetsåtgärder i en »Allmän Kungörelse» förbjöd all ljungbränning. Detta förbud väckte emellertid kraftig ovilja bland allmogen, och klagomål över förbudet framfördes till Konungen. I ett Kungl. Brev till landshövdingen i Halland av den 3 september 1781 (se BRUMMER 1787, sid. 235) upphävdes också landshövding VON OTTERS förbud mot ljungbränning, och i stället påbjöds att »ljugbränning ej må verkställas annan tid å året, än höst och vår då marken är wåt».

Den halländska allmogen såg dock i ljungbränningen och ljunghedens tilltagande utbredning på skogens bekostnad icke någon svårare olägenhet utan snarare en viss fördel. På ljungheden kunde boskapen även om vintern släppas ut på bete, vilket däremot knappast lät sig göras i skogen. Ljungen på ljungheden var nämligen vintertid en vida bättre och mera begärlig föda för kreaturen än fjorårsgräset i skogen. För mångt hemman, där genom ängarnas utarmande höproduktionen starkt nedgått, liksom i allmänhet under sådana år, då på grund av ogynnsamma väderleksförhållanden höskörden blivit dålig eller ringa, var denna möjlighet till betesgång på ljungheden om vintern givetvis en icke ringa tillgång. I många beskrivningar till geometriska hemmanskartor redovisas den också som sådan, liksom i händelse sådan möjlighet ej förefanns, detta ofta anmärkes med ett visst beklagande. Se nedanstående citat:

Spannarp by i Spannarp sn (karta 159 av år 1738, se bil. 1): »Ut-el' betzmarcken: samfäld med hela sochnen, är stenig och liungwuxen, hwilken här i Halland tienar boskapen nähstan til halft winterfoder, besynnerlⁿ då, när för sträng winter och diup sniö icke hindrar creaturen at gå ut — — —.»

Hult i Sibbarp sn (karta 238 av år 1736, se bil. 1): » — — — Boskapen kan fuller nyttia sig af utmarcken wintertiden, at the utgå på-liungen när för sträng köld och diup sniö icke hindrar, doch måste the nu holla wallhion med creaturen för wargar skulld — — —.»

Backa i Värö sn (karta 121 av år 1728, se bil. 1): » — — — hafwa ey heller lägen-

het, såsom annorstädes i sochnen där liungmarcken ligger närmare förhand, at utlåta boskappen om winteren, utan måste taga dem i hus så snart frosten kommer och föda dem sehn inne alt til wåhredag och mycket foder köpa.»

Skogsavverkningar för anskaffande av ved, stängselvirke och timmer.

Avverkningar i och för anskaffande av dessa produkter ha också under tidernas lopp starkt bidragit till skogstillgångarnas avtagande i Halland och detta icke minst under den tidrymd det här är fråga om. Skogsavverkningarna i Halland utgöra emellertid ett mycket invecklat kapitel, då under olika skeden skilda bestämmelser funnits för disponerandet och utnyttjandet av skogstillgångarna.

Som redan anförts gällde i Halland danska rättsföreskrifter beträffande skogens disposition med all sannolikhet ända fram till år 1683, då svensk rätt generellt infördes i de erövrade provinserna.¹ I och med detta måste även de svenska skogsförordningarna av den 29 augusti 1664 ha blivit gällande. Om de liksom vissa andra förordningar tillämpats något år tidigare, vet man emellertid för närvarande ej. I de svenska skogsförordningarna av år 1664: »Om Skogarna i Rijket, huru the härefter skola blifwa af äganderna och andra brukade, och i acht tagne» samt »Öfwer allehanda bärande Skogs Trään i Rijket, och dhes plantering», lämnas följande huvudföreskrifter för skogarnas disposition och utnyttjande: Jordägaren fick på egna ägor utan vidare såväl till husbehov som avsalu hugga alla slags träd utom »bärande», d. v. s. ek, bok, apel, oxel och hägg. De bärande träden fingo ej fällas, utom å frälsejord, utan tillstånd från landshövdingeämbetet samt efter vederbörlig utsyning, varjämte å såväl skatte-, frälse- som kronojord återplanteringskyldighet förelåg. I varje avverkat träds ställe skulle två nya planteras och skyddas, tills de ej kunde skadas av betande kreatur.

De för resp. socknar gemensamma utmarkerna och utskogarna (fäladsmarker och fäladsskogar) fingo de inom socknen boende »nyttja til fä-bete, fiske, timmer och wedbrand, til husbehof, men ej til afsalu».² »Ingen, eho den wara må, äge dock rättighet hugga ek eller annor bärande träd», utan tillstånd från statsmyndigheterna. — För överträdelser mot dessa bestämmelser hade stränga straff införts.

¹ I Brömsebrofreden 1645, då Halland såsom pant under 30 år avträdde till Sverige, stadgades uttryckligen i fredstraktaten, att hallänningarna under 30-årsperioden skulle få behålla dansk lag och rätt. Även efter frederna i Roskilde 1658 och Köpenhamn 1660, då Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän avträdde utan några som helst pantvillkor, föreskrevs i traktaterna, att invånarna i dessa provinser fortfarande skulle få behålla sin gamla danska resp. norska rätt, såvida denna icke stred mot Sveriges fundamentallagar (se J. E. ALMQUIST 1937). Sedan danskarna misslyckats att genom 1676—79 års krig återtaga de förlorade provinserna och försvenskningen av provinserna blivit allmännare, började även svensk rätt att i viss omfattning tillämpas, och år 1683 antogs den, som nämnts, generellt.

² Allmogen i Fagereds sn hade dock sedan gammalt rätt att från sina utmarks-skogar sälja timmer till dem på slättbygden i Halland boende (se »Förklaring öfwer 1734 års Skogsordning» av den 5 april 1739, där denna rätt omnämnes).

Orsaken till att så stränga bestämmelser utfärdats till de bärande trädens skydd var den, att dessa träd, som redan tidigare berörts, spelade en mycket betydelsefull roll i den dåtida lanthushållningen. Sålunda var svinuppfödningen, som då var en synnerligen viktig näringsgren, i hög grad beroende av tillgång på ek- och bokskog, enär ollonen utgjorde ett viktigt födoämne för svinen. För denna näring hade också Staten ett stort intresse, då en särskild skatt, den s. k. ollongälden,¹ upptogs för svin, som släpptes på ollonbete i kronoskogar. Dessutom hade eken och i viss mån även boken stor betydelse därigenom, att deras virke hade stor användning inom skeppsbygget och för flera andra såväl militära som civila ändamål.

Under senare hälften av 1600-talet utfördes flerstädes i Halland betydande skogsavverkningar. Säkerligen gingo dessa hårdast fram över björk-, al- och barrskogstillgångarna, men även ek- och bokskogarna blevo, trots inskränkningarna i dispositionen, hårt anlitade². Detta tvingade också statsmyndigheterna att vid flera tillfällen under slutet av 1600-talet yrka på större efterlevnad av skogsförordningarnas bestämmelser rörande eken och boken. Även skärptes straffen för överträdelser av skogsförordningarna.³

Då även dessa skärpta bestämmelser ej fingo åsyftad verkan och kunde förhindra ek- och bokskogstillgångarnas förminskande, kände sig statsmyndigheterna under 1700-talet föranlåtna att ägna frågan om ek- och bokskogarnas förnygring eller återplantering ett ökat intresse och även pröva nya vägar för dess realiserande.

År 1720 utsågs sålunda en särskild direktör⁴ över skogarna och ekplanteringarna i Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs län och Halland. I anslutning till denna direktörstjänsts inrättande utfärdade Kungl. Maj:t, ehuru först 5 år senare eller den 13 februari 1725, en särskild förordning angående en »Almän Eke- och Boke plantering, uti Götheborgs, Bohus-, Elfs-

¹ Ollongälden utgick enligt ett Kammarkollegii brev av den 24 april 1688 med »hwart 10:de swijn smått och stort eller 8 öre för ett stort, 6 öre för ett mindre och så wijdare, som dhe kunna finnas wara stora till».

² Att skogsavverkningarna fingo en sådan stor omfattning i Halland under senare hälften av 1600-talet berodde bl. a. på en betydande pottaskeframställning och tillverkning av tunnämnen (tunnstav), vilka senare under den rika sillfiskeperioden 1660—80 rönste stor efterfrågan. Om exporten av pottaska från Halland år 1685, se BOETHIUS & HECKSCHER 1938.

³ Kongl. Maj:ts Placat om olofligt hygge uti Skåne, Halland och Blekingen af den 14 Julii 1690. (Innehåller straffbestämmelser för dem, som olovligen hugga ek, bok eller annat fruktbarande träd å Kronans skogar samt förbud för häradshövdingar och jägerifunktionärer att taga emot betalning av allmogen för utsyningsattester och utstämplingar.)

Kongl. Maj:ts Rescript til Götha Hof-Rätt, angående olofligt skogshygge på Adelens enskilda ägor i Skåne, Halland och Blekingen af den 21 April 1697.

Kongl. Maj:ts Råds Bref om Böter för olofligt Skogshygge i Halland, Skåne och Blekingen af den 17 Maji 1701. (Innehåller en ändring av de i placatet av den 14 juli 1690 påbudna straffbestämmelserna.)

⁴ Till innehavare av denna tjänst utsågs ränte- och proviantmästaren i Göteborg NILS RAHMN. Han verkade som planteringsdirektör i 15 år, då han efterträddes av THURE LEIJONSTOLPE, vilken skötte tjänsten till år 1748, då densamma indrogs.

borgs Län och Halland». Denna innehöll följande bestämmelser (enligt BRUMMER 1787, sid. 74—75):

»1. §. Til de under krigsåren förminskade skogars uphielpande stadgas, det hwar och en som på landet bor, af hwad stånd han helst wara må, skal, inom nästa års slut, på helt hemman hafwa planterat ethundrade eke eller bokollon, proportionaliter på de mindre: denna plantering får anläggas hemma kring gårdarne, men bör noga hägnas för boskaps-bete. Den detta försummar plikte tiugu dal. s:mt til treskiftes, och plantere likafullt nästa år; den som genom wanskötsel låter de unga trån förderfwas, böte för hwar tre dal. s:mt och plantere andra i stället.

2. §. De som bo på slåtbygden, måge hemta på skogarne ollon til plantering.

3. §. Den som efter Privilegio eller efter erhållit tillstånd hugger ek eller bok, plantere twänne unga för hwarje fäldt träd och dem wårde, på sätt 1647 och 1664 års Förordningar utsätter; den det försummar böte som i 1. §. sagt är. Den som med wilja olofwandes hugger eller på något sätt skadar ek och bok, plikte enligt 1664 års Stadga.

4. §. Adelen äger, på sina enskilda ägor, rättighet låta fälla ek och bok, men ware skyldige til återplantering.

5. §. Jägeriebeningen hafwe tilsyn at de små nyss uprunne ekar och bokar warda fredade för lian och boskapsbete.

6. §. Den som hafwer sådana unga trån på sina ägor, skal dem noga wårda och i Martii samt September månader upqwista; den försummelige skal lagligen tiltalas.»

År 1734 den 12 december utfärdade Kungl. Maj:t en ny Förordning om skogarna i riket. I denna skogsförordnings 32 § stadgas att »Alla förr utgifne Förordningar och Författningar om skogarnes fredande samt återplanteringen warda på det alfvarsammaste förnyade, i synnerhet böra de å slåtbygden boende tillhållas och wara skyldige sig om plantering winlägga, af alla sorter löftrån, minst tolf stycken om året, på hwarje matlag. Den det försummar, böte 6 öre s:mt för hwarje träd, och ware ändå förbunden plantera.» — Denna bestämmelse kom dock ej att gälla frälsejorden. Denna hade nämligen genom 1734 års lag befriats från återplanteringskyldigheten.

Bestämmelserna i 1734 års skogsförordning för erhållande av ved, stängselvirke och timmer voro i huvudsak desamma som i 1664 års skogsförordning, men på grund av att skogstillgångarna minskats sedan dess, gavs nu officiell tillåtelse till personer, som bodde på eller intill kronoskogar, att utan betalning där få hämta torra träd, vindfällen, lågor, stubbar och dylikt. Dock måste landshövdingens tillstånd utverkas härtill och jägmästaren genom sina biträden anvisa vad, som fick tagas.

För att befrämja återplanteringarna i Halland föreskrev Kungl. Maj:t i ett Bref av den 7 februari 1735, att personer, som erhållit tillstånd att ifrån skogar i Älvsborgs län hämta virke till husbyggnader m. m., skulle utföra dubbel återplantering.

Även dessa under de första decennierna av 1700-talet vidtagna åtgärder för att främja ek- och bokskogarnas förnygring och vidmakthål-

lande visade sig emellertid ganska resultatlösa. Visserligen hade de åstadkommit att kulturer verkstälts på en mängd ställen, men som dessa kulturer i fortsättningen icke ägnades nödig vård hade de så småningom i allmänhet gått ut. Orsaken härtill var i främsta rummet den, att allmogen med de bestämmelser, som gällde för de bärande trädens disposition, icke kunde ha någon som helst personlig fördel av desamma, utan tvärtom endast olägenhet. De bärande träden stodo på deras marker, men tillhörde dem icke, och togo de dem olovandes och detta upptäcktes av myndigheterna, kunde allmogemannen genom de hårda straffbestämmelserna försättas i en mycket brydsam situation. Man får därför ej förvåna sig över, om hos allmogen så småningom framväxte en hatfull inställning mot allt vad bärande träd hette och att allmogen i stället för att vårda de av dem påtvingade ek- och bokkulturerna sökte att i smyg förkväva kulturerna i deras utveckling.

Statsmyndigheterna insågo också slutligen, att bestämmelserna måste ändras och det i sådan riktning att även allmogen skulle kunna ha någon fördel av att kulturer med bärande träd utfördes och vårdades. I en »Förordning om Ekeplanterings befördran, och Eketelningars vårdande» av den 23 mars 1742 infördes därför följande bestämmelser:

»På det Almogen må desto mer upmuntras til dylik plantering, så skal hwar och en Skatte- och Kronobonde, som finnas hafwa aktadt och vårdat sådana trän och telningar uti deras ängar och intågter, med des arfwingar och efterträdare på hemmanet, äga hälften af den upväxande ekeskogen, til fri disposition.

Alle uti hemmanens gården, ängar, hagar och intågter befintelige store och gamle ekar, så wäl som de, hwilke synas wara öfwer 10 år, böra uppå Kronans bekostnad räknas, samt behörig förteckning deruppå uprättas, som wid Lands-Contoiret förwaras, och enär desse ekar äro uthugne, hwilket noga annoteras bör, skola alle de öfrige som från den tiden planteras, eller nu äro under tio år, hälften höra åboen til. Kunnandes jemwäl åboen, om han så wil och nödigt finner, låta, så fort han några ekar uti ängar, gården, hagar och intagor planterat eller till wäxt befordrat, uptekna, hwilket Jägeriebetieningen uppå begäran bör förrätta och bewis deröfwer meddela, börandes en sådan åbo fram för någon annan hielpas, enär han ansökning gör om gamla ekar och trän.»

År 1752 medgavs också den lättnaden i de bärande trädens disposition, att allmogen å såväl skatte- som kronohemman skulle själva och utan betalning få bortföra och använda de vindfällena av ek och bok, som funnos å hemmanen.¹

Efterfrågan på ekvirke samt även »masteträd» för täckande av framför allt Flottans behov stegrades emellertid under tiden 1740—1790 mer och mer, till följd av att stora nybyggnader av örlogsskepp då utfördes vid Flottans varv (se P. O. BÄCKSTRÖM 1884, sid. 439—448). Detta gjorde att Kungl. Amiralitetskollegium under denna tidrymd fann sig föranlåten att ägna

¹ Se: Resolution på Almogens almäna besvär af den 29 Junii 1752.

ekvirkesförsörjningen sin speciella omsorg för att nödiga mängder fullgått ekvirke alltid skulle finnas att tillgå. I särskilda underrättelser meddelade Kungl. Amiralitetskollegium därför, vilka fordringar de ställde på ekvirket och huru skogsplanteringar rationellast borde utföras. Även sökte Amiralitetskollegium få till stånd en allmän inventering av ekskogstillgången i landet.¹

Den av skogstillgångarnas förminslande förorsakade bristen på ved, stängselvirke och timmer gjorde sig emellertid vid mitten av 1700-talet liksom långt in på 1800-talet oerhört starkt gällande. Detta förorsakade att allmogen, särskilt inom landskapets västra delar, hade mycket svårt att få dessa produkter i tillräckliga mängder, varför de som redan nämnts måste köpa dessa produkter mer eller mindre långväga ifrån eller ock tillgripa ersättningsmedel, såsom torv och enris till bränsle samt sten och jord till hägnader. Ett talande bevis på den då rådande virkesbristen var också den stränga straffbestämmelsen om 1 000 Daler s:mts vite för utförsel av ved och byggnadsvirke till utrikes ort, vilken den 17 augusti 1762 utfärdades av Kungl. Maj:t i en »Resolution uppå Städernes almänna besvär».

Då det gällde att köpa skogsprodukter vände man sig i första hand till frälseskogar och skogar i Fagereds socken samt i grannlän. En del köptes även från kronoskog. För den som ej hade pengar, fanns dock en utväg att få nödigt bränsle och i vissa fall hjälp med byggnadsvirke, nämligen att enligt bestämmelsen i 1734 års skogsförordning vända sig till landshövdingen med begäran om att utan betalning få hämta vindfallen, torra träd o. dyl. å någon närbelägen kronoskog. Denna sistnämnda utväg utnyttjades också ganska flitigt, särskilt under senare hälften av 1700-talet, vilket talrika, nu på landsarkivet i Lund förvarade ansökningshandlingar tydligt visa. I en Kungl. Resolution av den 29 november 1756 § 80 medgavs också allmogen rätt att på allmänningar i Älvsborgs län få hämta dylika skogsprodukter. Dock måste tillåtelse härför i varje särskilt fall inhämtas av landshövdingen i Hallands län, som i sin tur ombestyrde att ärendet vidarebefordrades till landshövdingen i Älvsborgs län för attest och utsynings verkställande.²

¹ Kongl. Maj:ts Förordning, angående Ekeskogarnes befredande uti Riket af den 10 Januarii 1746. (Denna förordning var säkerligen tillkommen på tillskyndan av Kungl. Amiralitetskollegium och innehåller detaljerade föreskrifter om ekvirkes utsyning och användning inom landet.)

Kongl. Amiralitets-Collegii utgifne underrättelse för wederbörande Jägerie- och Skogsbetiente, til anledning af kännedom wid masteträn och spiror m. m. af den 10 October 1746.

Kongl. Amiralitets Collegii utgifne Formulair til General Förslag öfwer Ekeskogarne uti N. N. Län af den 15 Martii 1749. (Formulär för en allmän ekskogsinventering.)

Kongl. Amiralitetets meddelte underrättelser, til någon anledning wid Eke och Furu Planterhagars anläggande af den 15 Martii 1749. (Innehåller föreskrifter om tall- och ekkulturers utförande. Härvidlag tages hänsyn till markbeskaffenheten, såddtiden, utsådet proveniens, tallkottens klängning samt kulturmetoden.)

² Rörande rätten för halländska allmogen att få anlita allmänningar i Älvsborgs län, se ock Kungl. Resolution av den 31 mars 1789.

Som virkestillgångarna även å kronoskogarna voro ganska begränsade under 1700-talet, måste landshövdingen vid prövning av de inkomna ansökningshandlingarna förfara ganska strängt och endast lämna sitt bifall, då verkligt behov förelåg. Det var också i allmänhet helt små virkesmängder, som beviljades. Hade den sökande genom intyg styrkt sig hava utfört skogsplantering eller byggt stengärdesgårdar, räknades detta honom särskilt till godo vid prövningen av hans ansökan.

Som exempel på dylika ansökningshandlingar vill jag anföra följande:

Högwålborne Hr. Landzhöfding Samt Ridare af Kongl. Mait:s norstierne orden

Nådige Herre.

Jag fatige skatdragare och undersåtare Som Bebor et Fierdedels Crono Hemande utj Råfwinge Sockn och Folckasta by, Som hwarcken är Skog eller Tormose til icke det aldra Ringest och som Jag hafwer Förwaltat Fierdingsmans Syslan nu utj niie åhrs tid hwilken Sysla är underkastad mycket Beswär och tidz Förspillan och ganska Liten Eler Snarast Sackt Ingen Belöning der Förre. Ty för den skull är min ödmiuka bön och Begiäran til Eders Höga Nåde täcktes Föruna mig På någon belägen Crono skog En topfallen bokeskant til min stora förnödenhet. Jag upwacktar och afbidar En nådig Bönhörelse och är med et ödmiukt Förblifwande

Högwålborne H:r Landshöfdingen Samt Ridare af
Kongl. Maj:tz norstierne orden ödmiuka tienare

Folckastad d 10 october 1755.

PEHR ANDERSON

Utslag.

För denna gången wil jag, i anseende till anförde omständigheter, bewilja Sökanden En fornad Bokeskant, hwilcken Hejderidaren Wälbetrodde Anders Lindgren hafwer at på någon närabelägen Kronoskog behörigen utstempla; hwarefter noga tillses at uprensningen och återplanteringen laglikmätigt fullgjöres. Men i öfrigt åtwarnas Sökanden at framdeles med behörigt Tings Bewis förete, at han sin skyldighet med Träplantering och Stengärdes gårdars anläggande fullgjort, såwida han will någon dylik ansökning gjöra. Halmstads Slott d. 18 October 1755.

Uti Herr Landshöfdingens och Riddarens frånwaro.

På Landshöfdinge Embetets wägnar

E. BERGHUIS J. THOMAEUS

Ofwannembde Boketrä hafwer Häijderidaren Wälbetrodde Anders Lindgren i wår nehrwaro utkrönt, som Attesteras.

Hult d. 10 november 1755.

PEER ANDERSON RASSMUS CHRESTENSSON

i Fammarp i Slettelynga

Från kronoskogarna lämnades också icke obetydliga mängder brännved till salpetersjuderierna inom landskapet, och även denna vedförsörjning stod under landshövdingens direkta kontroll.

Den skogsavverkning, som ägde rum i Halland under 1700-talet samt stora delar av 1800-talet, utfördes säkerligen i främsta rummet i syfte att tillgodose bränslebehovet, men dessutom åtgingo betydande kvantiteter bok- och ekvirke till tunnstav, som utgjorde en viktig handelsartikel, särskilt under sådana år, då fisket var givande. Någon pottasketillverkning utöver den för husbehov nödvändiga torde däremot ej ha förekommit, annat än undantagsvis.

År 1762 gjorde Kungl. Maj:t ytterligare stora eftergifter i bestämmelserna över ek- och bokskogstillgångarnas disposition. Alla ekar och bokar, vilka växte på sådant sätt, att de voro till skada för åker och äng, skulle ofördröjligen och utan kostnad för jordägaren få utstämplas av jägeribetjäningen. Om några av dessa träd voro lämpliga till skeppsbyggnad, skulle de genom Amiralitetets försorg huggas och bortföras. De övriga fick åbon fritt disponera över och fälla. För varje friskt träd skulle dock liksom förut två nya planteras och vårdas, men för torra och ihåliga träd fanns ingen återplanterings-skyldighet.

Genom en Kungl. förordning av den 21 februari 1789 lämnades slutligen det viktiga medgivandet, att endast de för kronans behov lämpliga ek-, bok- och masteträden skulle undantagas från skattejordägarens fria disposition. På grund av denna förordning blev det nödvändigt att företaga en allmän inventering av ek-, bok- och masteträdstillgångarna och utmärka de träd, vilka fortfarande skulle disponeras av Kronan. Genom ett Kungl. Brev av den 22 januari 1790 kom ock en sådan inventering till stånd. För Hallands vidkommande utfördes denna inventering av fänriken J. M. POLHEIMER och som resultat av inventeringen ha vi det förnämliga, i det föregående ofta omnämnda skogsbesiktningss- och inventeringsinstrumentet av åren 1791—1792. Denna inspektion visade också, att även de under senare hälften av 1700-talet utfärdade planteringsföreskrifterna icke lämnat annat än klena resultat. POLHEIMER meddelar detaljerade förteckningar på inom olika fögderier förekommande planterhagar, men samtidigt kan han ej underlåta att för dessa förteckningar använda den halvt ironiska rubriken »Uppgifven Förteckning på de Så kallade Planter Hagar uti — — — Fögderi». Om POLHEIMERS syn på planterhagarnas i Halland tillstånd lämnar nedanstående utdrag ur redogörelsen för Viske härads planterhagar ett typiskt prov:

»Wiske Härads Planterhagar, äro mäst anlagde för Eke män tomma, samt alla de öfrige för Boke. De bästa hafva god gräsväxt till deras olycka och Beständiga ofredande; kunde detta hufvud onda en gång förekommas åtminstone på 15 å 20 år att Plantan hant undan Boskapstanden, skulle flera 100 små Hagar i detta Fögderi, omkring några tjänlige Fröträd på god grund och lungna Belägen-

heter kunna anläggas, om de sedan årligt eftersågs, att ej de gamla och grofva Fröträden faldes till oräkneligas förstörande alla wintrar af de obetäncksamma kjörande och huggande, som aldrig har tankar på Efterkommande, och så sällan eller aldrig hör någon tillsägelse af nitiske Tillsyningsmän, måtte intet längre, våra skogar så skynda till allmänt förstörande! Oräkneliga nakna Berg, (för 100 år sedan skogklädde!) Besanna detta; Wärdet och förlusten, Så mycket kjänbarare då nödige Behofver alltid fråga efter Tillgångarne. Ek och Boke Stafhygget har i Senare åren fördärfvat Hallands skogar, det förra förbjuder sig nu själf, och det senare innan kort; då på de genomletade och utgalrade Skogarne, Synes i allmänhet bara Skantar och vindfällan. De gamla Hamlade Wrak Ekarne, alla glest stående, toppblåste, måsige Bokarne kunna nu så sällan eller aldrig gifva ållon; och den beständigt toppbetna och trampade plantan, hinner knapt ibland till en grenig och krypande Buske. På sine ställen kunde många Ek och Boke Buskar genom fredande och underqvistning upphjälpas och Blifva dugelige träd, män detta blir så sällan värkstäldt, och nu mera intet. Skall det göras bör det värkställas af en kunnig och pålitlig man ty annars blir denna upqvistning gjord ganska oförsvarligt och till mera skada för Efterkommande.»

Det dröjde emellertid ej längre än till 1793, förrän i den då utfärdade nya skogsordningen alla inskränkningar i dispositionen över boken å skattejord bortföll. För eken kvarstodo dock 1789 års bestämmelser med vissa tillägg och smärre förändringar till år 1830, då det genom en Kungl. förordning av den 28 oktober blev »Egare af Kronoskattehemman, berustade Säterier och Stadsjord af Kronoskatte natur» tillåtet att genom lösen förvärva ägande- och oinskränkt dispositionsrätt, icke blott till den ekskog, som framdeles av sig själf eller till följd av verkställda planteringar kunde komma att växa å hans jord, utan även till den redan befintliga ekskogen, med undantag endast för sådana ekar, som vid verkställd besiktning visat sig vara användbara för Flottans behov. Sådana ekar antecknades, och Kronan förbehöll sig rätt att mot betalning enligt en efter konjunkturläget avpassad taxa få disponera över dem. I lösen för rättigheten att disponera den framdeles uppväxande ekskogen skulle jordägaren erlægga 24 sk. banko för varje helt hemman, och för den redan befintliga skogen betalades visst per träd efter en approximativ uppskattning av trädantalet och enligt en viss taxa. Inlösningsbeloppet för varje ek varierade mellan 1—5¹/₂ sk. banko.¹

Avsikten med 1793 och 1830 års bestämmelser rörande bok- och ekskogarna var den, att skattejordägaren, sedan han själf blivit ägare till dessa skogstillgångar, skulle ägna desamma större intresse och vård än förut. Tyvärr blev så ej fallet i Halland, utan ek- och bokskogstillgångarna blevo alltjämt hårt utnyttjade. Detta beklagas också i Kungl. Maj:ts Befallningshavandes femårsberättelse för perioden 1832—36, där det står att läsa (å sid. 5): »— — — Sedan Skatte-Allmogen erhöll rättighet att till sig lösa den på deras jord befintliga Ekeskog, och af Laga Skiftena den följd uppstått, att den skog,

¹ År 1875 blev eken helt fri å skattejord.

som ej kan utbytas, inom viss tid skall afverkas eller huggas, hafva de ringa Ekeskogarne ytterligare aftagit. För återplantering är Allmogen föga fallen, och uppmaningar dertill lemnas utan afseende. Samma förhållande är med Bokeskogarne, hvilka medtagas mycket genom Stäfver, som utföras till Norrige. — — —» Under därpå följande decennier blevo förhållandena ej bättre, utan misshushållningen med skogstillgångarna fortsatte. Detta för-
anledde den dåvarande landshövdingen, greve P. A. LEWENHAUPT att i den år 1853 utkomna ämbetsberättelsen för åren 1848—50 föreslå, att staten återigen borde inskränka den enskildes fria dispositionsrätt över skogen.

B. Anledningar till skogens tilltagande under senare hälften av 1800-talet och under 1900-talet.

Skogstillgångarnas kraftiga ökning i Halland under senare hälften av 1800-talet och under 1900-talet står helt i samband med lantbrukets då inträffade allmänna omläggning efter mera intensiva och rationella linjer och det under samma tid kraftigt ökade skogsvårdsintresset. Genom lantbrukets höjande bortföllö många av de skadliga verkningar, som det äldre lantbruket haft på skogen, och genom det ökade skogsvårdsintresset kommo effektiva planteringar och andra skogsbefrämjande åtgärder, dem statsmyndigheterna länge förgäves eftersträvat, att i stor omfattning förverkligas. Huru detta åstadkoms vill jag i det följande närmare redogöra för.

Lantbrukets höjande och ljungränningens upphörande. Mot de extensiva och föga rationella driftsformer, vilka utmärkte det äldre lantbruket, gjorde sig redan under 1700-talet en viss opposition gällande. Frihetstidens ideal att förkovra näringarna och undanskaffa mycket av gammal slentrian i deras utövande sträckte sig sålunda även till lantbruket.

Mycket lofvärda initiativ till lantbrukets höjande i Halland framfördes under 1700-talet framför allt av J. RICHARDSON, J. FISCHERSTRÖM, P. OSBECK och B. F. DE CHARLIERE, av vilka de tre sistnämndas avhandlingar voro intagna i Vetenskapsakademiens, Patriotiska sällskapets och Fysio-
grafiska sällskapets publikationer. Dessa under 1700-talet instiftade akademier och samfund hade också i början av sin tillvaro som en av sina främsta uppgifter att söka befrämja landets näringsliv, särskilt lantbruket.

De vägar, på vilka nyssnämnda författare ansågo att en förbättring av lantbruket i Halland skulle kunna åstadkommas, voro framför allt: införandet av effektivare jordbearbetning, gödsling och dränering samt växelbruk med vallväxtodling. Även förordades användandet av ett på ogräsfrö friare utsäde.

Dessa initiativ lände dock till att börja med till mycket liten efterföljd i praktiken. Endast av enstaka godsägare, bland vilka särskilt general-

amiralen greve CARL AUGUST EHRENSVÄRD på Dömostorp bör ihågkommas, prövades vissa av förslagen.

Ett viktigt steg till lantbrukets förkovran i Halland togs emellertid år 1812 i och med inrättandet av Hallands läns Kungl. Hushållningssällskap,¹ varifrån sedermera en mycket fruktbringande upplysnings- och understödsverksamhet utgått. Även bidrog den år 1811 instiftade, men först år 1813 verksamma Kungl. Landtbruksakademien, med vilken hushållningssällskapen hade nära förbindelser, eminent till lantbrukets förkovran.

Studerar man Hushållningssällskapets handlingar, vilka med större eller mindre intervaller utkommit sedan år 1820 och Kungl. Maj:ts Befallningshavandes i Hallands län femårsberättelser från åren 1822 t. o. m. 1905, där bl. a. ingående redogörelser lämnas för länets näringar, är det lätt att få en uppfattning om lantbrukets ståndpunkt vid olika tider och följa den utveckling det genomgått.

Man finner sålunda av dessa redogörelser, att under de tre första decennierna av sällskapets verksamhet endast helt obetydliga förändringar till det bättre genomfördes i fråga om sättet för lantbrukets bedrivande. Under 1840-talet kunde däremot betydliga förbättringar inregistreras. Effektivare och ändamålsenligare redskap för jordens bearbetning började då komma i allmännare bruk. Åkerjordens dränering och gödsling ägnades större omsorg, och man började också låta åkrarna ligga i träde samt förutom säd även odla foderväxter. Det var framför allt på storgodsens, som dessa förbättringar infördes, men även bland allmogen på slättbygden var det många, som med intresse försökte sig på desamma.

Från mitten av 1800-talet går sedan utvecklingen mot ett intensivare och rationellare jordbruk allt raskare, nya förbättringar införas och intresset för omläggning av lantbruket efter de nya linjerna blir allt allmännare. Den man, som mer än någon annan bidrog till denna snabba och gynnsamma utveckling, var ryttmästaren PETER VON MÖLLER på Skottorp, vilken mellan åren 1845—1883 var den ledande inom Hushållningssällskapet, först som sekreterare och sedan som ordförande.

Det som framför allt bidrog till att höja det halländska lantbruket till en nivå, som ingen förut hade vågat hoppas på, var att mörkling och täckdikning nu blevo allmänt vidtagna åtgärder inom betydande delar av landskapet. Mörklingen, vilken består i tillförsel till åkrarna av kalkhaltig lera, som på åtskilliga ställen i kustlandet underlagrar de ofta sandiga och näringsfattiga ytlagren, spelar en betydelsefull roll för åkerjordens förbättrande i fysikaliskt hänseende och för höjande av dess bördighet. Den halländska

¹ Sällskapet erhöll detta namn den 24 juli 1812 i samband med att Kungl. Maj:ts fastställde stadgarna för detsamma. Egentligen hade dock sällskapet bildats redan den 12 december 1811, men kallades då »Hallands Hushålls-Sällskap».

märgeln är nämligen rik även på fosforsyra och kali. Dessutom började man så småningom även använda konstgödsel. Jämsides med dessa jordförbättrande åtgärder fick vallväxt- (d. v. s. klöver, timotej etc.) och rotfruktsodling ökad spridning, och ett ordnat växelbruk av säd, vallväxter och rotfrukter praktiserades nu allmänt inom alla bördigare delar av Halland. Även infördes allmänt odling av vete, och åtgärder vidtogos för att erhålla renare utsäde.

Genom alla dessa åtgärder hade spannmålsproduktionen, vilken under 1700-talet var så liten, att Halland ofta icke ens kunde frambringa säd tillräckligt för eget behov, så förbättrats, att år 1845 en utförsel till utrikes ort av 4 258 tunnor spannmål kunde äga rum, en export som dock år 1875 hade stigit till över 240 000 tunnor.

Jämsides med jordbrukets omläggning efter mera rationella och intensiva linjer inträdde betydande förändringar ifråga om boskapsskötseln och sättet för dess bedrivande.

Tack vare den allmänna odlingen av foderväxter och rotfrukter blev foder-tillgången betydligt större och säkrare än förut, då man endast hade ängshö att tillgå. Härigenom blev det betydligt lättare att stallutfodra djuren under vintern, och man behövde ej längre som i gamla tider släppa djuren på bete på ljungheden eller i skogen, så snart möjlighet därtill yppade sig.

Genom den bättre utfodringen av boskapen stegrades mjölkproduktionen, och detta bidrog också till att en mejerihantering av ganska omfattande slag uppkom i Halland redan på 1860—1870-talen. Detta stimulerade i sin tur till åtgärder att söka höja kreatursaveln genom att införa mera förädlade och högmjolkande boskapsraser.

Den gamla, extensiva boskapsskötseln, vilken nästan helt var baserad på djurens möjlighet till betesgång på ljunghed och i skog, kom härigenom att gå mot ett upphörande, vartill även bidrog att de förädlade djur, som mer och mer började hållas, icke nöjde sig med det torftiga bete ljungheden erbjöd. Inom landskapets egentliga åkerbruksbygder äro de gamla formerna för boskapsskötseln nu sedan länge försvunna. Däremot kan man ännu finna spår av desamma inom de mest avlägsna och karga delarna av skogsbygden.

Då nu ljunghedarna förlorat så mycket i betydelse som betesmarker för nötkreatur, blev det fördenskull onödigt att i samma stora omfattning som förut bränna ljunghedarna för att därigenom förbättra gräsväxten. Avsiktliga ljungbränningar upphörde sålunda inom de egentliga åkerbruksbygderna redan omkring mitten av 1800-talet. Inom landskapets kargare delar, framför allt gränstrakterna mot Småland och Västergötland, företogs dock ljungbränning, ehuru i för varje år minskad omfattning, ända in på 1900-talet. Denna utfördes där framför allt i syfte att skapa bättre beten för får, som inom dessa trakter ofta höllos i ganska stora mängder.

Den minskade betesgången på ljunghed och i skog samt ljunghedens därav föranledda successiva upphörande har varit av en utomordentligt stor betydelse för skogens framryckning alltsedan senare hälften av 1800-talet. De plantor av skogsträd, som så småningom kommo att uppspira å de som betesmarker övergivna ljunghederna och skogsmarkerna, kommo härigenom att tämligen ostört, fredade för eld och boskapstand, kunna utveckla sig. Många förut helt trädlösa områden ha härigenom utan några särskilda åtgärder från människans sida kunnat skogklädas, liksom även många glesa skogar ha kunnat sluta sig.

Direkt skogsbefrämjande åtgärder. I samband med redogörelsen över skogsavverkningar i Halland i äldre tider vidrördes de skogsbefrämjande åtgärder, vilka under 1600- och 1700-talen voro lagligen föreskrivna beträffande de bärande träden, alltså framför allt boken och eken. Genom dessa åtgärder åstadkoms, att de bärande träden kunde hålla sig kvar i landskapet segare än annars säkerligen skulle ha varit fallet, men åtgärderna voro dock icke starka nog för att hindra att även bok- och ekskogarna till följd av kreatursbetning, ljunghedens och avverkningar så småningom högst betydligt avtogo.

Några lagliga föreskrifter för bevarande eller spridande av andra trädslag än bok och ek funnos ej under 1600- och 1700-talen, om man undantar bestämmelserna för »masteträd». Sistnämnda föreskrifter hade dock ingen större betydelse i Halland, enär sådana träd då saknades därstädes, utom inom Fagereds socken.

I den halländska topografiska och lantbruksekonomiska litteraturen från 1700-talet möter man emellertid icke sällan förslag till främjande även av andra trädslag än de bärande. Så är exempelvis fallet i J. RICHARDSONS »Hallandia antiqua & hodierna». Som RICHARDSONS förslag äro ganska intresseväckande, vill jag här nedan återge de, som gälla barrträden (se sid. 37):

»Återstå nu några få anmärkningar om Barrskog, såsom Gran, Tall, En. Om den varit i detta häradet (= Halmstads härad) så ymnigt växande, som löfskog, är owist, med mindre det varit up å gränsorna wid Wästergöthland. Icke dessmindre bör denna icke föraktas, när den äfwen så lät som löfskog kan snart nog upväxa, och warda nyttig. Men tjenligare sät til dess planterande, kan icke fås, än det sjelfwa deras växande art oss för ögonen lägger, nemligen genom fröens sående. Til at råka på rätta tiden är icke säkrare wäg, än at akta på hwad oss naturen i så måtto föreställer, nemligen at när frön äro mogne, öppnas kottarne af starka blåswädet, och fröen föras kring i fälten, hwar de sig sjelfwe så och upväxa, hwar på icke felas owedersägeliga bewis, som å annat ställe kommer at omtalas. Detta händer wäl hwar sådana slags trån äro i negden, men hwar de icke finnas, kunna gran- och tall-kottar om wintren, eller sidhösten tagas, innan de öppnas, och fröen utflyga; och uphängas i andra trån, hwar man wil hafwa sådan skog, då fröen på lika sät, som wore de å moderstammen, blifwa kringspridde.

Jemwäl är til märkandes, at om dessa träns plantor komma at växa bland löfskogsplantor, trifwas de wäl tilsammans, och inbördes understödja hwarandra, då altid hwad som swagast finnes, antingen blir qwaft i wäxten, eller ock kan utgalras.

Gran hålles gemenligen skadelig för gräswäxten, som qwäfwes af dess nedfallande barr; Men om dessa alt jämt uprefwos, och spriddes kring fältet, och sjelfwa granen underqwistades, torde det finnas annorlunda. Åtminstone wore gran ett nyttigt trä å utmarker, och stenhällar och rössjor, at derå genom samlad granris och barr få med tiden gräswall. Den tycks ock mäst kunna stå emot bläswädret, hwarföre om den med pil utmed sjöstranderna kommo at planteras, skulle det hafwa god nytta. Hwar de icke långt ifrån kunna hämtas, är jemwäl säkert nog, om wintren uphugga unga granar med sin frusna jord och rot, och sedan flyttja dem hwart man wil, allenast gropar äro dertil upkastade innan jorden kommit at frysa. Fur och tall kunna ock på lika sät förhjelpas til wäxt.»

Ett annat förslag till dylika åtgärder möter man i P. OSBECKS år 1776 i Physiographiska Sälskapets Handlingar publicerade avhandling »Betydande Hinder uti Halländska Hushållningen och Botemedel däremot». Detta innehåller bl. a. (se sid. 63):

»Halländska Ljungmarkerne böra förses med träd, af sådane slag, som där kunna växa, i synnerhet Furu, Gran, Björk, Ask, Asp, på de torra ställen, samt Al och Alm med flere, alt intil Ekar på de lågare ställen, samt Bok på Hallandsås och slike belägenheter, mer genom fredande af unga plantor än planteringar. I Landsvägs-gropar (=landsvägsdiken) äro ofta om våren en myckenhet plantor upkomne; dessa borde vid uprensningen uptagas och flyttas in, samt hägnas på de skallote fälten. Vid Kyrk-vägar, som på sina ställen gå genom stora Ljungmarker, borde i synnerhet Furu-plantager inrättas, til lugn och annan bekvämlighet för folket. Då äfven de, som här äro skyldige hägna sina Planterhagar, hade tillfälle at oftare än nu, då et helt Härad hänvises med sina planteringar til et par ställen, tilse huruvida deras intagor voro hägnade, och sluppo at fara vilse om vintren.»

De under 1700-talet framlagda förslagen till plantering och vård av barrträd och andra lövträd än bok och ek vunno dock under detta sekel säkerligen icke någon nämnvärd efterföljd. Under mina skogshistoriska studier har jag i arkiven icke påträffat några som helst uppgifter om barrträdkulturer i Halland under 1600- och 1700-talen. Uppgifter om att sådana dock företagits har jag funnit i skrifter av J. FISCHERSTRÖM och P. OSBECK. Den förre skriver (1761, sid. 238—39):

»Vid Säteriet Skottorp äro några 1 000:de Granar, utom andra Löfträd, updragne af sina frön.»

och den senare (1788):

»— — — I Hasslöf är planterad en Furulund i min Företrädares och en i min tid. Vid gårdar ser man en och annan Fur. — — —»

Vidare träffar man i litteraturen spridda uppgifter om att såväl lövträd

som barrträd planterats såsom vårdträd vid gårdar eller för kuriositetens skull. Som exempel på dylika planteringar kan nämnas:

(Gran) »År i min tid planterad af frön här i Hasslöfs Prästegård, först i trädgården och sedan utflyttade dels på gården, dels utom gården, som i många år burit frukt, men sår sig icke så gärna sjelf, som den föregående» (=tall). (Uppgift i P. OSBECK 1788).

»Här i Slättåkra, ävensom i Qvibille bruka bönderna plantera en à två eller till och med tre granar på taket.» (Uppgift av S. P. BEXELL i supplementet till »Hallands historia» [nytrycket 1931, sid. XXXVIII].)

Under 1800-talet började dock en önskan att få in skog på de kala vidder, på vilka Halland var så rikt, att göra sig allt starkare gällande.

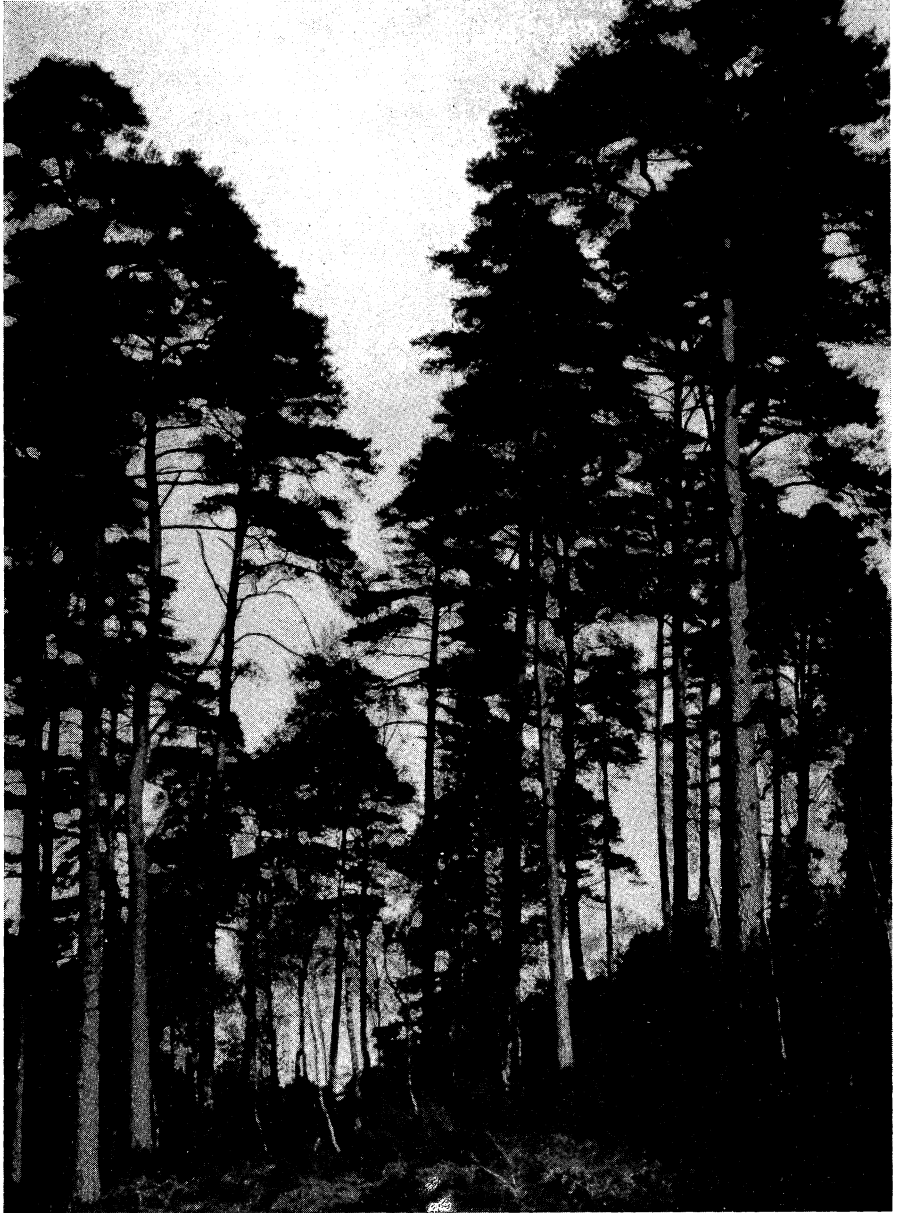
Vid Hallands Hushålls-Sällskaps konstituerande sammäntråde den 12 december 1811 dryftades således frågan om vilka åtgärder, som borde vidtagas för att råda bot på den tilltagande skogsbristen i länet, och som en huvudpunkt i det märkliga reformprogram, som Sällskapet — sedermera Hallands läns hushållningssällskap — ställde upp för sin verksamhet, uppsattes skogsodling. Hushålls-Sällskapet gjorde troligt (se Hallands Läns Kongl. Hushållnings-Sällskaps Handlingar. H. 1. 1820, sid. 15—16), att i början av 1800-talet »i Länet funnos icke mindre än 340 000 tunneland till odling alldeles oduglig, men till skogsplantering ganska tjenlig mark. Sällskapet ansåg det vara hög tid att påtänka medel till förekommande af en ännu större och snart inträffande total brist på alla skogsämnen inom Länet och föreslog såsom en oundviklig skyldighet för alla dess jordägare och åboer, att genast och sist inom tvenne år härefter hafwa inhägnat och på tjenligt sätt planterat en åttendedel af sådane deras hemmans dertill endast användbare jordrymder, hvilka planteringar de derefter wid ansvar borde vårda och freda från boskapsbete och all annan åverkan i 40 påföljande år.»

Skogsodlingar började också att utföras omkring år 1820, men i helt liten omfattning. Det var framför allt på vissa herrgårdar, som sådana utfördes, t. ex. på Sperlingsholm och Stjernarp. Initiativtagare till de förstnämnda voro frih. CARL ADAM WRANGEL och till de sistnämnda kommersrådet ANDERS JOHAN HAMMAR.¹

Under därpå följande tid ända fram till mitten av 1800-talet fingo dock de skogsbefrämjande åtgärderna icke någon egentlig spridning inom länet, om man bortser från att staten under denna tid började vidtaga effektiva åtgärder för att genom bl. a. skogsplanteringar söka binda sanden på flygsandsfälten.

Under flera sekler hade flygsanden varit en landsplåga inom stora delar av det halländska kustlandet, och trots att icke obetydliga ansträngningar gjorts

¹ Dessa skogsodlingar omnämnas i Kungl. Maj:ts Befallningshavandes år 1822 avgivna Femårsberättelse, sid. 7.

Ur Statens skogsförsöksanst. saml.

Foto O. LANGLET 1934.

Fig. 2. Tallskog uppkommen efter kultur, utförd omkring år 1820. — Sperlingsholm, Halland.

Aus einer um das Jahr 1820 ausgeführten Kultur entstandener Kiefernbestand. — Sperlingsholm, Halland.

Ur Statens skogsförsöksanst. saml.

Foto O. LANGLET 1934.

Fig. 3. Tallskog å Tönnersa sand, f. d. flygsandsfält norr om Lagans mynning, uppkommen efter sådd av tallkott från Värmland i slutet av 1830-talet. — Eldsberga socken, Halland.

Kiefernbestand bei »Tönnersa sand», ehemals Flugsandfeld nördlich von der Mündung des Flusses Lagan, entstanden Ende der 30er Jahre des 19. Jahrhunderts aus Zapfensaats mit Zapfen aus Värmland. — Kirchspiel Eldsberga, Halland.

redan under 1600- och 1700-talen för att genom s. k. sandgården binda sanden å flygsandsfälten, förorsakade sandflykten alltjämt stora olägenheter.

I ett Kungl. Brev av den 4 december 1821 lämnades därför vissa föreskrifter om flygsandsfältens behandling. Dessa överensstämde i huvudsak med de föreskrifter, som redan 1790 och 1819 utfärdats för flygsandsfälten i Skåne. Såsom åtgärder hade där anbefallts planterande av skog samt påkörande av lera eller tång. Dessutom föreskrevs att flygsandsfälten skulle inhägnas med gärdesgårdar. Se vidare härom i »Betänkande angående skogar å vissa flygsandsfält i Halland» (Statens off. utredningar. 1936: 30.)

Enligt en av lantmätaren ANTON AND:N BRANDBERG år 1819 verkställd kartläggning och beskrivning av de halländska flygsandsfälten framgick, att dessa då hade en sammanlagd areal av 7 890 tunnland. Huru skogsodlingarna kommo att utföras å flygsandsfälten lämna Kungl. Maj:ts Befallningshavandes

femårsberättelser upplysningar om.¹ I de för år 1828 och 1832 avgivna femårsberättelserna meddelas sålunda, att flygsandsplanteringarna togo sin början år 1824 och att dessa från och med 1827 leddes av sandplantören JOHAN OTTO BRUHN. Vid dessa flygsandsplanteringar utsåddes dels tallkottar, dels björk- och alfrö. Vidare utsattes sticklingar av pil samt ett mycket stort antal jordstammar av sandstarr (*Carex arenaria*), stranddråg (*Elymus arenarius*) och sandrör (*Ammophila* el. *Arundo arenaria*).

Dessa flygsandsplanteringar bedrevos under BRUHNS ledning med stor energi och framgång. I Kungl. Maj:ts Befallningshavandes femårsberättelse för åren 1851—55 kunna därför följande resultat av planteringarna meddelas:

Bevuxna med efter kultur uppkommen tallskog	650	tunnland
Bevuxna med efter självsådd uppkommen skog (björk och al) .	450	»
Med stranddråg kultiverade områden.....	c:a 2 500	»
Marker, som efter fredning gräsbundits.....	» 2 370	»
Av enskilda markägare kultiverade och fredade.....	1 220	»
Odämpade höga sanddrivor.....	700	»

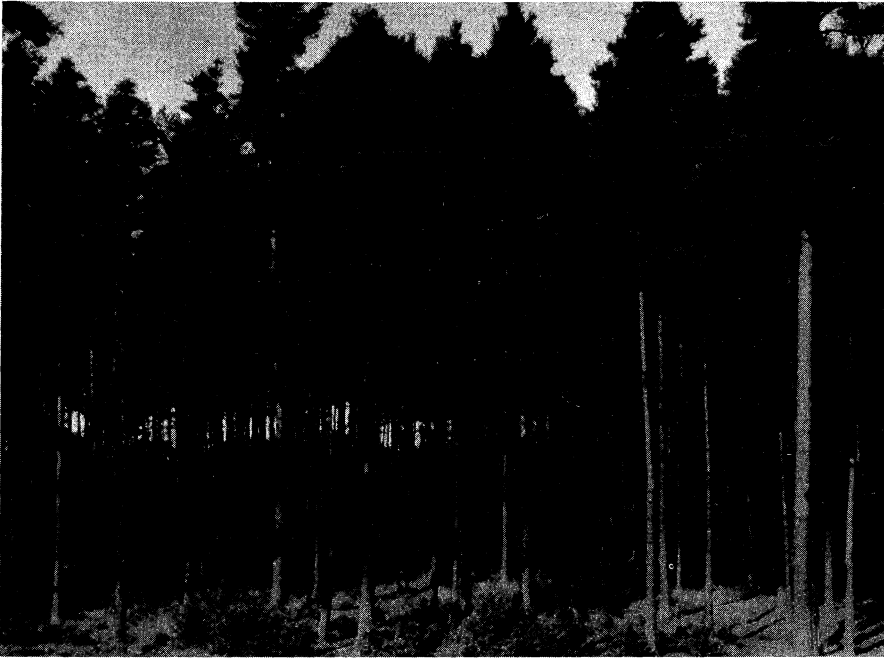
Summa c:a 7 890 tunnland

Om man bortser från dessa flygsandsplanteringar och enstaka skogsodlingar på vissa gods, fortsatte dock alltjämt decimeringen av skogstillgångarna under hela första hälften av 1800-talet. Sedan den inskränkta dispositionsrätten över ek- och bokskogarna upphört, avverkades nämligen mycket bok och ek, framför allt till tunnstav, som i stora mängder såldes till bl. a. Norge.

Inför den situationen, att skogstillgångarna i Halland inom en snar framtid alldeles skulle ta slut, om inte en radikal omläggning av skogshushållningen gjordes, började Hushållningssällskapet vid mitten av 1800-talet att med ännu större kraft än förut agitera för skogsodling, härvid verksamt understött av landshövdingeämbetet och landstinget. Denna agitation lade nu grunden till det skogsodlings- och skogsvårdsarbete, som sedermera blivit av en sådan enorm betydelse för länet, såväl ur ekonomisk som geografisk synpunkt.

Liksom då det gällde lantbrukets befordrande i Halland var det godsägar-klassen, som gick i spetsen för att i praktiken omsätta de väckta förslagen om skogsodling och skogsvård. Det kom också snart bland godsägarna nästan att betraktas som en hederssak att utföra skogskulturer. På storgodsen, särskilt i södra Halland (se P. VON MÖLLER 1871), utfördes därför redan på 1850-1860-talen ett flertal omfattande skogskulturer, och en ordnad skogsvård infördes även å godsen, vanligen under ledning av i Skåne bosatta danska forstmän.

¹ Se ock ett i Domänstyrelsens arkiv förvarat manuskript daterat Halmstad 1862: »Kort beskrifning öfver Flygsands hämmande i allmänhet och den halländska i synnerhet» av J. O. BRUHN.

Ur Statens skogsförsöksanst. saml.

Foto O. LANGLET 1934.

Fig. 4. Tallskog, uppkommen efter sådd av frö, antagligen från Bergslagen. Kulturen utförd i slutet av 1860-talet. — »Övre planteringen», Sperlingsholm, Halland. Aus Saat entstandener Kiefernbestand. Die Kultur wurde Ende der 60er Jahre des 19. Jahrhunderts, wahrscheinlich mit Bergslag-Samen ausgeführt. — »Obere Pflanzung», Sperlingsholm, Halland.

Allmogen var dock svårare att vinna för en bättre hushållning med de skogstillgångar den hade, liksom även för skapande av nya tillgångar genom skogsodling.

För att stimulera skogsodlingsintresset hos allmogen började därför Hushållningssällskapet omkring år 1860 att genom sitt förvaltningsutskott kostnadsfritt utdela tallfrö för utsåning å allmogens marker och även ställa sakkunnig personal till förfogande vid såddernas utförande. I sammanhang härmed lät också Hushållningssällskapet årligen undervisa fyra folkskollärare från skilda delar av länet i skogssådds utförande för att härigenom få lämpliga ledare för det lokala skogsodlingsarbetet. Denna undervisning sköttes av CARL GUSTAF NOREEN, vilken år 1860 blev överjägare i Hallands län och 1869 jägmästare i Hallands läns revir.

År 1878 stiftades på initiativ av kammarjunkaren TH. GYLLENSKIÖLD på Vallen »Hallands skogsodlingssällskap». Detta sällskap, vilket till att börja med var en privat förening, hade till syfte att på bred front verka för skogsodling. Detta skulle åstadkommas, dels genom att plantor och skogsfrö ut-

delades gratis till kalmarsägare eller tillhandahöllös dem till ett ringa pris, dels genom spridande av populära skogsodlingsbroschyrer, anordnande av föredrag samt demonstration och inspektion av äldre skogskulturer.

Sedan skogsodlingssällskapet varit i verksamhet ett par år, anförtrodde Hushållningssällskapet detsamma hela sin skogsodlingsverksamhet och beviljade fördenskull Skogsodlingssällskapet ett årligt anslag. Även sedan detta skett, stod Skogsodlingssällskapet under kammarjunkare GYLLENSKIÖLDS ordförandeskap, men som sällskapets skogsplantör och sekreterare anställdes 1882 jägmästare JAMES MAURITZ PAULI.

Skogsodlingssällskapet upphörde dock 1888, varefter Hushållningssällskapet genom sitt förvaltningsutskott återigen omhändertog ledningen av skogsodlingsarbetet å enskildas marker inom länet. För denna verksamhet tillsattes en Skogskommitté, bestående av 6 ledamöter och 2 suppleanter. Som denna Skogskommittés sekreterare och planteringsförvaltare fungerade J. M. PAULI till 1892, då han efterträddes av jägmästare ERNST VON PORAT. Denne kvarstod i denna befattning till utgången av år 1904, då den samma år inrättade Hallands läns skogsvårdsstyrelse övertog Skogskommitténs funktion. VON PORAT inträdde då i Skogsvårdsstyrelsens tjänst som dess länsjägmästare. Han avled emellertid redan 1907 $\frac{5}{8}$, och till hans efterträdare som länsjägmästare utsågs frih. GUSTAF PFEIFF, vilken allt sedan dess varit den verkställande inom Skogsvårdsstyrelsen.

Vid den av Hushållningssällskapet understödda skogsodlingsverksamheten utdelades från början samt till och med 1875 enbart tallfrö. De kvantiteter, som under åren 1867—75 — d. v. s. de år för vilka siffror kunnat erhållas — årligen utdelades, utgjorde i medeltal 148,8 kg. Om man följer den beräkningsgrund, som Hushållningssällskapet tillämpade vid beräkning av den skogsodlade arealens storlek, nämligen att 2,5 kg barrträdsfrö åtgick för en tillfredsställande besåning av 1 hektar, skulle sålunda omkring 60 hektar årligen ha besåtts under denna period. Under tiden 1876—1880 utdelade Hushållningssällskapet både tall- och granfrö, av det förstnämnda fröslaget sammanlagt 904 kg och av det sistnämnda 318 kg. Den årligen skogsodlade kalmarsarealen hade under dessa 5 år stigit till c:a 100 hektar.

Åren 1881—1888, alltså de år, då Hallands skogsodlingssällskap omhändertog skogsodlingsverksamheten, utdelades 5 753 600 st. tall- och granplanter samt 1 426,5 kg tallfrö och 211 kg granfrö. Dessutom utdelades under åren 1885, 1887 och 1888 björkfrö i den förvånansvärt stora mängden av 1 924 kg. Genom denna Skogsodlingssällskapets verksamhet ansågs 231 hektar årligen ha blivit skogsodlade.

Under den period, då Hushållningssällskapets Skogskommitté ledde skogsodlingsverksamheten, d. v. s. åren 1889—1904, utdelades framför allt planter och frö av tall och gran, men dessutom icke obetydliga mängder av bergtall

samt även lärk, vit- och silvergran samt österrikisk tall. Huru stora mängder av plantor och frö, som utdelades, lämnas ingående upplysningar om i de årliga berättelser, som Skogskommittén avgav till Hushållningssällskapet och som finnas intagna i dess handlingar. Jag vill endast nämna, att genom den av Skogskommittén understödda skogsodlingsverksamheten 15 302 hektar ansågos ha blivit nöjaktigt skogskultiverade, alltså 956 hektar årligen. Skogsodlingsverksamheten var särskilt livlig åren 1894—1901. År 1899 beräknades den ha omfattat icke mindre än 1 424 hektar.

Sedan Skogsvårdsstyrelsen trätt i verksamhet, har denna på ett synnerligen förtjänstfullt sätt uppmuntrat skogsodlingsverksamheten inom länet och tillhandahållit markägarna plantor och skogsfrö samt vidare biträtt med arbetsledning vid kulturers utförande. Dessutom har Skogsvårdsstyrelsen på ett föredömligt sätt verkat för en god beståndsvård samt även genom torrläggning av för skogsproduktion lämpliga torvmarker bidragit till skogsmarksarealens utökande.

Någon närmare redogörelse för Skogsvårdsstyrelsens verksamhet anser jag här onödig, då uppgifter om densamma finnas lätt tillgängliga i Skogsvårdsstyrelsernas årliga berättelser. Nämnas bör dock, att under åren 1905—35 från Skogsvårdsstyrelsens plantskolor utgått 201 millioner plantor. Den sammanlagda fröåtgången under denna tid har varit c:a 12 ton. Största delen av denna frömängd har dock åtgått för frambringande av nämnda plantor; en mindre del har utsåtts direkt i markerna. Genom dessa Skogsvårdsstyrelsens åtgärder beräknas c:a 32 000 hektar kalmark ha kommit under skogsproduktion.

Förutom Hushållningssällskapet och Skogsvårdsstyrelsen ha även andra organisationer verkat för skogsodlingens befordrande inom länet. Av dessa förtjäna särskilt att nämnas det år 1885 bildade skogsodlingssällskapet »Skogsodlingens vänner i Fjäre härad» samt det år 1912 på initiativ av disponent A. EDWIN OHLSSON bildade Skogssällskapet.

Sällskapet »Skogsodlingens vänner i Fjäre härad» hade till syfte att bedriva och befrämja skogsodling inom nämnda härad och söka bibringa det uppväxande släktet intresse för denna angelägenhet, huvudsakligen genom att låta skolbarn under lärares ledning utföra sådd och plantering. Detta sällskaps verksamhet, vilken var tämligen omfattande, finansierades huvudsakligen genom bidrag från Fjäre härads sparbank.

Genom Skogssällskapet har inom skilda delar av Halland ett mycket betydelsefullt skogligt uppbyggnadsarbete verkställt. Å läns- och sockenallmänningar, vilka vid bildandet omfattade företrädesvis kala och ödelagda marker, har genom samverkan mellan allmänningarnas ägare och Skogssällskapet ett intensivt och framgångsrikt skogsodlings- och markförbättringsarbete utförts.

Ur Statens skogsförsöksanst. saml.

Foto O. LANGLET 1934.

Fig. 5. Självföryngring i kulturallskog å f. d. flygsandsfält (jfr fig. 3). — Tönnersa sand, Eldsberga socken, Halland.

Naturverjüngung im Kulturkiefernbestand auf ehemaligem Flugsandfeld (vgl. Fig. 3). — Tönnersa sand, Kirchspiel Eldsberga, Halland.

I det skogliga uppbyggnadsarbetet i Halland under 1800- och 1900-talen har även Staten gjort en mycket betydande direkt insats. Som redan nämnts började Staten redan 1824 med flygsandsplanteringar, men från år 1876 har Staten även i stor skala bedrivit skogsodling å ljunghäraderna. Detta år inköpte nämligen Staten i direkt skogsbefrämjande syfte egendomen Oxhult i Hishults socken och hemmanet Kila med Bökshult i Gällareds socken, varav Hallands två första kronoparker bildades. Dessa kronoparker utvidgades sedermera och nya tillkommo — allt genom köp —, t. ex. Tölö kronopark i Tölö sn (1884), Spenshult i Slättåkra sn (1889), Biskopstorp i Kvibille sn (1891), Tönnersjöheden i Breareds och Tönnersjö sn (1892) m. fl. Å alla dessa kronoparker har ett mycket resultatrikt skogsodlingsarbete nedlagts, och vackra och produktionskraftiga barrskogar intaga nu dessa tidigare i stor omfattning kala områden. Huru dessa av Staten genom dess Skogsstyrelse (fr. 1882 ombildad till Domänstyrelsen) gjorda skogskulturer utfördes, lämnar Tönnersjöhedens försökspark ett belysande exempel på, se MALMSTRÖM 1937. — Bland statsjägmästare, vilka såsom driftiga skogs-

odlare särskilt böra ihågkommas, må nämnas CARL GUSTAF NOREEN och CARL AXEL HOLLGREN.

Av den nu lämnade redogörelsen för i Halland vidtagna direkt skogsbefrämjande åtgärder framgår sålunda, att dessa åtgärder under senare hälften av 1800-talet och under 1900-talet haft en mycket stor omfattning. Att i siffror uttrycka den skogsareal, som härigenom vunnits, är emellertid omöjligt. Verkningarna av de direkt skogsbefrämjande åtgärderna från människans sida sammanfalla nämligen i stor utsträckning med de gynnsamma verkningar, som naturen själv kunnat åstadkomma, sedan markerna efter lantbrukets omläggning mer och mer fredats för betning. Många äldre kulturbestånd ha sålunda givit upphov till självföryngring, och skogsarealen har även härigenom icke obetydligt ökat, liksom även skogsbeståndens slutenhet tilltagit.

KAP. 4. OM DEN TIDIGARE TRÄDSLAGSFÖRDELNINGEN I HALLAND OCH OM FRAMTIDSUTSIKTERNA FÖR LANDSKAPETS KULTURSKOGAR AV TALL OCH GRAN.

Den i det föregående framlagda översikten över Hallands skogar visar, att dessa under de senaste 300 åren undergått mycket stora förändringar, både i fråga om utbredning och trädslagssammansättning.

Den naturliga skogsvegetationen hade ännu vid mitten av 1600-talet stor utbredning i Halland och saknades egentligen endast inom kustlandet. Den avtog emellertid kraftigt under de därpå följande 200 åren framför allt till följd av planlösa avverkningar, kreatursbetning och ljungränning.

Under 1800-talets senare hälft upphörde detta avtagande och i stället började skogstillgångarna att öka. Anledningen härtill var, dels att man i stor skala började att med barrträd skogsodla kalmarkerna, dels att genom lantbrukets då inträffade omläggning efter mera rationella och intensiva linjer bortföll många av de ogynnsamma verkningar, som det äldre, extensiva lantbruket utövat på skogen och som framför allt hindrat dess föryngring. Härigenom har skogsarealen så kraftigt ökat, att till den nu kan hänföras allra största delen av de icke uppodlade marker, som överhuvudtaget kunna bära skog.

På 1600-talet och till långt fram på 1800-talet kunde man med hänsyn till förhärskande trädslag lätt urskilja tre olika zoner i Halland, vilka alla ingo i landskapets längdriktning. I den västligaste zonen, som omfattade den redan vid 1600-talets början — men säkert även tidigare — träd-

fattiga kust- eller slättbygden, förhäskade ek, björk och al. Endast på ett mycket ringa antal ställen träffades tall och bok. Öster om denna zon, där landet börjar höja sig, vidtog ett utpräglat bokskogsområde, i vilket även andra lövträd än bok förekommo. Inom den östligaste zonen slutligen, som omfattade gränstrakterna mot Västergötland och Småland, förekommo tall- och granskogar jämte lövskogar av olika slag. (Se även DU RIETZ 1925, sid. 23, där de sydvästsvenska skogsregionsförhållandena diskuteras.)

Till följd av de omfattande avverkningar, som sedan sekler tillbaka hårt skattat lövskogarna, men framförallt till följd av de under de senaste 80 åren inom så gott som alla delar av landskapet utförda barrträdskulturerna, ha dessa förr så utpräglade zoner nu i mångt och mycket utplånats.

Med anledning av dessa i senare tid inträffade förändringar i trädslagsfördelningen har man frågat sig, huruvida de tall- och granskogar, som till följd av skogsodlingarna nu i stor omfattning intaga de västra delarna av landskapet, verkligen ha förutsättningar att utvecklas gynnsamt och vinna »full» hemortsrätt därstädes. Bakom denna frågeställning ligger då åsikten, att den gamla zoneringsen i Halland var ett resultat av en utdifferieringsprocess, genom vilken de olika trädslagen kommit att lokaliseras till de områden, som i klimatiskt, näringsekologiskt m. fl. hänseenden bäst passade dem.

Denna zoneringsen kan emellertid ha berott på även andra orsaker, till exempel oliktidig invandring av de olika trädslagen eller (och) kulturinflytanden, som gynnat eller hindrat resp. trädslags utbredning. Det låter sig sålunda mycket väl tänkas, att granens förut inskränkta utbredning i Halland berott på, att den invandrat senare till landskapet än övriga trädslag och att dess framträngande västerut fördröjts av olika omständigheter, såsom exempelvis svårigheter för granen att tränga igenom redan förhandenvarande lövskogar och åtgöranden från människans sida (t. ex. ljungränning). Granens gamla sydvästgräns i Sverige — d. v. s. även dess västgräns i Halland — skulle sålunda, såsom också HESSELMAN & SCHOTTE (1906), WIBECK (1917), LINDNER (1925, 1937) och LANGLET (1935) tidigare framhållit, framför allt vara historiskt betingad och icke en enbart av klimat och jordmån förorsakad »naturlig» gräns.

Tallens sparsamma förekomst inom det halländska kustlandet under 1700-talet samt ett långt stycke in på 1800-talet (se bl. a. SERNANDER 1902, sid. 464, och HEMBERG 1904, sid. 180—181) är också en företeelse, som förvisso mera sammanhänger med ogynnsamma kulturinflytanden¹ än med

¹ Märk likheten med tallens utrotande i Danmark (OPPERMANN 1922, sid. 162), speciellt på Læsø (DEICHMANN BRANTH 1872) och Anholt (STEENSTRUP 1896).

klimatiska och edafiska orsaker. Fynd av tall i mossar och uppgifter i litteraturen (se t. ex. OSBECK 1796, sid. 38—39, BEXELL 1817—19 [nytryckets 2:a del, sid. 5], samt Topografiska och statistiska uppgifter om Halmstads län 1847, sid. 77) ge sålunda tydligt vid handen, att tallen måste ha varit betydligt allmännare inom kustlandet i äldre tider, än vad den exempelvis var i början på 1800-talet. De kulturinflytanden, som starkast bidrogo till tallens försvinnande, voro säkerligen ljungränningar och avverkningar. Att tallen härvidlag lättare utrotades än ek, björk och al sammanhänges i icke ringa mån med dess oförmåga att liksom lövträden efter brand och avverkning skjuta stubb- och rotskott.

Vid studium av de kulturskogar av tall och gran av olika ålder, som träffas inom olika delar av Halland, finner man att dessa växa synnerligen väl och även självföryngras sig, i händelse de äro av lämplig proveniens. På ett flertal ställen har emellertid funnits kulturallskogar, vilka varit av olämplig, särskilt tysk, proveniens och fördenskull företett dålig stamform eller tidigt duktat under för sjukdomar (se bl. a. WIBECK 1912).¹ Dessa kulturskogar äro emellertid nu till största delen bortröjda (se PFEIFF 1937, sid. 252). Däremot har gran av såväl svensk som tysk härkomst gått mycket väl till i Halland och visar mycket goda skogliga egenskaper, liksom förhållandet även är i Skåne (se t. ex. SPARRE-ULRICH 1925 och 1931, LINDQUIST 1932, CARBONNIER 1934 och översikten hos LANGLET 1935).

Det tall- och granfrö, som använts till kulturer i Halland, har varit av ganska skiftande härkomst. Förutom från Tyskland har mycket frö kommit från Småland. Sålunda erhöll Hushållningssällskapet på 1860—70-talen en icke obetydlig del av det frö, som av sällskapet utdelades, från H. GADAMÉRS klängningsanstalt nära Jönköping. Vidare har frö erhållits från Halland och i vissa fall från Värmland, Bergslagen med flera ställen.

Som det vid utförandet av framtida tall- och grankulturer i Halland kan vara av stor betydelse att få reda på, å vilka platser inom landskapet man har utsikt att erhålla frö av gammal halländsk proveniens, har jag i det föregående (sid. 195—197) meddelat de lokaler för tall- och granförekomster, vilka uppgivas i landsbeskrivningen av år 1729 och en del andra samtida urkunder.

¹ På platser, som länge legat kala, t. ex. mycket gamla ljunghedar, eller sådana, som äro starkt vindexponerade, kunna även kulturer av för platsen lämplig proveniens till att börja med ofta se mycket dåliga och oväxtliga ut, beroende på ett ogynnsamt biologiskt tillstånd i marken resp. brist på vindskydd. I och med att kulturerna växa upp och nytt förnamaterial kommer marken till godo från träden, förbättras dock så småningom marktillståndet och därmed kulturernas växtbetingelser. Även inträder i mera uppvuxna bestånd bättre vindskydd. — Man bör därför alltid iakttaga stor försiktighet, då man med ledning av utseendet å en första kultur av ett visst trädslag söker bedöma trädslagets lämplighet för platsen ifråga (jfr BORNEBUSCH 1922, fig. 7 och LANGLET 1937).

På grund av nu anförda förhållanden förefaller det, som om någon farhåga icke torde behöva hysas för de genom kultur införda tall- och gran-skogarnas framtid i Halland, nota bene om de äro av lämplig härkomst. Det stundom framförda talet om att Hallands västra del skulle utgöra en »degenerationszon» för tallen (se HEMBERG 1904) kan följaktligen knappast vara med verkligheten överensstämmande, åtminstone icke för tall av rätt klimatas.

Inom kustlandet ser man dock icke sällan, att lövträd — särskilt björk, ek och rönn — visa stor benägenhet att intränga i kulturbarrskogar, speciellt i luckor. Detta kan möjligen tagas som tecken på, att lövträden, i händelse naturen själv ensam finge råda, skulle ha större förmåga än barrträden att göra sig gällande i konkurrensen skogsträden emellan. Även om så vore fallet, tror jag dock att tallen och granen under nuvarande klimatförhållanden icke skulle kunna helt utträngas av lövträden. Denna fråga har emellertid mera ett teoretiskt än praktiskt intresse, enär det i verkligheten knappast kan tänkas förekomma, att skog överlämnas åt sig själv, utom inom vissa naturskyddsområden. — Som klimat och mark inom de för skogsproduktion överhuvudtaget möjliga områdena i såväl östra som västra Halland synbarligen icke lägga några fysiologiska hinder i vägen för existensen och fortlevnaden av tall och gran av rätt proveniens och som de naturliga konkurrensförhållandena skogsträden emellan i vår av kulturinflytanden starkt präglade tid knappast kunna spela någon egentlig roll, torde tall och gran nu få anses ha vunnit hemorts rätt i hela Halland.

BILAGOR 1—3

FÖRKLARING Å FÖRKORTNINGAR I TABELLEN, BILAGA 1.

D A = Domänstyrelsens arkiv	kl-h = klosterhemman
G H A = Göta Hovrätts arkiv	utm = utmark
K A = Kammarkollegii arkiv	inäg = inägor
L A = Lantmäteristyrelsens arkiv	f-skog = fåladsskog
L H = Lantmäterikontoret i Hallands län	e-skog = enskild skog
L L = Landsarkivet i Lund	P B = P. Brodthagen
R A = Riksarkivet	K C = Kietell Classon (Felterus)
h = hemman	T L = Torsten Lohm
f-h = frälsehemman	J S = Johan Söderlingh
k-h = kronohemman	P W = Petter Wiichman

ANMÄRKNING.

På karta 2, tavla 1, ha sådana geometriskt kartlagda fastigheter, vilka icke lågo i ett sammanhängande stycke, utan bestodo av flera, från varandra skilda ägoskiften, av praktiska skäl inlagts som om ägoskiftena bildat ett sammanhängande område.

Förteckning över mellan åren 1685—omkring 1730 upprättade geometriska kartor över olika halländska hemman, byar etc.

Verzeichnis der 1685 bis etwa 1730 angefertigten geometrischen Karten von verschiedenen halländischen Gehöften, Siedlungen usw.

Hänvisningsnr på karta 2, tavla 1 Hinweis auf die Nr. auf Karte 2, Taf. I	Fastighetens namn Name des Grundstücks	Kartan upprättad år Karte angefertigt im Jahre	I beskrivningen till kartan ingående uppgifter om trädslag å fastigheten jämte i förekommande fall trädslagssammansättningen av fälads- el. utmarksskogar i vilka fastigheten äger del Angaben über etwaigen Waldbestand und vorkommende Holzarten	Kartan upprättad av Karte angefertigt von	Arkiv där kartan förvaras jämte kartans signum Aufbewahrungsarchiv sowie Bezeichnung der Karte
1	2	3	4	5	6
<i>Fjärås sn.</i> FJÄRE HÄRAD					
1	Fixhult (Jon Jönsson + Jöns Larsson h)	odat.	inga träd å inägor, ägt lott i fäladsskogen Kärra skog	P W	LA: M/13 16 ¹ ; LH: Fjärås 14
2	Gödestad (O. Holgersson h)	1709	inga träd å inägor	J S	LH: Fjärås 12
3	Hjälms och Hjälmsberg ..	1722	inga uppgifter om träd å inägor	T L	LA: M/13 24 ¹ , 24 ² och 25 ¹ ; LH: Fjärås 7
	Hjälms (Nils Nilsgård)	1722	inga uppgifter om träd å inägor; lott i skog	T L	KA: 2. provinskontoret
4	Jorred, Lilla (Sven f-h) ..	1702	något ek och al å inägor, lott i Kärra skog	J S	LH: Fjärås 16 ^{1/2}
5	[Kärra och Råabo skogar	1799	i dessa skogar ingingo omkring år 1700 gammal ek samt yngre tall och gran	—	LA: M/13 36 ¹]
6	Li (Per Månsson + Hans Andersson f-h)	1702	något al å inägor	J S	LH: Fjärås 16
7	Rossared	1700	ek-, bok- och alskog å inägor; bokskog med insprängd tall å enskild utmark	J S	GHA: akt 20 i volym »Geom. handl. 1-20»
8	Tom (Skräddaregården f-h)	1702	något al och hassel å inägor samt bokkratt på utmarken	J S	LH: Fjärås 27
9	Torp (Arvid Bengtsson f-h) o. Vallby (Håkan Ulfsson f-h)	1702	inga träd å inägor	J S	LH: Fjärås 10
10	Ubbhult (Sjögården)	1735	inga uppgifter om träd å inägor; lott i fäladsskog	P W	LH: Fjärås 17
11	[Ålgårda och Fagared skog	1796	tallskog jämte ngt bok- o. alskog	—	LA: M/13 15 ¹ + 15 ²]
12	Åskatorp (= Ulvsbäck) 3 h	1691	inga träd å inägor	J S	LA: M 2, 6; LH: Fjärås 4
13	Össlöv (Per Börsson, Bengt Helgeson o. Nils Bengtsson k-h)	1704	» » » »	J S	LH: Fjärås 98
	Össlöv (Lars Persson gård)	1709	» » » »	J S	LH: Fjärås 13
	Össlöv	1723	» » » »	T L	LA: M/13 72 ¹ ; LH: Fjärås 22
<i>Frillesås sn.</i>					
14	Almedal (= Musared) (Tor- kel Svens- och Nils Anders-gårdar)	1722	något al å inägor; lott i Frillesås (el. Gunnerås) skog	T L	LA: M/14 2 ¹ ; LH: Frillesås 4

1	2	3	4	5	6
15	Berg och Stuv	1726	lott i Frillesås skog	T L	L A: M/14 25 ¹ ; L H: Frillesås 3
16	Biared, Stora (Anders Ols- gård) och Biared, Lilla (Helges gård)	1734	något ek å inägor; lott i Frilles- ås skog	P W	L H: Frillesås 1
17	Boatorp.....	1692	något al, björk och ek å inägor; lott i fäladsskog	J S	L H: Frillesås 6
	Frillesås skog, se Idala skog nr 53		Frillesås skog var omkring år 1700 företrädesvis en äldre, gles, ljungrik bokskog		
18	Rya (Börje Svensson gård)	1722	lott i Frillesås skog.....	T L	L A: M/14 20 ¹ ; L H: Frillesås 7
19	Sjögärde.....	1733	ek, björk, asp och al å inägor; lott i fäladsskog	P W	L A: M/14 21 ¹ ; L H: Frillesås 2
20	Snogge.....	1723	lott i fäladsskog.....	T L	L A: M/14 23 ¹ ; L H: Frillesås 5
	<i>Förlanda sn.</i>				
21	Biskopsgärde och Salvared	1733	björk, al, asp, rönn och hassel å inägor; lott i fäladsskogen Sönnerskog (ekskog)	P W	L A: M/15 3 ¹ ; L H: Förlanda 8
22	Bringshult (= Brinkzhult)	1733	ekskog samt björk, hassel, rönn och sälg å inägor	P W	L A: M/15 5 ¹ ; L H: Förlanda 2
23	Brätteshult (= Brottåhs- hult)	1733	ask, asp, björk, al och hassel å inägor; lott i Sönnerskog	P W	L A: M/15 6 ¹ ; L H: Förlanda 11
24	Förlanda (Bo Börsgård) ..	1733	ek, björk, asp och al å inägor; lott i fäladsskog.....	P W	L A: M/15 7 ¹ ; L H: Förlanda 13
25	Horshult.....	odat.	några ek- och bokträd å inägor; lott i Sönnerskog	P W	L A: M/15 13 ¹ ; L H: Förlanda 1
26	Hultet.....	1733	ek, ask, björk, rönn och hassel å inägor	P W	L A: M/15 14 ¹ ; L H: Förlanda 3
27	Håkälla.....	1733	något björk, al och ek å inägor; lott i Sönnerskog	P W	L A: M/15 16 ¹ ; L H: Förlanda 10
28	Hög.....	odat.	inga träd å inägor.....	P W	L A: M/15 17 ¹ ; L H: Förlanda 4
29	Högen.....	1733	något björk och al å inägor..	P W	L A: M/15 18 ¹ ; L H: Förlanda 7
30	Kalvhult.....	1733	ek, hassel, rönn och björk å in- ägor; lott i Sönnerskog	P W	L A: M/15 19 ¹ ; L H: Förlanda 12
31	Litserhult (= Litzarhult) ..	odat.	ek, asp, björk och al å inägor	P W	L A: M/15 22 ¹ ; L H: Förlanda 14
32	Rammsjöhall och Timmerås	1733	ask, ek och hassel å inägor..	P W	L A: M/15 26 ¹ ; L H: Förlanda 9 a
33	Rinna.....	odat.	ek, bok och björk å inägor; lott i Sönnerskog	P W	L A: M/15 27 ¹ ; L H: Förlanda 15
34	Rya och Ryet.....	1733	något björk och asp å inägor.	P W	L A: M/15 29 ¹ ; L H: Förlanda 6
35	Skår.....	odat.	något björk å inägor.....	P W	L A: M/15 34 ¹ ; L H: Förlanda 5
	<i>Gällinge sn.</i>				
36	Breared, Stora.....	1725	något ek, björk och al å inägor	T L	L A: M/20 3 ¹ ; L H: Gällinge 10
37	Breared, Lilla.....	1730	ek, björk och al å inägor....	P W	L A: M/20 3 ² ; L H: Gällinge 3
38	Dugatorp (Lars Olsson k-h)	1691	något ekskog och hassel å in- ägor	J S	L A: M 2, 58; L H: Gällinge 12
39	Gällinge, Dugatorp och Ro- sendal	1723	inga träd å inägor.....	T L	L A: M/20, 16 ¹ ; L H: Gällinge 1

1	2	3	4	5	6
(39)	Gällinge kyrkby (Nils Andersgård)	1727	inga träd å inägor.....	P W	L H: Gällinge 16
	Gällinge kyrkby (Ingemarsgården)	1730	» » » »	P W	L H: Gällinge 14
40	Fågelsång (Sven Andersson gård)	1691	något ekskog å inägor.....	J S	L A: M 2,57; L H: Gällinge 13
	Fågelsång (Sven Andersson gård)	1730	» » » »	T L	L A: M/20 7 ¹ ; L H: Gällinge 4
41	Håfors och Härred.....	1730	ek, björk och al å inägor....	P W	L A: M/20 11 ¹ ; L H: Gällinge 2
42	Kullagårde (= Kollagårdet)	1730	inga träd å inägor.....	P W	L A: M/20 14 ¹ ; L H: Gällinge 6
43	Röstorp (Per Persson gård)	1723	lott i Idala skog.....	T L	L A: M/20 17 ¹
	» A (= Röstorp nr 1, 2 och 4)	1726	något al, asp och ek å inägor	T L	L A: M/20 17 ²
44	Smedsgårde.....	1725	ek, asp, al, björk och hassel å inägor	T L	L A: M/20 19 ¹ ; L H: Gällinge 9
40	Stockared (4 hemman)....	1730	något ek, al, björk och hassel å inägor	P W	L A: M/20 20 ¹ ; L H: Gällinge 5
	<i>Hanhals sn.</i>				
45	Gressela (Anders el. Hans gård)	1691	inga träd å inägor	J S	L A: M 2,60; L H: Hanhals 2 o. 36
46	Hammerö (Sven Simonssons gård)	1709	» » » »	J S	L A: M/23 5 ¹ ; L H: Hanhals 6 o. 16
47	Hammerö (Anders Uddegård) + del av Båratorp	1724	» » » »	P W	L A: M/23 5 ² ; L H: Hanhals 15
48	Hanhals (Torsten Nilsgård k-h)	1704	» » » »	J S	L H: Hanhals 4
	Hanhals (Bengt Håkans gård)	1724	» » » »	P W	L H: Hanhals 7
	Hanhals by (nr I—10)...	1734	» » » »	P W	L A: M/23 5 ¹ ; L H: Hanhals 3 o. 31
49	Sätinge (Anders Persson + Per Jönsson gårdar)	1691 (1692)	något al å inägor	J S	L A: M 2,59; L H: Hanhals 1
	Sätinge (4 hemman)	1734	» » » »	P W	L A: M/23 12 ¹ ; L H: Hanhals 5
50	Torkelstorp.....	1724	inga träd å inägor	P W	L A: M/23 13 ¹ ; L H: Hanhals 11
	<i>Idala sn.</i>				
51	Annestorp + Nygård	1723	lott i Idala skog.....	T L	L A: M/29 2 ¹ ; L H: Idala 6
52	Gårdshorn.....	1734	» » » »	P W	L A: M/29 3 ¹ ; L H: Idala 8
53	Idala och Frillesås skogar.	1727	i Idala skog ingingo följande trädslag: ek, tall, björk, al, gran och hassel	P W	L A: M/29 1 ¹
54	Idalahult.....	1730	ek och hassel å inägor; lott i Idala skog	P W	L A: M/29 8 ¹ ; L H: Idala 3
55	Kyrkotorp.....	1722	lott i Idala skog.....	T L	L A: M/29 9 ¹ ; L H: Idala 4 och 7
56	Rampengårde.....	1722	» » » »	T L	L A: M/29 13 ¹ ; L H: Idala 5
57	Rostorp.....	1723	» » » »	T L	L A: M/29 14 ¹
58	Skoga.....	1733	något ek, al och tall å inägor; lott i Idala skog	P W	L A: M/29 15 ¹ ; L H: Idala 2
59	Slätthall.....	odat.	lott i Idala skog.....	P W	L A: M/29 16 ¹ ; L H: Idala 14

I	2	3	4	5	6
	<i>Kungsbacka stad.</i>				
60	Biskopslyckan.....	1707	inga träd inom området.....	J S	G H A: akt 2 i volym »Geom. handl. 1—20»
	Kungsbacka stad och dess jordägor	1729	inga uppgifter om träd.....	P W	kopia i K A: 2 provinskontoret
	<i>Landa sn.</i>				
61	Lanna mosse (jämte mindre del av Fringshult i Frillesås sn)	1700	inga träd å Lanna mosse; något ek vid Fringshult	J S	L H: Landa 2
62	Sintorp (Erik Bengtsson gård)	1707	inga träd å inägor.....	J S	L H: Landa 1
	<i>Lindome sn.</i>				
63	Annestorp (Måns Björsson gård)	1691	inga träd å inägor.....	J S	L A: M 2,54; L H: Lindome 8
64	Hällesås (Anders klosterhemman)	1692	något ek och al å inägor....	J S	L A: M 2,55—56; L H Lindome 5
	Kimmersbo.....		något ek, björk och hassel å inägor		
65	Högsered.....	1729	ek, hassel, rönn och al å inägor	P W	L A: M/41 16 ¹ ; L H: Lindome 19
66	[Lindome Norrskog.....	1775	tall- och granskog med inspr. ek och al		L A: M/41 1 ⁸]
67	[» Söderskog.....	1778	företrädesvis granskog.....		L A: M/41 1 ⁴]
	<i>Onsala sn.</i>				
68	Finnagården.....	1701	inga träd å inägor.....	J S	L H: Onsala 8
69	Sevekulla (Olof Nilsson h)	1709	» » » »	J S	L H: Onsala 6
70	Skalegården.....	1722	» » » »	T L	L A: M/46 48 ¹ ; L H: Onsala 5; K A
71	Skällared, Gottskär.....	1707	» » » »	J S	L H: Onsala 4; G H A: akt 3 i volym »Geom. handl. 1—20»
72	Vecka (Anders Nilsson h)	1701	några alar å inägor.....	J S	L A: M/46 57 ¹ ; L H: Onsala 7
	<i>Släp sn.</i>				
73	Algusered (ett bol).....	1691	inga träd å inägor.....	J S	L A: M 2,53; L H: Släp 1
74	Gundal, Lilla.....	1692	al, björk samt något ek och hassel å inägor	J S	L A: M 2,52; L H: Släp 7
75	Guntofta (Anders Månsson h)	1719	mindre aspdunge och enstaka albuskar å inägor	J S	L A: M/56 10 ¹ ; L H: Släp 9; L L
76	Malevik.....	1729	träd i Hagens äng; eljest mestadels trädlöst	P W	L A: M/56 23 ¹ ; L H: Släp 10
77	Skog el. Annabo.....	1692	något al och björk å inägor..	J S	L A: M 2,51; L H: Släp 5
78	Särö säteri.....	1692	vacker tallskog; dessutom al, hassel och ek å inägor	J S	L A: M 2,50; L H: Släp 6
	<i>Tölö sn.</i>				
79	Fors (Carl Eriksson f-h)..	1709	inga träd å inägor.....	J S	L H: Tölö 17
80	Hede (Börje Bengtsson h).	1691	» » » »	J S	L A: M 2,63; L H: Tölö 2

1	2	3	4	5	6
81	Kolla, Uddaholmen (= Kolla nr 4)	1724	inga träd å inägor.....	P W	L A: M/73 17 ¹ ; L H: Tölö 9
82	Tölö (6 ¹ / ₆ hemman).....	1729	» » » »	P W	L A: M/73 22 ¹ ; L H: Tölö 6
83	[Tölö, Hede, Voxlöv och Höglända byars utmark	1746	denna vidsträckta utmark var med undantag av dess östligaste del intagen av »slåta berg, liungkullar, liungbackar, stenbackar och små måsdälder». I östligaste delen tall- och granskog		L H: Tölö 11]
84	Varla, gränsbestämm. mot Kolla	1704	inga träd.....	D. Falk	L A: M/73 23 ¹ ; L H: Geografisk karta 14
85	Varla, korpralboställe.....	1724	inga träd å inägor.....	P W	L H: Tölö 7
	<i>Vallda sn.</i>				
86	Buera (= Hornarp) med torpen: Helvetet (= Vålås nr 6), Kärret, Strandlid, Rompen, Stora och Lilla Plomhult och Bäckan	1692	inga träd utom några alar vid Rompen	J S	L A: M 2,47; L H: Vallda 4
87	Börsås (= Börzåhs Clästerhem)	1692	några alar å inägor.....	J S	L A: M 2,48; L H: Vallda 3
	Tolvsbo (= Tälzbo Klåsterhemman)	1692	enstaka ek och al å inägor..	J S	L A: M 2,46; L H: Vallda 2
	Vallda (4 hemman, varav ett är Vallda säteri) + torpet Backen	1692	ek, al och asp å inägor till Vallda säteri; eljest trädlöst	J S	L A: M 2,49; L H: Vallda 5
	Vallda (3 hemman)	1712	inga träd å inägor	J S	L H: Vallda 8 (endast beskr.)
	<i>Älvsåker sn.</i>				
88	Alafors	1672 + 1793	inga uppgifter om träd.....	KC+ Lundh	K A: 2 provinskontoret. Kristianstads läns handl. Nr 25, år 1793
89	» (Hans Nilsson gård)	1691	lott i fäladsskog (= Älvsåker skog)	J S	L A: M 2,62; L H: Älvsåker 1
90	Frebo.....	1729	lott i fäladsskog (= Älvsåker skog)	P W	L A: M/89 7 ¹ ; L H: Älvsåker 3
91	Korndal.....	1729	ek och björk å inägor; lott i fäladsskog	P W	L A: M/89 11 ¹ ; L H: Älvsåker 2
92	Salvebo (= Salebo).....	1729	lott i fäladsskog.....	P W	L A: M/89 21 ¹ ; L H: Älvsåker 8
93	Sjöbo.....	1729	ek, björk och hassel å inägor; lott i fäladsskog....	P W	L A: M/89 22 ¹ ; L H: Älvsåker 4
94	[Älvsåker skog.....	1811	skog av tall och gran. (Enligt skogsbesikt. prot. av 1702 hade skogen då samma sammansättning.)		L A: M/89 1 ¹]
	<i>Ölmevalla sn.</i>				
95	Kärret.....	1691	inga träd å inägor.....	J S	L A: M 2,45; L H: Ölmevalla 3
96	Ölmanäs (Per Jöns gård).	efter 1725	» » » »	P W	L H: Ölmevalla 4
	» (Christmans gård)	efter 1725	enstaka al å inägor.....	P W	L H: Ölmevalla 5

1	2	3	4	5	6
	<i>Stråvalla sn.</i>		VISKE HÄRAD		
	Inga kartor från denna tid				
	<i>Sällstorp sn.</i>				
97	Sällstorp (nr 1—10).....	1728	inga träd å inägor.....	P W	L A: $\frac{m}{65} 9^1$; L H: Sällstorp 1
	» (nr 2—4, 6—8)..	1728	» » » »	P W	L A: $\frac{m}{65} 9^2$
	<i>Veddige sn.</i>				
98	Barkhult.....	1723	något björk och al å inägor; lott i fäladsskog	T L	L A: $\frac{m}{80} 3^1$; L H: Veddige 5 + 6
99	Björkhult (Olof Bengts gård)	1724	lott i fäladsskog.....	T L	L A: $\frac{m}{80} 4^1$; L H: Veddige 9
100	Drared (4 gårdar).....	1733	ek, al och hassel; del i Veddige Sönnerskog (skog av ek, tall och gran)	P W	L A: $\frac{m}{80} 6^1$; L H: Veddige 17
101	Hed, Östra (Tomas Larsson f-h)	1707	inga träd å inägor; lott i fälads- bokskog	J S	L H: Veddige 28; R A: Topographica, Hall. 1., Viske hd, Veddige sn
	Hed, Östra (Tomas Larsson f-h)	1723	lott i fäladsbokskog.....	T L	L A: $\frac{m}{80} 36^1$; L H: Veddige 16
102	Järlöv (Per Andersson f-h)	1707	al och något ek å inägor; lott i fäladsbokskog	J S	L H: Veddige 4 a
	» » »	1723	al och något ek å inägor; lott i fäladsbokskog	T L	L A: $\frac{m}{80} 11^1$; L H: Veddige 13
	» (Sven Anders gård)	1724	lott i fäladsbokskog.....	T L	L H: Veddige 4 b
103	Kloskifte.....	1733	al, björk samt något ek och ask å inägor; del i Järlöv skog	P W	L A: $\frac{m}{80} 15^1$; L H: Veddige 1
104	Kulla (= Nedre Kulla) nr 2	1726	inga träd, endast buskar å in- ägor	P W	L A: $\frac{m}{80} 16^1 + 16^2$; L H: Veddige 11
105	Kvarnome (Per Arvidsson k-h)	1709	inga träd utom något al å in- ägor; lott i fäladsbokskog	J S	L H: Veddige 15; R A: K A, kartor och ritn., nr 65
	Kvarnome (Per Ols- och Per Arvids gårdar)	1723	inga träd utom enst. ek å in- ägor; lott i fäladsbokskog	T L	L A: $\frac{m}{80} 18^1$; L H: Veddige 10
106	Moa.....	1727	ek i en hage, eljest trädlöst..	P W	L H: Veddige 12
107	Nykvarn.....	1723	del i Järlöv skog.....	T L	L A: $\frac{m}{80} 3^1$; L H: Veddige 5+6
108	Porsmad (Lars Börjes h)..	1723	något ek å inägor; lott i fälads- skog	T L	L A: $\frac{m}{80} 24^1$
109	Ramstorp (Hans Nilsson f-h) + Veddige (Anders Nils- son f-h)	1707	inga träd å inägor; lott i fälads- bokskog	J S	L H: Veddige 19; R A: kartor utan känd proveniens nr 248
	Ramstorp (Måns Torbjörns- son f-h)	1716	inga träd å inägor; tidigare haft del i Veddige Västerskog	J S	L A: $\frac{m}{80} 25^1$; L H: Veddige 24; K A: 2. provinskontoret
	Ramstorp (Hans Nilsson f-h) + Veddige (Anders Nils- o. Per Ingemars g.)	1723	inga träd å inägor; lott i fälads- bokskog (Veddige Västerskog)	T L	L A: $\frac{m}{80} 38^1$; L H: Veddige 8
110	Sjöaslätt	1724	inga träd å inägor; del i fälads- skog	T L	L A: $\frac{m}{80} 28^1$; L H: Veddige 23
111	Syllinge (Sven Håkansson, Anders Nilsson och Bengt Andersson f-h)	1707	enstaka al och ek å inägor, el- jest trädlöst	J S	L H: Veddige 43

I	2	3	4	5	6
(111)	Syllinge (5 gårdar + 1 torp)	1732	enstaka al och ek å inägor, eljest trädlöst	P W	L A: m/80 32 ¹ ; L H: Veddige 36
112	Torstorp (Per Gunnarsson, Anders Eriksson o. Bengt Andersson f-h)	1707	inga träd å inägor; del i Vabränna skog	J S	L H: Veddige 2
	Torstorp (3 hemman)	1723	inga träd å inägor	T L	L A: m/80 34 ¹ ; L H: Veddige 7
	» (nr 1—7).....	1732	inga träd å inägor; del i Vabränna skog.....	P W	L A: m/80 34 ² ; L H: Veddige 20
113	Vabränna (Måns Larsson f-h)	1706	inga träd å inägor; del i Vabränna skog	J S	L H: Veddige 25; K A: 2, provinskontoret
	» (Måns Jöns gård)	1722	inga träd å inägor; del i fåladsskog	P W	L H: Veddige 21 (kopia av T L). Med kartan följer en beskrivning (i koncept) av P. Wiichman över Veddige Öster- och Västerskog samt Vabränna skog
	Vabränna (Måns Jöns gård)	1723	inga träd å inägor; del i fåladsskog	T L	L A: m/80 35 ³ ; L H: Veddige 22
114	Vabränna skog (jämte Veddige Väster- och Östersskog)	1727	Vabränna skog omfattar, i öster: »Berg med något ung furu-skoug», i väster: »Skalote berg»	P W	L A: m/80 38 ³ ; L H: Veddige 21 (delvis)
115	Vagnabäck.....	1693	något al å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L H: Veddige 3
	Vagnabäck (Anders Börjes gård)	1723	lott i fåladsbokskog (= Veddige Västerskog)	T L	L A: m/80 36 ¹ ; L H: Veddige 16
116	Vallby (Lars Torbjörnsson f-h)	1707	del i fåladsskog.....	J S	L H: Veddige 18
117	Veddige Västerskog.....	1726	detta skogsområde utgjordes av en »Bergafull, stenig liungmarck, som ock mycket blandad är med mossar och sumpiga kärr». I områdets västra del tvenne mindre bokhult.	P W	L A: m/80 38 ¹ ; L H: Veddige 52; (se ock L A: m/80 38 ³)
118	Veddige Österskog (eller Järlöv skog)	1726	»Bemälte skoug är en bergfull marck bewext til en del med hwarjehanda unga löfträn, såsom bok, ek, björk, ahl och en del med något ung furuskoug»	P W	L A: m/80 11 ² ; L H: Veddige 21 (delvis); (se ock L A: m/80 38 ³)
119	Älgslätt.....	1723	björk, ask och hassel å inägor; del i fåladsskog (sannolikt Veddige Sönnerskog) av planterad ek jämte tall, björk o. al	T L	L A: m/80 40 ¹ ; L H: Veddige 26
	<i>Värö sn.</i>				
120	Ambjörntorp (Järvelycka).	1693	något al och björk å inägor..	J S	L H: Värö 6
121	Backa (Olof Persson, Hans och Anund Torsson samt Nils Andersson k-h)	1692	inga träd å inägor.....	J S	L A: m/85 3 ¹ ; L H: Värö 7
	Backa (Hans Nils-, Per Anders-, Tore Hans- och Björn Ols-gårdar)	1728	inga träd å inägor; lott i Veddige Västerskog	P W	L A: m/85 3 ² ; L H: Värö 15
	Backa (Lyckogärdet).....	1733	inga skogliga uppgifter.....	P W	L H: Värö 9

1	2	3	4	5	6
122	Bua (Börje Torbjörnsson k-h, Sven Olsson kyrko-h och Börje Nilsson f-h)	1699	inga träd å inägor.....	J S	L A: m/85 5 ¹ ; L H: Värö 25
	Bua (Lars Svensson, Per Arvidsson och Jöns Biörsson f-h)	1706	» » » »	J S	L H: Värö 24; K A: 2. provinskontoret
	Bua (Nils Ols-gård).....	1728	» » » »	P W	L A: m/85 5 ²
	Bua (Guttared, Per Jöns-gård)	1728	något ek, björk, asp, alm, al, sälj och hassel å inägor; lott i Veddige Västerskog	P W	L A: m/85 5 ² ; L H: Värö 2 + 26
123	Färjestaden (färjaretorpet vid Nyebro)	1729	inga träd å inägor.....	P W	L A: m/85 6 ¹ ; L H: Värö 3
124	Jonsmossen, Lilla (= Lilla Jonslömmosse)	1725	inga skogliga uppgifter.....	P W	L H: Värö 1
125	Källstorp (Olof Persson gård)	1722	inga träd å inägor; lott i ung bokskog	T L	L A: m/85 9 ¹
126	Källstorp, Ambjörntorp m. fl. byar, utmark	1699	utmarken intogs till största delen av ljunghed och nakna berg; träd saknades, utom vid Åkraberg, där ekskog fanns, samt inom ett mindre område i NO, där bokkratt träffades	J S	L L: kartsaml.
127	Saxaremossen.....	1726	inga skogliga uppgifter.....	P W	L H: Värö 4
128	Skällåkra (Per Andersson gård)	1693	inga träd å inägor.....	J S	L H: Värö 22
	Skällåkra (Arvid Nilsson gård) (= nr 5)	1705	» » » »	J S	L H: Värö 16
	Skällåkra (Jon Börjesson f-h) (= nr 8)	1706	» » » »	J S	L H: Värö 21
	Skällåkra (Sven Hindrichsson gård) (= nr 6)	1709	» » » »	J S	L H: Värö 20
	Skällåkra (Jon o. Anders Börjesson gårdar) (= nr 2 o. 8)	1722	» » » »	T L	L A: m/85 14 ¹ ; L H: Värö 17
	Skällåkra (Anders Pers o. Anders Börjesson gårdar)	1723	» » » »	P W	L H: Värö 18
	Skällåkra (Sven Hindrichsson gård)	1724	» » » »	T L	L A: m/85 14 ² ; L H: Värö 19
129	Sunvära (Anders Börjesson gård)	1693	» » » »	J S	L H: Värö 5
130	Åsen.....	1699	» » » »	J S	L H: Värö 8; K A: 2. provinskontoret
	<i>Ås sn.</i>				
131	Derome, Västra (8 hem.)	odat. 1728?	inga träd å inägor.....	P W	L H: Valinge 2 b (endast kartbeskrivning)
132	» , Östra.....	1699	några alar å inägor, eljest trädlöst	J S	L H: Ås 1
	» , »	1725	några alar å inägor, eljest trädlöst	P W	L H: Ås 6 a
133	Åsby (= nr 4).....	1699	inga träd å inägor.....	J S	L H: Ås 2
134	Åsby, Äckragården (=nr 11)	1730	» » » »	P W	L H: Ås 3

1	2	3	4	5	6
	HIMLE H Ä R A D				
	<i>Grimeton sn.</i>				
135	Grimeton, Klockarebolet..	1702	inga träd å inägor; lott i fålads- bokskog	J S	L H: Grimeton 1; K A: 2. provinskon- toret
136	[Grimeton by frälseskog..	1756	bokskog.....		L A: M/17 2 ¹]
	<i>Gödestad sn.</i>				
137	Algustorp (Björn Hansson k-h)	1699	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/21 2 ¹ ; L H: Gödestad 1
	<i>Hunestad sn.</i>				
138	Hunestad (Per Nilsson k-h)	1699	enstaka björk å inägor; eljest trädlöst	J S	L A: M/28 3 ¹ ; L H: Hunestad 1
	<i>Lindberg sn.</i>				
139	Lindberg (Biör Persson och Giötar Larsson h)	1693	enstaka asp och al å inägor; el- jest trädlöst	J S	L A: M 2,37
140	Lindhov.....	1688	enstaka al.....	J S	L A: M/40 16 ¹
141	Måsarp (k-h).....	1699	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/40 17 ¹ ; L H: Lindberg 2
142	Nedramölla el. Göingegår- den	1726	något al å inägor.....	P W	L A: M/40 18 ¹ ; L H: Lindberg 1; K A: 2. provinskontoret
143	Svenstorp och Berg (8 hem.)	1731	något al och ek å inägor.....	P W	L A: M/40 20 ¹ ; L H: Lindberg 24
144	Tofta (Nils Bengts gård)..	1723	inga träd å inägor.....	T L	L A: M/40 21 ¹ ; L H: Lindberg 4
145	Trönninge (Lars Olsson gård)	1693	» » » »	J S	L A: M 2,38; L H: Lindberg 5
	<i>Nösslinge sn.</i>				
146	[Böttås, Bökeholmen och Gällsered skog och ut- mark	1796	Norrskogen bestod företrädes- vis av bok, Söderskogen av gran		L A: M/44 10 ¹]
147	Mölnarp.....	1731	björk å inägor; del i bokskog..	P W	L A: M/44 20 ¹
148	[Mölnarp, Nösslinge 2 går- dar, Harsås, Björnsten o. Skallefall skog o. utmark	1792	ofullständiga skogliga uppgif- ter; dock fanns bokskog		L A: M/44 20 ³]
	<i>Rolfstorp sn.</i>				
149	Bråtås (Anders Svensson h.)	1693	bok, björk, ek och al å inägor; ensk. bokskog	J S	L A: M 2,39 + M/49 3 ¹ ; L H: Rolfstorp 3
150	Havstorp (3 hem.), Aleslöv (2 hem.), Ugglarp (3 hem. och Stenstorp (2 hem.)	1693	något al, björk, ek och asp å in- ägor	J S	L A: M 2,42 + M/49 7 ¹ ; L H: Rolfstorp 14
151	Haksered	1693	björk, bok och asp å inägor; ensk. bokskog	J S	L A: M 2,41; L H: Rolfstorp 12
	» (kronogodset)...	1723	bokskog.....	P W	L H: Rolfstorp 13
152	Kushult (f-h).....	1693	al och björk å inägor; ensk. bokskog	J S	L A: M 2,44; L H: Rolfstorp 7
153	Mute och Linnarp fålads- skog	1700	bokskog.....	J S	L A: M/49 15 ² ; L H: Rolfstorp 8

1	2	3	4	5	6
154	Mute (Eskel Larsson gård).	1700	al samt något ek och hassel å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L A: M 2,44 $\frac{1}{2}$; L H: Rolfstorp 11
	Mute (Anders Persson f-h)	1707	något al å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L H: Rolfstorp 9
	Rolfstorp (Nils Klockare gård)	1699	inga skogliga uppgifter.....	J S	L A: M/49 15 ¹
	Rolfstorp (Sven Nilsson gård)	1700	inga träd å inägor.....	J S	L A: M 2,44 $\frac{1}{2}$; L H: Rolfstorp 11
155	Tingås.....	1693	bok, björk och ek å inägor; enskild bokskog	J S	L A: M 2,43 + M/49 22 ¹
156	Åkulla (Bengt Eriksson h)	1693	björk, al, bok, ek och hassel å inägor; enskild bokskog	J S	L A: M 2,40 + M/49 24 ¹ ; L H: Rolfstorp 4
	<i>Skällinge sn.</i>				
157	Pukared (Olof Svensson h)	1693	enstaka björkbuskar å inägor	J S	L A: M 2,35; L H: Skällinge 2
158	[Släne skog.....	1776	bokskog med inspr. björk....		L A: M/54 21 ¹]
	<i>Spannarps sn.</i>				
159	Spannarps (Jakob Svens och John Jöns gårdar i Norby	1738	ek, sålg, vide, björk, asp, al och hassel å inägor	P W	L A: M/59 3 ¹ ; L H: Spannarps 1
	<i>Stamnared sn.</i>				
160	Stamnared (11 gårdar)....	1731	något ek, hassel, björk, al och lind å inägor	P W	L A: M/61 2 ¹ ; L H: Stamnared 1; G H A: akt 14 i volym »Geom. handl. 1—20»
	<i>Torpa sn.</i>				
161	Kärra.....	1731	inga träd å inägor.....	P W	L A: M/68 3 ¹ ; L H: Torpa 1
	<i>Träslöv sn.</i>				
162	Klastorp (Gårdakrik, Per Björsson gård) (nr 13)	1705	inga träd å inägor.....	J S	L H: Träslöv 5
163	Nygård (Börje Svensson h)	1721	något björk, asp, al och ek å inägor	J S	L A: M/70 12 ¹ ; L H: Träslöv 1
164	Träslöv (Jon Nilsson gård)	1706	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/70 15 ¹ ; L H: Träslöv 4
	Träslöv (Börje Mårtensson gård)	1721	» » » »	J S	L A: M/70 15 ² ; L H: Träslöv 2
	Tranelyckan (nr 1).....	1726	» » » »	P W	L H: Träslöv 3
165	Åby kvarn.....	1699	» » » »	J S	L A: M/70 17 ¹ ; L H: Träslöv 43
	Åby kvarn.....	1726	» » » »	P W	L A: M/70 17 ² ; L H: Träslöv 21
	<i>Tvååker sn.</i>				
166	Fagared.....	1723	ek, björk och al å inägor....	P W	L A: M/72 6 ¹ ; L H: Tvååker 7
167	Järnmölle (Nils Mårtens gård)	odat.	ek, björk, asp, al och något bok å inägor	P W	L A: M/72 13 ¹ ; L H: Tvååker 6
168	Tvååker, Stenen (= Tvååker nr 13)	1694	något ek, björk och al å inägor	J S	L A: M 2,36
169	Tvååker, Lövagård (= Tvååker nr 17)	1723	buskar å inägor.....	T L	L A: M/72 28 ¹ ; L H: Tvååker 5
170	Utteros nr 2 (= Uderöhs qvarn)	1721	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/72 30 ¹ ; L H: Tvååker 18
171	Vråen (Vrå, Tore Månsson k-h)	1699	något ek och björk å inägor..	J S	L A: M/72 31 ¹ ; L H: Tvååker 4

1	2	3	4	5	6
	<i>Valinge sn.</i>				
172	Lundby (Börje Andersson k-h)	1699	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/76 9 ¹ ; L H: Valinge 1
173	Olofstorp (Jöns Nilsson gård)	1712	inga träd å inägor.....	J S	L H: Valinge 2 a
	Olofstorp (8 hem.).....	odat.	» » » »	P W	L H: Valinge 2 b (endast beskrivning)
	Olofstorp (Markus Tolf och Tolf Pers gårdar)	1728	» » » »	P W	L H: Valinge 6 (endast beskrivning)
174	Rygg (4 hem.) och Bönarp (4 hem.)	odat.	mindre ekskog.....	P W	L H: Valinge 5
175	Säm (Sven Ols och Börje Hans gårdar)	odat.	inga träd.....	P W	L H: Valinge 2 b (endast beskrivning)
	Säm (Sven Ols och Börje Hans gårdar)	1728	» »	P W	L H: Valinge 6 (endast beskrivning)
FAURÅS HÄRAD					
	<i>Alfshög sn.</i>				
176	Kärreberg (Olof Olsson f-h)	1702	något al och ek å inägor....	J S	K A: 2. provinskontoret
177	Vallby el. Bol.....	1692	något al å inägor.....	J S	L H: Alfshög 6
	<i>Dagsås sn.</i>				
	Inga kartor från denna tid				
	<i>Fagered sn.</i>				
178	Bokhult.....	1731	något björk, tall och gran å inägor; tätvuxen tall- och gran-skog å utmarken	P W	L A: M/11 6 ¹ ; L H: Fagered 5
179	Bösteshult (= Bästilt) (Jönsgård)	1707	ek, björk, asp, gran och bok å inägor; gran- och tallskog å utmarken	J S	L A: M/11 8 ¹ ; L H: Fagered 4
180	Bösteshult, Övre (Per Nils gård)	1731	något gran, ek och bok å hem.	P W	L A: M/11 8 ² ; L H: Fagered 8
181	Bösteshult, Mellan och Nedre	1731	något björk, ek och hassel å inägor	P W	L A: M/11 8 ³ ; L H: Fagered 9
182	Fjällesjö, Lilla.....	1731	enstaka björk å inägor; del i fåladsskog	P W	L A: M/11 11 ¹ ; L H: Fagered 6
183	Hackarp.....	odat.	något asp, björk och al å inägor	P W	L A: M/11 16 ¹ ; L H: Fagered 1
184	Äsphult.....	1731	ek, gran, tall, björk och al å inägor	P W	L H: Fagered 7
	<i>Falkenberg stad.</i>				
185	Staden, med närmaste omgivningar	1600-t.	vindpinade ekar NO om staden	—	R A: Städens acta, Falkenberg
	Stadens västra gårde.....	1730	inga skogliga uppgifter.....	P W	L L: kartsaml.
	<i>Gunnarp sn.</i>				
186	Björshult (Erlands, Olofs och Tykos gårdar)	1732	något björk och ek å inägor; lott i fåladsbokskog	P W	L A: M/18 4 ¹ ; L H: Gunnarp 8
187	Bälshult, Yttre (nr 2).....	1697	ek, al och björk rikligt å inägor	J S	L A: M 2, 18
	Bälshult, Yttre.....	1721	ek, al och björk rikligt å inägor	J S	L A: M/18 6 ¹
188	Ekängen, Yttre (nr 1)....	1698	al i ett kärr; eljest trädlöst...	P B	L A: O/151 3 ¹
189	Gunnarp Trädgård.....	1719	inga träd å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L A: M/18 15 ¹ ; L H: Gunnarp 10
190	Kornarp.....	1697	inga träd å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L A: M 2, 28; L H: Gunnarp 9

I	2	3	4	5	6
191	Tjärnebygd.....	1694	inägorna till största delen träd-lösa; enskild mindre bokskog	J S	L A: M 2, 29 + M/18 23 ¹ (1720)
192	Tokalynga.....	1694	enst. björk å inägor; eljest träd-löst	J S	L A: M 2, 17
193	Torsjö, Yttre.....	1707	något björk och ek å inägor; lott i fåladbokskog	J S	L A: M/18 36 ¹ ; L H: Gunnarp 5
194	» , Övre.....	1707	björk och något ek å inägor; lott i fåladbokskog	J S	L A: M/18 36 ² ; L H: Gunnarp 7
195	» , Lönegårde.....	1726	ek och björk å inägor; lott i fåladbokskog	P W	L A: M/18 36 ³ ; L H: Gunnarp 6; K A: 2. provinskontoret
<i>Gällared sn.</i>					
196	Backa, Stora.....	1720	något ek å inägor; enskild tallskog	J S	L A: M/19 3 ¹ ; L H: Gällared 8
197	Gunnlered, Yttre (Torbjörn gård)	1725	något ek å inägor.....	P W	L A: M/19 13 ¹ ; L H: Gällared 6
198	Gunnleréd, Övre (Per Anders gård)	1730	något björk och hassel å inägor	P W	L A: M/19 13 ² ; L H: Gällared 7
199	Gällared, Bäckgården....	1725	inga träd å inägor.....	P W	L A: M/19 15 ¹ ; L H: Gällared 4
200	Kila.....	1720	inga träd utom enst. björk å inägor; lott i fåladbokskog	J S	L A: M/19 22 ¹ ; L H: Gällared 11
201	Klackebo.....	1725	något ek, bok, al, hassel och björk å inägor; vacker tallskog å utmarken	P W	L A: M/19 23 ¹ och 23 ² ; L H: Gällared 5
202	Skällstorp (Per Svensson f-h)	1705	inga träd å inägor.....	J S	L H: Gällared 2
203	Tornared (Torsten k-h)...	1721	al och björk å inägor; del i fåladbokskog	J S	L H: Gällared 12 o. 14
<i>Källsjö sn.</i>					
204	Barkhult, Lilla (= Barkhult nr 1)	odat.	björk, hassel och något ek å inägor	P W	L A: M/35 2 ² ; L H: Källsjö 5
205	Barkhult, Stora (= Barkhult nr 2)	odat.	något björk och hassel å inägor	P W	L A: M/35 2 ¹ ; L H: Källsjö 4
206	Böke (nr 1).....	1733	ekskog och granskog med inspr. tall, bok och björk å inägor; granskog å utmarken	P W	L A: M/35 5 ¹ ; L H: Källsjö 6
207	Hulta (Lars h).....	1693	ek och något björk å inägor; del i tallskog	J S	L A: M 2, 33
208	Åkerholmen.....	odat.	ek, björk och alleh. lövbuskar å inägor	P W	L A: M/35 26 ¹ ; L H: Källsjö 3
<i>Köinge sn.</i>					
209	Axtorna (f-h Kullen, Eskil Björsson gård)	1718	inga träd utom enst. albuskar å inägor	J S	L H: Köinge 5; K A: 2. provinskontoret
210	[Köinge skog.....	1764 —65	bokskog och alkärr.....		L A: M/36 7 ³]
<i>Ljungby sn.</i>					
211	Bergagård (k-h).....	1722	inga träd.....	T L	L A: M/42 18 ¹ ; L H: Ljungby 12 o. 15
	Rönnagård (k-h).....	1721	» »	J S	L H: Ljungby 14; K A: 2. provinskontoret
	Rönnagård + Bergagård..	1732	» »	P W	L A: M/42 21 ¹ ; L H: Ljungby 13
212	Brogård + Lyngen.....	1722	inga träd å inägor utom något al och asp å Lyngens	T L	L A: M/42 7 ¹ ; L H: Ljungby 8
213	Gisselstad (Lars Hans och Tore Bengts gårdar)	1725	inga träd.....	P W	L A: M/42 8 ¹ ; L H: Ljungby 11

1	2	3	4	5	6
214	Hällерup.....	1701	vacker ekskog samt al och björk å inägor	J S	L H: Ljungby 10
215	Höstena.....	1692	ek, hassel, al och björk å inägor	J S	L A: M 2,32; L H: Ljungby 6; (renov. av år 1721 L A: M/42 13 ²)
216	Lastad (Per Anders gård).	1725	något al å inägor.....	P W	L A: M/42 16 ¹ ; L H: Ljungby 16
217	Ljungby (Olofs gård)..... Lyngen, se 212..... Rönnagård, se 211.....	1722	inga träd.....	T L	L A: M/42 18 ¹ ; L H: Ljungby 12 o. 15; K A: 2. provinskon- toret
218	Skararp (Per Biörsson h). » (3 hem.) + Glass- backa	1692 1721	något ek och björk å inägor.. något riskratt å inägor.....	J S J S	L A: M 2,30 L A: M/42 22 ¹ ; L H: Ljungby 17
219	Stavbäck (= Stabäck)....	1719	något al, asp, hassel och björk å inägor	J S	L H: Ljungby 7 o. 18
220	Trustorp (= Truedztorp) .	1705	något ek, björk och al å inägor	J S	L H: Ljungby 1
221	Ågård (Nils Persson h)...	1692	något ek, björk, asp och al å in- ägor	J S	L A: M 2,31; L H: Ljungby 19
	<i>Morup sn.</i>				
222	Backhult (Sven Andersson k-h)	1695	något al och björk å inägor..	J S	L A: M 2,21
223	Breås (Jöns Larsson k-h)..	1695	något björk, lind, ek, asp och al å inägor	J S	L A: M 2,25
224	Lunnagård (Eskil Björsson k-h)	1695	al, ek och björk å inägor.....	J S	L A: M 2,23
225	Ry (Nils Bengtsson k-h)..	1695	al-, björk- och ekskog med nå- got ask och lind	J S	L A: M 2,26
226	Sjöbol (Olof Jönsson k-h).	1695	något al, björk och ek å inägor	J S	L A: M 2,22
227	Sotared.....	1695	något al, björk och ek å inägor	J S	L A: M 2,24
	<i>Okome sn.</i>				
228	Boa.....	1726	gammal bokskog.....	P W	L A: M/45 4 ¹ ; L H: Okome 10
229	Gällsås (Sven Giötarsson gård)	1721	inga träd å inägor; del i fälads- bokskog	J S	L H: Okome 9
230	Lynga (Bonne Månsson gård)	1721	inga träd å inägor; del i fälads- bokskogen Okome Norrskog och i Rävige bokskog	J S	L H: Okome 8
231	[Okome Norrskog, fälads- skog	1760	bokskog.....		L A: M/45 1 ¹
232	Ryen (Bengt Larsson gård)	1721	en mindre bokskog å inägorna; del i Okome Norrskog	J S	L H: Okome 4
233	Rävige (Arvid Jönsson gård)	1721	inga träd å inägor; del i fälads- bokskog	J S	L H: Okome 11
234	[Rävige skog och utmark.	1760	Rävige skog består av bok...		L A: M/45 22 ¹
235	Tubbed.....	1737	något ek och al å inägor; del i Okome Norrskog	P W	L A: M/45 24 ¹ ; L H: Okome 3
236	Ulvsbo (Tore Svensson gård)	1721	enst. ek, björk och al å inägor; del i Okome Norrskog	J S	L H: Okome 5
	<i>Sibbarp sn.</i>				
237	Gödeby (Anders Olsson gård)	1692	något björk och al å inägor..	J S	L A: M 2,27; L H: Sibbarp 4
	Gödeby (Lars Börz gård)	1727	inga träd å inägor.....	P W	L H: Sibbarp 3
	Gödeby.....	1728	» » » »	P W	L A: M/51 7 ¹ ; L H: Sibbarp 1 + 3

1	2	3	4	5	6
238	Hult.....	1736	rikligt med ek, bok, al, rönn och grov björk å inägor	P W	L A: M/51 8 ¹ ; L H: Sibbarp 6
	<i>Stafsinge sn.</i>				
239	Stafsinge (Mårten Olsson, Olof Svensson och Björn Larsson f-h)	1694	något björk och ek å inägor..	J S	L A: M 2,34; L H: Stafsinge 6
	Stafsinge (Mårten Olsson h)	1706		J S	L H: Stafsinge 5 (renov.)
	<i>Svarträ sn.</i>				
240	Floastad, Skinnarlyngen o. Svarträ (= Svarträ by)	1700	inga träd å inägor; vidsträckt bokskog	J S	L A: M/64 10 ¹ ; L H: Svarträ 4
241	Skinnarlyngen.....	1725	bokskog.....	P W	L A: M/64 8 ¹ ; L H: Svarträ 12
	<i>Ullared sn.</i>				
242	Gläsbacka (Sven Olsson gård)	1715	mindre bokskog samt något björk och ek å inägor; del i fäladsbokskog	J S	L H: Ullared 2
	<i>Vinberg sn.</i>				
243	Faurås (Bengt Svensson gård)	1694	inga träd utom enst. al och asp å inägor	J S	L A: M 2,19; L H: Vinberg 5
	Faurås (Per Olofs gård)..	1722	inga träd.....	T L	L A: M/83 3 ¹ ; L H: Vinberg 4
244	Jonstorp (Anders Nilsson gård)	1694	» »	J S	L A: M 2,20
245	Ringsås (Anders Andersson gård)	1702	» »	J S	L H: Vinberg 7; K A: 2 provinskontoret
	Ringsås (Jöns Andersson gård)	1709	» »	J S	L A: M/83 11 ¹ ; L H: Vinberg 6
246	Tröinge (Bengt Olsson gård)	1721	» »	J S	L A: M/83 18 ¹ ; L H: Vinberg 11
247	Vinberg (Günnes gård) ...	1727	» »	P W	L A: M/83 21 ¹ ; L H: Vinberg 10
	<i>Å R S T A D H Ä R A D</i>				
	<i>Abild sn.</i>				
248	Abild by, omfattande nu- varande: Brogård, Bösse- gård, Frogård, Hallagård, Stora Holmia, Kråke- gård, Måsagård, Nygran- na, Pilagård och Stenarne	1718	inga träd, utom något björk å Hallagårds inägor	J S	K A: 2. provinskon- toret Nr 9—1719 R L (Hall. län)
249	Backen och Brädden.....	1718	inga träd.....	J S	K A: 2. provinskon- toret Nr 9—1719 R L (Hall. län)
250	Heden, Högelid, Krämare- bol och Lunnarne	1718	något al och björk å inägor..	J S	K A: 2. provinskon- toret Nr 9—1719 R L (Hall. län)
251	Solakull (Bengt Arvidsson f-h)	1718	ek och något bok å inägor, min- dre bokskog	J S	K A: 2. provinskon- toret Nr 9—1719 R L (Hall. län)
252	Stålered (Jöns f-h).....	1718	ek, björk och bok å inägor; en- skilda bok- och ekskogar	J S	K A: 2. provinskon- toret Nr 9—1719 R L (Hall. län)
253	Venås.....	1718	enstaka albuskar å inägor...	J S	K A: 2. provinskon- toret Nr 9—1719 R L (Hall. län)

1	2	3	4	5	6
254	Årnared, Lilla (Sven Olsson k-h)	1717	något al och björk å inägor; enskild skog	J S	K A: 2. provinskontoret Nr 4—1719 R L (Hall. län)
	Årnared, Stora (Nils f-h) <i>Asige sn.</i>	1718	något ek och björk å inägor; enskild bokskog	J S	K A: 2. provinskontoret Nr 9—1719 R L (Hall. län)
255	Bjärnared.....	1707	inga träd å inägor; lott i fäladsbokskog	J S	L A: $\frac{m}{8}$ 6 ¹ ; L H: Asige 4
256	Öinge..... <i>Askome sn.</i>	1737	inga träd å inägor.....	P W	L A: $\frac{m}{3}$ 27 ¹ ; L H: Asige 1
257	Bökås..... <i>Drängsered sn.</i>	1721	bok, al, ek, hassel och hagtorn å inägor; en mindre bokskog	J S	L A: $\frac{m}{4}$ 3 ¹ ; L H: Askome 2
258	Fagerhult.....	1694	något ek, björk och bok å inägor	J S	L A: M 2, 15
259	Galtabo, Övre (Lars gård)	1732	något björk, asp och ek å inägor	P W	L A: $\frac{m}{30}$ 2 ³ ; L H: Drängsered 2
260	Galtabo, Yttre (Torbjörns gård)	1732	björk, asp, al och ek å inägor	P W	L A: $\frac{m}{30}$ 2 ² ; L H: Drängsered 3
261	Hylte.....	1732	något björk och al å inägor..	P W	L A: $\frac{m}{7}$ 18 ¹ ; L H: Drängsered 5
262	Sandsered (Ambjörns gård) <i>Eftra sn.</i>	1694	björk, ek och bok å inägor; enskilda bok-, gran- och tallskogar	J S	L A: M 2, 16
263	Hanarp (kronohemman)...	1723	något al å inägor.....	P W	L H: Eftra 6
264	Risarp (Hans Svensson gård)	1709	» » » »	J S	L A: $\frac{m}{8}$ 8 ¹ ; L H: Eftra 5
265	Skällentorp (Stämme f-h).	1709	något al och ek å inägor....	J S	L H: Eftra 3
266	Uddaveka.....	1709	något al å inägor.....	J S	L A: $\frac{m}{8}$ 12 ¹ ; L H: Eftra 4
267	Uggklarp..... <i>Krogsered sn.</i>	1697	något björk å inägor.....	J S	L A: M 2, 9; L H: Eftra 2
268	Barshult.....	1720	inga träd å inägor; del i fäladsbokskog	J S	L A: $\frac{m}{32}$ 3 ¹
269	Boa, Lilla och Stora.....	1725	enstaka asp och ek å inägor; eljest trädlöst	P W	L H: Krogsered 1, 2 och 13
270	Hulegård.....	1705	något ek å inägor; del i fäladsbokskog	J S	L H: Krogsered 6
271	Lunden.....	1698	del i fäladsbokskog.....	J S	L H: Krogsered 10
272	Långhult, Mellan (Nils gård)	1737	ek, björk, hassel, sälg och rönn å inägor	P W	L A: $\frac{m}{32}$ 17 ²
273	Långhult, Yttre (Anders gård)	1732	något ek, al och hassel å inägor	P W	L A: $\frac{m}{32}$ 17 ¹ ; L H: Krogsered 7
274	Stixered, Övre (Gunmunds gård)	1694	tallskog och del i fäladsbokskog	J S	L A: M 2, 14
275	Stixered, Mellan (Arvids gård)	1694	tallskog och enstaka gran å inägor	J S	L A: M 2, 13
276	Tångabo.....	1694	mindre bokskog samt något tall, björk och ek å hemmanet	J S	L A: M 2, 12; L H: Krogsered 9
277	Vismhult.....	odat.	ek, asp, lind och hassel å inägor	P W	L A: $\frac{m}{32}$ 28 ¹ ; L H: Krogsered 12
278	Yered.....	1694	enstaka björk å inägor; del i fäladsbokskog	J S	L A: M 2, 11

1	2	3	4	5	6
279	Yered, Yttre (Olof Persson f-h)	1717	något ek och björk å inägor; enskild mindre bokskog	J S	L H: Krogersered 3
280	Århult, Yttre (Per f-h)...	1705	ek, björk och al å inägor; del i fåladsbokskog	J S	L H: Krogersered 5 a och 5 b
<i>Skrea sn.</i>					
281	Boberg (Anders Börz gård)	1724	inga träd.....	P W	L H: Skrea 2
282	Herting.....	1724	enstaka björkbuskar å inägor, eljest trädlöst	P W	L H: Skrea 1
283	Skrea.....	1709	enstaka björkbuskar å inägor, eljest trädlöst	J S	L A: $\frac{m}{52}$ 10 ¹ ; L H: Skrea 3
284	Veka (Christer Jönsson f-h)	1709	enstaka alar, eljest trädlöst	J S	L A: $\frac{m}{52}$ 11 ¹ ; L H: Skrea 5
<i>Slöinge sn.</i>					
285	Bänarp (Anders gård)....	1738	inga träd å inägor.....	P W	L A: $\frac{m}{57}$ 5 ¹ ; L H: Slöinge 1
286	Kräinge (Nils Jönsson f-h)	1703	» » » »	J S	L H: Slöinge 2
<i>Vessige sn.</i>					
287	Grimshult, Lilla.....	1707	bokskog samt något björk och ek å inägor	J S	L A: $\frac{m}{82}$ 7 ¹ ; L H: Vessige 1
288	Sjögårde.....	1707	ekskog å inägor samt bok- och ekskog å hemmanets egen utmark	J S	L A: $\frac{m}{82}$ 18 ¹ ; L H: Vessige 2
289	Vessige (Böckaregård f-h)	1718	något ek å inägor; eljest trädlöst	J S	L A: $\frac{m}{82}$ 21 ¹ +21 ² ; L H: Vessige 5; K A: 2. provinskontoret
<i>Årstad sn.</i>					
290	Blixtorp.....	1694	något björk, ek, asp och al å inägor	J S	L A: M 2,10; L L: kartsaml.

HALMSTAD H Ä R A D

<i>Getinge sn.</i>					
291	[Frölinge och Bärarp säteri- ers skog och utmark	1748	bokskog.....		L H: Getinge 7]
292	Hörsås.....	1724	något björk å inägor.....	P W	L H: Getinge 1
293	Uppnora (Per Hansson f-h)	1712	inga träd å inägor utom enstaka al och ek; enskild bokskog	J S	L A: $\frac{m}{16}$ 22 ¹ ; L H: Getinge 2; K A: 2. provinskontoret
<i>Halmstad stad.</i>					
294	Halmstad slotts ägor....	1685	inga träd.....	J S	L A: Stadskartor, Halmstad nr 1
	» » »	1730	» »	P W	L A: Stadskartor, Halmstad nr 2
	» stads egendom.	1695 —96	» »	—	L A: $\frac{m}{22}$ 1 ³
	Halmstad, utsikt över staden från öster	slutet av 1600-t.	» »	—	R A: krigshist. handl. fr. Karl XI:s tid, XVIII: 13, blad 4
	Halmstad stad, »Prospect af staden Halmstadh, huru han sig presenterar emoot svenska sijdan»	1698	inga skogliga upplysningar...	—	R A: Erik Dahlbergs saml., vol. C1—C2, nr 1, blad 1
	Dito emoot Laholms sijdan	1698	inga skogliga upplysningar...	—	R A: dito, blad 2

1	2	3	4	5	6
	<i>Harplinge sn.</i>				
295	Bögesgård (frälsehemman)	1720	ek och björk i ängen samt mindre bokskog med något ek	J S	L H: Harplinge 7; K A: 2. provinskontoret
296	Gubbilt (inom SärDAL)....	1724	inga träd å inägor.....	P W	L A: m/24 29 ¹ ; L H: Harplinge 8
297	Lynga.....	1698	något ek, björk och al å inägor	J S	L H: Söndrum 14
298	Mannarp.....	1709	något ek, björk och al å inägor	J S	L A: m/24 21 ¹ ; L H: Harplinge 4
299	Risarp (Bengts och Hallen Nils gårdar)	1709	ekskog samt något al, björk och hassel å inägor	J S	L A: m/24 24 ¹ ; L H: Harplinge 5
300	Skäpparp.....	1709	något ek och björk å inägor...	J S	L A: m/24 27 ¹ ; L H: Harplinge 6
	<i>Holm sn.</i>				
301	Fastorp (Nils Nilsson gård)	1709	något ek, al och björk å inägor	J S	L A: m/27 4 ¹ ; L H: Holm 3
302	Fjällalunda (Jakobs gård).	1713	ek, björk och al å inägor....	J S	L H: Holm 4
303	Nannarp, Lilla (Sven Björsson gård)	1713	något björk, ek och al å inägor; del i fåladsbokskogen Klavstensåsen	J S	L H: Holm 5
	<i>Kinnared sn.</i>				
304	Ballabo (Anders Nilsson gård)	1707	björk- och bokskog å inägor; enskild bokskog å utmarken	J S	L A: m/30 2 ¹
305	[Ballabo (Svens gård)....	1768	bok, tall gran, björk och al å inägor		L A: m/30 24 ¹
306	Tovared + delar av Kinnared och Kyrkebol	1710	björk och al å inägor; del i mindre fåladsbokskog	J S	L A: m/30 13 ¹
	<i>Kvibille sn.</i>				
307	Biskopstorp.....	1723	ekskog samt något björk, al och hassel å inägor; lott i fåladsbokskog	P W	L A: m/34 2 ¹ ; L H: Kvibille 12; D A: äldre handl. Nr 7 A (Biskopstorp)
	<i>Rävinge sn.</i>				
308	Brännarp.....	1738	inga träd.....	P W	L H: Rävinge 1
309	Bårarp (Jöns h).....	1719	» »	J S	L A: m/50 4 ¹ ; L H: Rävinge 2
	<i>Slättåkra sn.</i>				
310	Backabol (= Maa III 1 ²).	1712	något ek å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L H: Slättåkra 9
311	Dalshult.....	1724	ek, al, björk och hassel i ängen; enskild bokskog och lott i fåladsbokskog	T L	L A: m/55 12 ¹ ; L H: Slättåkra 7
312	Mossarp.....	1710	inga träd å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L A: m/55 38 ¹ ; L H: Slättåkra 10
313	Åstrilt.....	1724	något rönn, asp och björk å inägor; lott i fåladsbokskog	T L	L A: m/55 50 ¹ ; L H: Slättåkra 8
	<i>Steninge sn.</i>				
314	Hulabäck.....	1728	enstaka ek och al å inägor, eljest trädlöst	P W	L A: m/62 4 ¹ ; L H: Steninge 2
315	Åskered.....	1738	ek, ask, asp, björk, al och sälgr å inägor	P W	L A: m/62 13 ¹ ; L H: Steninge 1
	<i>Söndrum sn.</i>				
316	Mjällby (Sven Trulsson k-h)	1703	inga träd.....	J S	L H: Söndrum 1

1	2	3	4	5	6
	<i>Torup sn.</i>				
317	Brännö säteri + Flatna (frälseh.)	1723	enstaka albuskar å inägor, eljest trädlöst	P W	L A: M/69 12 ¹ ; K A: 2 provinskontoret
318	Hinnakull.....	1710	björk, ek, bok och asp å inägor; del i fåladbokskog	J S	L A: M/69 33 ¹ ; L H: Torup 1
319	Mjälalhult, »vistig skogspark»	1725	västra delen av parken intogs av ung tallskog, östra av grov bokskog	P W	L H: Torup 14 och Geografisk karta 6
320	Sandsilt (Nils Persson gård)	1711	ekskog samt något björk, al, bok och tall å inägor; del i fåladbokskog	J S	L A: M/69 67 ¹ ; L H: Torup 13
321	[Skogen Örken.....	1761	Örken sammansattes i norra delen företrädesvis av tall och i södra av bok. I södra delen ingick h. o. v. även björk, al och tall samt inom centralpartiet gran		L A: M/69 57 ¹
	<i>Vapnö sn.</i>				
322	Mickedal.....	1690	enstaka ek, björk, al och pil å inägor	J S	L H: Vapnö 1
	<i>Övraby sn.</i>				
323	Älvasjö (kyrkoherman) ..	1690	inga träd.....	J S	L H: Övraby 4
TÖNNERSJÖ HÄRAD					
	<i>Breared sn.</i>				
324	Bassalt (Per Persson h) ..	1716	inga träd.....	J S	L H: Breared 2; L L: Silfwerstiernas bytshemman
325	Bröda.....	1704	björk, ek, bok och hassel å inägor; enskild bokskog och lott i fåladbokskog	J S	L A: M/5 11 ¹ ; L H: Breared 8
326	Bögilt (frälsehemman)....	1690	al, björk och något bok å inägor; del i fåladbokskog (Galtåsen)	J S	L A: M 2,64
327	Böshult, Övre.....	1703	björk å inägor.....	J S	L A: M/5 16 ¹ ; L H: Breared 10
328	Gyltige (Bengt Larsson f-h)	1697	något björk å inägor; enskild bokskog	J S	L A: M 2,1
329	Mahult (= Maalt) (Jakob Bengtsson gård)	1708	bok, björk och något al å inägor; lott i fåladbokskog..	J S	L A: M/5 40 ¹ ; L H: Breared 1
330	Mjält.....	1703	något björk och bok å inägor	J S	L A: M/5 41 ¹ ; L H: Breared 9
331	Skallinge.....	1703	björk-, ek- och bokskog ställvis å inägor; lott i fåladbokskog	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 1
332	Skiftebo.....	1697	björk och tall å inägor; mindre bokskog å utmarken	J S	L A: M 2,2; L H: Breared 3
333	Skärkeredstorp.....	1697	något björk å inägor.....	J S	L A: M 2,3; L H: Breared 5
334	Torlabo, Övre och Yttre..	1703	björk, ek och al å inägor; bokskog	J S	L A: M/5 66 ¹ ; L H: Breared 11
335	Vinnalt.....	1690	något björk å inägor; enskild bokskog och lott i fåladbokskog	J S	L H: Breared 6

1	2	3	4	5	6
	<i>Eldsberga sn.</i>				
336	Eldsberga (Nils Åkesson k-h)	1702	inga träd.....	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 4 o. 5
337	Gullbranna (Hans Bengtsson skattehemman)	1698	» »	J S	R A: dito, bl. 2 o. 3
338	Perstorp (4 frälsehemman)	1698	» »	J S	L H: Eldsberga 3; K A: 2. provinskont.
339	Tönnersa by (8 kronohemman)	1702	» »	J S	L A: m/9, 12 ¹ ; L H: Eldsberga 4
	<i>Enslöv sn.</i>				
340	Barkås + Vrenninge.....	1709	inga träd å inägor; del i fäladsboks-kog	J S	L H: Enslöv 5
	Vrenninge (Per Torkelsson gård)	1716	något ek och björk å inägor; del i fäladsboks-kog	J S	L A: m/10 44 ¹
341	Djåknebol och Prästgården	1720	dito	J S	L A: m/10 12 ¹
342	Fjällgime.....	1720	något ek, björk och al å inägor; del i fäladsboks-kog	J S	L A: m/10 13 ³
343	Hertered, Övre (Pål Tors-son h)	1697	ek, björk och bok å inägor; en-skild boks-kog och del i fäladsboks-kog	J S	L A: M 2, 8
344	Hertered, Yttre (Kjell Knutsson h)	1697	något björk å inägor; enskild boks-kog	J S	L A: M 2, 4; L H: Enslöv 4
345	Hjortsboda (= frälsehem. Jordzboda)	1697	något björk å inägor; del i fäladsboks-kog	J S	L A: M 2, 5; L H: Enslöv 1
346	Släggarp (Jöns Jeppsson f-h)	1697	något björk och ek å inägor; del i fäladsboks-kog	J S	L A: M 2, 7
347	Sten.....	1717	något björk och ek å inägor; del i fäladsboks-kog	J S	L A: m/10 40 ¹
	Vrenninge, se 340				
348a	Vrenninge	1734	boks-kogar.....	P W	L H: Enslöv 2
348b	Öja				
349	Åttarp säteri med torpen eller frälsehemmanen: Backen, Boarp, Knorren, Källinge, Lynga, Ramhult, Ryggebolet och Smedjestugan	1697	ekskog samt något al och björk å inägor; enskild boks-kog och del i fäladsboks-kog	J S	L A: M 2, 6; L H: Enslöv 3
	<i>Snöstorp sn.</i>				
	Alebolet (Olof k-h) se Öp-pinge, 358				
350	Assarp (Per Larsson och Lars Erlandsson h)	1697	björk och något asp å inägor	J S	L H: Snöstorp 3
	Assarp.....	1726	björk, asp, rönn, brakved, vi-den, hagtorn samt törn- och olvonbuskar å inägor	P W	L A: m/58 3 ¹ ; L H: Snöstorp 1
351	Fyllinge (Hans Nilsson och Per Trättasson kyrko-hemman)	1697	enstaka björk å inägor, eljest trädlöst	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 6 o. 7
352	Fyllinge (Jöns Esbjörn f-h)	1720	inga träd.....	J S	L H: Snöstorp 4
353	Hult (= Hultet k-h).....	1697	något ek å inägor, eljest träd-löst	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 8

I	2	3	4	5	6
354	Röinge.....	1712	inga träd.....	J S	L A: m/58 16 ¹
355	Skärkered.....	1703	enstaka ekar, eljest trädlöst..	J S	L H: Snöstorp 2
356	Tofta.....	1707	inga träd å inägor; lotter i fälads- bok- och ekskogar	J S	L H: Snöstorp 5
357	Årnarp (Häns Pålsson h)..	1697	enstaka björkbuskar, eljest trädlöst	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 9 o. 10
358	Öppinge (3 hemman) + Alebolet	1697	ek och björk samt något al och hassel å inägor	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 11 o. 12
	<i>Trönninge sn.</i>				
	Inga kartor från denna tid				
	<i>Tönnersjö sn.</i>				
359	Alslöv (Olof Ebbesson och Erland Nilsson h)	1702	något björk och al å inägor; del i fäladsbokskog med inspr.ek	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 13 o. 14
360	Gyllebolet (Nils Nilsson k-h)	1702	något ek och björk å inägor..	J S	R A: dito, bl. 15 o. 16
361	Jonstorp (4 hemman)....	1697	inga träd å inägor.....	J S	L H: Tönnersjö 1; K A: 2. provinskontoret
362	Lundsgård (skattehemman)	1702	en del buskar å inägor; utmarkskog av bok och ek	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 17 o. 18
363	Möllan (= Lindorms mölla)	1707	inga träd å inägor.....	J S	L A: m/74 25 ¹ ; L H: Tönnersjö 2
364	Skenekull.....	1707	inga träd å inägor; enskild bokskog å utmarken	J S	L A: m/74 31 ¹ ; L H: Tönnersjö 3
365	Strömma (2 frälsehemman)	1697	inga träd å inägor.....	J S	L H: Tönnersjö 7; K A: 2. provinskontoret
366	Torared.....	1702	mindre ekskog med inspr. bok samt vidare björk och ekbuskar å inägor; del i fäladsbokskog	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 19 o. 20
	Torared (Kjell Johansson k-h)	1707	inga träd å inägor; del i ekskogen Bosjöhult, där även bok finnes	J S	L A: m/74 34 ¹ ; L H: Tönnersjö 4
367	Tåstarp (2 frälsehemman).	1697	inga träd å inägor; ekkratt på utmarken	J S	L H: Tönnersjö 8; K A: 2. provinskontoret
368	Vinterbol (Jon Nilsson kyrkohemman)	1702	inga träd å inägor; del i fäladsbokskog med inspr. ek	J S	R A: Topographica Tönnersjö hd, Silfwerstiernas byten, bl. 21 o. 22
	H Ö K S H Ä R A D				
	<i>Haslöv sn.</i>				
369	Haslöv (Per Larsson o. Mäns Pålsson h)	1736	mindre bokskog samt en del buskar å inägor	P W	L A: m/25 13 ¹ ; L H: Haslöv 1
	<i>Hishult sn.</i>				
	Inga kartor från denna tid				

1	2	3	4	5	6
	<i>Knäred sn.</i>				
370	Björkered (Sven Jönsson f-h)	1704	något björk och ek å inägor; del i fåladsbokskog	J S	L L: Silfwerstiernas bytshemman (1684) 1702—1716
371	Dyreborg (el. Dyrebar) (Pers gård)	1725	inga träd å inägor; del i bokskog	P W	L A: M/31 11 ¹
372	Egernahult.....	1705	ek- och bokskog samt tall och björk å inägor; ung tallskog å hemmanets egen utmark	J S	L A: M/31 12 ¹
373	Knäred (Måns Jönsson och Erik Gudmundsson f-h)	1704	något ek och björk å inägor; del i fåladsbokskog	J S	L H: Knäred 4 och 7
374	Kyrkhult (Hans Bengtsson f-h)	1702	ek, bok och björk å inägor; del i fåladsbokskog	J S	L L: Silfwerstiernas bytshemman (1684) 1702—1716
375	Körsveka (Nils Bengtsson h)	1702	något björk och bok å inägor samt tall å utmarken; del i fåladsbokskog	J S	L L: dito
376	Norrlian och Tygared....	1724	något ekskog å inägor; fåladsbokskog	P W	L A: M/31 31 ¹ och 32 ²
377	Torsakulla.....	1704	inga träd å inägor; f-bokskog	J S	L A: M/31 47 ¹
	<i>Laholm, landsförsaml. och stad.</i>				
378	Bonnarpskvarn.....	1702	inga träd.....	J S	L L: Silfwerstiernas bytshemman (1684) 1702—1716
379	Köpinge (Nils Pålsson gård)	1698	inga träd å inägor.....	J S	L H: Laholm 2
	Köpinge (Nils Pålsson gård)	1724	» » » »	P W	L H: Laholm 15
	Köpinge (Jöns Lars och Per Hans gårdar)	1727	» » » »	P W	L H: Laholm 4
	Köpinge (»in totum afmä-tin»)	odat	» » » »	P W	L H: Laholm 3 b
380	Laholms stad m. närmaste omgivingar	1719	inga skogliga uppgifter.....	J S	K A: 2. provinskontoret Nr 15—1723, R L. (Hall. län)
	Kungsgården el. Kungsladugården	1734	inga träd å inägor.....	P W	D A: äldre handl. Nr 1 A (Laholms Kungsladugård), endast beskrivning (kart. ej påträffad)
381	Lejeby (Bengt Persson gård)	1710	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/37 16 ¹ ; L H: Laholm 5
382	Mellby, Västra (Anders gård)	1724	» » » »	P W	L A: M/37 21 ¹
383	Åmot (Olof Sevedsson gård)	1698	» » » »	J S	L H: Laholm 6
384	Ösarp.....	1724	» » » »	P W	L H: Laholm 14
	Ösarp (Jöns Pers, Lars Pers och Sven Pers gårdar) ..	odat.	» » » »	P W	L H: Laholm 3 a
385	Östorp (Nils Larsson och Per Jönsson gårdar)	1698	» » » »	J S	L A: M/37 30 ¹ ; L H: Laholm 1; K A: 2. provinskontoret 27—1848 R L (Hall. län)
	<i>Ränneslöv sn.</i>				
	Inga kartor från denna tid				
	<i>Skummeslöv sn.</i>				
386	Vrångarpsån (= Smedjeån) med omgivingar	1692	inga uppgifter om skog.....	J S	L A: läns- och härads-kartor M ¹¹

1	2	3	4	5	6
	<i>Tjärby sn.</i>				
387	Daggarp (2 frälse-ödehem., däribland Gudmundsgård)	1698	inga träd å inägor.....	J S	L H: Tjärby 1; K A: 2. provinskontoret
	<i>Veinge sn.</i>				
388	Antorp (kronohemman)...	1698	inga träd å inägor; lott i fåladsbokskog (Göstorp skog)	J S	L H: Veinge 3
389	Ebbared.....	1719	inga träd å inägor utom enstaka bokar; lott i fåladsbokskog	J S	L A: M/81 10 ¹
390	Eslared.....	1698	björk, asp och något tall å inägor; mindre bokskog med inspr. tall	J S	L H: Veinge 4
391	Göstorp, Veinge och Öringe	1719	inga träd å inägor; fåladsbokskog till Göstorp	J S	L A: M/81 13 ¹
392	[Göstorp- el. Alekärr-skog	1778	fåladsbokskog; omfattar 3 områden: Västra, Östra och Södra skogarna		L A: M/81 13 ²
393	Lingilt (Knut Persson f-h)	1702	något björk å inägor.....	J S	L L: Silfwerstiernas byteshemman (1684) 1702—1716
394	Mörkilt (Olof Persson f-h) och torpet Smeabygget	1702	något ek och björk å inägor; lott i fåladsbokskog (Göstorp skog)	J S	L L: dito
395	Mörkilt (Hans Jönsson f-h) och Mabygget (= Bonna-bygget)	1719	enstaka björkar å inägor, eljest trädlöst; lott i fåladsbokskog (Göstorp skog)	J S	L A: M/81 21 ¹
396	Sövdared (Per Nilsson f-h)	1702	inga träd å inägor; lott i fåladsbokskog	J S	L L: Silfwerstiernas byteshemman (1684) 1702—1716
397	Vessinge (Pål Larsson gård)	1712	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/81 33 ¹ ; L H: Veinge 2
398	[Öringe och Brostorps fåladsskog »Söderskogen»	1780	ekskog.....		L A: M/81 34 ¹
	<i>Våxtorp sn.</i>				
399	Bölinge (Olof Svensson f-h)	1704	björkskog i ängen samt enskild bokskog (Turefallshultet), vidare lott i fåladsbokskog	J S	L H: Våxtorp 15
400	Smedjeryd.....	1704	björk och ek i ängen; bokskog	J S	L H: Våxtorp 16
	<i>Ysby sn.</i>				
401	Munkagård (Olof Bengtsson f-h)	1704	inga träd utom några alar å inägor	J S	L L: Silfwerstiernas byteshemman (1684) 1702—1716
402	Ysby (Kristin Bengt Arvidsson k-h)	1698	inga träd å inägor.....	J S	L A: M/86 15 ¹
	Ysby (3 hem.) och Hof (Per Knutsson f-h)	1698	» » » »	J S	L H: Ysby 2; K A: 2. provinskontoret
403	Ysby (Jöns Svensson gård)	1710	» » » »	J S	L A: M/86 15 ² ; L H: Ysby 3
	<i>Östra Karup sn.</i>				
404	Hulrugered (kronohemman)	1710	något al-, ek- och bokskog i tvenne hagar, eljest trädlöst	J S	L A: M/81 16 ¹ ; K A: 2. provinskontoret
405	Högaskog (Per Andersson k-h)	1710	något alsbokskog samt enstaka ekar och bokar å inägor; eljest trädlöst	J S	L A: M/81 18 ² ; K A: 2. provinskontoret
406	Karup, postryttare- och gästgivarehemman	1725	inga träd å inägor.....	P W	L H: Östra Karup 2

De olika halländska socknarnas skogsgeografiska förhållanden enligt 1729 års landbeskrivning och en del andra samtida urkunder.

Vid beskrivningen av de olika socknarnas skogsgeografiska förhållanden kommer liksom i landsbeskrivningen åtskillnad att göras mellan inägor och utmark. Inägorna omfattade, som redan nämnts, hemmanens åkrar, ängar och beteshagar och utmarken de icke ingärdade betesmarkerna och de egentliga skogarna. Utmarken var oftast gemensam (samfälld) för hela socknen, ibland t. o. m. för flera socknar.

Fjäre härad.

Lindome sn. Utmarken var mestadels trädlös och ljungintagen. Endast inom socknens östligaste del funnos tvenne mindre skogsområden, Lindome Norrskog och Söderskog. Den förra sammansattes företrädesvis av gran, tall och ek; den senare av gran. — Inägorna till de olika hemmanen voro antingen trädlösa eller glest bevuxna med ek, björk, al, asp, rönn, hassel och videbuskar.

Älvsåker sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, var stenig och bergig samt i stor omfattning ljungklädd. Skogar saknades utom i socknens östligaste del, där en tall-granskog fanns. Denna var dock vid denna tid mycket utglesnad, varför bönderna i socknen sinsemellan (år 1704 ¹⁰/₄) hade beslutat »at ingen däruti mera må afwerka, än hwad hwars och ens husbyggnad och spisbrand fordrar...» — I en del ängar träffades ek, björk, al och hassel.

Tölö sn. Utmarken var mestadels trädlös och ljungintagen. Inom socknens östligaste del (se översiktskarta 2) träffades dock en mindre tall-granskog. — Inägorna voro vanligen trädlösa, dock funnos i en del ängar buskage av ek, al och hassel.

Släp sn. Utmarken var mycket bergig och i allmänhet trädlös. Endast för Särö säteri finnes uppgift om verklig skog å utmarken. Denna utgjordes av »skiön Furuskough». — Ängarna till de olika hemmanen voro ibland trädlösa, men ibland sparsamt bevuxna med lågvuxen ek, björk, al, asp, hassel och videbuskar.

Vallda sn. Överensstämde i allt väsentligt med föregående socken. Uppgift om förekomst av tall saknas dock.

Onsala sn. Utmarken var bergig, trädlös och på många ställen ljungintagen. — Ängarna saknade i regel träd och buskar. Dock finnes från enstaka hemman uppgift om förekomst av ek, al, slån och viden i ängen.

Hanhals sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, var mycket bergig och saknade skogsvegetation. — Inägorna voro också trädlösa, om man undantar enstaka förekomster av ek, al, asp och pil i ängar och beteshagar.

Fjärås sn. Utmarken i denna vidsträckta socken intogs till större delen av nakna berg samt trädlösa ljungmarker och mossar, men skogar träffades ock på vissa ställen å densamma. De största skogarna lågo norr om sjön Lygnern och voro:

Kärra och Råabo skogar, sammansattes företrädesvis av gammal ek samt yngre tall och gran.

Rossareds och Ålgårda-Fagareds skogar. Dessa voro ek- och bokskogar, i vilka tall ställvis förekom insprängd.

Skogen »Dagsnäs åhs». Denna skog — ursprungligen en ekskog — redovisas i skogsrannsakningsprotokoll från slutet av 1600-talet och början av 1700-talet med betyget »nästan ingen skog til någon tienligheet».

Dessutom träffades en utmarksskog strax söder om Lygnern, mellan hemmanet Gäddevik och Skärsjön. Denna skog, vanligen kallad skogen vid »Fiäråhs Lögners väg», bestod av ek och yngre bok. — Inom socknens västra delar voro inägorna till många hemman fullständigt trädlösa. (Vid säterierna Tjolöholm och Dal funnos dock stora beteshagar, i vilka å det förra stället ek och al samt å det senare bok, ek och al uppträdde i stor myckenhet.) Inom socknens östra delar förekommo däremot björk, al och ek allmänt i ängarna.

Förlanda sn. Utmarken bestod företrädesvis av »grof liungmark med mycken alf, berg och sumpiga liungmossar». Av utmarksskogar träffades egentligen endast en, nämligen den s. k. Sönnerskog, som låg i socknens sydöstligaste hörn. Denna bestod av »någon gaml. ofrucktbarande Eker med någon ung Ek som är planterat och kring stängd». — Ängarna vid de olika hemmanen voro nästan genomgående trädbevuxna. Allmännast förekommo björk, al och ek, men bok, ask, asp, rönn och hassel träffades även fastän i mindre omfattning.

Idala sn. Utmarken intogs till största delen av ett sammanhängande skogsområde, den s. k. Idala skog, men dessutom träffades »bergfull liungmarck». Idala skog sammansattes i västra delen företrädesvis av ek, björk och al samt i östra av ung tall och gran. — Ängarna voro i regel bevuxna med allehanda lövträd, såsom ek, björk, ask och hassel.

Gällinge sn. Utmarken var »upfylld med grofwa stenar, berg, liung och mossar. Skog ingen, utan måste köpa timmer 3 mihl ifrån Zädela (= Sätila) i Marks h^d, Wed 1 mihl, dock hafwer de torfskiörd och eneris på utmarcken till nödtorft at bränna».¹ — Ängarna voro i allmänhet bevuxna med ek, al och björk, men dessutom förekommo på sina håll asp, ask och hassel.

Ölmevalla sn. Utmarken, som var gemensam för Ölmevalla, Landa och Gällinge socknar, var fullständigt trädlös och intogs av berg, ljun- och torvmarker samt grässlätter. — Inägorna voro också i allmänhet trädlösa. Endast från ett fåtal ställen finnes uppgift om mindre förekomster av al och ek.

Landa sn. Överensstämde i allt väsentligt med föregående.

Frillesås sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, bestod företrädesvis av trädlösa berg samt steniga ljun- och gräsmarker. Av utmarksskogar fanns inom socknen egentligen endast en, benämnd Gunnerås- eller Frillesåsskogen, som låg inom socknens östra del. Denna var en äldre, gles, ljunrik bokskog. — Ängarna voro i huvudsak av samma beskaffenhet som i Idala.

Viske härad.

Stråvalla sn. Utmarken var trädlös och i stor omfattning ljungintagen. — Även inägorna till de olika hemmanen voro till största delen trädlösa. Endast för enstaka gårdar finnes uppgift om förekomst av ek och al.

Värö sn. Utmarken, som var samfälld för hela socknen, var skoglös utom längst i öster, där ett smalt kantparti av den s. k. Veddige Västerskog föll inom socknen. Detta lilla skogsområde bestod av yngre bok. — Inägorna till hemmanen inom

¹ Enligt POLHEIMERS besiktningssprotokoll av 1791—92 skulle dock denna socken »fordom haft vackra Eke och Furu Skogar».

socknens västra delar saknade trädvegetation. Däremot voro ängarna inom socknens östra delar ofta be vuxna med ek, al och björk, samt på enstaka ställen även med ask, lind och hassel.

Veddige sn. Utmarken, som var samfälld för hela socknen, bestod dels av trädlösa berg, mossar, skarpa ljunmarker och grässlätter, dels av ett antal skogsområden. Av dessa senare voro nedanstående de viktigaste:

Veddige Västerskog. Denna bestod av »ung dock af Creaturen förderfwad Bokskough». Tidigare hade Veddige Västerskog varit betydligt större än vid ifrågasvarande tidpunkt, men stora områden hade under de senare decennierna av 1600-talet övergått till ljunghed.

Veddige Österskog (eller Jerlöva skog). Denna utgjordes delvis av lövskog med bok, ek, björk och al, delvis av tallskog.

Vabränna och Björkhults skogar. Dessa sammanhängde med föregående skog. Vabränna skog sammansattes av tall.

Veddige Sönnerskog var en gran-tallskog med inslag av björk och al samt något planterad ek. Denna skog låg i socknens sydöstligaste hörn intill gränsen mot Sällstorps socken.

Ängarna till de olika hemmanen voro i allmänhet be vuxna med något ek, björk, al samt på enstaka ställen även hägg och hassel.

Sällstorp sn. Liknade i skogsgeografiskt hänseende mycket föregående socken. Av utmarksskogar fanns dock endast en, Sällstorps Norrskog, som var en tallskog i vilken ek, björk och al förekommo insprängda. Denna skog låg i socknens norra del och gränsade intill Veddige Sönnerskog.

Ås sn. Utmarken, som var rik på berg och försumpningar, var i allmänhet fullständigt trädlös. Endast nära Ö. Derome fanns någon skogsväxt på utmarken, och denna bestod av låg och senvuxen bok. — Ängarna till de olika hemmanen voro också trädlösa eller trädfattiga. Av förekommande trädslag var alen det allmännaste, men ek, asp, rönn, hägg och hassel träffades också.

Himle härad.

Torpa sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, var till största delen trädlös. — Inägorna voro också trädlösa inom socknens västra delar, men inom de östra förekommo ek, hassel och al i vissa ängar.

Lindberg sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, var i allmänhet trädlös och bestod av kala berg, sumpiga strandängar, ljunmarker, grässlätter och torvmarker. På Getterön utanför Varberg hade dock tidigare funnits vacker ekskog. Denna hade emellertid avverkats mellan åren 1690—1721 för att lämna virke till Varbergs fästning och Lindhofs kungsladugård (se vidare härom i N. BIERKE 1918, sid. 216). — Ängarna till de flesta hemmanen voro trädbe vuxna, ehuru sparsamt. De allmännast förekommande trädslagen voro ek, al, asp och hassel.

Stamnared sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, var trädlös och bestod till största delen av berg, stenig ljunmark och mossar. — Ängarna omfattade dels friska och dels fuktiga marker. Å de förra träffades ofta ek, hassel, björk och lind; å de senare al.

Valinge sn. Överensstämde i norra och östra delarna i allt väsentligt med Stamnared sn och i södra och västra delarna med Lindberg sn.

Skällinge sn. Utmarken var rik på berg och sten samt i stor omfattning ljunintagen. Skogar — huvudsakligen av bok — träffades egentligen endast

inom socknens östra delar. De viktigaste av dessa skogar voro: Vik och Björknäs skog, Slåne (el. Skällinge) skog samt Ellingeberg, Övre och Nedre Lia skogar. — På ängarna till de olika hemmanen träffades ofta ek och björk, men stundom också al.

Nösslinge sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, bestod i stor omfattning av skarp och stenig ljunngmark. På flera ställen förekommo dock mindre bokskogar. — Ängarna voro ofta bevuxna med ek och björk samt ställvis även al.

Rolfstorp sn. Den västra delen av socknen var i stor omfattning uppodlad eller överförd till ängar och beteshagar. Denna del av socknen var följaktligen ganska trädfattig. Al, ek, björk och hassel förekommo dock på vissa ställen. Den östra delen av socknen intogs till största delen av ett bokskogsområde, inom vilket Mutene skog spelade den största rollen.

Grimeton sn. Överensstämde i allt väsentligt med föregående socken.

Gödestad sn. Denna socken var av alla uppgifter att döma nästan fullständigt trädlös. Endast från Anders Perssons gård i Gödestads by finnes uppgift om »liten ahlelund i gierdet».

Hunestad sn. Även denna socken var trädlös; om man undantar enstaka ekar, aspar och alar vid vissa gårdar.

Träslöv sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen och Varberg stad, utgjordes av en »mycket stenig, skarp och mager ljunngwall, full med höga berg, sumpiga och tufwiga ljunngmossar, och förslår litet till muhlbete för de monga intressenter skuld. Skoug ingen, Timmer kiöpas $2\frac{1}{2}$ mihl bort. För detta har varit torfskiörd på utmarken, men är nu så utskurin at de ock wed 1 mihl bort i Grimetonz sⁿ kiöpa nödgas». — Ängarna vid de olika hemmanen voro i allmänhet trädlösa. Dock träffades i några av desamma starkt vindpinade, buskformiga exemplar av ek, björk, asp och al.

Spannarps sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, bestod till största delen av trädlös ljunngmark. — Inägorna voro också trädlösa, om man undantar vissa ängar och beteshagar, i vilka ek, björk, al, ask, sälg, asp eller pil förekommo.

Tvååker sn. Utmarken intogs av grässlätter, ljunngmarker, torvmarker etc. Den var i stor utsträckning trädlös; dock träffades på vissa ställen ek, björk, asp och al. — Ängarna till de olika hemmanen voro i stor omfattning trädbevuxna, framför allt med ek, björk och al; i vissa ängar ingingo dessutom asp, apfel, ask och bok. Det sistnämnda trädslaget förekom vid Pixsjö och Järnmölle.

Faurås härad.

Källsjö sn. Utmarken bestod till största delen av trädlösa ljunngmarker, berg och skogsområden. De senare intogos dels av bokskogar och dels av barrskogar av tall och något gran. — Ängarna vid de olika hemmanen voro av mycket växlande beskaffenhet. Vissa voro lövängar med björk, ask, hassel och nyponbuskar eller ekbackar, andra starrmossar och madmarker.

Fagered sn. Utmarken inom denna socken var i mycket stor omfattning skogbevuxen. Mest förekommo gran- och tallskogar, men på vissa ställen träffades även smärre bok- och ekskogar. Fagered var vid denna tidpunkt Hallands skogrikaste socken, och sockenborna hade i skogen en viktig inkomstkälla. Både ved och timmer såldes från Fagereds skogar, och dessutom förekom tjärbränning. Som ett ytterligare tecken på socknens skogrikedom kan nämnas, att svedjebruk

där stundom idkades. På grund av utmarkens stora rikedom på »tät-wuxin furu och grahn... som gifwer för Creaturen mager och ringa bet» nödgades men »taga boskappen borrt om sommaren på främmande muhlbete». — Ängarna voro också nästan genomgående tämligen rikligt trädbevuxna. Oftast förekommo ek, björk, gran och hassel, men även asp, bok, tall, lind och al träffades på sina håll.

Gunnarp sn. Utmarken intogs förutom av mossar och liknande impediment dels av ljunmarker och dels av bok- och barrskogar. Ljunmarkerna voro antingen kala eller glest trädbevuxna, framför allt med tall och gran. Bokskogarna träffades tämligen jämnt spridda över socknen; barrskogarna åter voro företrädesvis bundna till de östra delarna. De största bokskogarna lågo i närheten av Bossflaten och Sundhult. — Ängarna till de olika hemmanen voro i ganska stor omfattning trädbevuxna. Framför allt träffades ek, björk och al, men även bok, tall och gran förekommo i vissa ängar.

Gällared sn. Utmarken bestod till stor del av steniga och blockrika ljunmarker samt mossar. Skog förekom endast i begränsad omfattning och utgjordes för det mesta av små bokhult. I norra delen av socknen omkring byarna Stora Backa, Klackebo och Skärshult funnos även barrskogar. — Ängarna voro av mycket växlande naturbeskaffenhet och i allmänhet bevuxna med ek, björk och al.

Ullared sn. Utmarken bestod dels av steniga ljunmarker, berg och mossar, dels och i ganska stor omfattning av bokskogar. — Ängarna voro även här i regel trädbevuxna, framför allt med ek, björk, al, bok, asp, ask och hassel.

Svarträ sn. Denna socken bestod i sina södra och östra delar företrädesvis av steniga ljunmarker och mossar. De norra och västra delarna intogos däremot av ett nästan sammanhängande bokskogsområde. — Ängarna till de olika hemmanen voro oftast trädbevuxna, framför allt med björk och ek.

Okome sn. Utmarken, som var samfärd för hela Okome och Gällared socknar, bestod till större delen av trädlös, stenig och bergig ljunmark samt mossar. I socknens östra del träffades emellertid tvenne större, mera utpräglade bokskogsområden: Okome Norrskog och Rävige skog. — Ängarna inom denna socken voro ofta trädlösa, men i vissa fall träffades ek, björk, bok, asp och al.

Köinge sn. Utmarken bestod i stor omfattning av steniga ljunmarker och mossar. Endast i socknens norra och sydvästra delar förekommo utmarksskogar. I norra delen träffades »Köinge bokskog» samt i sydvästra delen vid Ranered och Hakestad smärre ekskogar. — Ängarna voro ofta glest trädbevuxna, framför allt med björk, ek och al.

Dagsås sn. Utmarken bestod av bokskogar, torvmarker och trädlösa, enrika ljunmarker. Ett sammanhängande bokskogsområde (Öströ skog) träffades i socknens östra del mellan Skär-, Otter- och Rydsjöarna. — Inägorna till de flesta hemmanen voro i stor omfattning trädbevuxna, framför allt med ek och björk, men i mindre omfattning också med bok, asp, al och »körsbärsträd».

Sibbarp sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, bestod av trädlösa, stenbundna ljunmarker, mossar och skogar. De sistnämnda träffades framför allt i norra delen av socknen, där en nästan sammanhängande bokskog utbredde sig norr om Åstad. Smärre bokhult funnos dessutom i södra delen av socknen, t. ex. vid Jällsjö, Frigärde, Karlsberg och Guttared. — På inägorna till de olika hemmanen träffades ofta ek, björk och al.

Ljungby sn. Utmarken bestod av trädlösa ljun- och mossmarker samt grässlätter. — Inägorna, särskilt ängarna, voro däremot i ganska stor omfattning

trädbevuxna, framför allt med ek, björk och al. Vid Hällерup, Skararp, Hermans-torp, Lastad och Attarp bildade eken verkliga lundar.

Alfshög sn. Denna socken liknade i allt väsentligt föregående socken. Även här förekommo eklundar, t. ex. vid Dalsgård, Vallby och Salltorp.

Morup sn. Utmarken bestod till största delen av ljunmarker, grässlätter och sumpmarker. Den var i regel fullständigt trädlös. Endast vid Sotared fanns trädväxt å utmarken, och denna utgjordes av tall. — Ängarna voro antingen träd-lösa eller bevuxna med björk och al samt här och var något ek, lind, ask och asp.

Stafsinge sn. Utmarken bestod företrädesvis av trädlösa grässlätter, ljun- och sumpmarker. — Ängarna voro däremot i flera fall trädbevuxna, framför allt med ek, björk och al.

Vinberg sn. Utmarken liknade föregående sockens. — Inägorna voro i regel trädlösa. Uppgift om förekomst av lövträd (al, björk och asp) finnes endast för Vinbergs prästgård, Slätteberg och Sannagård.

Årstad härad.

Krogsered sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, intogs till största delen av trädlösa, blockiga ljunmarker samt mossar. Smärre skogar förekommo också. Dessa bestodo företrädesvis av bok, men även av tall och gran. Det sistnämnda var särskilt fallet i socknens östra del, (t. ex. omkring Stixered, Forshult, Givhult, Allbäckshult, Skallekulla och Övre Långhult). — På inägorna förekom i regel trädväxt, framför allt av ek, björk, al och bok, men även, ehuru i mindre omfattning, av asp, ask och hassel.

Drängsered sn. Utmarken, som var gemensam för hela socknen, intogs till huvudsaklig del av trädlösa, steniga ljunmarker samt mossar. På flera ställen träffades emellertid skogar. Dessa sammansattes företrädesvis av bok, men inom socknens östra delar också av tall och gran. — Även inägorna till de olika hemmanen voro i icke obetydlig omfattning trädbevuxna. De viktigaste trädslagen voro ek, bok, björk och al, men även asp och tall förekommo på sina håll.

Askome sn. Utmarken bestod förutom av berg och mossar företrädesvis av trädlösa ljunmarker. Verklig skog och då av bok träffades inom socknens mellersta och östra delar, såsom vid Tenlingsbo, Bökås, Klev, Fylleklev och Myckhult. — Dessutom voro flera ängar och beteshagar trädbevuxna, framför allt med ek, björk, bok och al.

Vessige sn. Utmarken bestod i stor omfattning av trädlösa ljunmarker, men ganska betydande utmarksskogar av ek eller bok träffades också, särskilt i socknens nordöstra delar (såsom omkring Grimshult, Björsered, Sjösgärde, Lya och Sjönnestad). — Inägorna till flertalet hemman voro något trädbevuxna, framför allt med ek, bok, björk och al.

Abild sn. Utmarken bestod av trädlösa ljunmarker, berg, mossar och bokskogar. — Inägorna voro i icke obetydlig omfattning trädbevuxna. Ek, bok, björk och al förekommo sålunda ganska allmänt i ängar och beteshagar.

Asige sn. Utmarken intogs förutom av berg och torvmarker av trädlösa ljunmarker och bokskogar. Ljunmarkerna förhärskade inom socknens västra delar och bokskogarna inom de östra. — Ängarna till vissa hemman voro fullständigt trädlösa, till andra glest bevuxna med ek, björk och al.

Årstad sn. Utmarken »af liung och mager gräswall, blandt stora berg med intet slags skog bewuxen». — I ängar till flera hemman träffades emellertid ek, björk och al samt vid Blixtorp och Särestad även något bok.

Skrea sn. Utmarken, som var nästan helt trädlös, bestod företrädesvis av ljung- och sumpmarker samt flygsandsfält. — Inägorna till de olika hemmanen voro också i stor omfattning trädlösa; dock förekommo här och var i ängar och beteshagar något björk, al, ek och asp.

Slöinge sn. Utmarken bestod till största delen av trädlösa, enrika ljungmarker. — Inägorna voro däremot i viss omfattning bevuxna med ek, björk och al. I Sällora på Nils Larssons gård förekom också äldre tall i en beteshage.

Eftra sn. Utmarken bestod företrädesvis av ljungmarker, flygsandsfält samt låga bergkullar. Den var rik på enbuskar, men saknade träd, om man undantar lågt och vindpinat ekkratt, som förekom på enstaka ställen. — På inägorna träffades här och var något ek, björk och al i låga och av havsvindarna deformationerade individ.

Halmstad härad.

Kinnared sn. Utmarken bestod företrädesvis av enrika ljungmarker, torvmarker och bokskogar. De sistnämnda voro framför allt tillfinnandes inom socknens norra och västra delar, såsom vid Ballabo och Tovared. — Ängarna voro oftast bevuxna med björk och al, men dessutom träffades på sina håll bok, tall, gran och ek.

Torup sn. Utmarken intogs i stor omfattning av skogar, men dessutom funnos trädlösa eller trädfattiga ljungmarker och torvmarker. Det största sammanhängande skogsområdet var den s. k. Örken i socknens sydöstra del. Örken sammansattes i norr företrädesvis av tall, och i söder av bok. Inom dess centralparti fanns även gran. Övriga inom socknen förekommande skogar voro av mycket växlande storlek och utgjordes dels av bokskogar, dels av barrskogar. — Ängarna voro i allmänhet trädbevuxna, och av ingående träd märktes särskilt björk, ek, bok, al, asp och tall.

Slättåkra sn. Utmarken, som var samfälld för större delen av socknen, bestod av bokskogar samt ljungmarker, mossar och berg. De viktigaste bokskogarna lågo i socknens södra delar och utgjordes av: östligaste partiet av den för övrigt till största delen i Getinge och Kvibille socknar liggande Frostorps skog, nordligaste partiet av Styringe skog och vidare Spenshult skog. En stor bokskog, den s. k. Döbla skog, fanns dessutom inom socknens norra del. Denna skog hade dock vid ifrågavarande tidpunkt till följd av kraftiga avverkningar på många ställen börjat övergå till ljunghed. — Ängarna till de olika hemmanen voro i regel trädbevuxna. Oftast träffades bok, björk, ek och al i desamma, men stundom även asp, hägg och rönn. Vid Spenshult växte alm.

Getinge sn. Utmarken inom socknens västra delar intogs företrädesvis av trädlösa ljungmarker och i dess östra i stor omfattning av bokskogar. Bokskogarna tillhörde skogskomplexet Frostorps skog. — På inägorna, särskilt ängarna, förekom trädväxt, framför allt av ek, björk och al.

Kvibille sn. Utmarken intogs dels av »bergefull och stenig liungmark», dels av torvmarker samt björk- och bokskogar. De viktigaste av dessa senare skogar voro de delar av Frostorps och Styringe skogar, som föllo inom socknen. — Inägorna till de olika hemmanen, särskilt ängar och beteshagar, voro i stor omfattning trädbevuxna. Framför allt träffades ek, men också björk, al och hassel. Ek fanns särskilt rikligt å Biskopstorps inägomarker.

Rävinge sn. Utmarken bestod till största delen av trädlösa gräs- och ljungmarker. — Inägorna voro också i stor omfattning trädlösa. Endast från ängar

tillhörande Folkestad by finnes uppgift om en mera betydande lövträdsförekomst (av ek, björk och al).

Steninge sn. Utmarken bestod, förutom av den stora Undarsmossen, företrädesvis av trädlösa berg och ljunmarker. — Inägorna (särskilt ängarna) voro dock i icke obetydlig omfattning trädbevuxna. Oftast träffades ek, björk och al, men på en del ställen även ask, asp och sälg.

Harplinge sn. Utmarken, som var samfälld för hela socknen, intogs till största delen av tuviga och på enbuskar rika ljunmarker. Dessutom funnos mossar, flygsandsfält och berg. Utmarken var till allra största delen trädlös. — På inägorna förekom dock flerstädes skogsväxt och i vissa fall till och med ganska riklig sådan. Framför allt träffades ek, men också björk, al, bok och asp. Harplinge var vid denna tid den på ek rikaste kustsocknen i Halland, och eken bildade där på flera ställen verkliga lundar.

Söndrum sn. Utmarken bestod till största delen av trädlösa ljunmarker, grässlätter, berg och flygsandsfält. — I ängarna träffades däremot i allmänhet någon trädväxt, särskilt av al och björk, men ställvis även ek.

Vapnö sn. Utmarken bestod av trädlösa ljunmarker, grässlätter och torvmarker. — Inägorna, särskilt ängarna, voro däremot i viss omfattning bevuxna med björk, al, asp och ek.

Holm sn. Liknade i allt väsentligt föregående socken.

Övraby sn. Liknade i allt väsentligt föregående socken. Något skog fanns dock vid Sperlingsholm.

Tönnersjö härad.

Enslöv sn. Utmarken till denna vidsträckta socken intogs i stor omfattning av skogar, men dessutom funnos ljunmarker, gräsbundna stenbackar, berg och torvmarker. Skogarna hade sin största utbredning inom socknens norra och östra delar, men saknades ej heller i de västra. De uppbyggdes i främsta rummet av bok; men ek, björk, al och tall förekommo också. Det sistnämnda trädslaget fanns dock endast inom socknens nordöstra delar. Ljunmarkerna hade sin största utbredning inom socknens södra och centrala delar. — Ängarna vid de olika gårdarna voro nästan genomgående trädbevuxna, framför allt med ek, björk och al, men i många fall även med bok, hassel, tall och asp.

Breared sn. Denna socken liknade i många hänseenden föregående socken. Utmarken bestod sålunda av ganska vidsträckta skogar, ljunmarker, stenbackar och torvmarker. Skogarna hade sin största utbredning i socknens norra och centrala delar, men funnos också i socknens södra del. Skogarna sammansattes företrädesvis av bok, men dessutom träffades ek, björk, al och tall. Det sistnämnda trädslaget uppträdde som skogbildande endast inom socknens norra del och där framför allt i ett ca 3 km brett bälte längs Smålandsgränsen. Ljunmarkerna hade sin största utbredning i socknens sydvästra delar och torvmarkerna i de sydöstra. — Ängarna voro i stor omfattning trädbevuxna, och samma trädslag som i Enslöv förekommo.

Tönnersjö sn. Utmarken intogs till största delen av ljunmarker, stenbackar och torvmarker. Utmarksskogar träffades egentligen endast inom ett tämligen smalt bälte, som gick i nord—sydlig riktning i socknens mitt (se kartan 2, tavla 1). Dessa skogar sammansattes företrädesvis av bok, men i viss omfattning också av ek och björk. Torvmarkerna hade en mycket stor utbredning inom socknens östra delar. — Ängarna voro oftast trädlösa. Dock förekom i en del ängar trädväxt, framför allt av björk och ek, men även av al, bok, asp och rönn.

Snöstorp sn. Utmarken bestod nästan helt av ljungmarker, stenbackar och torvmarker. Utmarksskogar förekommo alltså endast ytterst sparsamt.¹ — I ångar och beteshagar träffades dock trädväxt, framför allt av björk, al och ek, men även — fastän i mindre omfattning — av asp, rönn och hagtorn.

Trönninge sn. Denna socken var av allt att döma nästan fullständigt trädlös både vad inägor och utmark beträffar. Utmarken bestod av grässlätter, ljungmarker och flygsandsfält.

Eldsberga sn. Utmarken bestod av vidsträckta trädlösa ljungmarker samt närmast kusten av flygsandsfält med dyner. Skog förekom endast omkring Stjärnarp, och denna sammansattes företrädesvis av björk. — Ångarna inom socknen saknade i regel trädvegetation.

Höks härad.

Veinge sn. Utmarken bestod liksom i Tönnersjö socken företrädesvis av trädlösa ljungmarker, stenbackar och torvmarker. Utmarksskogar av bok eller ek träffades dock på vissa ställen, framför allt i ett bälte, som i likhet med vad förhållandet var i Tönnersjö socken gick i nord—sydlig riktning i socknens mitt. De viktigaste av dessa utmarksskogar voro:

Söderskogen (se kartområde 398 å karta 2, tavla 1). Denna bestod av ek.

Göstorp el. Alekärrskog (se kartområde 392 å karta 2, tavla 1). Denna skog, vilken omfattade trenne mer eller mindre skilda områden (Västra, Östra och Södra skogarna), var företrädesvis en bokskog.

Kårarp skog. Denna skog, som intog ett relativt stort område i socknens södra del, var huvudsakligen en ekskog. Bok förekom dock på vissa ställen i densamma.

Några mindre skogsområden funnos även i socknens östra del. Av dessa må särskilt nämnas: Ebbared skog (ek-bokskog mellan Lossabygget och Erkeshult), Rävshult skog (bokskog omkring Hultabygget och Glastorp) samt skogen mellan Pukabygget och Killeberg i socknens östra del. — Ångarna vid de olika gårdarna saknade i allmänhet trädväxt eller var densamma mycket sparsam. Uppgift om förekomst av björk, ek, asp, bok, rönn och al finnes dock för några ångar. På ångar vid Eslared (i socknens nordöstra del) växte även tall.

Knäred sn. Utmarken intogs av skogar, ljungmarker, stenbackar och torvmarker. De förstnämnda hade en icke obetydlig utbredning (se karta 2, tavla 1). Skogarna sammansattes företrädesvis av bok, men ek- och tallskogar funnos även. De senare voro huvudsakligen bundna till gränstrakterna mot Småland och uppträdde där framför allt vid Egarnehult och Putsered. — I ångarna förekom oftast trädväxt, särskilt av björk och ek, men också — ehuru i betydligt mindre omfattning — av bok, al, asp och rönn.

Tjärby sn. Denna socken var av allt att döma fullständigt trädlös, både vad utmark och inägor beträffar. Utmarken bestod till betydande del av tuviga ljungmarker.

Laholm sn. Utmarken bestod av vidsträckta ljungmarker samt närmast kusten av flygsandsfält med dyner. Utmarken var trädlös, utom längst i öster nära Kattarp, där något ekkratt fanns. — Inägorna voro likaledes nästan genomgående trädlösa. Endast för tre hemman lämnas i landsbeskrivningen uppgift om något ek, al eller björk i ången.

Ysby sn. Utmarken bestod till största delen av trädlösa, tuviga ljungmarker.

¹ Enligt »Topogr. och stat. uppg. om Halmstads län» 1847, sid. 77 funnos vid Skedala fordom stora bok- och furuskogar.

Av utmarksskogar träffades egentligen endast trenne. Dessa lågo i socknens östra del (se karta 2, tavla 1). Den västligaste av dessa, som gick under namnet Gosterbyggets fäladsskog, sammansattes företrädesvis av äldre ek; de båda övriga voro bokskogar. Av dessa senare benämndes den större, till Hjärnered by hörande skogen, Munkaskog. — Ängarna till de olika hemmanen voro i regel mycket trädfattiga, en del t. o. m. helt trädlösa. Där träd förekommo, märktes företrädesvis al, björk, ek och asp.

Ränneslöv sn. Utmarken till denna socken bestod ävenledes till största delen av trädlösa ljunmarker. Utmarksskogar funnos endast i socknens nordöstra och sydöstra hörn. Den nordöstra skogen, vanligen kallad Perstorps skog, var företrädesvis en bokskog; den sydöstra, vilken låg i närheten av Flammabygget och Ekesbygget, sammansattes av bok och ek. — Inägorna, särskilt ängarna, voro ofta trädbevuxna, framför allt med ek, björk, asp och al. Vid By bildade eken verkliga lundar.

Hishult sn. Om denna socken lämnas endast få upplysningar i landsbeskrivningen och i andra samtida skriftliga urkunder. Man blir därför beträffande denna socken nästan enbart hänvisad till de uppgifter, som lämnas å SÖDERLINGHS karta av år 1691. Av denna karta framgår, att skogen vid ifrågavarande tidpunkt hade en ganska stor utbredning inom socknen. Om vilka trädslag, som uppbyggde skogarna, lämnar dock kartan endast knapphändiga upplysningar. De viktigaste av dessa äro, att tallskog fanns i socknens sydöstra del, samt att björk, bok och ek funnos inom socknen. Utom skogar träffades även ljung- och torvmarker. Ljungmarker intogo sålunda exempelvis vissa områden omkring Hishults kyrka och N. Össjö.

Våxtorp sn. Utmarken bestod av trädlösa ljunmarker, stenbackar, grässlätter och skogar. De senare träffades dels på Hallandsåsen och dels på några ställen i socknens östra del. Dessa utmarksskogar bestodo företrädesvis av bok, men också av ek och björk. Detta senare var särskilt fallet med Egla skog, som låg mellan Krogshult i norr och Stackarp i söder. — Ängarna till de olika hemmanen voro ofta bevuxna med björk, ek och al samt på Hallandsåsen dessutom med bok.

Skummeslöv sn. Utmarken bestod av trädlösa grässlätter, ljung- och torvmarker samt flygsandsfält. Skogar saknades fullständigt. — Även inägorna voro till största delen trädlösa; endast enstaka björkar förekommo i en del ängar.

Hasslöv sn. Utmarken intogs av skogar, ljung- och torvmarker samt grässlätter. Skogarna, vilka huvudsakligen sammansattes av bok, lågo på Hallandsåsen. — Ängarna vid de olika gårdarna voro ofta bevuxna med björk, ek och al samt på Hallandsåsen även med bok.

Östra Karup sn. Liknade i allt väsentligt föregående socken. Dock förekommo flygsandsfält närmast kusten.

Uppgifter om ved-, stängselvirkes- och timmerförsörjningen i Halland vid tiden omkring år 1700.

Angaben über die Brennholz-, Zaunholz- und Bauholzversorgung in Halland während der Zeit 1685—1730.

Uppgifterna äro hämtade dels ur beskrifningar till geometriska kartor från tiden 1685—1730, dels ur jordrevnings- och avmätningsprotokollet (upprättat av J. SÖDERLINGH) av åren 1687—89.

Socken Kirchspiel	V e d Brennholz	Stängselvirke Zaunholz	Byggnadstimmer Bauholz
1	2	3	4
FJÄRE HÄRAD			
Fjärås.....	dels hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från Västergötland (Marks härad); ofta användes även enris, som »sammanskrapades» på utmarken	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad); en del av detta timmer hade flottats över sjön Lygnern
Frillesås.....	hämtades från trädbevuxna ängar (i samband med ängsröjningar), och från Frillesås (el. Gunnerås) fåladsbokskog; ofta användes enris	hämtades från Frillesås (el. Gunnerås) fåladsbokskog	köptes från Västergötland (Marks härad) 2—5 mil bort
Förlanda.....	dels hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från Västergötland (1 ½ mil bort); ofta användes enris	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) 1 ½—2 mil bort
Gällinge.....	dels hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från Idala sn; ofta användes enris	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) 3—4 mil bort
Hanhals.....	köptes från Västergötland (Marks härad) och transporterades till socknen genom flottning över Lygnern och i Rolfsån.....	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) och transporterades till socknen genom flottning över Lygnern och i Rolfsån
Idala.....	hämtades från Idala fåladsskog och trädbevuxna ängar inom socknen	hämtades från Idala fåladsskog	hämtades från Idala fåladsskog
Landa.....	ofullständiga uppgifter...	inga uppgifter...	inga uppgifter
Lindome.....	hämtades från fåladsskogarna Lindome Norr- och Söderskog samt trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	dels hämtades från nämnda fåladsskogar, dels köptes från Västergötland (Marks härad)
Onsala.....	köptes 3 mil bort.....	inga uppgifter...	köptes 3—4 mil bort

1	2	3	4
Släp.....	hämtades från trädbevuxna ängar i socknen; ofta användes enris	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) 2 mil bort
Tölö.....	köptes från Västergötland (Marks härad) 2—4 mil bort	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) 2—4 mil bort
Vallda.....	ofullständiga uppgifter; uppgift finnes dock från Vallda by om att ved köptes 1½ mil bort	inga uppgifter...	ofullständiga uppgifter; uppgift finnes dock från Vallda by om att timmer köptes 2½ mil bort
Älvsåker.....	hämtades från Älvsåker fåladsskog	inga uppgifter...	hämtades från Älvsåker fåladsskog
Ölmevalla.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad)

VISKE HÄRAD

Stråvalla.....	inga andra uppgifter än att enris användes till bränsle	inga uppgifter...	inga uppgifter
Sällstorp.....	dels hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från Västergötland (1½ mil bort); ofta användes enris	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) 1½ mil bort
Veddige.....	dels hämtades från fåladsskogar och trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från Västergötland (1½—3 mil bort); ofta användes enris	hämtades från fåladsskogar inom socknen	klenare timmer erhöles från fåladsskogar inom socknen; grövre timmer köptes från Västergötland (Marks härad) 1½—4 mil bort
Värö.....	köptes ½—3 mil bort; stundom användes enris	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) 3—4 mil bort
Ås.....	köptes från Källsjö sn i Halland och Grimared sn i Västergötland; ofta användes enris	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad) 2—3 mil bort

HIMLE HÄRAD

Grimeton.....	hämtades från fåladsskogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	köptes från Västergötland
Gödestad.....	köptes 1 mil bort.....	inga uppgifter...	köptes 2½ mil bort
Hunnestad.....	köptes 1 mil bort.....	inga uppgifter...	köptes 3 mil bort
Lindberg.....	köptes från skogar i Grimeton och Skällinge sn	inga uppgifter...	köptes från Västergötland
Nösslinge.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad)
Rolfstorp.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	köptes 2 mil bort
Skällinge.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	inga uppgifter

1	2	3	4
Spannarp.....	hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad), 3 mil bort
Stamnared....	hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad), 1 ¹ / ₂ —2 mil bort
Torpa.....	köptes 2 ¹ / ₂ mil bort.....	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad), 3 mil bort
Träslöv.....	köptes från skogar i Grime-ton sn	inga uppgifter...	köptes 3—4 mil bort
Tvååker.....	hämtades företrädesvis från trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	köptes 4—5 mil bort
Valinge.....	köptes 1 mil bort.....	inga uppgifter...	köptes från Västergötland (Marks härad), 2 mil bort
FAURÅS HÄRAD			
Alfshög.....	hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	inga uppgifter
Dagsås.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
Fagered.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	hämtades från skogar inom socknen	hämtades från skogar inom socknen
Gunnarp.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	dels hämtades från tall- och gransskogar inom socknen, dels köptes från Västergötland	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från Västergötland (Kinds härad), 1—1 ¹ / ₂ mil bort
Gällared.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från grannsocknar	köptes ³ / ₄ —3 mil bort
Källsjö.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från Västergötland (Marks härad), 1 mil bort
Köinge.....	ofullständiga uppgifter...	inga uppgifter...	köptes 2—3 mil bort
Ljungby.....	dels hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes i grannsocknar	köptes 1 mil bort	köptes från Fagered sn eller från Västergötland (Kinds härad)
Morup.....	dels hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från grannsocknar	inga uppgifter...	köptes 4 mil bort
Okome.....	dels hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från Fagered, Ullared och Gunnarp sn	dels hämtades från skogar (särskilt bokskogar) inom socknen, dels köptes från grannsocknar	köptes från Fagered sn

1	2	3	4
Sibbarp.....	dels hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från frälsskogar $\frac{1}{2}$ —1 mil bort	inga uppgifter...	köptes från Fagered sn
Stavsinge.....	hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	inga uppgifter
Svarträ.....	hämtades från skogar (företredesvis bokskogar) inom socknen	inga uppgifter...	köptes från Fagered sn
Ullared.....	hämtades från skogar (företredesvis bokskogar) inom socknen	hämtades från skogar inom socknen	inga uppgifter
Vinberg.....	köptes $1\frac{1}{3}$ —2 mil bort...	inga uppgifter...	köptes från Fagered sn
ÅRSTAD HÄRAD			
Abild.....	ofullständiga uppgifter...	inga uppgifter...	inga uppgifter
Asige.....	erhölls från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	inga uppgifter
Askome.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
Drängsered....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	hämtades eller köptes från skogar inom socknen
Eftra.....	dels hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från grannsocknar 1—2 mil bort	köptes 1 mil bort	köptes 4—5 mil bort
Krogsered.....	erhölls från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	erhölls från skogar inom socknen	köptes från grannsocknar, t. ex. Gunnarp
Skrea.....	köptes $1\frac{1}{2}$ —2 mil bort...	inga uppgifter...	köptes 5 mil bort
Slöinge.....	hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	timmer av ek och bok köptes i Asige sn
Vessige.....	ofullständiga uppgifter...	ofullständiga uppgifter	köptes 4 mil bort
Årstad.....	ofullständiga uppgifter...	ofullständiga uppgifter	inga uppgifter
HALMSTAD HÄRAD			
Getinge.....	erhölls från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter...	köptes från Småland 6 mil bort
Harplinge.....	dels hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från grannsocknar	inga uppgifter...	köptes 5 mil bort
Holm.....	dels hämtades från trädbevuxna ängar inom socknen, dels köptes från grannsocknar	inga uppgifter...	köptes 5 mil bort
Kinnared.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	köptes från Småland	inga uppgifter

I	2	3	4
Kvibille.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
Rävinge.....	köptes huvudsakligen från Fröllinge skog i Getinge sn	inga uppgifter...	köptes från Torup sn
Slättåkra.....	köptes eller hämtades från skogar inom socknen	köptes eller hämtades från skogar inom socknen	inga uppgifter
Steninge.....	dels hämtades från trädbevuxna ångar inom socknen, dels köptes från Asige sn	inga uppgifter...	köptes dels från Småland, dels fr. Drängsered och Torup snr
Söndrum.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
Torup.....	dels hämtades från skogar och trädbevuxna ångar inom socknen, dels köptes från Småland	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från Småland	dels hämtades från skogar inom socknen (framför allt Örken), dels köptes från Småland
Vapnö.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
Övraby.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
TÖNNERSJÖ HÄRAD			
Breared.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ångar inom socknen	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från Småland (framför allt Femsjö sn)	köptes från Småland (framför allt Femsjö sn)
Eldsberga.....	köptes 1—2 mil bort.....	köptes 1—3 mil bort	köptes från Småland 3—5 mil bort
Enslöv.....	hämtades (eller köptes) från skogar och trädbevuxna ångar inom socknen	hämtades från skogar inom socknen	köptes 2 ½—3 mil bort
Snöstorp.....	dels hämtades från trädbevuxna ångar inom socknen, dels köptes från grannsocknar	köptes huvudsakligen från grannsocknar	köptes från Småland
Trönninge.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
Tönnersjö.....	dels hämtades från skogar och trädbevuxna ångar inom socknen, dels köptes från grannsocknar	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från grannsocknar	köptes 3—5 mil bort
HÖKS HÄRAD			
Hasslöv.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ångar inom socknen	inga uppgifter...	köptes från Småland 4—5 mil bort
Hishult.....	inga uppgifter.....	inga uppgifter...	inga uppgifter
Knäred.....	hämtades från skogar och trädbevuxna ångar inom socknen	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från Småland	klent timmer erhöles i någon omfattning inom socknen; grovt timmer köptes däremot från Småland 1—2 mil bort
Laholm.....	köptes från Veinge sn 1—1 ½ mil bort	köptes huvudsakligen från Småland	köptes från Småland 4—5 mil bort

1	2	3	4
Ränneslöv	inga uppgifter	inga uppgifter . . .	inga uppgifter
Skummeslöv	köptes 1 mil bort	köptes 1 mil bort	köptes 3 mil bort
Tjärby	köptes 1½ mil bort	köptes 1½ mil bort	köptes 3 mil bort
Veinge	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	dels hämtades från skogar inom socknen, dels köptes från Småland (Vrå och Torpa snr)	köptes från Småland
Våxtorp	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	hämtades huvudsakligen från skogar inom socknen	köptes 2½ mil bort
Ysby	köptes 1—1½ mil bort . . .	köptes 1—1½ mil bort	köptes 3 mil bort
Östra Karup	hämtades från skogar och trädbevuxna ängar inom socknen	inga uppgifter . . .	köptes från Småland

ANFÖRD LITTERATUR.

- AHLFVENGREN, FR. E. 1924. Hallands växter. — Lund (tryckt i Hälsingborg).
- ALMQUIST, JAN ERIC 1937. Svensk rätts införande i de under 1600-talet med Sverige inkorporerade danska och norska provinserna. — Svensk Juristtidning, årg. 22, sid. 3—14. Stockholm.
- ANDERSSON, GUNNAR 1903. Några drag ur de svenska skogarnes historia. — Skogsvårdsföreningens tidskrift, årg. 1, sid. 3—22. Stockholm.
- BARCHÆUS, ANDERS GUSTAF 1773. Underrättelser angående landthushållningen i Halland, samlade under en resa ... 1773. Utg. av Bert Möller. — Lund 1924 (Svenska bygder ... utg. av Jöran Sahlgren. Halland 3).
- BERNTSEN BERGEN, ARENT 1650—56. Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed. I: Jordegotzis Eyendom oc Herlighed. Köbenhafn 1650. II: Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed. Köbenhafn 1656.
- Betänkande med förslag till lagstiftning angående skogar å städer och enskilda tillhöriga flygsandsfält i Hallands län. — Statens offentliga utredningar 1936:30. Stockholm 1936.
- BEXELL, S. P. 1817—19. Hallands historia och beskrifning. D. 1—3. — Götheborg. (Ny uppl. utg. av tidn. Hallands redaktion. — Halmstad 1923—31.)
- BIERKE, N. 1915—18. Anteckningar om Halland. I: 1—3. II: 1—7 (a. u.). — Falckenberg.
- BOËTHIUS, B. & HECKSCHER, E. F. 1938. Svensk Handelsstatistik 1637—1737. — Stockholm.
- BORNEBUSCH, C. H. 1922. En Studierejse i Sverige. — Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark, Bd 6, sid. 378—392. København.
- BRUMMER, M. H. 1787. Kort Utdrag af alle Kongl. Förordningar, Resolutioner och Bref, rörande Skogarnes wård och nyttjande i Riket, samt Jagt och Diurfång. — Stockholm.
- BÄCKSTRÖM, P. O. 1884. Svenska flottans historia. — Stockholm.
- CARBONNIER, HENRIK 1934. Kulturgranskogens föryngring. — Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift, årg. 32, sid. 11—22. Stockholm.
- DE CHARLIERE, B. F. 1804. Halländska Åkerbruket, sådant som det är, och sådant som det borde och kunde blifwa. — Ny Journal uti Hushållningen 1804, sid. 3—23. Stockholm. (Omtryckt år 1811 i Götheborg under titeln »Om Halländska Åkerbruket».)
- DEICHMANN BRANTH, J. S. 1872. Fyrreskovens Undergang på Lesø. — Botanisk Tidsskrift, 2den Række, Bd 1. København.
- DU RIETZ, G. EINAR 1925. Die regionale Gliederung der skandinavischen Vegetation. Führer für die vierte I. P. E. — Svenska Växtsociologiska Sällskapets Handlingar. VIII. Uppsala & Stockholm.
- [ENGESTRÖM, J. O. T. von 1879.] Skogsstyrelsens underdåniga berättelse angående skogs- och jagtväsendet i Sverige intill år 1870. — Bidrag till Sveriges officiella statistik. Q. Skogsväsendet. 1. Stockholm.
- ERDTMAN, G. 1921. Pollenanalytische Untersuchungen von Torfmooren und marinen Sedimenten in Südwest-Schweden. — Arkiv för Botanik 17, nr 10. Uppsala.
- FISCHERSTRÖM, JOHAN 1761. Anmärkningar om Södra-Halland. — Kongl. Vetenskaps Academiens Handlingar för år 1761. Vol. XXII, sid. 230—242 och 258—280. Stockholm.
- FORSELL, CARL AF 1826. Beskrifning öfver Halmstads län eller Halland. — Stockholm.
- FRIES, ELIAS 1817—18. Flora Hallandica. — Lund.
- Hallands läns Hushållnings-sällskaps handlingar 1820, 1846, 1856, 1864—65, 1866—67, 1868 ff. — Halmstad, (årg. 1846 Götheborg).
- Hallands läns Hushållnings-sällskap 1812—1912. Ett bidrag till Hallands utvecklings-historia. [Utg. gn L. DANSTRÖM, G. EHRENBORG & E. GRUNDBERG]. — Halmstad 1912.
- HEMBERG, EUGEN 1904. Tallens degenerationszoner i södra och västra Sverige. — Skogsvårdsföreningens tidskrift, årg. 2, sid. 121—136 och 169—194. Stockholm.
- HESSELMAN, HENRIK & SCHOTTE, GUNNAR 1906. Granen vid sin sydvästgräns i

- Sverige. (Resümee in deutscher Sprache.) — Meddelanden från Statens skogs-försöksanstalt, H. 3, sid. 1—52. Stockholm.
- Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Hallands län Femårsberättelser 1822—1905. — Stockholm.
- »Landtman» 1787. Wälmente Anmärkingar öfwer Landthushållningen i Halland, och dess nuwarande Tilstånd. — Hushållnings Journal [utg. af Kongl. Sv. Patrio-tiska Sällskapet] för Majus, år 1787, sid. 399—414. Stockholm.
- LANGLET, OLOF 1935. Till frågan om sambandet mellan temperatur och växtgränser. (Resümee in deutscher Sprache.) — Meddelanden från Statens skogs-försöksanstalt, H. 28, sid. 299—412. Stockholm.
- 1937. Om miljö och ärtlighet samt om förutsättningarna för växtförädling av skogsträd. (Resümee in deutscher Sprache.) — Norrlands skogsvårdsförbunds tidskrift 1937, sid. 49—99. Stockholm.
- Lexikon, Historiskt-geografiskt och statistiskt, öfver Sverige. (Af G. HOGNER, G. P: N WESTERLING, G. THOMÉE m. fl.) Bd 1—8. — Stockholm 1859—69.
- LINDNER, JOHN 1925. Bohusländska skogsfrågor. — Göteborgs handels- och sjöfarts-tidning, 9 september 1925. Göteborg.
- 1935. Skogens krönika i Göteborgs och Bohus län. — Göteborg.
- 1937. Spontana grangiänsen i Göteborgs och Bohus län. — Ingår i: Geograf-dagarna i Göteborg 1937, sid. 59—64. Göteborg 1937.
- LINDQUIST, BERTIL 1931. Den skandinaviska bokskogens biologi. — Svenska Skogs-vårdsföreningens tidskrift, årg. 29, sid. 179—532. Stockholm.
- 1932. Den sydsandinaviska kulturgranskogens reproduktionsförhållanden. — Ibidem, årg. 30, sid. 7—38. Stockholm.
- MALMSTRÖM, CARL 1936. Kartor belysande skogens utbredning i Halland under olika tider. (Resümee in deutscher Sprache.) — Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift, årg. 34, sid. 295—315 o. 462—465. Stockholm.
- 1937. Tönnersjöhedens försökspark i Halland. Ett bidrag till kännedomen om syd-västra Sveriges skogar, ljunghedar och torvmarker. (Resümee in deutscher Sprache.) — Meddelanden från Statens skogsförsöksanstalt, H. 30, sid. 323—528. Stockholm.
- MONTIN, LARS 1766. Förteckning på de i Halland vildt växande Örtor, som äro säll-synta i Sverige, eller ock där ej tilförene blifvit fundne. — Kongl. Vetenskaps Academiens Handlingar för år 1766. Vol. XXVII, sid. 234—247. Stockholm.
- MÖLLER, P. VON 1871. Halländska herregårdar. — Halmstad.
- NORDIN, ERIK 1935. Nyfunnen idegransförekomst i Halland. — Sveriges natur, årg. 26, sid. 75—78. Stockholm.
- OPPERMANN, A. 1922. Skovfyrr i Midt- og Vestjylland. — Det forstlige Forsøgs væsen i Danmark, Bd 6, sid 139—336. København.
- OSBECK, PEHR 1776. Betydande Hinder uti Halländska Hushållningen och Botemedel däremot. — Physiographiska Sällskapets Handlingar, Del 1, sid. 57—64. Stock-holm.
- 1788. Utkast til Flora Hallandica. — Kongl. Götheborgska Wetenskaps och Witter-hets Samhällets Handlingar, Fjerde stycket, sid. 3—34. Götheborg.
- 1796. Utkast til Beskrifning öfver Laholms prosteri. Utg. av Bert Möller. — Lund 1922 (Svenska bygder utg. av Jöran Sahlgren. Halland 1).
- PFEIFF, G. 1937. Hallands län. — Ingår i: Sverige som skogsland, utgiven av W. Lothigius, sid. 249—257. Stockholm.
- RICHARDSON, JACOB 1752—53. Hallandia antiqua & hodierna, Thet är: Hallands, et af Götha Rikets Landskaper, Historiska-Beskrifning. I—II. — Stockholm.
- SCHAGER, NILS 1909. De sydsvenska ljunghedarna. — Ymer, årg. 29, sid. 309—335. Stockholm.
- SCHOTTE, GUNNAR 1921. Ljunghedarnas geografiska utbredning och produktionsmöjligheter. — Kungl. Landtbruksakademiens Handlingar och Tidskrift, årg. 60, sid. 237—250. Stockholm.
- 1923. Några ord om sydvästra Sveriges ljunghedar och deras produktionsmöjligheter. — Program för första nordiska skogskongressen i Göteborg 1923 samt svenska skogsvårdsföreningens 17:de exkursion till Halland, Småland och Väster-götland 4—8 juli 1923, sid. 7—16. Stockholm.
- SERNANDER, RUTGER 1902. Bidrag till den västskandinaviska vegetationens historia i relation till nivåförändringarna. — Geologiska föreningens förhandlingar, Bd 24, sid. 125—144 och 415—466. Stockholm.

- Skogsstyrelsens underdåniga berättelse ang. skogarne i riket 1870—82. Forts. av Domänstyrelsens underdåniga berättelse . . . 1883 ff. — Sveriges officiella statistik. Stockholm.
- [Skogssällskapet.] Berättelser öfver Skogssällskapets verksamhet. 1914 ff. — Göteborg. [Skogsvårdsstyrelsen i Hallands län.] Redogörelse öfver de enskilda skogarnas i Hallands läns landstingsområde tillstånd och skötsel samt skogsvårdsstyrelsens verksamhet år 1905. — Halmstad 1906.
- Skogsvårdsstyrelsens i Hallands läns landstingsområde berättelse för år 1906 ff. — Skogsvårdsstyrelsernas berättelser 1906 ff. Stockholm.
- SPARRE-ULRICH, E. 1925. Foryngelse af Granbevoksninger ved Selvsaaing. — Dansk Skovforenings Tidsskrift, Bd 10. København.
- 1931. Foryngelse af Granbevoksninger ved Selvsaaing. — Dansk Skovforenings Tidsskrift, Bd 16. København.
- STEENSTRUP, K. J. V. 1896. Om Fyrreskovens Forsvinden paa Anholt. — Tidsskrift for Skovvæsen, Bd 8. København.
- Topografiska och statistiska uppgifter om Halmstads län. — Stockholm 1847.
- TUNELD, ERIC 1793. Geographie öfver Konungariket Sverige samt Därunder hörande Länder. Bd 2. — Stockholm 1793.
- Uppskattning av Sveriges skogstillgångar verkställd åren 1923—1929, redogörelse afgiven av Riksskogstaxeringsnämnden. — Statens offentliga utredningar 1932:26. Stockholm 1932.
- WIBECK, EDVARD 1912. Tall och gran af sydlig härkomst i Sverige. (Resümee in deutscher Sprache.) — Meddelanden från Statens skogsforsöksanstalt, årg. 9, sid. 75—134. Stockholm.
- 1917. Ur skogens historia i forna tiders Bohuslän. — Göteborg.
-

ZUSAMMENFASSUNG.

DIE WÄLDER HALLANDS WÄHREND DER LETZTEN 300 JAHRE.

Eine Übersicht über deren Verbreitung und Zusammen- setzung nach amtlichen Angaben.

Im Zusammenhang mit der Untersuchung des unter Aufsicht der Schwedischen Forstlichen Versuchsanstalt stehenden Reviers Tönnersjöheden im südlichen Halland¹ (s. MALMSTRÖM 1937) stellte der Verfasser in verschiedenen öffentlichen Archiven Nachforschungen an über die forstlichen Verhältnisse in Tönnersjöheden in früheren Zeiten. Hierbei stellte es sich heraus, dass in diesen Archiven zahlreiche Urkunden mit forstlichen Angaben aus Halland vorhanden sind, die bis in die Zeit der Vereinigung von Halland mit Schweden durch den Friedensvertrag von Brömsebro im Jahre 1645² zurückreichen. Viele von diesen Urkunden erwiesen sich auch bei näherem Studium als sehr aufschlussreich und eingehend.

Durch diese günstigen Umstände erbot sich die Möglichkeit, die waldgeschichtlichen Studien von dem Versuchsrevier Tönnersjöheden auf das ganze Halland auszudehnen. Eine solche Untersuchung der ganzen Provinz kann viele wertvolle forstliche und pflanzengeographische Aufschlüsse ergeben und zur Beleuchtung der während der letzten 300 Jahre vielerorts in Südschweden stattgefundenen Vegetationsveränderungen und deren Ursachen wesentlich beitragen.

Aus diesem Grunde hat der Verfasser das reiche forstliche halländische Urkundenmaterial, das sich in den Archiven der Landmessereiverwaltung, des Landmessereikontors der Provinz Halland, des Kammerkollegiums, der Staatsforstverwaltung und des Göta Oberlandesgerichts sowie im Reichsarchiv befindet, durchgesehen und alle Angaben, die sich auf die Ausbreitung und Zusammensetzung der halländischen Wälder während der letzten 300 Jahre beziehen, zusammengestellt.

KAP. I. ÜBERSICHT ÜBER DAS ARCHIVMATERIAL UND DIE GEDRUCKTEN ARBEITEN MIT FORSTLICHEN ANGABEN ÜBER HALLAND WÄHREND DER LETZTEN 300 JAHRE.

Das Urkundenmaterial aus dem 17. Jahrhundert. Aus dieser Zeit liegen verschiedene Dokumente mit mehr oder weniger eingehenden Angaben über die forstlichen Verhältnisse vor. Die wichtigsten von diesen sind Landkarten; ausserdem gibt es aber auch andere Urkunden, wie Berichte über Waldbesichti-

¹ Halland ist eine Provinz im südwestlichen Teil von Schweden.

² Vor dem Brömsebro-Frieden war Halland eine dänische Provinz.

gungen und -auszeichnungen sowie Verzeichnisse über Eichelmastschweine in Staatswäldern.

Die aus dem 17. Jahrhundert erhalten gebliebenen, die Provinz Halland betreffenden Karten mit forstlichen Angaben sind sämtlich, soweit ich feststellen konnte, von Landmessern angefertigt worden. Ihrem Wesen nach können sie in »geographische« und »geometrische« Karten eingeteilt werden. Die »geographischen« Karten waren topographisch-administrative oder rein administrative Übersichtskarten über grössere Gebiete (ganze Provinzen oder grosse Teile von diesen) und wurden in verhältnismässig kleinem Massstab (1 : 100 000 oder kleiner) hergestellt. Die »geometrischen« Karten umfassten dagegen kleinere Gebiete, meist nur eine Hufe oder ein Dorf, und wurden in grossem Massstab (meist 1 : 4 000) angefertigt. Letztere bezweckten in der Hauptsache die Ermittlung der Fläche von Acker- und Wiesenland sowie sonstigem Landbesitz der Hufe oder des Dorfes mit Angabe des Ertrages. Diese Karten wurden zumeist als amtliche Bewertungsunterlage beim Kauf oder Tausch der Grundstücke hergestellt.

Von geographischen Karten von Halland oder Teilen davon mit forstlichen Angaben gibt es aus dem 17. Jahrhundert vier. Die älteste und zugleich umfassendste von diesen geographischen Karten, »Special Landtkort och Geographesk Taaflo öfwer heela Halland«, wurde vom Landmesser KIETELL CLASSON (FELTERUS) angefertigt und erschien im Jahre 1652. Aus dieser Karte (Massstab etwa 1 : 100 000) erhält man eine ziemlich genaue Vorstellung von der Ausbreitung des Waldes in Halland um die Mitte des 17. Jahrhunderts. Die Waldgebiete auf dieser Karte sind nämlich durch Zeichen in Form von kleinen Bäumen angegeben. Mehr eingehende Angaben über die damals vorherrschenden Holzarten der Provinz gibt die Karte allerdings nicht. An manchen Stellen sind jedoch solche Angaben mit Handschrift angeführt.

Eine andere forstgeschichtlich bedeutungsvolle geographische Karte dieses Jahrhunderts stammt aus dem Jahre 1691; sie umfasst die zwei südlichsten Kreise von Halland, Hök und Tönnersjö, und wurde vom Landmesser JOHAN SÖDERLINGH angefertigt.

Von geometrischen Hufen- und Dorfkarten des 17. Jahrhunderts konnten in den Archiven nicht weniger als 115 angetroffen werden. Siehe Beilage 1, S. 237. Zur Erhaltung eingehender Kenntnisse von verschiedenen lokalen Naturverhältnissen sowie von der Volkswirtschaft und ihrem Einfluss auf die Waldvegetation im Verlauf des 17. und in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts sind diese Karten von ausserordentlich grosser Bedeutung. Sie umfassen aber in der Regel nur die um die Gehöfte bzw. die Dörfer gelegene Flur, d. h. Äcker, Wiesen und eingefriedigtes Weideland, nicht aber die zugehörigen nicht umzäunten Weide- und Waldparzellen, die hier als Aussenflur bezeichnet werden. Dies erklärt sich daraus, dass die Aussenfluren in früheren Zeiten gewöhnlich Allmenden waren und von Gemeindemitgliedern des ganzen Kirchspiels oder bedeutenden Teilen davon benutzt wurden. Die Beschreibungen zu den geometrischen Karten enthalten jedoch normalerweise mehr oder weniger eingehende Angaben über die Beschaffenheit der zum betreffenden Gehöft oder Dorf gehörenden Aussenflur, beispielsweise ob diese baumlos und verheidet oder bewaldet war. Im letzteren Fall wird angegeben, aus welchen Holzarten der Wald zusammengesetzt war und, falls es sich um Buchen- oder Eichenwald handelte, fast immer noch der Nutzungsanteil des Gehöfts an diesen Wäldern; letzterer wurde durch die Zahl der Schweine, die während der Mastjahre gefüttert werden konnten, festgelegt.

Das Urkundenmaterial aus dem 18. Jahrhundert. Auch aus dem 18. Jahrhundert liegen zahlreiche geographische und geometrische Karten vor.

Die geographischen Karten dieses Jahrhunderts enthalten jedoch nur wenig forstliche Angaben. Die geometrischen Karten, die demselben Typ wie jene aus dem 17. Jahrhundert angehören, enthalten dagegen eine grosse Menge von wertvollen forstlichen Angaben. Bei meinen Nachforschungen, die sich in diesem Fall vornehmlich auf die drei ersten Jahrzehnte des 18. Jahrhunderts beschränkten, fand ich nicht weniger als 350 verschiedene geometrische Hufen- oder Dorfkarten.

Diejenigen Karten, die nach der 1757 eingeführten Flurteilung, statt der geometrischen Karten, hergestellt wurden, haben dagegen, da sie über die Holzarten meist sehr knapp berichten, nur ein begrenztes forstliches Interesse.

Infolge dieses Umstands sowie deswegen, weil die geometrischen Karten nicht das ganze Halland umfassen, ist es nicht möglich, allein mit Hilfe des vorhandenen Kartenmaterials ein vollständigeres Bild von der Ausbreitung und Zusammensetzung des Waldes in Halland während des 18. Jahrhunderts zu erhalten. Glücklicherweise kann diese Lücke durch Angaben aus anderen, zahlreichen Dokumenten ausgefüllt werden.

Von solchen Dokumenten sind, ausser den Akten über Waldbesichtigungen und Stammbauszeichnungen sowie den Verzeichnissen über Eichelmastschweine, vor allem eine vom Landesgouverneuramt in Halland gemachte allgemeine Beschreibung der Provinz vom Jahre 1729 sowie eine vom Marinefähnrich JOHAN MAGNUS POLHEIMER 1791—92 ausgeführte Besichtigung und Inventur des Vorrats an Eichen-, Buchen- und Mastbäumen in Kron- und Kronsteuergütern von Halland zu nennen.

Zur Kenntnis der Provinz während der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts stellt die Landbeschreibung vom Jahre 1729 eine sehr wichtige Urkunde dar. Sie enthält Beschreibungen von so gut wie allen Hufen und Grundstücken der Provinz und umfasst etwa 4 000 mit der Hand geschriebene Folioseiten. Diese vorzügliche und bisher viel zu wenig beachtete Urkunde gibt eingehende Auskunft u. a. über die Bodennatur der Hufen, Erträge und Steuern, Bewohnerschaft, Beschaffenheit der Gebäude, Besitz von Garten, Hopfenfeld und Kohlgarten, Beschaffenheit und Nutzung der Gehöft- und Aussenflur. Die in diesen Berichten enthaltenen forstlichen Angaben sind erstaunlich reichhaltig. So wird angegeben, ob die Wiesen und Weiden der betreffenden Gehöfte baumlos oder bewaldet waren und im letzteren Fall, aus welchen Holz- und Straucharten die Bestockung zusammengesetzt war. Kamen Bäume auf Aussenflurböden, wird auch dies genau angegeben. Ausserdem wird angeführt, ob das Gehöft einen Nutzungsanteil im Allmendwald hatte und aus welchen Hauptholzarten dieser Wald zusammengesetzt war.

Die vorhin erwähnten Waldbesichtigungs- und Inventurerhebungen von JOHAN MAGNUS POLHEIMER aus den Jahren 1791—92 sind ebenfalls ein sehr umfangreiches und wichtiges Dokument, das einen guten Einblick in die Waldverhältnisse Hallands gegen Ende des 18. Jahrhunderts gestattet. Besonders wird hierbei das Vorkommen der Eiche und die technische Beschaffenheit der Eichenbestände berücksichtigt.

Ausser den erwähnten in Archiven aufbewahrten Dokumenten gibt es aus dem 18. Jahrhundert auch noch einige gedruckte Arbeiten topographischer Art, in denen auf Waldverhältnisse gleichfalls eingegangen wird. Am bedeutendsten von diesen Arbeiten sind die 1752—53 erschienene »Hallandia antiqua & hodierna»

von JACOB RICHARDSON sowie die 1796 geschriebene, aber erst 1922 gedruckte Arbeit von PEHR OSBECK »Utkast til beskrifning öfver Laholms prosteri«.

Das Urkundenmaterial aus dem 19. Jahrhundert. Aus diesem Jahrhundert weist Halland ein sehr reichhaltiges forstgeschichtliches Urkundenmaterial auf.

Von Karten mit forstlichen Angaben ist vor allem die »Topografiska Corpsens karta« (1839—43) zu nennen. Auf dieser Karte — später Topographische Generalstabskarte von Schweden (1:100 000) genannt — ist der bewaldete Boden durch besondere, für Laub- und Nadelwald verschiedene Zeichen angegeben. Halland wird in diesem Kartenwerk auf 8 verschiedenen Kartenblättern behandelt.

Von den Karten des 19. Jahrhunderts seien noch erwähnt:

1. Eine von dem damaligen Kronprinzen KARL (später König KARL XV.) 1846 angefertigte »Karte der Wälder Schwedens«.

2. AUGUST HAHR, »Statistische Karte von Mittel- und Südschweden« (gedruckt 1861, 1:500 000).

3. J. M. PAULI, »Kulturkarte von Halland«, ausgearbeitet mit Unterstützung der Landwirtschaftskammer von Halland 1889—1892 (1:150 000).

4. Übersichtskarte »über die Ausbreitung der Wälder südlich von Vermland, Dalarne und Norrland«, angefertigt von der Kgl. Staatsforstverwaltung anlässlich der Stockholmer Ausstellung 1897. Diese im Massstab 1:100 000 hergestellte Karte liegt nur als Manuskript vor. Ausser den genannten, ganz Halland umfassenden Übersichtskarten, liegen aus dem 19. Jahrhundert sowie aus späterer Zeit eine Anzahl Waldkarten von Staatsforsten und ähnlichen Gebieten vor.

Eine Spezialkarte von nicht unbedeutendem Interesse ist die 1819 vom Landmesser ANT. AND:IN BRANDBERG angefertigte Karte in 6 Blättern mit eingehender Beschreibung von sämtlichen halländischen Flugsandfeldern.

Von nicht kartographischen Urkunden aus dem 19. Jahrhundert mit forstlichen Angaben sind vor allem zu nennen:

S. P. BEXELL, Geschichte und Beschreibung von Halland. Göteborg 1817—19 (neugedruckt Halmstad 1923—1931).

Verhandlungen der Landwirtschaftskammer der Provinz Halland, 1820 ff.

Fünfjahresberichte der Königlichen Provinzialregierung von Halland 1822—1905.

Topographische und statistische Angaben über die Provinz Halland. Stockholm 1847.

Berichte über das Forstwesen der Staatsforstverwaltung (1870 ff.)

Abhandlungen und Aufsätze in forstlichen Zeitschriften, besonders in »Tidskrift för skogshushållning« (Zeitschrift für Forstwirtschaft).

Das Urkundenmaterial aus dem 20. Jahrhundert. Auch aus diesem Jahrhundert ist das vorliegende Urkundenmaterial sehr reichhaltig; es besteht aus Karten, Handschriften und Literatur.

Am bedeutendsten von den in diesem Jahrhundert erschienenen Karten mit forstlichen Angaben über Halland ist das 1917—25 herausgegebene allgemeine Kartenwerk des Reichs sowie die »Ökonomische Karte der Provinz Halland im Massstab 1:20 000«. Der bewaldete Boden ist auf dieser Karte mit gleichen Zeichen wie auf den topographischen Karten gekennzeichnet, jedoch, entsprechend der Grösse des Massstabs, mit grösserer Genauigkeit.

Auch eine Anzahl Flugkarten von Staatsforsten und ähnlichen Gebieten liegen aus dem 20. Jahrhundert vor.

Von Spezialkarten von besonderem forstlichem Interesse sei hier auch die unter Leitung von Prof. SCHOTTE an der Forstlichen Versuchsanstalt Schwedens 1913—14 angefertigte »Karte der südwestschwedischen Calluna-Heiden« erwähnt.

Auch die pflanzengeographische Literatur des 20. Jahrhunderts weist einige Karten auf, die über die Verbreitung gewisser Waldtypen oder Holzarten in Halland Aufschluss geben.

Schriftliche forstliche Dokumente aus dem 20. Jahrhundert gibt es bei verschiedenen Behörden in Menge. Auch die forstliche Literatur unseres Jahrhunderts über Halland ist sehr umfangreich. Hier seien nur hervorgehoben:

Berichte des Waldpflegeamts der Provinz Halland, 1905 ff.

Berichte über die Tätigkeit der »Skogssällskapet« (Waldgesellschaft), 1914 ff.

Reichswaldabschätzung. Denkschrift. 1932.

Denkschrift über die Wälder auf Flugsandfeldern in Halland, 1936.

Im übrigen sei auf das Literaturverzeichnis, S. 275, und MALMSTRÖM 1937 verwiesen.

KAP. 2. DIE AUSBREITUNG UND ZUSAMMENSETZUNG DES WALDES IN HALLAND ZU VERSCHIEDENEN ZEITEN.

Bei der Schilderung der Ausbreitung und Zusammensetzung des Waldes in Halland werden die Bewaldungsverhältnisse besonders zu nachfolgenden Zeitpunkten berücksichtigt:

1. Mitte des 17. Jahrhunderts,
2. Übergangszeit zwischen dem 17. und 18. Jahrhundert,
3. Übergangszeit zwischen dem 18. und 19. Jahrhundert,
4. Mitte des 19. Jahrhunderts und
5. Neuzeit.

Um diese Schilderung so anschaulich wie möglich zu machen, wurden, soweit es sich machen liess, direkt vergleichbare Übersichtskarten ausgearbeitet, die, mit Ausnahme der Übergangszeit zwischen dem 18. und 19. Jahrhundert, sämtliche oben angegebenen Zeitpunkte betreffen.

Die Ausarbeitung dieser Übersichtskarten geschah in der Weise, dass die Angaben aus verschiedenen Urkunden auf eine moderne Kartenunterlage (letzte Auflage der Topographischen Generalstabskarte Schwedens 1:100 000) übertragen wurden.

Es versteht sich von selbst, dass bei Übertragung forstlicher Angaben aus älterer Zeit auf eine moderne Kartenunterlage gewisse Schwierigkeiten, namentlich hinsichtlich der genauen Lokalisierung der Angaben, entstehen können. Dank der vom Reichskartenwerk in grossem Massstab herausgegebenen und an topographischen und administrativen Angaben sehr reichhaltigen »Ökonomischen Karte der Provinz Halland« konnten jedoch diese Schwierigkeiten behoben werden; grössere Fehler oder Irrtümer rücksichtlich der Lokalisierung der Angaben dürften daher so gut wie ausgeschlossen sein. Die Anfertigung einiger von diesen Karten war jedoch, eine sowohl schwierige als zeitraubende Aufgabe.

Der Wald um die Mitte des 17. Jahrhunderts. Will man sich ein Bild von den forstlichen Verhältnissen in Halland gegen die Mitte des 17. Jahrhunderts machen, so ist man praktisch ganz auf jene Angaben angewiesen, die die bereits oben erwähnte, 1652 angefertigte »Special Landtkort och Geographesk Taafla öffwer heela Halland» von KIETELL CLASSON (FELTERUS) bietet.

Die die Bewaldungsverhältnisse zu dieser Zeit illustrierende Karte 1 (Tafel 1) ist daher ausschliesslich auf Grund der Angaben dieser Karte ausgearbeitet. Diese Angaben scheinen sehr zuverlässig zu sein, denn all das, was heute in KIETELL CLASSONschen Karten kontrollierbar ist, macht den bestimmten Eindruck, dass er sehr genau und zuverlässig gearbeitet hat. KIETELL CLASSON wird übrigens von der Nachwelt als einer der besten schwedischen Landmesser des 17. Jahrhunderts betrachtet.

Aus den Angaben der Karte von KIETELL CLASSON geht hervor, dass der Wald in östlichen Teilen Hallands zu jener Zeit weit verbreitet war.¹ Dagegen waren die westlichen Teile der Provinz, also das Küsten- oder Flachland, zum weitaus grössten Teil waldlos. Nur stellenweise kamen kleinere Waldgebiete oder Gehölze vor. Wald- oder baumlose Gebiete kamen aber auch in den östlichen Teilen der Provinz vor.

Obwohl die Karte von KIETELL CLASSON ein gutes Bild von der Verbreitung des Waldes in Halland um die Mitte des 17. Jahrhunderts gibt, liefert sie nur unvollständige Angaben über die Holzartenzusammensetzung der damaligen Wälder. Nichtsdestoweniger zeigen diese auf Karte 1 (Tafel 1) wiedergegebenen Angaben, dass der Buchenwald im damaligen Halland sehr weit verbreitet sein musste. Besonders reichlich trat er östlich von der eigentlichen Küstenlandschaft auf, d. h. in jenem Gebiet, wo sie in die höher gelegene Berg- oder Waldlandschaft übergeht. Ausserdem kam auch Eichenwald sowie sicher auch Birken- und Erlenwald vor. Über das Vorkommen von Kiefer und Fichte liegen keine Angaben vor. Da jedoch an einigen Stellen der Karte für gewisse Gebiete des östlichen Hallands, wo Kiefer und Fichte im 17. Jahrhundert nachweislich vorkamen, die Bezeichnungen »Wald» und »Grosswald» angeführt werden, liegt es nahe zu vermuten, dass er hiermit das Vorkommen von Nadelwald meinte.

Auch über die Naturverhältnisse der waldlosen oder holzarmen Gebiete sind die Angaben von KIETELL CLASSON recht dürftig. An einigen Stellen auf seiner Halland-Karte findet man immerhin Bezeichnungen »Heideboden» und »Sand», woraus man, ohne gröbere Fehler zu begehen, schliessen kann, dass die waldlosen oder holzarmen Teile des damaligen Halland, wenn man von Acker, Wiese und Moor absieht, in grossem Umfang von Heide sowie in grösseren Teilen des Küstengebiets von Flugsandfeldern eingenommen waren.

Der Wald während der Übergangszeit zwischen dem 17. und 18. Jahrhundert. Für diese Zeit liegen Karten, die die Bewaldungsverhältnisse der ganzen Provinz wiedergeben, nicht vor. Um eine Übersicht über diese Verhältnisse zu erhalten, ist man gezwungen, diesbezügliche Angaben aus verschiedenen Quellen zusammenzustellen.

Als solche Quellen sind in erster Linie zu nennen:

¹ Eine planimetrische Messung der Waldfiguren auf Karte 1 (Tafel 1) zeigt, dass der Wald in Halland um die Mitte des 17. Jahrhunderts wahrscheinlich ein Gesamtareal von etwa 167 000 ha eingenommen hat.

1. Geometrische Karten von verschiedenen halländischen Hufen und Dörfern während der Zeit 1685—1730.
2. JOHAN SÖDERLINGHS Karte der zwei südlichsten halländischen Kreise, Hök und Tönnersjö, vom Jahre 1691.
3. Landbeschreibung von Halland vom Jahre 1729.

Dieses Quellenmaterial muss als sehr gut und reichhaltig betrachtet werden. Leider zeigt es sich jedoch bei näherem Studium, dass die in diesen Quellen angeführten Angaben nicht ausreichend sind, um eine ganz Halland umfassende Übersichtskarte von gleichem Typ wie jene für die Mitte des 17. Jahrhunderts zusammenzustellen. Dies erklärt sich daraus, dass die forstlichen Angaben aus der erwähnten Landbeschreibung recht unbestimmt lokalisiert sind und nur ganz allgemein darüber Auskunft geben, ob die fraglichen Gehöfte Wald oder Gehölz aufwiesen, und gegebenenfalls, welche Holzarten in diesen vorherrschten. An Hand der Landbeschreibung ist es mithin nicht möglich, die Grenzen der damaligen Waldgebiete näher zu bestimmen.

Bei der Ausarbeitung der Übersichtskarte 2 (Tafel 1), die die Bewaldungsverhältnisse um 1700 wiedergeben soll, war der Verfasser daher allein auf die Angaben aus den geometrischen Karten 1685—1730 sowie der geographischen Karte von Hök und Tönnersjö von JOHAN SÖDERLINGH (1691) angewiesen. Da diese Karten aber bei weitem nicht die ganze Provinz umfassen, weist die erwähnte Übersichtskarte 2 notgedrungen grosse Lücken auf. Dessenungeachtet ist ihr Wert durchaus nicht zu unterschätzen, da sie über die behandelten Gebiete eingehende und, soweit es sich beurteilen lässt, zuverlässige Auskunft gibt.

Um aber auch die zahlreichen Angaben aus der Landbeschreibung und anderen handschriftlichen Quellen auszunutzen, wurden diese Angaben in einem besonderen Bericht über die walldgeographischen Verhältnisse Hallands (s. Beilage 2, S. 259) zusammengestellt.

Beim Studium der Karte 2 (Tafel 1) und der in der Beilage 2 gegebenen Übersicht stellt man fest, dass der Wald, wie auch in früherer Zeit, in den östlichen Teilen der Provinz vielerorts vorkam, im Küstenland aber fehlte, oder nur eine geringe Ausbreitung hatte.

Von den Holzarten, die nach den vorliegenden Angaben zu dieser Zeit in Halland auftraten, sind zu nennen: Buche, Eiche, Birke, Schwarzerle, Salweide, Eberesche, Traubenkirsche, Apfelbaum, *Prunus avium*, *Fraxinus excelsior*, *Tilia cordata*, *Ulmus glabra*, *Pinus silvestris* und *Picea excelsa*. Über die Ausbreitungsverhältnisse dieser Holzarten im damaligen Halland wird im schwedischen Text näher berichtet; für die pflanzengeographisch interessantesten Holzarten: Buche, Kiefer und Fichte, werden ferner Verbreitungskarten (s. Tafel 2) gegeben.

Die Buche (*Fagus silvatica* L.) (s. Karte 1, Tafel 2) spielte zu dieser Zeit in Halland eine grosse Rolle und war allem Anschein nach die quantitativ wichtigste Holzart der Landschaft. Ihre Ausbreitung war aber ungleichmässig. Am reichlichsten trat die Buche, wie bei der Besprechung der Waldverhältnisse um die Mitte des 17. Jahrhunderts erwähnt wurde, östlich der eigentlichen Küstenlandschaft auf. Sie bildete dort vielerorts grosse zusammenhängende Wälder. Ausgedehnte Buchenwälder kamen ferner auf dem Hallandsäsen vor. In der eigentlichen Küstenlandschaft sowie in den nördlichen Teilen der Provinz war dagegen die Buche sehr wenig verbreitet und fehlte in den meisten hierhergehörenden Kirchspielen.

Die Eiche (*Quercus sessiliflora* Salisb. und *Q. robur* L.) kam in so gut wie sämtlichen Kirchspielen von Halland vor, am häufigsten aber in gewissen Kirchspielen zwischen den Städten Varberg und Halmstad sowie im südlichen Halland. Die Eiche war hauptsächlich an die Feldflur, besonders Wiesen und Weiden, gebunden und bildete zwischen ihnen Haine, jedoch gewöhnlich von recht geringer Grösse. In der Aussenflur trat sie selten in Reinbeständen, sondern meist in Gesellschaft von Buche oder Birke auf.

Birke (*Betula*) und Erle (*Alnus glutinosa* Gaertn.) waren wie auch die Eiche zu der Zeit in Halland weit verbreitet. Sie waren vornehmlich an Wiesen und Weiden gebunden, kamen aber auch als Mischholzart allgemein in verschiedenen Wäldern vor.

Aspe (*Populus tremula* L.), Salweide (*Salix caprea* L.) und Eberesche (*Sorbus aucuparia* L.) werden für zahlreiche halländische Hufen als auf Wiesen und Weiden vorkommend angeführt.

Traubenkirsche (*Prunus padus* L.), Apfelbaum (*Pyrus malus* L.) und Süsskirsche (*Prunus avium* L.) werden ebenfalls als auf Wiesen und Weiden vorkommend, jedoch in geringerem Umfang als die vorhergehenden Holzarten, angegeben.

Esche (*Fraxinus excelsior* L.), Linde (*Tilia cordata* Mill.) und Ulme (*Ulmus glabra* Huds.) kamen an verschiedenen Orten der Provinz vor.

Die Kiefer (*Pinus silvestris* L.) (s. Karte 2, Tafel 2) war zu dieser Zeit hauptsächlich in den an Västergötland und Småland angrenzenden Gebieten verbreitet, fehlte aber mit wenigen Ausnahmen in den westlichen Teilen der Provinz. Da die Ausbreitung der Kiefer in Halland von grossem pflanzengeographischem Interesse ist — die Kiefer war nämlich damals bedeutend weniger verbreitet als heute — werden die Orte, für welche Angaben über das Vorkommen der Kiefer vorliegen, in einem besonderen Verzeichnis (s. S. 195—196) zusammengestellt.

Die Fichte (*Picea excelsa* [Lam.] Link) (s. Karte 3, Tafel 2) kam nur in den an Västergötland und Småland angrenzenden Gebieten vor. Ein Verzeichnis der Orte mit Vorkommen der Fichte wird auf S. 196—197 gegeben.

Vergleicht man die Verbreitung und Zusammensetzung des Waldes in Halland um 1700 und um die Mitte des 17. Jahrhunderts, so ergibt sich, wie übrigens zu erwarten war, dass die Waldverteilung und die Holzartenzusammensetzung in grossen Zügen dieselben geblieben sind. Örtlich zeigt aber der Wald in manchen Kreisen einen starken Rückgang. Wenigstens bezüglich der Kreise Hök und Tönnersjö kommt dies beim Vergleich der Karten 1 und 2 (Tafel 1) deutlich zum Vorschein. Böden, die auf Karte 1 als bewaldet angegeben werden, sind um die Jahrhundertwende in grossem Umfang baumlos oder zu Heide geworden.

Der Wald während der Übergangszeit zwischen dem 18. und 19. Jahrhundert. Von den Urkunden, die über die Verbreitung und Zusammensetzung des Waldes in Halland zu diesem Zeitpunkt Auskunft geben, sind die folgenden am wichtigsten:

1. JOHAN MAGNUS POLHEIMER, Besichtigung und Inventur des Vorrats an Eichen-, Buchen- und Mastbäumen in Kron- und Kronsteuergütern von Halland, 1791—92.
2. S. P. BEXELL, Geschichte und Beschreibung von Halland. Göteborg 1817—19 (neugedruckt Halmstad 1923—1931).
3. Akten über Stammaszeichnungen Ende des 18. — Anfang des 19. Jahrhunderts.

Diese Urkunden liefern jedoch weniger eingehende Aufschlüsse über die Bewaldungsverhältnisse Hallands als das Urkundenmaterial um 1700. Hervorzuheben ist aber, dass POLHEIMERS Inventurbericht sowie verschiedene Stammauszeichnungsprotokolle für die Beleuchtung des damaligen allgemeinen Waldzustands in Halland sowie der mit der Nutzung und Erhaltung des Waldes verbundenen Probleme von sehr grossem Wert sind.

In welchem Umfang die Bewaldung der Provinz während des 18. Jahrhunderts zurückging, lässt sich an Hand des zur Verfügung stehenden Urkundenmaterials schwer näher bestimmen. Sicher ist jedoch, dass der Wald infolge von Abholzungen, Viehweide und Heidebrennen dem Vordringen der Heide weichen musste. An einigen Stellen wiederum, wie z.B. auf Nyårsåsen nordwestlich von Halmstad, kann man eine Ausbreitung des Waldes feststellen.

Der Wald um die Mitte des 19. Jahrhunderts. Über die Verbreitung und Zusammensetzung des Waldes zu dieser Zeit geben uns vor allem die beiden nachfolgenden Kartenwerke Auskunft:

1. 1. Auflage der »Topographischen Generalstabskarte von Schweden im Massstab 1 : 100 000«; Halland: 8 Kartenblätter. Diese Kartenblätter wurden 1839—43 angefertigt, aber erst 1861—72 gedruckt.
2. »Karte der Wälder Schwedens«, angefertigt 1846 vom derzeitigen Kronprinzen KARL (später König KARL XV.), mit Angaben über Halland nach dem Stand von 1844 vom damaligen ersten Landmesser der Provinz HUG. FR. LÖHR.

Karte 3 (Tafel 1), die die Verbreitung des Waldes um die Mitte des 19. Jahrhunderts veranschaulicht, stützt sich ganz auf die Angaben der ältesten halländischen Kartenblätter der unter 1. angeführten Generalstabskarte von Schweden. Diese Kartenblätter geben in allem wesentlichen ein richtiges Bild der Bewaldungsverhältnisse im damaligen Halland. Inbezug auf die Oberflächengestaltung der Provinz weisen diese Blätter an verschiedenen Stellen geringere Fehler auf; auch scheinen die Wälder des Hallandsåsen nicht ganz vollständig eingetragen zu sein.

Gegen die Mitte des 19. Jahrhunderts zeigt der Wald infolge der fortgesetzten Abholzungen und der ungünstigen Einflüsse der Landwirtschaft einen weiteren Rückgang. Auf seine Kosten breitete sich gleichzeitig die Heide aus.

Eine planimetrische Messung der Waldfiguren auf Karte 3 (Tafel 1) zeigt, dass der Wald zu dieser Zeit ein Areal von 99 500 ha gehabt haben dürfte. Geht man davon aus, dass das Landareal Hallands 476 961 ha beträgt, und dass das Acker- und Wiesenareal, wie damalige amtliche Schätzungen angeben, 150 000 ha war, sowie dass Moore und kahler Fels damals dasselbe Areal wie jetzt einnahmen, d. h. (der Reichswaldabschätzung gemäss) 77 100 ha, so hätte das Heideareal ums Jahr 1850 herum za. 150 000 ha betragen. Alles deutet jedoch darauf, dass die halländischen Wälder niemals so stark zurückgedrängt waren, wie gerade zu dieser Zeit.

Die eingetretene Abnahme der Bewaldung in Halland wird auch durch das folgende Zitat aus der 1847 herausgegebenen amtlichen Schrift »Topographische und statistische Angaben über die Provinz Halland« (S. 34—35) veranschaulicht:

»Die Waldvorräte nehmen aber mit jedem Jahr zusehends ab und reichen immer weniger aus, um den ständig wachsenden Bedarf zu decken. Die ganze Küstenlandschaft ist mit wenigen Ausnahmen waldlos, und von der vormaligen, noch immer so genannten Waldlandschaft stellt der grösste Teil nur kahle Höhen und

öde Heiden dar, wo, so weit man sehen kann, keine weitere Pflanze als das Heidekraut zu entdecken ist. Einige nicht unbedeutende Waldgebiete, wie z.B. in den Kirchspielen Fagered, Torup, Slättåkra, Enslöf und Breared, sowie zerstreute Überreste von Wäldern in den Kirchspielen längs der Grenzen von Västergötland und Småland nebst kleineren Hainen im Inneren des Landes, sind noch erhalten geblieben. Birken-, Eichen- und Buchenwälder gibt es auch in den östlichen und mittleren Teilen des Landes, sowie hier und dort in der Küstenlandschaft; die meisten und grössten von ihnen gehören jedoch Rittergütern mit deren Nebengütern.»

Obwohl der Wald also in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts im grossen und ganzen nicht unbeträchtlich abnahm, zeigte er doch mancherorts eine gewisse Zunahme. Dies war vor allem auf einigen Rittergütern, wie z.B. Sperlingsholm und Stjernarp, der Fall. Dort hat man bereits zu Beginn des 19. Jahrhunderts mit Aufforstungen begonnen und liess die »selbstgesäten Waldparke« schützen. Auch wurden in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts Kiefern-, Birken- und Erlenkulturen auf verschiedenen Flugsandfeldern zur Bindung des leichtbeweglichen Sandes ausgeführt, und die Ergebnisse dieser Massnahmen — die Aufforstungswälder — begannen jetzt sich zu zeigen.

Die topographische Karte gibt auch Aufschlüsse über Holzartenverteilung, indem sie das Vorkommen von Laub- und Nadelholz durch besondere Zeichen angibt. Da gerade das Verhältnis des Vorkommens von Laub- und Nadelbäumen für Halland von besonderem Interesse ist, sind diese Aufschlüsse sehr wertvoll. Auf Karte 3 (Tafel 1) werden auch die Angaben über das Auftreten von Nadelhölzern, d. h. von Kiefer und Fichte, soweit sie aus der ältesten topographischen Karte zu entnehmen sind, angeführt.

Aus diesen Angaben geht hervor, dass der Nadelwald etwa in denselben Gebieten vorkam wie vor 150 Jahren. Auch stellt man fest, dass der Nadelwald in gewissen Teilen der Küstenlandschaft etwas zunahm, was sicherlich ganz den ausgeführten Aufforstungen zuzuschreiben ist.

Will man sich ein Bild von der Verbreitung einzelner Laubholzarten machen, so ist man eigentlich allein auf den Bericht von HUG. FR. LÖHR zu der vom Kronprinzen KARL angefertigten Karte angewiesen. Dieser im Reichsarchiv aufbewahrte Bericht ist indessen ganz summarisch und gibt nur in recht allgemein gefassten Worten Auskunft über das Vorkommen von Eichen- und Buchen- sowie »Sauerwald«, worunter Erlen- und Birkenwald zu verstehen ist. Aus diesem Bericht von LÖHR, den MALMSTRÖM (1936, S. 304—306) in extenso wiedergibt, ist zu ersehen, dass die regionale Verteilung der Laub- und Nadelhölzer innerhalb der Provinz in der Hauptsache dieselbe geblieben ist wie in der Übergangszeit zwischen dem 17. und 18. Jahrhundert.

Der Wald in der Neuzeit. Karte 4 (Tafel 1), die die heutigen Bewaldungsverhältnisse in Halland veranschaulicht, beruht ausschliesslich auf den Angaben der »Ökonomischen Karte der Provinz Halland im Massstab 1:20 000«.

Beim Vergleich dieser Karte mit der Karte 3 (Tafel 1), die die Verbreitung des Waldes gegen die Mitte des 19. Jahrhunderts wiedergibt, ist ersichtlich, dass seit diesem Zeitpunkt bis zur Gegenwart sehr grosse Veränderungen in der Ausbreitung des Waldes eingetreten sind. Halland, das um die Mitte des vergangenen Jahrhunderts als waldarme Landschaft zu bezeichnen war, ist heute verhältnismässig walddreich geworden. Diese Veränderung ergibt

sich auch leicht bei einem Vergleich zwischen dem Wald- und Heideareal um die Mitte des 19. Jahrhunderts und den Ziffern der Reichswaldabschätzung. Nach den Erhebungen der Reichswaldabschätzung-betrag 1928 die bewaldete Fläche von Halland 155 350 und die Heidefläche 57 750 ha, wovon jedoch nur 24 000 ha als kahle Heide zu bezeichnen sind.

Die Ursache der starken Zunahme der Waldfläche, die im folgenden Kapitel näher erörtert wird, war in erster Linie die sehr umfangreiche Aufforstungsarbeit, die in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts sowie im 20. Jahrhundert energisch betrieben wurde. Als weiteres Moment kommt hierzu, dass infolge des allmählich aufgehörenden Heidebrennens und abnehmender Viehweide grössere Möglichkeiten zur Naturbesamung und Entwicklung des Waldes in vielen Aussenflurgebieten geschaffen wurden.

Das Vordringen des Waldes, das seit der späteren Hälfte des vergangenen Jahrhunderts stattgefunden hat, umfasst, obwohl in verschiedenem Grade, fast alle Teile der Provinz. In mehr bebauten Teilen war die Ausbreitung des Waldes naturgemäss weniger stark als in mehr ausgeprägten Heidegebieten. Von Interesse ist jedoch festzustellen, dass auch in der an bebautem Boden reichen Küstenlandschaft dank den umfangreichen und gelungenen Flugsandaufforstungen richtige Waldgebiete an verschiedenen Orten entstanden sind.

Auch bezüglich der Holzartenzusammensetzung der halländischen Wälder traten grosse Veränderungen ein. Die Nadelhölzer, die noch um 1850 eine ganz untergeordnete Rolle gespielt haben und hauptsächlich in den östlichen Teilen der Provinz vorkamen, breiteten sich durch Kulturen und Naturverjüngung sehr stark aus und gewannen forstlich sehr an Bedeutung. Vgl. Karte 4 (Tafel 1). Man findet heute die Nadelhölzer allgemein nicht nur in den östlichen, sondern auch in den westlichen Teilen der Provinz. Die Flugsandaufforstungen bestehen nämlich zum allergrössten Teil aus Nadelholzkulturen.

Um die Rolle der Nadelhölzer in Halland von heute noch mehr zu verdeutlichen, sei erwähnt, dass die Nadelwälder samt den gemischten Nadel-Laubwäldern etwas mehr als die Hälfte der Gesamtfläche des holzproduktiven Bodens (= 213 000 ha) einnehmen. Zu dem holzproduktiven Boden sind hierbei auch die Heideböden gerechnet worden.

Die Laubhölzer zeigen dagegen nicht einmal annähernd eine so grosse Zunahme an Fläche und Masse wie die Nadelhölzer. Der Laubwald, der früher in Halland eine so dominierende Rolle gespielt hat, nimmt heute nach der Reichswaldabschätzung nur 21,0 % des holzproduktiven Bodens ein. Von diesen 21 % entfallen auf reine (>90 % der Kubikmasse) Buchenwälder 3,8 % und auf Eichenwälder 4,3 %.

KAP. 3. ÜBER DIE URSACHEN DER WALDVERÄNDERUNGEN WÄHREND DER LETZTEN 300 JAHRE.

Die grossen Veränderungen, die der halländische Wald in den letzten 300 Jahren erfahren hat, dürften in erster Linie der Einwirkung der Wirtschaft zuzuschreiben sein. Im Vergleich hiermit dürften andere denkbare Ursachen, wie Abbrennen und Abholzen des Waldes als Kriegsfolge, Waldbrände durch Blitzschlag sowie

Waldverheerungen durch ungünstige Klimaverhältnisse, Insektenfrass und Baumkrankheiten, von ziemlich untergeordneter Bedeutung sein.¹

Der Einfluss der Wirtschaft auf die Waldverhältnisse gestaltete sich indessen während verschiedener Perioden der fraglichen Zeit sehr verschieden. Wenn der Verf. nun zur Erörterung der Ursachen der Waldveränderungen in den letzten 300 Jahren übergeht, findet er es daher zweckmässig, zunächst die Ursachen der Abnahme des Waldes bis um 1850 und sodann die Ursachen seiner späteren Ausbreitung zu behandeln.

A. Die Gründe der Abnahme des Waldes vor der Mitte des 19. Jahrhunderts.

Zu alten Zeiten betrachtete der Mensch die Natur vor allem als ein Nutzungsobjekt. Im allgemeinen nahm er so viel er konnte, ohne sich viel darum zu kümmern, ob die Naturreichtümer vielleicht allmählich abnahmen oder das Ertragsvermögen des Bodens sich verminderte. Die Folge davon war, dass der Ertrag je Flächeneinheit sich allmählich verringerte, und dass der Mensch, um sich die für seinen Lebensbedarf notwendigen Produkte beschaffen zu können, gezwungen war, entweder sich über grössere Gebiete auszubreiten, oder wenn dies nicht möglich war, den Betrieb einzustellen.

Dass die halländischen Wälder vor 1850 so stark zurückgingen, beruhte vor allem auf der planlosen Nutzung der Naturvorräte und dem Unvermögen des Menschen, das Bodenertragsvermögen aufrechtzuerhalten. Zu besserem Verständnis dieser Erscheinung wird nachstehend erörtert, wie die verschiedenen Betriebszweige der Landwirtschaft ausgeübt wurden, und wie sie, direkt oder indirekt, zur Abnahme des Waldvorrats beitrugen.

Neuanbau von Ackerland sowie Herrichtung und Nutzung der Wiesen. Die Beschreibungen zu vielen geometrischen Karten sowie verschiedene im Verlauf des 18. und zu Beginn des 19. Jahrhunderts erschienene Arbeiten, wie z. B. RICHARDSON (1752—53), FISCHERSTRÖM (1761), BARCHAEUS (1773), OSBECK (1776 und 1796), »LANDTMAN» (1787), DE CHARLIER (1804), BEXELL (1817—19) und Verhandlungen der Landwirtschaftskammer von Halland, Bd. I (1820), geben uns recht eingehende Auskunft darüber, wie der Acker- und Wiesenbau in Halland während des 17., 18. sowie im Anfang des 19. Jahrhunderts betrieben wurde.

Aus den angeführten Quellen geht hervor, dass der eigentliche Ackerbau fast ausschliesslich auf die Getreidezucht (Roggen, Gerste und Hafer) beschränkt war. Futtergewächse wurden dagegen gar nicht kultiviert. Die Ackerpflege war im allgemeinen wenig entwickelt und durch die zerstreute Lage der Ackerparzellen oft erschwert. Gründlichere Bodenbearbeitung kam nicht vor, und Entwässerungen wurden entweder gar nicht oder nur in geringem Umfang ausgeführt. Der Acker wurde fast ausschliesslich mit Rindviehdünger sowie in Küstenkirchspielen auch mit Tang gedüngt. Auch liess man den von Unkraut stark geplagten Ackerboden nicht brachliegen.

¹ Allerdings wird oft angegeben, dass im Zusammenhang mit Schnapphahnüberfällen zur Zeit KARLS XI. die Wälder im südlichen Halland in gewissem Umfang verwüstet wurden.

Auf vielen Hufen kamen jedoch auch Kohlgärten, in denen Kohl und Rüben angebaut wurden, sowie seit der Mitte des 18. Jahrhunderts auch Kartoffelfelder vor. Einige Gehöfte wiesen ferner Hopfengärten sowie Parzellen mit Flachs-, Hanf- und Tabakkulturen auf. Diese »Gärten« und Parzellen lagen in der Regel in unmittelbarer Nähe der Wohnhäuser der betreffenden Hufen, und deren Bewirtschaftung erinnerte mehr an Gartenbau als an Ackerbau im gewöhnlichen Sinne.

Das Heu für das Rindvieh wurde fast ausschliesslich auf natürlichen Grasböden, den sogenannten Wiesen, geerntet. Diese bestanden teils aus trockenen Grasflächen, teils aus Seggenmooren sowie Sumpfwiesen an Seen und Flüssen. Viele Grasflächen der ersten Kategorie waren ursprünglich Wälder gewesen, wo Räumung von Bäumen und Sträuchern ausgeführt worden war, um den Gräsern bessere Wuchsmöglichkeiten zu geben. Andere Trockenwiesen wurden auf Böden angelegt, die längere oder kürzere Zeit waldlos gewesen waren.

Die Pflege, die man diesen Wiesen späterhin angedeihen liess, war sehr dürftig. Entwässerung, Saat mit Grassamen oder Düngung mit Stalldünger oder Tang kamen kaum vor. Allerdings erhielt der Boden etwas Dünger durch das weidende Vieh, das nach dem Abschluss der Heuernte auf die Wiesen getrieben wurde. Drohten die Wiesen zu verwachsen, so wurden die eingewanderten Sträucher und Jungbäume entfernt. Ausserdem liess man oft die die Wiesen beschattenden Bäume aufästen.

Beim Anlegen von Waldwiesen wurden Laubholzbestände vor Nadelholzbeständen bevorzugt. Dies beruhte offenbar darauf, dass man die Bedeutung des Laubes als Düngemittel für Wiesen bereits früher kannte; andererseits aber sollten die Wiesen sicher auch zum Einsammeln des Laubreisigs benutzt werden. Trockenes Laubreisig spielte nämlich als Winterfutter für Haustiere, namentlich Schafe und Ziegen, eine nicht unbedeutende Rolle. Man hielt daher ein allzu starkes Eingreifen in Laubholz- und Strauchbestand der Laubwiesen sowie eine zu weit gehende Vergrösserung der offenen Partien für nicht ratsam. Vielerorts war man jedoch wegen Brennstoffmangels gezwungen, einen grossen Teil der zur Erhaltung der Wiesen in einem günstigen Zustand wünschenswerten Bäume und Sträucher zu opfern. Mitunter ging dies so weit, dass die ursprünglich baumbestandenen Wiesen in völlig kahle Blößen verwandelt wurden.

Auf vielen Wiesen machte sich auch nach längerer oder kürzerer Nutzungszeit infolge allmählicher Verarmung des Bodens an Nährstoffen eine starke Abnahme der Grasproduktion bemerkbar, welcher Vorgang das Eindringen des Heidekrauts einleitete. In den Beschreibungen zu Flurkarten und in landwirtschaftlichen Schriften begegnet man auch häufig Klagen über den schlechten Zustand und den geringen Ertrag der Wiesen. In Küstengebieten litten ferner viele Wiesen durch Sandverwehungen von Flugsandfeldern her.

Im Laufe der Zeit wurden grosse Waldflächen in Halland in Äcker und Wiesen umgewandelt. In welchem Umfang diese Arbeit zwischen 1650—1850 betrieben wurde, kann nicht festgestellt werden, da Untersuchungen hierüber fehlen. Sicher ist jedoch, dass die Urbarmachung von Ackerland und Neuanlage von Wiesen zu dieser Zeit in verschiedenen Teilen Hallands zur Ausführung kamen. Eine nennenswerte Bedeutung für die Abnahme der Waldfläche haben diese Kulturmassnahmen indessen nur in den östlichen Teilen der Provinz gehabt. Die westlichen Teile waren nämlich, wie oben hervorgehoben, bereits vor 1650 grösstenteils waldlos gewesen.

Die Brandkulturwirtschaft, die in alten Zeiten im Norden allgemein betrieben wurde und zur Vernichtung vieler Nadelholzbestände beigetragen hatte, kam in Halland im 17. und 18. Jahrhundert sicherlich in ganz geringem Masse vor.

Viehweide und Heidebrennen auf Aussenflurböden. Die Viehweide wurde seit alters und bis in die zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts hauptsächlich in Aussenflurgebieten betrieben. Diese umfassten Böden verschiedenster Naturbeschaffenheit und wurden, wie oben erwähnt, in der Regel von verschiedenen Dörfern oder in vielen Fällen vom ganzen Kirchspiel gemeinschaftlich benutzt. Für Jungtiere gab es ausserdem vielerorts besondere, eingefriedigte Weideplätze, die sich stets in der Nähe von Äckern und Wiesen der Gehöfte befanden und zur Feldflur gerechnet wurden.

Die Aussenfluren waren ursprünglich fast ganz von Wäldern, Mooren und Sümpfen eingenommen. Der Weidegang in Wäldern richtete jedoch durch Verbeissen und Tritt grossen Schaden an Jungpflanzen und Jungbäumen an, und in die Bestandslücken, die durch Absterben des Altbestands und in gewissen Fällen durch Abholzung oder Abbrennen und Ausbleiben der Verjüngung infolge der Weidenutzung entstanden sind, wanderte die Heide ein. Wenn die Heide an einer Stelle allzu stark vorherrschte, wurde sie abgebrannt, teils um das zwischen dem Heidekraut eingesprengte Gras zu begünstigen und es leichter zugänglich zu machen, teils aber auch um das Heidekraut zum Treiben von neuen, zarten, von weidenden Tieren recht begehrten Trieben anzuregen. An den abgebrannten Stellen begann die Heide jedoch bald wieder zu wuchern und wurde hart und ungeniessbar, weshalb man nach einiger Zeit (gewöhnlich nach 5—10 Jahren) den Boden wieder abbrennen musste. Durch dieses Brennverfahren musste der Baumbestand weitere Verluste erleiden, und die Bewaldungsfläche nahm immer mehr ab. Hierzu trugen bisweilen auch Waldbrände bei, die durch Fahrlässigkeit oder Unglücksfälle beim Heidebrennen entstanden. Durch die hier geschilderten Verhältnisse wurden die für Halland und andere Teile Südwestschwedens so charakteristischen Heidegebiete geschaffen.

Da Weidegang und Heidebrennen auf Aussenflurböden in Halland seit langem betrieben wurde, trug dies bereits vor der Mitte des 17. Jahrhunderts zur Entwaldung grosser Gebiete bei. Besonders war dies in der Küstenlandschaft der Fall. Während der letzten drei Jahrhunderte waren auch sehr grosse Gebiete in den östlichen Teilen der Provinz denselben Einflüssen ausgesetzt und mussten auch dasselbe Schicksal teilen. Ohne Gefahr, einen Irrtum zu begehen, darf man wohl behaupten, dass Weidenutzung und Heidebrennen am meisten dazu beigetragen haben, die Bewaldung der Provinz während der Zeit von 1650 bis etwa 1850 zu verringern und die entwaldeten Böden in diesem Zustand zu erhalten.

Holzhiebe zur Anschaffung von Brenn-, Zaun- und Bauholz. Auch diese Eingriffe haben im Laufe der Zeit, und nicht am wenigsten während der uns interessierenden Zeit, zur Verringerung der Waldvorräte Hallands beigetragen. Die Holzhiebe in Halland stellen indessen ein sehr verwickeltes Kapitel dar, da zu verschiedenen Zeiten verschiedene Bestimmungen über Holznutzung gegolten haben.

Unmittelbar nach dem Frieden von Brömsebro (1645), als Halland mit Schweden vereint wurde, und wahrscheinlich bis zum Jahre 1683 galten in Halland offiziell dänische Rechtsvorschriften über das Waldnutzungsrecht; später traten aber die

schwedischen Waldverordnungen vom Jahre 1664 in Kraft. Nach diesen Verordnungen hatte der Grundbesitzer das Recht, auf seinem Boden jede Holzart mit Ausnahme der sogenannten fruchttragenden Bäume, d. h. Eiche, Buche, Apfelbaum, schwedische Mehlbeere und Traubenkirsche, zu schlagen. Die fruchttragenden Holzarten durften, ausser auf Freigütern, ohne Genehmigung der Provinzialregierung und vorherige vorschriftsmässige Auszeichnung nicht gefällt werden, wobei sowohl für Bauern- wie für Freiguts- und Staatsböden Wiederbepflanzungspflicht vorgeschrieben war. An Stelle jedes gefällten Baumes sollten zwei neue gepflanzt und solange geschützt werden, bis sie nicht mehr von weidendem Vieh beschädigt werden konnten. Auf den für die betreffenden Kirchspiele gemeinsamen Aussenfluren (Allmendböden und -wälder) hatten die Gemeindemitglieder das Nutzungsrecht für Viehweide, Fischerei sowie Nutz- und Brennholz, doch nur »für den Hausbedarf, aber nicht zum Verkauf«. »Niemand, wer es auch sein mag, hat das aber Recht, Eichen oder andere fruchttragende Bäume zu schlagen«, ohne Genehmigung der Staatsbehörden. Auf Übertretung dieser Bestimmung waren strenge Strafen gesetzt.

Der Grund, weshalb man so strenge Bestimmungen zum Schutz der fruchttragenden Holzarten ergehen liess, war der, dass diese Holzarten, wie bereits erwähnt, für die damalige Landwirtschaft von grossem Wert waren. So war die Schweinezucht, die früher einen sehr wichtigen Erwerbszweig darstellte, in hohem Grade von den Erträgen an Eichen- und Buchenmast, die ein wichtiges Futtermittel für Schweine war, abhängig. An diesem Erwerb war auch der Staat sehr interessiert, da die Mastnutzung durch Eintrieb der Schweine in Staatswälder mit einer besonderen Steuer, dem sogenannten Eichelgeld, belastet war. Ausserdem war die Eiche und in gewissem Grade auch die Buche noch deshalb sehr geschätzt, weil ihr Holz zum Schiffbau und für verschiedene andere militärische und zivile Zwecke in grossem Umfang benutzt wurde.

In der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts wurden in Halland bedeutende Abholzungen ausgeführt. Hierbei wurden Birken-, Erlen- und Nadelholzbestände sicherlich am härtesten betroffen. Aber auch Eichen- und Buchenvorräte wurden, trotz Einschränkungen im Nutzungsrecht, stark in Anspruch genommen. Zu dieser Zeit betrieb man nämlich in grossem Umfang Pottaschenbrennerei, und die Nachfrage nach Daubenholz war der ergiebigen Heringsfangperiode 1660—80 zufolge sehr gross.

Während des ganzen 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts kamen auch starke Aushiebe, hauptsächlich zu Brennholz, vor, aber auch viel Eichen und Buchen liess man fällen und zu Daubenholz verarbeiten.

Alle diese Abholzungen trugen zur Verminderung der Waldvorräte in hohem Grade bei. Die in der Waldverordnung vom Jahre 1664 festgesetzte Wiederbepflanzungspflicht in bezug auf fruchttragende Holzarten brachte auch nicht den beabsichtigten Erfolg; dies erklärt sich daraus, dass man teils nur mangelhafte Kenntnisse besass, wie eine solche Kultur auszuführen sei, teils auch, dass man für die Pflege der Kulturen nur wenig Interesse an den Tag legte. Die Bestimmungen vom Jahre 1664 über Wiederbepflanzung und Nutzung von Eiche und Buche wurden daher im Laufe des 18. Jahrhunderts wiederholt mehr oder weniger umfangreichen Änderungen unterzogen. 1793 sahen sich die Staatsbehörden veranlasst, die Einschränkungen im Buchennutzungsrecht ganz aufzuheben; für die Nutzung der Eiche traten 1830 sehr grosse Erleichterungen ein, und 1875 wurde auch diese Holzart ganz freigegeben.

B. Gründe der Zunahme des Waldes in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts und im 20. Jahrhundert.

Die starke Vergrößerung der Waldvorräte in Halland während dieser Periode steht ganz in Zusammenhang mit der nunmehr eingetroffenen allgemeinen Umgestaltung der Landwirtschaft nach mehr intensiven und rationellen Grundsätzen und dem stark gestiegenen Interesse für Waldpflege. Durch die Rationalisierung der Landwirtschaft hörten viele von den schädlichen Einwirkungen auf den Wald, die das alte System mit sich brachte, auf, und dank dem grösseren Interesse für Waldbauprobleme konnten erfolgreiche Aufforstungen und andere waldfördernde Massnahmen, welche die Staatsbehörden längere Zeit vergeblich erstrebt hatten, in grossem Umfang verwirklicht werden. Wie dies zustande gebracht wurde, wird im folgenden näher erörtert.

Die Hebung der Landwirtschaft und das Aufhören des Heidebrennens. Gegen die extensiven und wenig rationellen Betriebsformen, die für die Landwirtschaft älterer Zeit kennzeichnend waren, machte sich bereits im 18. Jahrhundert eine gewisse Opposition geltend. So machten im 18. Jahrhundert J. RICHARDSON, J. FISCHERSTRÖM, P. OSBECK und B. F. DE CHARLIER in sehr dankenswerter Weise Vorschläge zur Hebung der Landwirtschaft.

Die Wege, die diese Verfasser zur Besserung der Landwirtschaft empfahlen, waren vor allem: Einführung wirksamer Bodenbearbeitung, Düngung und Dränierung sowie Wechselwirtschaft mit Futtergrasanbau. Auch riet man, bei Aussaaten weniger mit Unkrautsamen verunreinigtes Saatgut anzuwenden.

Diese Vorschläge fanden jedoch in der Praxis anfänglich nur sehr wenig Gehör.

Ein Markstein in der Entwicklungsgeschichte der Landwirtschaft in Halland ist das Jahr 1812; in diesem Jahre wurde nämlich die Kgl. Landwirtschaftskammer für die Provinz Halland, die später eine sehr fruchtbringende Aufklärungs- und Unterstützungstätigkeit entwickelte, gegründet. Auch trug die 1811 gestiftete, aber erst seit 1813 tätige Kgl. Landwirtschaftsakademie, die mit der Landwirtschaftskammer in naher Verbindung stand, ausserordentlich viel zur Hebung der Landwirtschaft bei.

Durch ein Studium der Verhandlungen der Landwirtschaftskammer, die seit 1820 in kürzeren oder längeren Zwischenräumen herausgegeben wurden, sowie der Fünfjahresberichte der Kgl. Provinzialregierung (1822—1905), die u. a. die Volkswirtschaft der Provinz eingehend behandeln, kann man sich leicht ein Bild von dem Stand der Landwirtschaft zu verschiedenen Zeitpunkten machen und ihre Entwicklung verfolgen.

So findet man aus diesen Berichten, dass während der drei ersten Jahrzehnte der Tätigkeit der Kammer nur ganz unbedeutende Besserungen der landwirtschaftlichen Verfahren durchgeführt wurden. In den 1840-er Jahren dagegen konnten bedeutende Fortschritte gemacht werden. Wirksamere und zweckmässiger Bodenbearbeitungsgeräte begannen zu dieser Zeit Eingang in die landwirtschaftlichen Betriebe zu finden. Für Dränierung und Düngung des Ackerbodens wurde nunmehr besser gesorgt, und man begann ausser Getreide auch Futtergewächse zu bauen. Diese Verbesserungen wurden vor allem auf Grossgütern eingeführt, doch auch unter den Bauern der Küstenlandschaft waren es viele, die sich die Neuerungen anzueignen versuchten.

Von der Mitte des 19. Jahrhunderts an geht sodann die Vervollkommnung der landwirtschaftlichen Methoden in immer schnellerem Tempo; neue Verbesse-

rungen werden eingeführt, und das Interesse für die Umgestaltung der Landwirtschaft nach den neuen Linien wird immer allgemeiner.

Was zur Hebung der halländischen Landwirtschaft auf ein Niveau, wie es niemand vorher zu erhoffen wagte, vor allem beitrug, war der Umstand, dass das Mergeln und die Drainage nunmehr in bedeutenden Teilen der Landschaft allgemein ausgeübt wurden. Zum Mergeln des Ackerbodens benutzte man den kalkhaltigen Ton, der vielerorts im Küstenland der oft sandigen und nährstoffarmen oberen Bodenschicht unterlagert ist; das Mergeln verbessert in hohem Grade die physikalischen Eigenschaften des Bodens und erhöht seine Fruchtbarkeit. Der halländische Mergel ist nämlich reich auch an Phosphorsäure und Kali. Ferner begann man auch allmählich Kunstdünger anzuwenden. Gleichzeitig mit diesen bodenverbessernden Massnahmen breiteten sich der Futtergras- (Klee, Timothygras usw.) und der Hackfruchtbau mehr aus, und eine geordnete Wechselwirtschaft von Getreide, Futtergräsern und Hackfrüchten wurde in allen fruchtbaren Teilen Hallands allgemein üblich. Auch wurde der Weizenbau allgemein eingeführt, und man bemühte sich, reineres Saatgut zu erhalten.

Dank allen diesen Massnahmen stieg die Getreideproduktion in Halland, die im 18. Jahrhundert oft nicht einmal für eigenen Bedarf ausreichte, so stark, dass bereits 1845 7026 Hektoliter Korn nach dem Ausland ausgeführt werden konnten; 1875 überstieg die Ausfuhr aus Halland bereits 400 000 Hektoliter.

Neben der Rationalisierung und Intensivierung des Ackerbaus traten auch bedeutende Veränderungen auf dem Gebiete der Viehzucht ein.

Dank dem allgemein betriebenen Anbau von Futtergräsern und Hackfrüchten wurden die Erträge an Futtermitteln bedeutend grösser und sicherer als zuvor, wo man nur das Wiesenheu zur Verfügung hatte. Hierdurch wurde es bedeutend leichter, die Tiere den Winter durch im Stall zu füttern, und sie brauchten nicht, wie es früher üblich war, bei erster Gelegenheit auf die Heide oder in den Wald getrieben werden.

Durch bessere Fütterung der Tiere stieg die Milchproduktion, was seinerseits dazu beitrug, dass in Halland bereits 1860—70 ein beachtliches Molkereiwesen zustande kam. Dies wiederum gab die Anregung zur Erhöhung der Milchleistung durch Einführung von edleren und mehr milchergiebigem Rinderrassen.

Die alte, extensive Viehzucht, die den Weidegang auf der Heide und im Wald voraussetzte, musste daher allmählich verschwinden. Hierzu trug noch bei, dass die veredelten Tiere, die immer grössere Verwendung fanden, sich nicht mit der dürftigen Nahrung begnügten, die ihnen die Heide bot. In den eigentlichen Ackerbaugebieten der Provinz sind die alten Formen der Viehzucht heute seit langem verschwunden. In den abgelegensten und kargsten Gebieten der Waldlandschaft aber kann man noch heute die Spuren dieser Wirtschaft vorfinden.

Da die Heidegebiete als Weideplätze für das Rindvieh sehr viel an Bedeutung verloren, stellte man auch das früher übliche Heidebrennen allmählich ein. In dem eigentlichen Ackerbaugebiet hörte es bereits um die Mitte des 19. Jahrhunderts auf. In ärmeren Teilen der Provinz, vor allem in den Gegenden an der Grenze von Småland und Västergötland, fuhr man mit dem Heidebrennen, obwohl in von Jahr zu Jahr geringerem Umfang, bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts fort. Dies geschah, um für die Schafe, die in diesen Gegenden in ziemlich grosser Anzahl gehalten wurden, bessere Weideplätze zu schaffen.

Die Abnahme des Weidegangs auf der Heide und im Walde sowie das darauffolgende allmähliche Aufhören des Heidebrennens waren für das Vordringen des

Waldes seit der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts von ausserordentlich grosser Bedeutung. Die Baumpflanzen, die sich auf den nicht mehr als Weide benutzten Heide- und Waldböden allmählich einfanden, konnten sich nunmehr, von Feuer und Viehverbiss verschont, ziemlich ungestört entwickeln. Viele vorher ganz baumlose Gebiete konnten sich hierdurch ohne menschliches Zutun, bewalden, und viele lichte Wälder konnten sich schliessen.

Direkt waldfördernde Massnahmen. Im Zusammenhang mit der Besprechung der Holznutzungen in Halland in älterer Zeit wurden auch waldfördernde Massnahmen berührt, die im 17. und 18. Jahrhundert bezüglich der masttragenden Bäume, also vor allem der Eiche und Buche, gesetzlich vorgeschrieben waren. Dank diesen Massnahmen konnten zwar die masttragenden Bäume den Eingriffen der Wirtschaft besser standhalten, die Massnahmen waren aber nicht stark genug, um zu verhindern, dass auch die Buchen- und Eichenwälder allmählich ganz bedeutend abnahmen.

Gesetzliche Vorschriften zur Bewahrung und Verbreitung anderer Holzarten gab es zu dieser Zeit, wenn man von der Bestimmung bezüglich des Mastbaumholzes absieht, nicht. Letztere Vorschrift war indessen in Halland von keiner grösseren Bedeutung, da solches Baumholz, mit Ausnahme des Kirchspiels Fagered, dort nicht vorkam.

Das halländische topographische und landwirtschaftliche Schrifttum des 18. Jahrhundert weist jedoch nicht selten Vorschläge auf, die darauf hinausgehen, auch andere Holzarten als Buche und Eiche zu begünstigen (s. z. B. J. RICHARDSON [1752—53], FISCHERSTRÖM [1761] und OSBECK [1776 und 1788]). Diese Vorschläge wurden indessen während dieses Jahrhunderts in der Praxis nicht in nennenswerter Ausdehnung befolgt.

Im 19. Jahrhundert machten sich aber die Bestrebungen, die seinerzeit so zahlreichen Ödländereien Hallands aufzuforsten, immer stärker bemerkbar.

So erörterte man bei der Gründungsversammlung der Landwirtschaftskammer der Provinz Halland am 12. Dezember 1811 Massnahmen, die man treffen sollte, um dem zunehmenden Waldmangel entgegenzuarbeiten; auf dieser Versammlung beschloss man, als Hauptpunkt des von der Landwirtschaftskammer für ihre künftige Tätigkeit ausgearbeiteten Reformenprogramms die Aufforstungsarbeit aufzustellen. Nach den Schätzungen der Landwirtschaftskammer belief sich zu Beginn des 19. Jahrhunderts die Fläche der für Ackerbau völlig untauglichen, zu Aufforstungszwecken aber recht brauchbaren Böden der Provinz auf nicht weniger als 170 000 Hektar. »Die Gesellschaft hielt es für sehr dringlich, Massregeln zu planen, um einem noch grösseren und bald eintreffenden völligen Mangel an allen Waldprodukten in der Provinz vorzubeugen, und schlug als unerlässliche Pflicht für alle Grundbesitzer und Bauern vor, sogleich und spätestens nach Verlauf von zwei Jahren ein Achtel solcher in ihrem Besitz befindlichen und nur hierzu anwendbaren Böden einzuhegen und in zweckdienlicher Weise zu bepflanzen und die Pflanzungen während 40 darauf folgender Jahre zu pflegen und vor Viehweide und jedem anderen Schaden zu schützen.»

Die Aufforstungsarbeiten wurden auch, obwohl in ganz geringem Massstab, am Ende des zweiten Jahrzehnts des 19. Jahrhunderts in Gang gesetzt. Es waren vor allem gewisse Herrengüter, wo diese Arbeiten zur Ausführung kamen.

Während der nachfolgenden Zeit bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts fanden jedoch die waldfördernden Massnahmen in Halland, wenn man von den vom

Staate zu dieser Zeit mit Erfolg ausgeführten Aufforstungen der Flugsandfelder absieht, nur wenig Verbreitung.

Während mehrerer Jahrhunderte war der Flugsand in grossen Teilen des halländischen Küstenlands eine Landplage, und obwohl man bereits im 17. und 18. Jahrhundert sehr bemüht war, den Flugsand durch sogenannte "Kupierzäune" zu binden, verursachten die Sandverwehungen fortgesetzt grosse Ungelegenheiten.

In einer Regierungsverfügung vom 4. Dezember 1821 wurden daher gewisse Vorschriften über die Behandlung der Flugsandflächen gemacht. Diese stimmten im wesentlichen mit jenen Vorschriften überein, die bereits 1790 und 1819 für die Flugsandgebiete in Schonen erlassen wurden. Als Massnahmen wurden Aufforstung sowie Decken mit Ton oder Tang angeordnet. Ferner wurde vorgeschrieben, die Flugsandflächen einzuzäunen.

Die Flugsandaufforstungen begannen im Jahre 1824; hierbei kam teils Kiefernzapfen, teils Birken- und Erlensamen zur Anwendung. Ferner wurden Weidenstecklinge sowie in grossen Mengen Wurzelstöcke von *Carex arenaria*, *Elymus arenarius* und *Ammophila arenaria* ausgesetzt.

Wenn man von diesen Flugsandpflanzungen und einigen Aufforstungen auf manchen Gütern absieht, fuhr jedoch nach wie vor die Dezimierung der Waldvorräte während der ganzen ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts fort. Nachdem das eingeschränkte Verfügungsrecht über Eichen- und Buchenwälder aufgehört hatte, griff man in die Eichen- und Buchenbestände kräftig ein. Diese Hiebe bezweckten vor allem die Gewinnung von Daubenholz, das in grossen Mengen u. a. nach Norwegen verkauft wurde.

Angesichts der drohenden Gefahr einer vollständigen Erschöpfung der halländischen Waldvorräte begann die Landwirtschaftskammer um 1850 eine noch stärkere Agitation als früher, um die Waldbesitzer zur Neubepflanzung der Waldflächen zu veranlassen. In dieser Werbetätigkeit wurde sie von der Provinzialregierung und dem Provinziallandtag tatkräftig unterstützt. Diese Agitation legte den Grund für jene Aufforstungs- und Waldpflegetätigkeit, die später von so enormer Bedeutung für die Provinz, sowohl wirtschaftlich als geographisch, sein sollte.

Wie bei der Rationalisierung der Landwirtschaft in Halland, so waren es auch diesmal die Gutsbesitzer, die bei der Verwirklichung der gemachten Vorschläge bezüglich der Aufforstung und Waldpflege an der Spitze vorangingen. Bald wurde die Aufforstungsarbeit unter Gutsbesitzern fast als Ehrensache betrachtet. Auf grossen Gütern, namentlich im südlichen Halland, führte man daher bereits in den 1850er und 1860er Jahren verschiedene umfangreiche Aufforstungen aus. Auch eine geregelte Forstwirtschaft wurde auf den Gütern, meist unter Leitung von dänischen, in Schonen wohnhaften Forstleuten, eingeführt.

Die Bauern waren für Einführung besserer Forstwirtschaft und Anlage neuer Bestände schwerer zu gewinnen. Um ihr Interesse für Aufforstungen zu stimulieren, begann die Landwirtschaftskammer um 1860, durch ihren Verwaltungsausschuss Kiefern Samen zur Aussaat auf bäuerlichen Grundstücken kostenlos auszuteilen sowie auch geschultes Personal zur Ausführung der Saaten zur Verfügung zu stellen.

Im Jahre 1878 wurde »Hallands Aufforstungsgesellschaft« ins Leben gerufen. Diese anfänglich private Gesellschaft stellte sich zur Aufgabe, für eine in breiter Front geführte Aufforstung zu wirken. Zur Erreichung dieses Ziels sollten teils Pflanzen und Samen an die Ödlandsbesitzer kostenlos oder gegen geringe Ver-

gütung verteilt, teils populäre Aufforstungsschriften verbreitet sowie Vorträge und Demonstrationen und Inspektionen von alten Kulturen veranstaltet werden.

Bereits wenige Jahre nach dem Beginn der Tätigkeit der Gesellschaft wurde ihr von der Landwirtschaftskammer das ganze Aufforstungswesen anvertraut und zu diesem Zweck auch ein jährlicher Zuschuss bewilligt.

1888 hörte jedoch die Tätigkeit der Aufforstungsgesellschaft auf, wonach die Landwirtschaftskammer durch ihren Verwaltungsausschuss die Leitung der Aufforstungsarbeiten auf privaten Waldböden der Provinz wieder in die Hände nahm. Für diese Tätigkeit wurde ein besonderer, aus 6 Mitgliedern und 2 Stellvertretern bestehender Waldausschuss gebildet. Dieser Ausschuss war bis zum Ablauf des Jahres 1904 tätig, wo dann das neugegründete Waldpflegeamt für die Provinz Halland seine Funktionen übernahm.

Seit dem Beginn der Aufforstungstätigkeit der Landwirtschaftskammer bis zum Jahre 1875 wurde nur Kiefersamen verteilt. Die Samenmenge, die in den Jahren 1867—75 (nur für diese Jahre konnten nähere Zahlenangaben erhalten werden) verteilt wurde, betrug im Durchschnitt jährlich 148,8 kg. Geht man von der von der Landwirtschaftskammer berechneten Samenmenge je Flächeneinheit, und zwar 2,5 kg Nadelholzsamen je ha, aus, so belief sich die in dieser Zeit neubepflanzte Fläche auf jährlich etwa 60 ha. In der Zeit 1876—80 verteilte die Landwirtschaftskammer 904 kg Kiefern- und 318 kg Fichtensamen. Die jährlich während dieser 5 Jahre aufgeforstete Fläche stieg auf etwa 100 ha.

In den Jahren 1881—1888, zu der Zeit also, als die Aufforstungsgesellschaft die Kulturarbeiten übernahm, wurden 5 753 600 Kiefern- und Fichtenpflanzen sowie 1 426,5 kg Kiefersamen und 211 kg Fichtensamen verteilt. Ausserdem verteilte man in den Jahren 1885, 1887 und 1888 nicht weniger als 1 924 kg Birkensamen. Diese Tätigkeit der Aufforstungsgesellschaft entspricht einer aufgeforsteten Fläche von jährlich 231 ha.

Während der Zeit, als der Waldausschuss der Landwirtschaftskammer die Aufforstungsarbeiten leitete, d.h. in den Jahren 1889—1904, kamen vor allem Pflanzen und Samen von Kiefer und Fichte, ausserdem aber auch nicht unbedeutende Mengen von *Pinus montana* sowie auch *Larix*, *Picea alba*, *Abies alba* und *Pinus nigra* zur Verteilung. Über die Mengen, die hierbei verabfolgt worden sind, geben die Berichte des Waldausschusses an die Landwirtschaftskammer genaue Auskunft. Hier sei nur erwähnt, dass durch die vom Waldausschuss unterstützte Aufforstungstätigkeit 15 302 ha, oder jährlich 956 ha, in befriedigender Weise kultiviert werden konnten.

Nachdem die Aufforstungsarbeit vom Waldpflegeamt übernommen wurde, förderte diese Behörde die Aufforstungstätigkeit in sehr verdienstvoller Art weiter, versah die Waldbesitzer mit Pflanzen und Samen und leitete die Ausführung der Kulturen. Auch wirkte das Waldpflegeamt in mustergültiger Weise für gute Aufzucht und Pflege der Bestände. Eine nähere Schilderung der Tätigkeit des Waldpflegeamts halte ich aber hier für unnötig, da diesbezügliche Angaben in Jahresberichten der Waldpflegeämter leicht zugänglich sind. Zu erwähnen wäre jedoch, dass in der Zeit von 1905 bis 1935 201 Millionen in Kämpen des Waldpflegeamts aufgezogene Pflanzen verabfolgt wurden. Dank diesen Massnahmen konnte die waldproduktive Fläche um etwa 32 000 ha vergrössert werden.

Ausser der Landwirtschaftskammer und dem Waldpflegeamt haben sich in Halland auch andere Organisationen an der Förderung der Aufforstungsarbeit

beteiligt. Von diesen sind besonders die 1885 gegründete Aufforstungsgesellschaft »Aufforstungsfreunde im Kirchspiel Fjäre» sowie die auf Anregung von Disponent A. EDWIN OHLSSON 1912 ins Leben gerufene »Waldgesellschaft» zu nennen.

An der forstlichen Aufbauarbeit in Halland seit dem Anfang des 19. Jahrhunderts hat auch der Staat einen hervorragenden Anteil genommen. Bereits 1824 begann der Staat, wie erwähnt, mit Flugsandaufforstungen; von 1876 an befasste er sich auch in grossem Umfang mit Heideaufforstungen. In diesem Jahre erwarb nämlich der Staat zu direkt waldfördernden Zwecken das Eigentum Oxhult im Kirchspiel Hishult und das Bauerngut Kila mit Bökshult im Kirchspiel Gällared. Diese beiden Besitztümer bildeten die zwei ersten Staatsforsten in Halland, die später erweitert wurden. In der Folgezeit wurden vom Staat weitere Ländereien käuflich erworben und zu Staatsforsten gemacht, so z. B. Staatsforst Tölö im Kirchspiel Tölö (1884), Spenshult im Kirchspiel Slättåkra (1889), Biskopstorp im Kirchspiel Kvibille (1891), Tönnersjöheden in den Kirchspielen Breared und Tönnersjö (1892) u. a. In allen diesen Staatsforsten wurde eine zielbewusste und erfolgreiche Aufforstungsarbeit geleistet, und heute stocken auf diesen früher zum grossen Teil kahlen Gebieten schöne und wüchsige Nadelholzbestände.

Aus der vorstehend gegebenen Übersicht über die in Halland getroffenen direkt waldfördernden Massnahmen geht mithin hervor, dass diese Massnahmen während der Zeit seit 1850 bis zur Gegenwart von sehr grossem Umfang gewesen sind. Die auf diese Weise gewonnene Waldfläche zahlenmässig auszudrücken, ist jedoch unmöglich. Die Wirkung der direkt waldfördernden Massnahmen seitens der Menschen fällt nämlich grossenteils mit dem günstigen Einfluss zusammen, den die Natur selbst, seitdem die Böden nach der Umgestaltung der Landwirtschaft immer mehr vor der Viehweide geschützt wurden, ausüben konnte. So fand sich in vielen älteren Kulturbeständen Naturverjüngung ein; auch hierdurch nahm die Waldfläche sowie der Schlussgrad der Bestände nicht unbedeutend zu.

KAP. 4. ÜBER DIE FRÜHERE HOLZARTENVERTEILUNG IN HALLAND UND DIE ZUKUNFTSAUSSICHTEN FÜR DIE HALLÄNDISCHEN KULTURWÄLDER VON KIEFER UND FICHTE.

Die im vorstehenden gegebene Schilderung der Bewaldungsverhältnisse in Halland zeigt, dass seine Wälder in den letzten 300 Jahren gewaltige Veränderungen sowohl hinsichtlich der Ausbreitung als auch der Holzartenzusammensetzung durchlaufen mussten.

Die natürliche Waldvegetation in Halland war noch um die Mitte des 17. Jahrhunderts weit verbreitet und fehlte eigentlich nur in der Küstenlandschaft. In den folgenden 200 Jahren nahm sie jedoch besonders infolge der planlosen Schläge, der Viehweide und des Heidebrennens stark ab.

In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts hörte indessen diese Abnahme auf, und statt dessen trat eine Steigerung der Waldvorräte ein. Dies erklärt sich teils daraus, dass man das Ödland mit Nadelhölzern in grossem Massstab aufzuforsten begann, teils dass durch die damals eingetretene radikale Änderung der landwirtschaftlichen Methoden nach mehr rationellen und intensiven Grundsätzen viele ungünstige Einflüsse der älteren extensiven Landwirtschaft auf den Wald,

vor allem die Beeinträchtigung der Verjüngung, in Wegfall kamen. Hierdurch nahm die Waldfläche so stark zu, dass heute der allergrösste Teil der nicht bebauten und einigermaßen zur Holzzucht geeigneten Böden zur produktiven Holzbodenfläche gerechnet werden kann.

Im 17. Jahrhundert und bis etwa zur Mitte des 19. Jahrhunderts konnte man in Halland hinsichtlich der vorherrschenden Holzarten drei verschiedene Zonen, die sämtlich in der Längsrichtung der Landschaft verliefen, unterscheiden. In der westlichsten Zone, die im Anfang des 17. Jahrhunderts, sicher aber auch früher, das baumarme Küsten- oder Flachlandgebiet umfasste, herrschten Eiche, Birke und Erle vor. Nur an einigen sehr wenigen Stellen kamen Kiefer und Buche vor. Östlich von dieser Zone, wo die Landschaft anzusteigen beginnt, dehnte sich ein Buchenwaldgebiet, das aber auch andere Laubholzarten einschloss, aus. Innerhalb der östlichsten Zone, längs der Grenze gegen Västergötland und Småland, kamen Kiefern- und Fichtenwälder sowie Laubwälder verschiedener Art vor.

Infolge der kräftigen Aushiebe, denen die Laubwälder seit Jahrhunderten stark ausgesetzt waren, vor allem aber durch die in so gut wie allen Teilen der Landschaft in den letzten 80 Jahren angelegten Nadelholzkulturen sind diese früher so ausgeprägten Zonen heute kaum noch wiederzufinden.

Mit Rücksicht auf diese in der letzteren Zeit eingetretenen Veränderungen in der Holzartenverteilung stellte man sich die Frage, ob die aufgeforsteten Kiefern- und Fichtenbestände, die heute einen grossen Teil von Westhalland einnehmen, wirklich Voraussetzungen für eine günstige Entwicklung haben und sich völlig einbürgern werden. Diese Fragestellung stützt sich auf die Ansicht, dass die alte Zonierung in Halland das Ergebnis eines Ausdifferenzierungsprozesses war, dank welchem die verschiedenen Holzarten nach den Gebieten lokalisiert sind, die klimatisch, ernährungsökologisch usw. ihnen am meisten zusagen.

Diese Zonierung kann indessen ebenso gut ganz andere Ursachen, wie ungleichzeitige Einwanderung verschiedener Holzarten oder (und) die Ausbreitung der Holzarten begünstigende oder hemmende Kultureinflüsse, gehabt haben. Es lässt sich nämlich sehr gut denken, dass die früher begrenzte Ausbreitung der Fichte in Halland darauf beruht hat, dass sie später als die anderen Holzarten in die Provinz einwanderte, und dass ihr Vordringen nach Westen durch verschiedene Umstände, wie z. B. Schwierigkeiten, die bereits vorhandenen Laubwälder zu durchdringen, oder Wirtschaftsmethoden (z. B. Heidebrennen), verzögert wurde. Die alte Südwestgrenze der Fichte in Schweden, d. h. auch ihre Westgrenze in Halland, wäre demnach, wie auch HESSELMAN & SCHOTTE (1906), WIBECK (1917), LINDNER (1925) und LANGLET (1935) betont haben, vor allem geschichtlich bedingt und nicht allein eine vom Klima und Boden verursachte »natürliche« Grenze.

Das spärliche Vorkommen der Kiefer im halländischen Küstengebiet während des 18. und eines Teiles des 19. Jahrhunderts ist gleichfalls eine Erscheinung, die sicherlich mehr mit den ungünstigen Kultureinflüssen zusammenhängt als mit klimatischen oder edaphischen Ursachen. Kiefernfunde in Mooren und Angaben aus der Literatur zeigen nämlich deutlich, dass die Kiefer in älteren Zeiten in dem Küstengebiet weit häufiger gewesen sein muss, als sie es beispielsweise im 19. Jahrhundert war. Die Wirtschaftseingriffe, die zur Verdrängung der Kiefer am meisten beigetragen haben, waren ohne Zweifel Heidebrennen und Aushiebe. Dass die Kiefer hierbei leichter auszurotten war als Eiche, Birke und Erle, beruht

in nicht geringem Grade darauf, dass sie im Gegensatz zu den Laubhölzern kein Ausschlagsvermögen besitzt.

Beim Studium der verschiedenaltigen Kiefern- und Fichtenkulturbestände in den westlichen Teilen von Halland stellt man fest, dass sie ein hervorragendes Wachstum zeigen und sich auch, wenn die Provenienz geeignet ist, auf natürliche Art verjüngen. An verschiedenen Orten gab es jedoch angebaute Kiefernbestände ungeeigneter, namentlich deutscher Herkunft, die aber schlechten Wuchs zeigten oder frühzeitig Krankheiten zum Opfer fielen (s. u. a. WIBECK 1912). Diese Kulturen sind indessen heute zum grössten Teil geräumt (s. PFEIFF 1937). Die Fichte dagegen, und zwar sowohl schwedischer als deutscher Herkunft, entwickelte sich in Halland ausgezeichnet und zeigt sehr gute forstliche Eigenschaften.

Das in Halland zu Aufforstungen benutzte Saatgut ist von sehr verschiedener Provenienz. Ausser deutschen Samen wurde auch viel Samen aus Småland bezogen. Ferner erhielt man Samen aus Halland selbst und in gewissen Fällen aus Värmland und anderen Gegenden. Bei der Ausführung künftiger Kiefern- und Fichtenkulturen in Halland kann es von grossem Wert sein, zu wissen, wo man innerhalb der Provinz Samen alter halländischer Provenienz erhalten kann; auf S. 195—197 wird daher laut der Landbeschreibung vom Jahre 1729 sowie einiger anderen Urkunden aus derselben Zeit ein Verzeichnis von Orten mit Vorkommen von Kiefer und Fichte gegeben.

Auf Grund der hier geschilderten Verhältnisse scheint es, dass man für die Zukunft der in Halland angebauten Kiefern- und Fichtenbestände, vorausgesetzt, dass sie von geeigneter Herkunft sind, wohl nicht zu fürchten braucht. Die bisweilen geäusserte Ansicht, der westliche Teil Hallands sei eine »Degenerationszone« für die Kiefer (s. HEMBERG 1904), dürfte daher, wenigstens für die Kiefer von passender Klimarasse, kaum den wirklichen Verhältnissen entsprechen.

Nicht selten kann man aber in der Küstenlandschaft wahrnehmen, dass die Laubhölzer, namentlich Birke, Eiche und Eberesche, in hohem Grade geneigt sind, in die aufgeforsteten Nadelholzbestände, vor allem in die Lücken, einzudringen. Dies könnte so gedeutet werden, dass die Laubhölzer sich in Konkurrenz zwischen den Waldbäumen besser behaupten würden, falls man die Natur allein in den Wäldern walten liesse. Auch wenn dies der Fall wäre, ist es nicht anzunehmen, dass die Kiefer und Fichte unter den heute herrschenden Klimaverhältnissen sich von den Laubhölzern ganz verdrängen lassen würden. Diese Frage hat indessen mehr ein theoretisches als praktisches Interesse, denn in Wirklichkeit dürfte es kaum vorkommen, dass man den Wald sich selbst überlässt, es sei denn, dass es sich um gewisse Naturschutzgebiete handelt. Da Klima und Boden in den für die Holzzucht mehr oder weniger geeigneten Gebieten von Ost- oder West-Halland dem Gedeihen und Fortbestand der Kiefer und Fichte von passender Provenienz offenbar nicht physiologisch hinderlich sind, und da die natürlichen Konkurrenzverhältnisse zwischen den Waldbäumen in unserer von der Wirtschaft stark beeinflussten Zeit kaum von Bedeutung sein können, darf man wohl behaupten, dass die Kiefer und die Fichte in ganz Halland sich heute eingebürgert haben.
